

НАУЧНИ ПРОЈЕКАТ

Косовска Митровица
2025. година

ПРАЋЕЊЕ СТАЊА ЉУДСКИХ ПРАВА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

за период март 2024. – март 2025. године

НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОЈЕКАТ

"Праћење стања људских права на Косову и Метохији" за период март 2024. – март 2025. године

Напомене:

Свако навођење "правних" извора ("закона", других "општих аката", одлука "судова" и "органа управе" и сл.), навођење назива њихових доносилаца и других "институција", као и навођење фактичких радњи тих "институција", које се односи на *de facto* власти на Косову и Метохији, с обзиром да су оне, са становишта правног поретка Републике Србије нелегалне, за потребе ове публикације чињено је редуковано и уз одговарајуће знакове интерпункција – знакове навода, сажету скраћеницу тзв., симбол *, или на други начин.

Свако навођење ових података има искључиво технички карактер и врши се једино у сврхе стручне и научне анализе и не може се ни на који начин тумачити као довођење у питање територијалног интегритета и суверенитета Републике Србије, у складу са чланом 4. и чланом 194. Устава Републике Србије, Уставном Преамбулом, Повељом Уједињених нација и са Резолуцијом Савета безбедности ОУН бр. 1244. из 1999. године.

Ставови и закључци изнесени у чланцима лични су ставови њихових аутора и не изражавају мишљење уредништва.

НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОЈЕКАТ

"Праћење стања људских права на Косову и Метохији" за период март 2024. – март 2025. године

Издавач:

Правни факултет Универзитета у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Лоле Рибара 29, 38220 Косовска Митровица, тел. 028.425.336, www.pra.pr.ac.rs

За издавача:

Проф. др Слободанка Перић, деканица

Издавачки одбор:

Проф. др Олга Јовић Прлаиновић
Проф. др Владимир Боранијашевић
Проф. др Здравко Грујић
Проф. др Душко Челић

Руководилац пројекта:

Проф. др Јелена Беловић

Технички уредник:

Младен Тодоровић

Дизајн корица:

Димитрије Милић

Штампа: Кварк, Краљево

Тираж: 100 примерака

ISBN 978-86-6083-100-4

Штампање овог Тематског зборника финансирао је Привремени орган
општине Косовска Митровица.

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

НАУЧНИ ПРОЈЕКАТ

**"ПРАЋЕЊЕ СТАЊА ЉУДСКИХ ПРАВА НА
КОСОВУ И МЕТОХИЈИ"** за период март 2024. –
март 2025. године

Научни скуп одржан је 28. априла 2025. године на Правном факултету Универзитета у
Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици

Косовска Митровица,
2025. година

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	7
Др Владимир БОРАНИЈАШЕВИЋ ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА ПРАВНУ ЗАШТИТУ НА СЕВЕРУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ	9
Др Олга ЈОВИЋ ПРЛАИНОВИЋ ЈЕДНА ИЛИ ВИШЕ СТВАРНОСТИ ПРАВА НА ПОШТОВАЊЕ ПОРОДИЧНОГ ЖИВОТА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ	25
Јована МИЛОВИЋ КУЈУНЦИЋ ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА СВОЈИНЕ НА ПРОСТОРУ АП КОСОВА И МЕТОХИЈЕ	39
Др Душко ЧЕЛИЋ УКИДАЊЕ ПЛАТНОГ ПРОМЕТА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ И ПОВРЕДА ПРАВА НА МИРНО УЖИВАЊЕ ИМОВИНЕ	51
Даница КАБАШИЋ (КВАЗИ)ЕКСПРОПРИЈАЦИЈА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ - ИЗМЕЂУ НАСИЛНЕ И КВАЗИПРАВНЕ УЗУРПАЦИЈЕ	73
Др Слободанка ПЕРИЋ ОСТВАРИВАЊЕ СОЦИЈАЛНО - ЕКОНОМСКИХ ПРАВА СРБА И НЕАЛБАНСКОГ СТАНОВНИШТВА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ – ИЗМЕЂУ ИДЕЈЕ И ИДЕОЛОГИЈЕ	93
Др Сава АКСИЋ СТАЊЕ СОЦИЈАЛНИХ, ЕКОНОМСКИХ И КУЛТУРНИХ ПРАВА СРПСКОГ НАРОДА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ	125
Др Огњен ВУЈОВИЋ ПРИРОДА ПРОБЛЕМА УГРОЖЕНОСТИ ВЕРСКИХ ПРАВА СРБА И СРПСКОГ НАСЛЕЂА НА КОСМЕТУ	137

Др Данијела ПЕТРОВИЋ ЕКОНОМСКА ПРАВА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ – ИЗМЕЂУ МОГУЋНОСТИ И РЕАЛНОСТИ	149
Др Гордана ДАМЈАНОВИЋ ПРАВА ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ КАО ДЕО МЕЂУНАРОДНИХ ЉУДСКИХ ПРАВА НА ПРОСТОРУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ	163
Јелена ЈАКШИЋ ПИТАЊЕ ТЕЛЕКОМА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ	177
Др Јована ПЕТРОВИЋ ОКВИР ЗА УСПОСТАВЉАЊЕ РАВНОТЕЖЕ ИЗМЕЂУ ПРАВА НА ПРИВАТНОСТ И СЛОБОДЕ МЕДИЈА	193
Др Здравко ГРУЈИЋ ПОСТУПЦИ ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ ПРОТИВ ПРИПАДНИКА СРПСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ НА ТЕРИТОРИЈИ АП КОСОВО И МЕТОХИЈА У ПЕРИОДУ 1999-2023 - II део -	203
Др Саша АТАНАСОВ ПОЛИЦИЈСКО ХАПШЕЊЕ ЛИЦА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ анализа случаја - прекорачење и злоупотреба овлашћења	235
Др Драган БЛАГИЋ ПОВРЕДА И УСКРАЋИВАЊЕ ПРАВА НА СЛОБОДУ И БЕЗБЕДНОСТ СТАНОВНИШТВА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ	251
Мирослав МАРКОВИЋ КРШЕЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА У КОНТЕКСТУ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ	269
Др Јелена БЕЛОВИЋ КОРЕНИ ИДЕЈЕ О ЗАЈЕДНИЦИ СРПСКИХ ОПШТИНА	285
РЕЦЕНЗЕТНИ	299

ПРЕДГОВОР

Овај Зборник резултат је рада на пројекту „Праћење стања људских права на Косову и Метохији“, за период март 2024. - март 2025. године, чији је носилац Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, а који је реализован уз подршку Привременог органа општине Косовска Митровица и Канцеларије за Косово и Метохију. На пројекту је учествовало 16 истраживача, као и два млада дипломирана правника задужена за сарадњу са адвокатима ангажованим кроз програм Бесплатне правне помоћи који финансира Канцеларија за Косово и Метохију, као и сарадњу са другим релевантним субјектима ангажованим на пољу заштите људских права, представницима: цивилног сектора, међународних организација и јавних служби које делују на простору Косова и Метохије.

Стање људских права посматрано је кроз фокус међународних, националних и локалних стандарда заштите утврђених, пре свега, у Универзалној декларацији о људским правима из 1948. године, Међународном пакту о грађанским и политичким правима и Међународном пакту о друштвеним, економским и социјалним правима из 1966. године, као и Европској конвенцији о људским правима и основним слободама из 1950. године.

Зборник тако представља не само завршни документ научних и стручних резултата у истраживању означене теме него је и показатељ системског, континуираног, а у последње време нарочито интензивираних кршења људских права припадника српског народа на простору Косова и Метохије, које се у протеклих 25 година спроводи од стране *de facto* власти на Косову и Метохији.

Објављени радови показују у којој мери академска заједница прати и дели судбину свога народа, и у којој мери је способна да ужој стручној и широј друштвеној заједници укаже на стање људских права на Косову и Метохији које флагрантно одступа од усвојених цивилизацијских стандарда и вредности. Резултати истраживања представљени су на научном скупу одржаном 28. априла, 2025. године у организацији Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици.

Зато, за сада по први пут, објављен тематски Зборник, представља својеврсно сведочанство о тешком историјском периоду кроз који пролази српски народ на простору Косова и Метохије. Публикација је истовремено и доказ тврдње да из неправде право не произилази - *ex injuria ius non oritur*, или како је говорио наш чувени правник Валтазар Богишић: „*што се грбо роди, време не исправи*“, као и да покушаји да се незаконито и на силу отме део

територије једне суверене земље, несумњиво јесу разлог пораза бројних настојања да се на простору Косова и Метохије вештачки обезбеди владавина права. С тога су критичке анализе предочене у радовима истовремено праћене закључцима о потреби да се међународна заједница, која је деценијама присутна на Косову и Метохији и која је укључена у процес нормализације односа између Београда и Приштине, ближе упозна, оштрије реагује и предузме одговарајуће механизме у правцу заштите људских права припадника српског народа на простору Косова и Метохије.

Косовска Митровица, април 2025. године

Проф. др Јелена Беловић

Др Владимир БОРАНИЈАШЕВИЋ¹

UDK 342.72/.73(497.115)
346(497.115)

ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА ПРАВНУ ЗАШТИТУ НА СЕВЕРУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Апстракт:

Право на правну заштиту представља право које се правним субјектима актима националног и наднационалног нивоа јемчи као основно људско право. По својој правној природи, право на правну заштиту, различито од грађанског субјективног права, представља аутономно јавно субјективно право признато свим правним субјектима, које им омогућава да се обрате суду када имају потребу да им се пружи правна заштита према унапред прописаним правилима по којима се поступа у грађанском судском поступку. Праву на правну заштиту одговара дужност суда да правну заштиту пружи уколико су испуњене претпоставке за њено пружање и у случају да је она основано затражена, и да притом, пружена правна заштита има одређене квалитете. У раду је, најпре, дефинисано право на правну заштиту и апострофирани су квалитети које правна заштита коју суд пружа мора да задовољи. Аутор потом у раду анализира остваривање права на правну заштиту на територији севера Косова и Метохије, испитујући да ли се ово право може остварити у пуном капацитету у контексту општепознатих друштвено-политичких околности.

Кључне речи: право на правну заштиту, грађанско субјективно право, суд, странке, правна заштита.

1. УВОД

Спорови који настају у класичним, уобичајеним животним приликама страна одређеног материјалноправног односа, решавају се, по правилу, мирним путем, проналажењем решења које одговара обема странама у односу. Иако некада није лако доћи до решења које ће задовољити обе стране у спору, увек је боље наћи решење за конкретан спор ван судског поступка.

---

¹ Редовни професор, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, vladimir.boranjasevic@pr.ac.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7010-2991>.

У случају да спор није могуће решити, стране материјалноправног односа имају право на судску заштиту свог права. На терену грађанскоправних односа, титулар одређеног субјективног права, који то право није остварио, а сматра да му је право угрожено, повређено или оспорено, има право на правну заштиту свог грађанског субјективног права. Поред наведених повода за пружање правне заштите, повод могу да буду и потреба за привременом правном заштитом, потреба за уклањањем противправног стања, потреба за принудним извршењем и друго.

Управо када постоји повод за правну заштиту, титулар права има могућност да на основу свог права на правну заштиту, од суда затражи пружање правне заштите одређене садржине. Право на правну заштиту представља основно, функционално право сваког појединца, загарантаовано националним и наднационалним правним актима, које му омогућава да се обрати суду, затражи правну заштиту и она му буде пружена у случају да је основано затражена.

У раду ће најпре бити обрађено право на правну заштиту, биће анализирани елементи овог права, те ће бити приказано стање у домену остваривања права на правну заштиту на територији Косова и Метохије, конкретно на северу ове територије, кроз призму остваривања права Срба као народа који чини већину становништва.

2. ПРАВО НА ПРАВНУ ЗАШТИТУ

Право на правну заштиту зајемчено је националним и наднационалним нормативним актима, који ово право признају субјектима као основно људско право. Право на правну заштиту је, према својој правној природи, аутономно јавно субјективно право признато свим правним субјектима, независно од тога да ли се ради о субјекту који је покренуо поступак правне заштите или је поступак пружања правне заштите покренут против тог субјекта (Станковић & Боранијашевић, 2023, 21). У ситуацијама када имају тзв. правозащитну потребу, односно повод за пружање правне заштите² одређене садржине, правни субјекти имају право на правну заштиту, право да своја грађанска субјективна права остваре у грађанском судском поступку.

Право на правну заштиту³ припада различитим правним субјектима, што не подразумева да су то увек титулари субјективних права, већ то могу бити и нека друга лица која штите нечија субјективна права или државни органи.

---

² Повод за пружање правне заштите могу бити: повреда грађанског субјективног права, угрожавање или оспоравање грађанског субјективног права, потреба за принудним остваривањем потраживања итд. (деталније: Станковић & Боранијашевић, 2023, 19 -20).

³ Када је у питању право на правну заштиту, о његовој правној природи у процесној литератури постоје различита схватања и различите теорије, као што су теорија јединства

Правни субјект своје право на правну заштиту врши покретањем поступка за пружање правне заштите, тражећи од суда пружање правне заштите одређене садржине које је уперено против конкретно одређеног лица. Праву на правну заштиту правног субјекта одговара дужност суда да пружи тражену правну заштиту у случају да је она допуштена и основано затражена.

Право на правну заштиту „представља кључни инструмент за остваривање система прокламованих грађанских субјективних права, јер омогућава приступ суду кад постоји потреба за пружањем правне заштите, и остваривање секундарне ефикасности правног система.“ (Станковић, 2011, 92).

2.1. Нормативно регулисање права на правну заштиту

Право на правну заштиту предвиђено је одредбама Устава Републике Србије. У одредби члана 36 Устава РС прописано је да се јемчи једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе.

Анализирајући уставне одредбе, посебно део који се односи на људска права и основне слободе, може се приметити да не постоји право на правну заштиту као посебно људско право, већ се јемчи, гарантује, једнака заштита права пред судовима. Може се закључити да је споменутом одредбом управо обухваћено право на правну заштиту, јер се заштита права врши пред судовима, али и другим органима. Тачније, како се јемчи заштита права (нпр. грађанских субјективних права) пред судовима или другим органима, неспорно је да титулар тог права у случају да има потребу за пружањем правне заштите има и право на правну заштиту које му омогућава да се обрати суду, затражи пружање правне заштите и добије тражену правну заштиту уколико је она основано затражена.⁴

Када је у питању наднационални правни оквир, најзначајнији акт је Европска конвенција о људским правима и основним слободама која у чл. 6. ст. 1. прописује да „свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама...има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона“. Овако дефинисана одредба, може се закључити, у себи садржи два основна права: право на правну заштиту и право на суд, из којег произлазе и друга имплицитна права која је у својој пракси утврдио Европски суд за људска права. Анализом основне одредбе о праву на правично суђење долази се до права на суд, као основног елемента тог права, а потом се из права на суд изводи низ тзв. имплицитних

(монистичка, цивилистичка) и теорија двојства (дуалистичка, публицистичка) (детално: Палачковић, 2004, 12 – 15; Познић, & Ракић Водинелић, 1999, 31-36; Triva, 1978, 14-20).

⁴ О односу права на правну заштиту и грађанског субјективног права, видети: Станковић, 2018, 340-341.

права које је ЕСЈП извео у пракси. ЕСЈП, ради обезбеђивања стварне заштите конвенцијом утврђених права својим тумачењима у конкретним случајевима изводи права која нису изричито прокламована одредбама Конвенције, али су имплицитно садржана у прописаним правима (Šarin, 2015, 275).

Када су у питању грађанскоправни спорови, општепозната је чињеница да парнични поступак представља редован начин за њихово решавање. У случају да постоји потреба за пружањем правне заштите, парнични поступак је грађански судски поступак по чијим правилима се поступа ради пружања тражене правне заштите када је она основано затражена.

Управо одредбама Закона о парничном поступку, као основног извора парничног процесног права, прокламовано је право на правну заштиту. Одредбама закона прописано је да странке имају право на закониту, једнаку и правичну заштиту својих права (Закон о парничном поступку, 2011, чл. 2, с. 1). Може се закључити да је законодавац осим што је прокламовао право на правну заштиту коју пружа парнични суд када за то постоје услови, прокламовао и основне принципе у погледу квалитета правне заштите коју је парнични суд дужан да пружи странкама у парничном поступку (Станковић, 2024, 34).

Према слову Закона о парничном поступку (2011, чл. 2, с. 2) „суд не може да одбије одлучивање о захтеву за који је надлежан“. Овом одредбом закона прописана је дужност парничног суда да пружи правну заштиту у случају да је надлежан за одлучивање. То фактички значи да суд не може да одбије да пружи правну заштиту, али под одређеним условима. Најпре, потребно је да је правна заштита допуштена, јер су испуњене процесне претпоставке за њену допуштеност у погледу процесних субјеката и спорне грађанскоправне ствари, и да је основано затражена односно да је тужбени захтев тужиоца којим тражи од суда пружање правне заштите основан. Тада суд не може да одбије да одлучи о тужбеном захтеву и дужан је да тражену правну заштиту пружи. У домену дужности пружања правне заштите постоји читав низ питања која су у вези са конкретним ситуацијама на које се у пракси судова може наићи, од постојања правних празнина, до ситуација у којима је закон нејасан или просто не постоји довољно одредба закона које би чиниле горњу премису судског силогизма. И тада, суд је дужан да пружи правну заштиту која је допуштена и основано затражена, да путем интерпретације пронађе решење за сваки случај који суди, да располаже овлашћењем да тумачи право, да реши конкретну грађанскоправну ствар саобразно праву и уместо пуког примењивача права постане стваралац права, који формулише појединачну правну норму у конкретном случају (Станковић, 2024, 39).

Када је у питању дужност суда да пружи правну заштиту, које је саставни елемент права на правну заштиту, поједини аутори у процесној литератури су имали мишљење да одредба овог типа у закону није неопходна. Тачније, професор Познић, коментаришући одредбу чл. 2. ст. 2. Закона о парничном

поступку из 1976. године,⁵ констатује да поменута одредба није неопходна, јер суд као државни орган не може избегавати да тужбу узме у поступак (Познић, 2009, 17), те да би суд одбијањем да решава о захтеву странке ту странку ставио у неравноправан положај у односу на друге странке чији би захтев решавао.⁶

2.2. Квалитети правне заштите која се пружа у судском поступку

Питање квалитета правне заштите коју суд треба да пружи на захтев странке зависи од поступања суда у поступку пружања правне заштите. Законита правна заштита подразумева поступање суда које се заснива на поштовању правних норми, како процесних тако и материјалних. И процесне и материјалне норме, као норме које чине правни поредак, суд мора да примени на адекватан начин како би правна заштита коју пружа била законита. Процесне норме односе се на поступање суда у парничном поступку, који мора да поштује те норме и у складу са начелом легалитета поступа ради пружања правне заштите. „Смисао начела законитости је у томе да су претпоставке, садржина, облик, време предузимања и правне последице (дејства) парничних радњи суда и странака одређени Законом о парничном поступку“ (Познић, 2009, 2). Законито пружање правне заштите огледа се у исправном спровођењу судске силогистичке операције, када суд утврђено стање ствари подводи под норму права и изводи закључак, доносећи одлуку у конкретној правној ствари. Управо пружање законите правне заштите означава везаност суда за правне норме и процесног и материјалног права, јер суд поступа по правилима парничне процедуре и настали спор решава на основу материјалног права (Станковић, 2024, 35; Познић, 2009, 3). Дакле, правилном применом процесних норми и норми материјалног права постиже се законитост као „стриктна и досљедна примјена законских и других нормативних аката од стране судских и извршних органа, примјена духа и начела који су приликом њиховог стварања прожимали њихове доносиоце.“ (Kamhi, 1961, 25-26).

Право на једнаку правну заштиту представља уставни принцип. Устав РС прописује да се јемчи једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе (Устав РС, 2006, чл. 36, с.1).

Једнакост странака пред судом и законом представља уставни постулат и странке у поступку имају једнака права и дужности у поступку који се води ради

---

⁵ Закон о парничном поступку СФРЈ, „Службени лист СФРЈ“ бр. 4/77. Закон је више пута мењан и допуњаван. Одредбом чл. 2, с.2. било је прописано: „Суд не може одбити да одлучује о захтеву за који је надлежан“.

⁶ Познић, 2009, 18. Аутор констатује и да је за мериторно одлучивање неопходно, осим надлежности суда, испуњење и других процесних претпоставки.

пружања грађанскоправне заштите. Једнакост подразумева да странке, свака понаособ, имају своја процесна овлашћења у поступку, да могу да штите своје интересе и остварују своја права, али да имају и читав низ једнаких процесних дужности које би требало да испуњавају. Иако је прокламована једнакост странака пред судом и иако су, по правилу, странке равноправне у поступку, сматра се да је њихова једнакост и равноправност само формална, не и квалитативна, и да због различитих процесних улога у неким ситуацијама једна од парничних странака бива у повољнијем положају. (Станковић, 2024, 37).

Странке у парничном поступку имају и право на правичну заштиту својих права. У литератури процесног права истиче се мишљење да право странке на правичан поступак подразумева два сегмента овог права – право странке на правичан третман од стране суда у току поступка пружања правне заштите и право странке да јој се тражена правна заштита пружи према методу правне заштите чија правила су унапред предвиђена (Станковић, 2024, 37). У суштини, право на правичан поступак подразумева да правну заштиту пружа суд који је непристрасан, објективан и независан и да његово поступање мора у току поступка да буде правично према странкама.

Право на правично суђење, онако како је дефинисано у одредбама Европске конвенције о људским правима и основним слободама, подразумева и право на приступ суду. Из самог конвенцијског одређења права на правично суђење се не може закључити да је право на приступ суду саставни елемент овог права јер није изричито прописано (Палачковић & Чановић, 2020, 66), али пракса Европског суда за људска права иде у прилог чињеници да је право на приступ суду „конститутивни елемент права из чл. 6. ст. 1. Конвенције“. ⁷Према схватањима у литератури право на правично суђење најпре обухвата право на суд као опште, а потом и право на приступ суду као важан аспект овог права у смислу права покретања поступка пред судом (Šarin, 2015, 267). Ауторка сасвим исправно констатује да квалитети судског поступка као што су ефикасност, јавност и правичност не би имали било какву вредност у случају да поступак није покренут, те да судска пракса Европског суда за људска права и дефинише право на приступ суду као имплицитно право које произлази из чл. 6. ст. 1. Конвенције

---

⁷ У пресуди ЕСЉП у случају Голдер против Уједињеног краљевства констатовано је да „да приступ суду представља елемент који је обухваћен правом гарантованим у члану 6., став 1. Европски суд је сматрао да ово није широко тумачење Конвенције које намеће додатне обавезе државама, већ је засновано управо на првој реченици члана 6., став 1. Конвенције посматраном у контексту целине и у светлу циља и сврхе Конвенције, која представља међународни уговор који ствара право.“[file:///C:/Users/Profesor/Downloads/CASE%20OF%20GOLDER%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20\[Serbian%20Translation\]%20summary%20by%20the%20Belgrade%20Centre%20for%20Human%20Rights.pdf](file:///C:/Users/Profesor/Downloads/CASE%20OF%20GOLDER%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20[Serbian%20Translation]%20summary%20by%20the%20Belgrade%20Centre%20for%20Human%20Rights.pdf).

(Šarin, 2015, 267-268). Право на приступ суду, евидентно, представља најзначајнији део права на правично суђење јер уколико странка нема приступ суду, поступак за пружање правне заштите одређене садржине неће бити ни покренут, суд и судије неће бити у прилици да поступају законито, једнако и правично, а странка неће остварити правну заштиту у случају да постоји повод за пружање правне заштите.

Поред права на приступ суду, право на правичан поступак обухвата и читав низ других права која чине његову садржину (Станковић, 2024, 38)⁸ и чијом реализацијом се остварује владавина права. Једно од права је свакако и право на језик у поступку, тачније, да свака странка или учесник у поступку имају право да се служе својим језиком и писмом.⁹ Право на употребу свог језика и писма у поступку је предуслов за остваривање великог броја других права странака, али и најважнији услов за остваривање права на правну заштиту и права на приступ суду. Ово право које је јако значајно, показаће се као право странака које се мало поштује у судским поступцима на северу Косова и Метохије.

3. ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА ПРАВНУ ЗАШТИТУ ПРЕД СУДОМ НА ТЕРИТОРИЈИ СЕВЕРА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Остваривање права на правну заштиту једно је од егзистенцијалних питања Срба на северу Косова и Метохије. Немали број становника севера Косова и Метохије има потребу за остварењем својих грађанских субјективних права и, по природи ствари, жељу да ствоја права оствари у нормалним животним околностима, мирним путем, али и у поступку судске заштите, када постоји повод за пружање такве правне заштите. Да ли грађани севера Косова и Метохије имају могућност да остваре своје право на правну заштиту? Да ли, под условом да је оствариво правно на правну заштиту, могу да очекују прокламоване квалитете судске заштите која би им била пружена? Да би били дати одговори на ова питања, у претходном делу рада је експликативно указано

---

⁸ О спектру права видети и: Узелац, А. – Право на правично суђење у грађанским предметима: нова пракса Европског суда за људска права и њен утјецај на хрватско право и праксу, стр. 2. http://echr.pravo.unizg.hr/materijali/Uzelac_Hrvatsko%20pravo%20i%20cl%206%20ECHR.pdf.

⁹ Право на језик саставни је део одредаба Конвенције, члана 6. Иако се налази у делу који се односи на лица оптужена за кривична дела, екстензивним тумачењем одредбе долази се до закључка да се ово право односи на све поступке пред судовима у којима се пружа правна заштита заинтересованим странкама. ЗПП у чл. 6. ст. 3. прописује да „странке и други учесници у поступку имају право да се служе својим језиком и писмом, у складу са одредбама закона.

на право на правну заштиту и карактеристике правне заштите коју суд треба да пружи у поступку, а надаље у раду ће бити дат кратак осврт на правосудни систем на северу Косова и Метохије и недоумице и проблеме са којима се становници овог дела територије Републике Србије сусрећу у свакодневном животу.

3.1. Правосуђе на северу Косова и Метохије

Процес приступања Републике Србије Европској унији у значајној је вези са резултатима дијалога Београда и Приштине у светлу нормализације односа. Процес дијалога свакако је пратило и питање правосуђа, те је у тој области први званичан акт којим су била регулисана питања правосуђа на Косову и Метохији био Први споразум о принципима који регулишу нормализацију односа Београда и Приштине. Овај споразум, колоквијално познат као Бриселски споразум, закључен је 19. априла 2013. године.

Питање функционисања правосуђа било је предмет одредаба споразума, који у тачки 10 предвиђа:

„Судске власти биће интегрисане и функционисаће у оквиру правног система Косова. Апелациони суд у Приштини ће успоставити веће које ће бити састављено од већине судија косовских Срба, које ће бити надлежно за све општине у којима су Срби већинско становништво. Одељење Апелационог суда, кога чине административно особље и судије, имаће сталну канцеларију у северној Митровици (Окружни суд у Митровици). Свако веће споменутог Одељења ће бити састављено од већина судија косовских Срба. У зависности од природе случаја о коме је реч, веће ће чинити одговарајуће судије“.¹⁰

Садржина предметне одредбе указивала је на чињеницу да ће престати да постоји систем судске власти Републике Србије на простору Косова и Метохије, да ће неминовно доћи до интеграције у правни систем тзв. Косова у домену судске власти, уз дужност тзв. косовских власти да организују рад судова на Косову и Метохији, посебно на северу, уз знатно учешће Срба у обављању судске функције. Тада усвојени План примене Бриселског споразума предвиђао је развијање детаљних планова за интеграцију српског правосуђа у тзв. косовске структуре, које би сачинила радна група оформљена за имплементацију дела споразума који се односио на правосуђе (ЈУКОМ, 2022, 8).

До интеграције није дошло убрзо, те су судови радили у правном вакууму, све до 2015. године када је постигнут Споразум о правосуђу. Овај споразум је, евидентно, каснио, а и сам текст споразума сматрао се веома непрецизним, без одређених временских рокова за имплементацију предвиђеног.

---

¹⁰ Први споразум о принципима који регулишу нормализацију односа – Бриселски споразум, <https://www.srbija.gov.rs/cinjenice/283757>.

Најзначајнији део овог споразума односио се на правосудне органе у Косовској Митровици, те је било предвиђено следеће:

„1. На правосудне институције ће се примењивати косовски закони у складу са Првим споразумом.

2. Постојаће један Основни суд и једно Основно тужилаштво за регион Митровице.

3. Основни суд у Митровици ће се налазити у више објеката.

4. Постојаће четири огранка Основног суда у Митровици у региону Митровице (Зубин Поток, Лепосавић, Србица, Вучитрн).

5. Највећи део предмета који потичу из општина у којима се огранци налазе, судиће се у овим огранцима, у складу са законом.

6. На Косову, председник основног суда одлучује о расподели предмета.

7. Расподела предмета тужиоцима се заснива на стручности, специјализацији, личном искуству и познавању локалне средине, у складу са косовским законом.

8. У највећем броју предмета у основном суду суди судија појединац, у складу са косовским законом.

9. Обе стране ће бити заступљене у свим објектима Основног суда у Митровици, Основног тужилаштва и Одељењу Апелационог суда у Митровици.

10. У делу Основног суда у Митровици који се налази у Северној Митровици већину ће чинити Срби са Косова.

11. Део Основног суда у Митровици који се налази у Северној Митровици, ће се састојати од:

- Одељења Апелационог суда у Митровици, које ће чинити 5 судија из редова косовских Срба и 2 судија из редова косовских Албанаца,*

- Одељења за тешка кривична дела за цео регион Митровице, које ће чинити 4 судије из редова косовских Срба и 4 судије из редова косовских Албанаца,*

- Дела општег одељења за суђење за сва кривична дела за Северну Митровицу, Јужну Митровицу и Звечан.*

12. Други део Основног суда у Митровици који се налази у Јужној Митровици, ће се састојати од:

- Одељења за малолетнике за цео регион Митровице,*

- Дела општег одељења за суђење у парничним поступцима, по неоспорним захтевима, за прекршаје за Северну Митровицу, Јужну Митровицу и Звечан.*

- Овај део ће се налазити у Јужној Митровици у згради такозване „Југобанке“, или некој другој згради према договору две стране.*

13. Председник Основног суда у Митровици је косовски Србин из северног дела Косова.

14. Главни тужилац Основног тужилаштва у Митровици је косовски Албанац. Просторије се налазе у Административној канцеларији Северне Митровице (МНАО), у Бошњачкој Махали или некој другој згради, према договору две стране.

15. Косовски Србин ће бити руководиоца Одељења Апелационог суда са седиштем у Северној Митровици. Потпредседник Апелационог суда ће бити косовски Србин у Приштини.“

Према подацима који су доступни, потпуна интеграција извршена је 6. новембра 2017. године када је први радни дан у интегрисаном правосуђу имало 40 судија и 13 тужилаца (ЈУКОМ, 2021, 12). Иако се поступало по постигнутом споразуму, процес формирања интегрисаних правосудних органа пратили су различити проблеми и недостатак воље да се у потпуности спроведу прописане одредбе (ЈУКОМ, 2022, 24-27).¹¹

3.2. Стање на терену и могућност остваривања права на правну заштиту и приступ суду

Према постојећим истраживањима, положај Срба у домену остваривања права на правну заштиту и приступ суду још увек је јако тежак. Центар за развој демократске културе у саопштеним резултатима свог истраживања констатује да на северу Косова и Метохије део становништва и даље није упознат са интеграцијом правосуђа, да разлог томе јесте недостатак информација и перманентног информисања о том процесу у медијима на детаљнији начин и у начелу сматра да интеграција није допринела побољшању владавине права, односно није поспешила остваривање права на приступ суду као елемента права на правну заштиту (ЈУКОМ, 2022, 42).

Основно питање које се поставља је да ли Срби могу да очекују остваривање прокламованих квалитета правне заштите у поступку који би био вођен пред косовским правосудним органима? Најпре, правну заштиту треба да пружа независан, објективан и непристрасан суд. Има ли могућности да у друштвеним околностима у којима живимо, очекујемо да ће постојати објективност и непристрасност од стране судија албанске националности у поступцима у којима су Срби странке у поступку? Ниједног тренутка се не упуштамо у разматрање питања да ли су те судије изабране на одговарајући начин и да ли су испуњавали услове у погледу моралности и угледа за вршење судијске функције, већ се ограничавамо само на начин поступања који би применили према странкама које су српске националности. Под утицајем баласта међусобних односа, анимозитета који постоји међу српском и албанском

популацијом, терета вишедеценијских подела и сукоба, тешко је у реланости очекивати да би судије биле непристрасне и објективне и да би пружање правне заштите било очекиваног квалитета.

Питање пружања законите правне заштите је такође упитно. Приликом вођења поступка судске заштите и приликом одлучивања, судови примењују законе тзв. Косова и примењују процесне и материјалне норме садржане у нормативним актима тзв. Косова. То је засигурно један од основних разлога који српску популацију најпре одбија од тражења правне заштите пред судовима, а потом и утиче на генерални став према судском поступку као методу заштите грађанских субјективних права. Чини се укореењеним, не и неисправним, став припадника српске националности да су одредбе појединих тзв. косовских закона дискриминишуће природе према припадницима других националности, те вероватно у делу српске популације преовладава и став да је излишно водити поступак пред судом јер тражена правна заштита неће бити одговарајућег квалитета.

Једнакост судске заштите, као још један од квалитета заштите коју суд треба да пружи, тешко се постиже у судским поступцима. Ако једнакост дефинишемо као једнако поступање према парничним странкама, онда је већ очигледно да судија албанске националности неће поступати једнако према странкама које су различите националности, тачније уколико је једна од странака албанске, а друга српске националности. Где је онда једнакост у поступању уколико различитим странкама буду даване различите могућности за одбрану својих права, доказивање, истицање чињеничног материјала и предузимање процесних радњи?

Сви напред наведени разлози, у пуном капацитету, стварају осећај несигурности код припадника српске националности и одбијају их од тражења правне заштите пред тзв. косовским судовима. Природно је да када не очекујете прокламоване квалитете судске заштите, одустајете и од тражења правне заштите у конкретном случају пред судовима, јер себе лишавате трошкова, шиканирања, узалудног трошења времена, као и евентуалних непријатности које се у поступцима могу доживети.

Посебан проблем у остваривању права на правну заштиту у пуном капацитету представља немогућност остваривања права на језик у судском поступку. Право на коришћење свог језика и писма у поступку представља право које је зајмечено нормативним актима на националном и међународном нивоу и подразумева употребу свог језика и писма и у оним ситуацијама када тај језик није у службеној употреби у суду пред којим се поступак води.

---

¹¹ Нпр. неадекватан састав судских већа, недовољан број судија, пресуђење од стране једнонационалних већа, итд.

У доступним материјалима истиче се да питање употребе језика представља и даље велики проблем у домену пуног функционисања интегрисаног правосуђа, те да постоји велики недостатак преводилаца. С друге стране, стручност доступних преводилаца узрокована њиховим квалификацијама доводи до различитих превода деликатне правне материје, што се означава као велики проблем који, уједно, пролонгира поступке пружања правне заштите (ЈУКОМ, 2022, 28). Из разговора са адвокатима који су пуномоћници припадника српске националности у судским поступцима, а које је аутор водио за потребе писања овог рада, долази се до закључка да је највећи број тзв. косовских закона врло лоше преведен на српски језик, да лоши преводи изазивају велики број дилема и недоумица код припадника српске националности и у свакодневној пракси судова, али и да поред малог броја преводилаца у обављању судске делатности нема вештака који су српске националности.

Свакако да је велики проблем када странка у поступку нема документа на свом језику, или не разуме о чему се ради, те објективно не може да учествује у поступку. Највећи проблем је што је немогуће доказе доставити на свом матерњем језику и на тај начин доказивати истинитост својих тврђења, уз констатацију да се пред тзв. косовским судовима велики број исправа чији су издаваоци државни органи Републике Србије не признају као доказно средство.

У поступцима који се воде против Срба на простору Косова и Метохије главну препреку представљају језичка баријера и недовољан број судских преводилаца. Посебан проблем је стручност превођења, јер већина од иначе малог броја преводилаца не само што не познаје правне термине, него недовољно познаје српски језик и тиме се узрокују проблеми странкама, њиховим заступницима и пуномоћницима. Свакодневна је појава да се решење или пресуда суда добија на албанском језику, па су пуномоћници или странке у немогућности да одмах изјаве правни лек, а због кратких рокова то може имати неповратне негативне последице. Једнака употреба службених језика етничких заједница на простору Косова и Метохије је предуслов за потпуно и ефикасно пружање услуга свима, што је предуслов за остваривање адекватне правне заштите и остваривање владавине права.

Према подацима Мисија ОЕБС-а на простору Косова и Метохије и Омбудсмана, Омбудсман на тзв. Косову је током 2023. године примио 1660 жалби. Основи дискриминације који се наводе у примљеним жалбама односе се на националну припадност, пол, старосну доб, политичка мишљења, језик, здравствено стање, дискриминацију на радном месту, итд. У Извештају Омбудсма наведено је да: „Неки од проблема који се намећу јесу кршење права на равноправну употребу српског језика у управним поступцима грађана са органима институција на свим нивоима власти, што централних, што општинских, велика одступања приликом ажурирања постојећих веб страница институција, што је посебно евидентно у српском језику, што одражава

неусклађеност, не само информација на оба службена језика, већ се рефлектује и у кашњењима у објављивању информација. Такође, постоји неадекватан или нетачан превод имена топонима, опет углавном је то везано за српски језик“.¹²

Непоштовање права на употребу језика предмет је извештавања и ОЕБС-а, али и других међународних организација. У Извештају ОЕБС - а неведено је да је узрок оваквог стања недостатак политичке воље, отпор албанске заједнице, недовољан број квалификованих преводиоца, непостојање казнене политике за непоштовање језичких права. Шеф Одељења за право и правду ОЕБС -а Mark Laser је у августу 2024. године изјавио да мисија ОЕБС-а питање употребе језика прихвата озбиљно и да постоји велики број активности које су усредсређене на ово питање. Он је истакао да одељење ОЕБС-а за правду и право суђена надгледа рад судова и да је уочено да странке немају документа на свом језику, да постоји проблем који се тиче превода у судовима и да су преводи лошег квалитета.¹³

4. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Закључак који се несумњиво намеће је да се на терену севера Косова и Метохије, када су у питању Срби, право на правну заштиту не остварује на начин и у обиму како је то прокламовано правним актима националног и међународног нивоа. Најпре, право на правну заштиту је немогуће остварити јер није оствариво право на приступ суду, посебно из разлога што поједина судска одељења на северу Косова и Метохије не функционишу у складу са постигнутим споразумима. Иако се одређени број грађана српске националности обраћа тзв. косовским судовима, јер нема могућност да своја права оствари на други начин, поставља се питање квалитета судске заштите која ће им бити пружена. Могло би се констатовати да у домену пружања правне заштите за Србе постоји атмосфера правне несигурности, јер није моће очекивати прокламоване квалитете судске заштите онда када судска већа нису формирана у складу са договорима, у смислу учествовања представника српске националности, када у поступку који се води странке не могу да прилажу исправе на свом матерњем језику, када им је ускраћено коришћење матерњег језика или када у поступку

---

¹² Подаци су резултат истраживања тима младих истраживача на пројекту које је аутор добио за употребу приликом писања овог рада.

¹³ Подаци су резултат истраживања тима младих истраживача на пројекту које је аутор добио за употребу приликом писања овог рада. Питање употребе језика осим што представља непремостиву препреку за вођење судских поступака, може да представља и безбедносни проблем. Нпр. забележено је да се специјалне јединице тзв. косовске полиције најчешће возачима након што их зауставе у возилима, обраћају на албанском језику, који возачи не разумеју. У једном случају због неразумевања и погрешно протумаченог знака полицајца од стране возача, да може да настави кретање, полицајци су са оружјем у рукама окружили ауто.

учествују уз помоћ мање или више стручних преводаца који преводе иначе тешку правну терминологију. Уз све то, терет међусобних односа, вишедеценијски, никако не иде у прилог остваривању законите, једнаке и правичне правне заштите за Србе на Косову и Метохији.

Пуна имплементација постигнутих договора у области правосуђа, веће ангажовање у домену превођења законских текстова на српски језик, поштовање права странака српске националности да поступак прате и у њему учествују на свом језику, ангажовање вештака српске националности, признавање судских одлука до поступка интеграције српског правосуђа, признавање докумената државних органа Републике Србије у поступку и још низ мера је потребно предузети како би се створили услови за пуно остваривање права на правну заштиту косовских Срба пред судовима у тзв. интегрисаном правосуђу.

ЛИТЕРАТУРА

ЈУКОМ, 2021. *Интеграција правосуђа у правосудни систем Косова у контексту европских интеграција и дијалога Београда и Приштине*. Извештај број 2 о имплементацији и ефектима Споразума о правосуђу. Комитет правника за људска права – Јуком.

ЈУКОМ, 2022. *Интеграција правосуђа у правосудни систем Косова у контексту европских интеграција и дијалога Београда и Приштине*. Извештај број 3 о имплементацији и ефектима Споразума о правосуђу. Комитет правника за људска права – Јуком.

Kamhi, S. 1961. *Грађанскисудски поступак*, Сарајево: IP Veselin Masleša.

Палачковић, Д. 2004. *Парнично процесно право*, Крагујевац: Правни факултет у Крагујевцу.

Палачковић, Д. & Чановић, Ј. 2020. Бесплатна правна помоћ у контексту права на приступ суду. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 89/2020, стр. 65 – 82.

Познић, Б. & Ракић Водинелић, В. 1999. *Грађанско процесно право*, Београд: Савремена администрација.

Познић, Б. 2009. *Коментар Закона о парничном поступку према тексту закона из 1976. године са доцнијим изменама и допунама*. Правни факултет Универзитета у Београду и Службени гласник: Београд.

Први споразум о принципима који регулишу нормализацију односа – Бриселски споразум, <https://www.srbija.gov.rs/cinjenice/283757>, (15.1.2025)

Станковић, Г. 2011. Нормативно ограничавање права на правну заштиту у парничном поступку, *Зборник радова, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву*, стр. 91-109. Доступно на: <https://www.pravni.ues.rs.ba/Download/Zbornik-Aktuelnost/Normativno%20>

ogranicavanje%20prava%20na%20pravnu%20zastitu%20u%20parnicnom%20postupku.pdf, (15.1.2025)

Станковић, Г. 2018. Лексикон грађанског процесног права. Београд: Службени гласник.

Станковић, Г., 2024. *Коментар Закона о парничном поступку*. Службени гласник, Београд.

Станковић, Г. & Боранијашевић, В. 2023. *Грађанско процесно право*, Београд: Службени гласник.

Triva, S. 1978. *Građanskoparničnoprocesnopravo*, Zagreb: Narodne novine.

Šarin, D. 2015. Pravo na pristup sudu u praksi Evropskog suda za ljudska prava. *Pravni vjesnik*, 3-4/2015, pp. 267-296. Dostupna: <https://hrcak.srce.hr/file/229997>, (15.1.2025)

Правни извори и судска пракса

Закон о парничном поступку – ЗПП, „Службени гласник РС“ бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС, 55/2014, 87/2018, 18/2020 и 10/2023 – др. закон)

Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, измењене у складу са Протоколом 11, „Службени лист СЦГ – Међународни уговори“ бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 – испр. и „ Службени гласник РС – Међународни уговори“ бр. 12/2010 и 10/2015.

Закон о парничном поступку СФРЈ, „Службени лист СФРЈ“ бр. 4/77.

Пресуда ЕСЈП у случају Голдер против Уједињеног краљевства
Dostupna:

[file:///C:/Users/Profesor/Downloads/CASE%20OF%20GOLDER%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20\[Serbian%20Translation\]%20summary%20by%20the%20Belgrade%20Centre%20for%20Human%20Rights.pdf](file:///C:/Users/Profesor/Downloads/CASE%20OF%20GOLDER%20v.%20THE%20UNITED%20KINGDOM%20-%20[Serbian%20Translation]%20summary%20by%20the%20Belgrade%20Centre%20for%20Human%20Rights.pdf), (15.1.2025).

Устав Републике Србије, „Службени гласник РС“ бр. 98/2006 и 115/2021.

Vladimir BORANIJAŠEVIĆ, Ph.D

Full Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

REALIZATION OF THE RIGHT TO LEGAL PROTECTION IN THE NORTH OF KOSOVO AND METOHILJA

Summary

The right to legal protection is the right guaranteed to legal subjects by documents on the national and international levels as a basic human right. According to its legal nature, the right to legal protection, unlike the civil subjective right, represents the autonomous public subjective right recognized to all legal subjects, which enables them to address the court if there is a need for them to seek legal protection according to previously regulated rules which are followed in civil court proceedings. According to the law to legal protection, the court is obliged to provide legal protection if preconditions for its providing have been fulfilled and if it has been duly requested, while the provided legal protection must have certain qualities. Firstly, the author in the paper defines the right to legal protection and emphasizes the qualities that the legal protection provided by the court must fulfil. Secondly, the author analyses the realization of the right to legal protection in the region of north Kosovo and Metohija, discussing whether this right could be fully realized due to the well-known social and political circumstances.

Key words: the right to legal protection, civil subjective right, the court, parties, legal protection.

Др Олга ЈОВИЋ ПРЛАИНОВИЋ¹

UDK 347.61/.64(497.115)

ЈЕДНА ИЛИ ВИШЕ СТВАРНОСТИ ПРАВА НА ПОШТОВАЊЕ ПОРОДИЧНОГ ЖИВОТА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Апстракт:

Право је механизам уређења односа између људи, а односи у породици и у вези са породицом регулисани су правним правилима која упориште имају у националним породичним законодавствима. Ауторка истражује и критички сагледава системске недостатке у заштити породичних односа српског становништва на Косову и Метохији, односа који се, са једне стране, остварују на иницијативу титулара породичног права (развод брака и последице развода, одређивања начина вршења родитељског права, права детета на одржавање личних односа са родитељем са којим не живи) и заштиту породичних права по службеној дужности (улога органа старатељства у заштити права детета, одређивање мера заштите од насиља у породици, те покретање поступка за лишавање родитељског права), са друге стране.

Две и по деценије од усвајања Резолуције Савета безбедности Уједињених нација 1244 од 10. јуна 1999. године, према којој је територија АП Косово и Метохија, правно гледано, саставни део Републике Србије, под привременом управом Уједињених нација (УНМИК), на територији КИМ очигледна је континуирана повреда међународних стандарда људских права који су успостављени Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода (1950), као и Конвенцијом УН о правима детета (1989).

Кључне речи: кршење права на поштовање породичног живота, непоузданост породичноправне заштите.

1. ОПШТЕ НАПОМЕНЕ

Остваривање и заштита људских права представља легитимни интерес међународне заједнице и подразумева обавезе држава чланица универзалних

---

¹ Редовни професор, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, olga.jovic@pr.ac.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-4869-4668>.

и/или регионалних организација да обезбеде остваривање и заштиту људских права у складу са међународно признатим стандардима.

Усвајањем Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (1950), успостављен је најзначајнији систем заштите у области људских права. Конвенција је међународни уговор који могу потписати и ратификовати само државе чланице Савета Европе и садржи списак права и гаранција које су државе обавезне да поштују, јер представља референтни стандард људских права у региону. Релевантни механизам надзора за примену ове Конвенције је од 1. новембра 1998. године Европски суд за људска права, међународни суд са седиштем у Стразбуру. Овај међународни механизам заштите не може се прихватити као замена за националне механизме и мере у примени стандарда људских права, будући да је основна обавеза сваке државе чланице да обезбеди услове за остваривање људских права свих људи под њеном јурисдикцијом, што на територији Косова и Метохије, јединственом примеру сецесије у међународном праву, није случај. Дугогодишњи специфични политички и правни изазови огледају се у следећем:

- самопроглашена држава Косово није чланица Савета Европа, те не може бити потписница Европске конвенције о људским правима. Такође, није чланица Уједињених нација нити уговорница конвенција које су усвојене од стране УН;

- Резолуција 1244 Савета безбедности УН препознаје територију Косова и Метохије саставним делом Републике Србије, под међународном управом, чији је значај готово запостављен на терену, а питање примене српских закона, односно владавину права и заштиту права Срба на КИМ оставља без одговора;

- Привремене институције самоуправе у Приштини у свој уставни оквир (2008) унеле су одредбе о заштити права српских и других заједница кроз механизме који су одговарајући мултиетничком карактеру друштва, који, према извештајима међународних организација, одликује неефикасност судске заштите и велики број нерешених случајева из области породичног права.

У оваквим околностима, право на поштовање породичног живота Срба на целој територији Косова и Метохије потиरे смисао међународних стандарда о људским правима и отвара питање одговорности, пре свега, међународне заједнице за (не)остваривање и заштиту права на породични живот, са приватноправног и јавноправног аспекта. Обезбеђивање услова за остваривање и заштиту права на породични живот отежано је и због некомпатибилности локалног правосуђа и ограничене подршке УНМИКА и ЕУЛЕКСА,² чија је

---

² EULEX (European Union Rule of Law Mission in Kosovo) је мисија ЕУ чији је мандат почео 2008. године у складу са Резолуцијом 1244 СБ УН и планом изасланика УН-а Марти Ахтисарија. Еулекс је формиран са циљем да подржи правосудне институције на тзв. Косову, а основна улога би требало да буде унапређење владавине права кроз техничку и оперативну подршку институцијама тзв. Косова.

мандатна улога да надзиру поштовање људских права и пружају помоћ у решавању породичноправних спорова, у чему нису остварили никакав конкретни помак (UNMIK, 2023, 4).

Истраживање у овом раду, међутим, утемељено је на уставном оквиру и законодавству Републике Србије, која је, као међународно правни субјект, носилац права и обавеза према међународном праву. Подсећања ради, Република Србија је ратификацијом Европске конвенције о људским правима 3. марта 2004. године прихватила надлежности ЕСЉП, одакле проистиче да судови и други државни органи у Републици Србији имају обавезу да одредбе националног законодавства тумаче у складу са одредбама ЕКЉП и праксом ЕСЉП, односно да се у својим одлукама позивају на одредбе Конвенције и на стандарде који су установљени у пракси Суда (Милутиновић&Андрејевић, 2016, 39).³

Устав Републике Србије у Преамбули прописује да је Покрајина Косово и Метохија саставни део територије Србије, да има положај суштинске аутономије у оквиру суверене државе Србије и да из таквог положаја Покрајине Косово и Метохија следе уставне обавезе свих државних органа да заступају и штите државне интересе Србије на Косову и Метохији у свим унутрашњим и спољним политичким односима. Устав садржи основна, општа начела о браку и породици (Устав 2006, чл. 66. с.1.) која су конкретизована одредбама Породичног закона у којем је експлицитно прописано да свако има право на поштовање породичног живота. (Породични закон, 2005, чл. 2. с.2).

2. ПРАВО НА ПОШТОВАЊЕ ПОРОДИЧНОГ ЖИВОТА КАО МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРД

Европска конвенција о људским правима одредбом чл. 8. прописује:

“1. Свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке.

2. Јавне власти неће се мешати у вршење овог права осим ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слободе других.”

У обимној пракси Европског суда за људска права (у даљем тексту: ЕСЉП) овом одредбом првенствено се утврђује обавеза државе да се уздржи од

---

³ Обавеза судова да се позивају на праксу Европског суда за људска права произилази из члана 1. Европске конвенције према којој државе јемче свакоме ко је у њиховој надлежности права и слободе предвиђене Европском конвенцијом и њеним протоколима. Пресуде Европског суда за људска права представљају тумачење сваког конкретног члана Европске конвенције, одређујући домашај сваког члана из Конвенције.

мешања у прокламовано право, међутим, државе имају и позитивне обавезе у вези са заштитом личне аутономије појединаца. Да би се проценило да ли је у конкретном случају држава требало да предузме позитивне мере или се уздржи од мешања, мора се узети у обзир постизање правичне равнотеже између супротстављених интереса појединаца и заједнице у целини, у ком смислу државе имају одређено поље слободе процене (Vodič kroz čl.8. ЕКЛЈР, 2020). Заједнички критеријум приликом оцењивања позитивне или негативне обавезе државе у вези са одредбом чл. 8. ЕКЛЈП је, по мишљењу Суда, предузимање ефикасних средстава заштите права на поштовање породичног живота, а не обавезе резултата.

Како ЕСЛЈП на ауторитативан начин тумачи одредбе ЕКЛЈП, правна заштита права на породични живот прати динамику перманентних промена и развоја друштвених, научних и технолошких достигнућа. У том смислу, флексибилност појма право на породични пружа могућност ширег приступа, уз уважавање принципа европског консензуса који је сврсисходан приликом новог, имплицитног тумачења конвенцијске одредбе, за које Суд очекује да буде прихваћено (Омејас, 2021, 16-17). Тумачењем конвенцијских права и слобода у актуелном тренутку, у складу са општепризнатим начелима међународног права, ЕСЛЈП полази од социјалне стварности и правног уређења у државама чланицама СЕ, не ограничавајући људска права и слободе предвиђене у националном законодавству држава чланица или у другим међународним инструментима (Širivastava&Mol, 2019, 12).

Аутономност појму “породични живот” дата је у пракси Суда, који приликом дефинисања садржине породичног живота усваја модел породичног живота који чине супружници са децом, рођеном или усвојеном, потом обухвата однос између ванбрачних партнера са својом децом, као и *de facto* породичне везе, с обзиром да уживање родитеља и детета у међусобном односу представља фундаментални елемент појма породичног живота, и у случају када је однос између родитеља прекинут (Јовић, 2009, 18-19). У пракси Суда постоји општеприхваћен став да у свим одлукама које се тичу детета (одлучивање о вршењу родитељског права, ограничења права детета на одржављање контакта са родитељима), најбољи интерес детета представља најважнији критеријум који има предност у односу на сва друга мерила, који је на територији КИМ за припаднике српске заједнице неприменљив, о чему ће у тексту који следи бити више речи.

Наиме, у Републици Србији ратификовани међународни уговори се непосредно примењују и, по својој правној снази, закони о потврђивању међународних уговора налазе се после Устава као највишег правног акта. Међународна позиција наше земље наметнула је потребу за реформом правног система која се односи на то да се обавезе државе у области људских права не исцрпљују прописивањем регулативних оквира, него подразумевају ефективну

примену тих одредби и њихово пуно спровођење, што на територији Косова и Метохије није могуће из објективних, правно-политичких разлога.

3. СИТУАЦИОНО-ПРАВНИ ОКВИР ПРЕСТАНКА ПОРОДИЧНОГ ЖИВОТА

Супротно Резолуцији Савета безбедности УН 1244 која потврђује суверенитет и територијални интегритет Србије, прави изазови у заштити породичних односа српског становништва на КИМ посебно су актуелизовани од потписивања Бриселског споразума 2013. године, односно од постизања Споразума о правосуђу између Републике Србије и представника Привремених институција самоуправе у Приштини дана 9. фебруара 2015. године, када су српски правосудни органи из северних општина интегрисани у косовски систем (ОЕБС, 2024). На тај начин, српски правосудни систем је постао нефункционалан, па доношење и спровођење одлука у вези са породичноправним питањима представља проблем *sui generis* и извор је велике правне несигурности: правосудни органи Републике Србије на подручју АП Косово и Метохија нису у могућности да поступају, грађани не могу да покрећу судске поступке тј. не уживају судску заштиту, не могу да наставе започете поступке (угрожено им је право на суђење у разумном року, односно право на правично суђење), а не постоји ни могућност принудног извршења правноснажне судске одлуке.

Владавина права као правни принцип подразумева да се грађани, институције, државни органи придржавају закона и да се право примењује доследно и непристрасно. Владавина права је механизам заштите грађана и гаранција правне сигурности, који је на територији АП КИМ обесмишљен.

3.1. Надлежност у брачним парницама и последице престанка брака на децу

Потребе реалног живота и ресурси српске заједнице, те објективна немогућност поступања Основног суда и Вишег суда у Косовској Митровици, налагале су да се надлежност привремено пренесе на Основни суд и Виши суд у Лесковцу.⁴ На основу Споразума о спровођењу одлуке о привременом

---

⁴ Одлука Апелационог суда у Нишу о преношењу привремене надлежности Основног суда у Косовској Митровици и Вишег суда у Косовској Митровици, СУ I -1-23/2018 од 16. априла 2018. године.

У време доношења ове Одлуке, раније важећи Закон о уређењу судова, *Сл. гласник РС*, бр. 116/2008, 104/2009, 101/ 2010, 31/2011- др. закон, 78/2011 - др. закон, 101/2011, 101/2013, 40/ 2015 - др. закон, 106/2015, 13/ 2016, 108/2016, 113/2017, 65/ 2018 - УС, 87/ 2018, 88/ 018 - УС, у чл. 24. став 2. прописивао је да, поред других надлежности, апелациони суд одлучује о преношењу надлежности основних и виших судова са свог

преношењу надлежности закљученог дана 17. априла 2018. године, од 1404 нерешених предмета Основног суда у Косовској Митровици, Основни суд у Лесковцу преузео је само предмете у којима се место реализације правне последице налази на подручју КИМ: поступање у предметима расправљања заоставштине, поступање у осталим ванпарничним предметима, поступање у предметима правне помоћи, поступање у кривичним предметима, поступање у јавнобележничким пословима, поступање у парничним предметима: накнада штете, радни спорови, породични спорови (Записник о примопредаји предмета, 2018).⁵

Породичним законом Републике Србије прописано је да се на поступак суда који је у вези са породичним односима примењују одредбе закона којим се уређује парнични поступак (чл. 202). У брачној парници од суда се тражи да постојећи брачни статус промени разводом по тужби или на основу предлога за споразумни развод брака, односно поништењем брака, или у поступку ради утврђивања постојања или непостојања брака (чл. 210). Немају карактер статусне брачне парнице оне у којима се решавају имовинскоправни спорови супружника, као ни алиментационе парнице, парнице о вршењу родитељског права поводом

подручја када су спречени или не могу да поступају у некој правној ствари, док је одредбом чл. 26. ст. 2. важећег Закона о уређењу судова, уместо спречености или немогућности поступања, прописано да се надлежност основног и вишег суда са свог подручја преноси **ако постоје оправдани разлози**, *Сл. гласник РС*, бр.10/2023. Овај закон се примењује од дана конституисања Високог савета судства односно од 10. маја 2023. године.

Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава, *Сл. гласник РС*, бр. 101/2013, је чл. 12. предвидео да оснивање судова и јавних тужилаштава надлежних за територију Аутономне покрајине Косово и Метохија, њихова седишта и подручја на којима врше надлежност уређује се посебним законом, који није донет, због чега је продужена надлежност Апелационог суда у Нишу на судове са територије АП КИМ, али према мрежи судова одређеној према Закону о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава (*Сл. гласник РС*, бр. 116/2008) којим је одређена надлежност Основног суда у Косовској Митровици (судске јединице у Гораждевцу, Грачаници, Ранилугу, Штрпцу) и Вишег суда у Косовској Митровици за подручје Основног суда у Косовској Митровици.

Апелациони суд је ценећи одлуку Високог савета судства бр. 06-00-25/2013-1 од 17. јуна 2013. године којим је одређено да акти којима се покрећу судски поступци после 15. јула 2013. године евидентираће се од стране надлежних судова (Основног суда и Вишег суда у Лесковцу), како би се касније доставили и решили у оквиру правосудних органа успостављених у складу са Првим споразумом о принципима који регулишу нормализацију односа (2015), укључујући основне судове у општинама са већинским српским становништвом.

⁵ Споразум о спровођењу одлуке о привременом преношењу надлежности, I СУ1-27/2018-1, садржи објашњење техничких питања око којих су се споразумели сви субјекти преношења надлежности (в. ф. председника Апелационог суда у Нишу, бивших председника Основног суда и Вишег суда у Косовској Митровици, Основног суда и Вишег суда у Лесковцу као и помоћника министра правде у Сектору за правосуђе).

пресуде којом се изриче развод или поништење брака. У ову групу спада и поступак за одређивање привремене мере за смештај заједничке деце и њихово издржавање. Наведене парнице немају карактер брачне парнице јер захтеви странака нису усмерени на промене у статусу супружника, нити на утврђење чињенице постојања/непостојања брака, али из разлога процесне економије, у овим предметима суд расправља и одлучује истовремено када одлучује о брачном спору (Triva 1958, 121). Пресуда у брачној парници поред одлуке о разводу или поништају брака обавезно садржи одлуку о вршењу родитељског права, о чему суд одлучује по службеној дужности. Суд може пресудом одлучити о потпуном или делимичном лишењу родитељског права, односно одредити једну или више мера заштите од насиља у породици (Породични закон, чл. 226). У зависности од околности случаја суд може одлучити о начину (моделу) одржавања личних односа између детета и родитеља који не врши родитељско право, о издржавању супружника. Узрочно, изостанак одлуке о вршењу родитељског права (одлука са којим родитељем ће дете живети, одређивање места пребивалишта детета, начина одржавања личних односа детета са родитељем са којим не живи, одлука о издржавању детета) директно угрожава права детета. За суђење у споровима ради утврђивања постојања или непостојања брака, поништења брака или развода брака, поред суда опште месне надлежности (суд на чијем подручју тужени има пребивалиште), надлежан је и суд на чијем подручју су супружници имали последње заједничко пребивалиште (Закон о парничном поступку, 2011, чл. 48. с. 1).

За развод брака супружника српске националности, по тужби, месно је надлежан Основни суд у Лесковцу. Проблем који у практичном смислу отвара многобројна питања јесте истовремено покретање поступка по законима и пред правосудним органима Привремених приштинских институција самоуправе. Постојање два правна система на истој територији доводи до конфузије и правне несигурности грађана. Пресуде донете у једном систему нису препознате у другом, што отежава њихово спровођење. Различити проблеми јављају се и услед преклапања надлежности, у ситуацијама у којима се доносе различите судске одлуке поводом истих случајева, ограничавајући приступ правди и заштиту права странака, што управо на сликовит начин приказује један од многобројних примера из праксе:

“Брак између супружника разводи се по тужби због поремећених брачних односа супружника. У пресуди Основног суда у Лесковцу наводи се да се малолетна деца О.К. и Н.К. поверавају мајци на самостално вршење родитељског права. Отац деце, обавезан је да плаћа алиментацију на име издржавања деце, на месечном нивоу од 1-5. у месецу. Незадовољан одлуком, тужилац М.К. подноси жалбу Апелационом суду у Нишу. Судско веће донело је пресуду и потврдило одлуку Основног суда у Лесковцу, чиме је потврђена обавеза плаћања алиментације на име дечијег издржавања од стране оца. Међутим,

истовремено, о истом случају, одлучивао је и Основни суд тзв. Косова, али сада по тужби супруге А.К. Суд је усвојио тужбу А.К. и одредио обавезу плаћања алиментације од стране супруга М.К. Такође, и Апелациони суд тзв. Косова, одлучивао је по жалби извршног дужника М.К., и донео је одлуку којом је потврђена одлука основног суда, чиме је супругова обавеза плаћања алиментације коначна.”

Извршење судских пресуда на КИМ додатно је отежано због неостваривања улоге органа старатељства (чије послове обавља центар за социјални рад) у пуном капацитету. Као орган који је надлежан за праћење извршења судских одлука везаних за породичне односе, центар за социјални рад надзире спровођење одлука о вршењу родитељског права и издржавања детета. С тим у вези, родитељ који не врши родитељско право на Косову и Метохији, а жели да заштити своја права, може се захтевом обратити центру у Косовској Митровици, који може посредовати у том случају. Како центар нема асистенцију српске полиције, по сазнању радника центра, извршење судске одлуке спроводило се по тзв. „косовском систему“. Поларизација је продубљена када је у јануару месецу прошле године, тзв. косовска полиција и нелегитимно изабрани градоначелници северних општина, са зграда у којима су смештени Међуопштински центар за социјални рад у Косовској Митровици (који обухвата општина Косовска Митровица, Звечан, Пећ, Клина, Исток и Ораховац) и Центар за социјални рад у Лепосавићу, уклонили натпис Република Србија и поставили нови "Република Косово". Тренутно у истој згради у Косовској Митровици налази се Међуопштински центар за социјални рад и центар за социјални рад привремених приштинских институција, што је још један пример противправне и “тихе” интеграције у тзв. “косовски систем”, с обзиром да у домену породичноправне заштите породице, овакво стање није одрживо. Правна несигурност изазвана конфликтом надлежности угрожава како остваривање субјективних права и интереса Срба, тако и свих утврђених међународних стандарда, полазећи пре свега од улоге коју центар за социјални рад има у пословима који се односе на целокупну правну и социјалну заштиту породице.

Када је у питању споразумни развод брака, односно развод који је утемељен на сагласној диспозицији супружника припадника српске националности, стварно је надлежан Основни суд у Рашки, који месну надлежност остварује применом чл. 65. ст.1. ЗПП који гласи: “ако законом није прописана искључива месна надлежност неког суда, странке могу да се споразумеју да им у првом степену суди суд који није месно надлежан, под условом да је тај суд стварно надлежан”. У том смислу, важно је да сваки предлог за споразумни развод брака, обавезно садржи одредбу да су се странке сагласиле да за одлучивање по овом предлогу месно надлежан буде Основни суд

у Рашки.⁶ Ово решење оправдава се идејом да супружници који су постигли споразум о вршењу родитељског права и споразум о деоби заједничке имовине, односно ослањајући се на сагласну диспозицију супружника, суд не мора да испитује да ли би било места разводу на основу чињеница које се иначе сматрају подобним за развод брака (Драшкић, 2014, 146). Суд води рачуна да, уколико се споразум о вршењу родитељског права односи на самостално вршење родитељског права, предлог мора да садржи споразум родитеља о поверавању заједничког детета једном родитељу, затим споразум о висини доприноса за издржавање детета и споразум о начину одржавања личних односа детета са другим родитељем (ПЗ, 2005, чл. 78. с.1.), који ће суд унети у изреку пресуде ако је у најбољем интересу детета (ПЗ, чл. 225. с.1.). Према Извештају Основног суда у Рашкој, у периоду од 16.4.2018. године до 31.12.2024. године, донето је укупно 91 пресуда о разводу брака на основу споразума супружника припадника српске националне заједнице који живе у општинама са већинским српским становништвом (II СУ. бр. 17А-10/25). Према слову закона, суд је дужан да пресудом у брачном спору донесе одлуку о вршењу родитељског права, а уколико околности налажу, како је већ напоменуто, може одлучивати и о лишењу родитељског права (Породични закон, чл. 81. и чл. 82.) или о мерама заштите од насиља у породици (Породични закон, чл. 226. с. 3). Сви правни механизми заштите од насиља у породици на територији КИМ, међутим, кроз Бриселски споразум и Споразум о правосуђу (2015), односно интеграције српског правосудног система и полицијског система у тзв. косовски правни оквир, функционишу у оквиру правосудног система Привремених приштинских институција самоуправе (ОЕВБ, 2024), што додатно отежава заштиту од породичног насиља нарочито осетљиве категорије становништа у смислу овог правног института.

3.2. Право на поштовање породичног живота са аспекта најбољег интереса детета

Изворно, у области људских права детета Конвенција УН о правима детета (1989) представља најважнији документ који је универзално прихваћен. Принцип најбољег интереса детета је правило које се примењује у свим поступцима који се тичу деце и односи се на то да се приликом доношења одлуке узме у обзир потенцијални, позитивни или негативни, утицај на дете на које се

---

⁶ “Имајући у виду да су се у конкретном случају странке споразумеле да је у случају спора надлежан суд у Рашки, што произилази из приложеног уговора, а да су при томе испуњени други услови из чл. 65. ЗПП, то је за поступање у овој правној ствари месно надлежан Први основни суд у Рашки, на чију уговорену месну надлежност суда као стварно надлежног договорили у иницијалном акту.”

одлука односи. То даље значи да у свим активностима које се тичу деце, независно од тога да ли их предузимају јавне или приватне институције социјалног старања, судови, управни органи или законодавна тела, најбољи интерес детета има првенствени значај (Конвенција о правима детета, чл. 3. с. 1.). Конвенцијски приступ правима детета подразумева да се у сваком поједином случају оцењује најбољи интерес детета.

Механизам заштите права детета на нивоу Савета Европе треба да буде усклађен са Конвенцијом о правима детета, имајући у виду да су ову Конвенцију признале све државе чланице СЕ. С тим у вези, ЕСЉП је става да, по међународном праву, Конвенција о правима детета има обавезујуће дејство за државе уговорнице ЕКЉП (*Čoselav v Turske*, представка бр. 1413/07, пресуда ЕCHR, 18.3.2013, пар. 36). Иако ЕКЉП изричито не наводи, право на сусрете и дружења ужива заштиту не само у оквиру чл. 8., већ, посредно, и на основу чл. 6. (право на правично суђење) и чл. 14. (забрана дискриминације). Најчешћа преклапања са којим се Суд у својој пракси среће, тиче се истовремене повреде чл. 8. и чл. 6. - подносиоци представке позивају се на дужину трајања поступка и неизвршења пресуда (Jović-Prlainović, 2014, 557-570).

ЕСЉП у свим одлукама поштује принцип најбољи интерес детета, при чему, у предметима о вршењу родитељског права и ограничења права детета на одржавање личних односа са родитељима, интерес детета мора имати предност у односу на све друге критеријуме. У оквиру права на поштовање породичног живота, у пракси Суда, утврђене су смернице о значењу најбољег интереса детета: најбољи интерес детета цени се у сваком конкретном случају, јер интереси детета нису увек уподобљени интересима родитеља; у том смислу, од великог значаја је тенденција да везе детета са члановима породице буду очуване, те да изузетак од тог правила постоји онда када је породица неадекватна и када се дете издваја из породице; такође, Суд сматра да ће најбољи интерес детета превагнути над интересима родитеља, ако околности и природа односа то налаже; процену најбољег интереса детета првенствено спроводе домаћи органи који могу остварити непосредни контакт са субјектима односа, позивањем на поље слободне процене које је подвргнуто европском надзору; у неким случајевима, приликом оцене исказа детета, може бити неопходно стручно вештачење психолога, примера ради, у ситуацијама у којима се једном родитељу ускраћује право на виђање детета, када домаћи суд, према правилима поступка, има обавезу да узме у обзир и мишљење детета. Суд је по овим питању заузео став да, уколико саслушање детета, по оцени стручњака, представља ризик по психички интегритет и стабилност детета, непосредно испитивање детета пред судом није неопходно (*Sahin v Germanu*, представка бр. 30943/96, пресуда ЕCHR, 8.7.2003, пар. 73). На националном нивоу, одредбом члана 65. Породичног закона, уређено је право детета да слободно изрази своје мишљење. Законодавац је когентном нормом обавезао суд и органе управе пред којима се води поступак

који се тиче детета или у којем се одлучује о дејим правима, да мишљењу детета посвете дужну пажњу, односно да суд и орган управе утврђују мишљење детета у сарадњи са школским психологом односно органом старатељства, породичним саветовалиштем или другом установом специјализованом за посредовање у породичним односима, а у присуству лица које дете само изабере. Да би формирало своје мишљење дете има право да благовремено добије сва обавештења која су му потребна (Породични закон, 2005, чл. 65. ст. 2.). *De iurae*, перспектива положаја српске деце на КИМ указује на сложеност стварног функционисања, односно остваривања права детета на мишљење у пракси.

Имајући у виду наведено, а полазећи од тога да тзв. “Косово” није члан ниједне Конвенције које су предмет анализе у овом раду, примена и надзор релевантних међународних инструмената је применљива само на основу чл. 53. уставног оквира Привремених институција самоуправе у Приштини, који обавезује све институције да људска права и основне слободе тумаче у складу са праксом ЕСЈП, међутим, повреде људских права су очигледне, а пре свега повреда права на правично суђење и права на делотворне правне лекове, што је у колизији са међународним стандардима о људским правима (*Izveštaj civilnog društva na Kosovu*, 2023, 4). Дискриминације жена, деце и припадника невећинске заједнице, повећава забринутост и међуетничку нетрпељивост, нарочито након једностране одлуке приштинских власти о регистарским таблицама, затим серијског, противправног лишавања слободе припадника српске националности, подношења оставки председника северних општина, судија и полицајаца у новембру 2022. године.⁷

4. ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

У правнотеоријском и суштинском смислу, право на поштовање породичног живота Срба на Косову и Метохији искључује смисао међународних стандарда о људским правима у вези са остваривањем и заштитом права на породични живот, због спречености српских правосудних и управних органа да поступају. То подразумева да грађани не уживају судску заштиту, нити могу да наставе започете поступке што доводи до кршења права на суђење у разумном року, односно права на правично суђење. Фактичко постојање два правна система на истој територији има за последицу правну несигурност грађана, с обзиром да пресуде донете у једном систему нису препознате у другом, чиме се отежава њихово спровођење. Због преклапања надлежности, у ситуацијама у којима се доносе различите судске одлуке поводом истих случајева, приступ

---

⁷ *Ibid.*, 6.

правди и заштити права странака осим што је ограничен, узрок је многобројних проблема који се у пракси јављају.

Са истом предметном детерминантом, у домену породичноправне заштите, истовремена егзистенција центара за социјални рад чији је оснивач Република Србија и центара за социјални рад Привремених приштинских институција самоуправе у Косовској Митровици и Лепосавићу, доводи у питање надлежност органа који има кључну улогу у заштити права и интереса детета и спровеђењу одлука у вези са вршењем родитељског права, одржавања контаката између детета и родитеља који не врши родитељско право, покретања поступака за заштиту права детета и др.

ЛИТЕРАТУРА

Драшкић М., *Породично право и права детета*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2014.

Јовић С. О., *Права детета -између идеје и стварности*, Задужбина Андрејевић, Београд 2009.

Jović Prlainović O., “Domašaj principa “najbolji interes deteta” u praksi Evropskog suda za ljudska prava”, *Zbornik radova 37. Susreta Kopioničke škole prirodnog prava Slobodan Perović*, Tom I, Beograd 2024.

Милутиновић Љ., Андрејевић С., *Водич за израду првостепених судских одлука из грађанске материје с освртом на навођење пресуда Европског суда за људска права*, Савет Европе, Београд 2016.

Omejac J., “Značenje i doseg prava na poštovanje obiteljskog života u praksi Europskog suda za ljudska prava”, *Presude o roditeljskoj skrbi Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske* (ur. Dubravka Hrabar), Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2021.

Triva S., “Bračni sporovi”, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 2/58.

Širivastava I., Mol N. , *Djeca i Evropski sud za ljudska prava – Pregled prakse*, (ur. Biljana Brejtvejt, Katrin Harbi, Goran Miletić), The AIRE centar, Civil Rights Defender, 2019.

Pravosudni sistem u Mitrovici - Status pre i posle masovne ostavke sudija, tužilaca, administrativnog osoblja iz zajednice kosovskih Srba, OEBS Organizacija za evropsku bezbednosti saradnju Misija na Kosovu, februar 2024, <https://www.osce.org>

Izveštaj civilnog društva o ljudskim pravima na Kosovu u 2022. godini, maj 2023, <https://unmik.unmissions.org>

Izveštaj o presuđivanju u predmetima nasilja u porodici na sudovima na Kosovu od 2. jula 2024. godine, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju Misija na Kosovu, <https://www.osce.org/sr/mission-in-kosovo>

Vodič kroz 8. članak Europske konvencije o ljudskim pravima Pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja, 31.8.2020., <https://cref.eakademija.com>

Одлука Апелационог суда у Нишу о преношењу привремене надлежности Основног суда у Косовској Митровици и Вишег суда у Косовској Митровици, СУ I-1-23/2018 од 16. априла 2018. године.

Записник о примопредаји предмета (парничних и оставинских) Основног суда Косовска Митровица и Основног суда у Лесковцу од 28.08.2018. године, <https://www.le.os.sud.rs>

Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, *Сл. лист СЦГ - Међународни уговори*, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 - испр. и *Сл. гласник РС*, бр. 12/2020 и 10/2015.

Конвенција УН о правима детета, *Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори*, бр. 15/90 и *Сл. лист СРЈ - Међународни уговори*, бр. 4/96 и 2/97.

Устав Републике Србије, *Сл. гласник РС*, бр. 98/2006 и 115/2021.

Породични закон, *Сл. гласник РС*, бр. 18/2005, 72/11 и 6/2015.

Закон о уређењу судова, *Сл. гласник РС*, бр.10/2023.

Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава, *Сл. гласник РС*, бр. 101/2013,

Закон о парничном поступку, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 - одлука УС, 55/2014, 87/2018, 18/2020 и 10/2023 - др. закон.

Olga JOVIĆ PRLAINOVIĆ, Ph.D

Full Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

**ONE OR MORE REALITIES OF THE RIGHT TO RESPECT FOR FAMILY
LIFE IN KOSOVO AND METOHİJA**

Summary

Law is a mechanism for regulating relations between people, and relations within the family and concerning family matters are governed by legal rules grounded in national family legislation. The author explores and critically examines the systemic shortcomings in the protection of family relations of the Serbian population in Kosovo and Metohija, relations that, on one hand, are realized at the initiative of the family law holders (such as divorce and its consequences, determining the manner of exercising parental rights, the child's right to maintain personal relations with the parent with whom they do not live), and, on the other hand, the protection of family rights *ex officio* (the role of guardianship bodies in protecting the child's rights, determining protective measures against domestic violence, and initiating proceedings to deprive a parent of parental rights).

Two and a half decades after the adoption of United Nations Security Council Resolution 1244 on June 10, 1999, which legally classified the territory of Kosovo and Metohija as an integral part of the Republic of Serbia under the temporary administration of the United Nations (UNMIK), there is a clear and ongoing violation of international human rights standards established by the European Convention on Human Rights (1950) and the UN Convention on the Rights of the Child (1989) in the territory of Kosovo and Metohija.

The self-declared state of Kosovo is not a member of the Council of Europe, and therefore cannot be a signatory of the European Convention on Human Rights. Additionally, it is not a member of the United Nations nor a party to any conventions adopted by the UN.

Key words: violation of the right to respect for family life; systemic shortcomings in the protection of family rights.

Јована Миловић КУЈУНЦИЋ¹

UDK 342.72/.73(=163.41)(497.115)
347.235(=163.41)(497.115)

ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА СВОЈИНЕ НА ПРОСТОРУ АП КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Апстракт:

Једно од основних људских права гарантованих бројним међународним актима и конвенцијама, попут Опште декларације о правима човека, Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, јесте право на имовину, односно право својине као његов саставни део. Стицање права својине на непокретностима у упоредном законодавству, најчешће, подразумева постојање правног основа, те упис у јавни регистар, као начин стицања. Прибављање исправа које представљају основ за упис права својине, на простору АП Косова и Метохије праћено је бројним проблемима. Почевши од непризнавања исправа и одлука, преко неусклађености и дисконтинуитета евиденције непокретности, процедуралних мањкавости, непотребних трошкова, те надлазећих проблема проузрокованих одлукама оставинског суда. Аутор покушава да укаже са којим проблемима се, с обзиром на предмет истраживања, сусрећу припадници српског народа који и даље живе на простору АП Косова и Метохије.

Кључне речи: правни основ, уговор, форма, јавни бележници, оставински поступак, исправа.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Право на својину је основно људско право, „тзв. људско право прве генерације“ (Челић, 2019, 342), изражено као „најшира правна власт држања, коришћења и располагања са ствари која делује према свима“ (Ковачевић Куштримовић, Лазић, 2009, 59). Стицање права својине подразумева постојање скупа чињеница које називамо правим основима или начинима стицања (Станковић, Орлић, 1999, 63). Правне чињенице на основу којих се стиче право својине представљају начине стицања у ширем смислу (Станковић, Орлић, 1999, 64).

---

¹ Асистент, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, jovana.milovic@pr.ac.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8031-0492>.

Право својине стиче се по самом закону, на основу правног посла и наслеђивањем (Закон о основама својинскоправних односа, 2005, чл. 20). Предмет нашег истраживања ће бити утврђивање постојања исправа подобних за упис права својине на непокретностима, било да је реч о правним пословима или судским одлукама. Стицање права својине изјавама воље преносиоца и стицаоца, подразумева закључивање уговора, и то уговора о поклону, размени, купопродаји (Станковић, Орлић, 1999, 64). Међутим, “за стицање права својине на непокретностима на основу уговора са претходним власником није довољан само уговор” (Станковић, Орлић, 1999, 73), већ је потребан и упис у одговарајући регистар. Тако је, на пример у Немачкој (Bürgerliches Gesetzbuch, section 873), нашем домаћем законодавству (Закон о основама својинскоправних односа, 2005, чл. 33) те у тзв. приштинском законском оквиру кроз тзв. Закон о власништву и другим стварним правима у чл. 36. Наше истраживање ће, тако, бити усмерено и на проблеме са којима се странке суочавају приликом уписа својих права у регистар непокретности.

Поред уговора, исправе по основу којих се може извршити упис су и судске одлуке, оне које се односе на наслеђивање, те стицање права својине по основу одржаја. Поменуте исправе изабране су као репрезентативне јер су управо кроз њихову визуру видљиви бројни проблеми са којима се српски народ на Косову и Метохији суочава. У том правцу, аутор ће покушати да утврди шта се све сматра исправама подобним за упис, ко је надлежан за њихово састављање, уз посебан акценат на тешкоће у њиховом прибављању. Ова питања честа су тема преговора између Београда и Приштине, различитих договора, и понеких решења која олакшавају живот за српско становништво на простору АП Косова и Метохије.

2. УТВРЂИВАЊЕ ПРАВА ВЛАСНИШТВА

Сходно правилу римског права „Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet” (Ковачевић Куштримовић, Лазић, 2009, 83), које значи да нико на другога не може пренети више права него што сам има, да би могли да располажемо имовином, прво морамо доказати да смо ми заиста власник предметне непокретности. Један од начина јесте истицање захтева за издавање листа непокретности. Иако је након сукоба 1999. године Служба катастра непокретности за подручје АП Косова и Метохије измештена из Покрајине, у оквиру српских општина постојале су општинске службе катастра које су издавале овакве исправе. Међутим, привремене институције у Приштини их нису признавале. Затварањем општина које су функционисале по српском систему, од стране привремених институција у Приштини, у другој половини 2024. и почетком 2025. године, овакав лист непокретности могуће је прибавити једино код привремених институција у Приштини. Према сведочењу адвоката, који су

учествовали у истраживању, правила прибављања листа непокретности практично не постоје, односно разликују се од „општине“ до „општине“. Иако тзв. Закон о катастру Косова (2011, чл. 23) привремених институција у Приштини предвиђа само један услов за прибављање – таксу. Одређени општински привремени органи да би издали лист непокретности власнику или овлашћеном лицу траже потврде о плаћеним рачунима за воду, комуналије и порез на имовину (интерно расељена лица ослобођена су плаћања пореза на имовину).

Поједини привремени општински органи лист непокретности издају само пуномоћнику са пуномоћјем овереним искључиво од стране нотара који поступа у тзв. систему привремених институција у Приштини. Иако је то иначе јавни документ који уз услов плаћања таксе може да прибави свако заинтересовано лице. Овакав захтев подразумева додатне трошкове интерно расељених лица која морају да дођу на простор Аутономне покрајине КиМ како би оверили пуномоћје, јер оно оверено у централној Србији привремене институције у Приштини не признају. Симптоматично је да се овакво пуномоћје може дати у Хрватској или Северној Македонији, а да се не признаје оно једне међународно признате државе Републике Србије. Поред тога, Република Србија дозвољава адвокатима који су у тзв. Адвокатској комори привремених институција у Приштини, заступање странака и пред судовима у централној Србији (YUCOM, 2022, 46).

Додатан проблем приликом израде листа непокретности је и „непостојање континуитета вођења јавних регистара и чувања збирки исправа...“ (Челић, 2016, 250). Наиме, до 1999. године, на простору Косова и Метохије постојала је Служба за катастар непокретности у надлежности Републичког геодетског завода Србије, а од 2000. године од стране Привремене управе Уједињених нација (UMNIK) успостављен је потпуно нови тзв. Регистар права на непокретној имовини. Остаје нејасно на који начин је извршен континуитет у тзв. регистру непокретности с обзиром да нема катастарске документације која је вођена до сукоба 1999. године, јер је измештена у централну Србију, нити како је оваква врста регистра основана без да су били испуњени како фактички тако и правни услови за његово успостављање. Услед бројних непоклапања решење је тражено и у оквиру тзв. Бриселског споразума. „Споразмом о катастру из Брисела“⁴¹ од 02. 09. 2011. године, Србија се обавезала да фотокопије целокупне катастарске документације и збирке исправа преда привременим институцијама у Приштини. Привремене институције у Приштини обавезале су се да формирају тзв. Косовску агенцију за упоређивање и верификацију имовине у оквиру које би поступала тзв. Комисија. Основни задатак ове тзв. Комисије би био упоређивање,

верификација и решавање недоследности између катастарских докумената од пре јуна 1999. године који су пренети у централну Србију и оних катастарских докумената привремених институција у Приштини. Међутим, ова тзв. Комисија до сада, колико је нама познато, није вршила упоређивање и верификацију јер Република Србија није предала катастарску документацију као одговор на неспровођење договореног од стране привремених институција у Приштини.

Појам нелегалне продаје непокретности које су у својини прогнаних лица српске националности, обилато је коришћен у пракси косовско-метохијског друштва. Наиме, неретке су ситуације када лице које тврди да је власник предметне непокретности није као такво уписано у тзв. Катастар непокретности привремених институција у Приштини. У периодима сукоба, оних оружаних, а и након тога простор Покрајине био је погодно тло за бројне нелегалне продаје непокретности. OSCE је уочио да се то чинило на следеће начине: „овлашћењима овереним лажним судским печатима, ... коришћењем фалсификованих идентификационих докумената, ... коришћењем фалсификованих судских пресуда за упис имовине у катастарске књиге“ (OSCE, 2009, 1).

3. УГОВОР КАО ПРАВНИ ОСНОВ ЗА УПИС ПРАВА СВОЈИНЕ НА НЕПОКРЕТНОСТИМА

Закључивање ваљаног правног посла који представља основ за упис права својине на непокретностима на простору АП Косова и Метохије отвара низ проблема. Пре свега, поставља се питање надлежности за сачињавање оваквих уговора. Интеграцијом правосуђа² у тзв. правни систем привремених институција у Приштини 2017. године на простору Косова и Метохије, више нема судских органа нити правосудних професија које могу потврдити овакав уговор.

Уколико се, пак, уговор о купопродаји или поклону непокретности која се налази на подручју АП КиМ жели сачинити пред неким од судова или јавних бележника на простору централне Србије, захтев ће бити одбијен због месне ненадлежности, о чему сведоче и грађани из Косовске Митровице.³ Основни суд у Лесковцу на који је привремено пренета надлежност са Основног суда и Вишег

---

¹Више на: Технички споразум у оквиру преговарачког процеса између Београда и Приштине у Бриселу. Доступно на: <https://www.kim.gov.rs/p07.php> (20.01.2025)

² „Споразум о правосуђу у оквиру преговарачког процеса са Приштином у Бриселу“. Доступно: <https://www.kim.gov.rs/lat/p06.php> (24. 12. 2024)

³ Prilog EURONEWS, Problem "nepostojećih građana" sa Kosova: Notara na severu nema, a dve strane međusobno ne priznaju overe. Доступно: <https://www.euronews.rs/srbija/politika/38040/problem-nepostojećih-građana-sa-kosova-notara-na-severu-nema-a-dve-strane-medusobno-ne-priznaju-overe/vest> (10.10.2024)

суда у Косовској Митровици⁴, овакве уговоре не може оверавати јер је то искључива надлежност јавних бележника на оним подручјима, као ово града Лесковца, где су именовани. Република Србија је планирала именовање посебног јавног бележника за подручје Аутономне покрајине КиМ, али то до данас није учињено. Услед наведеног, намеће се закључак да у српском систему није могуће сачинити уговор који представља основ за стицање права својине на непокретностима које се налазе на простору АП КиМ.

Закључивање уговора пред привременим институцијама у Приштини доводи до низа нових проблема. Почевши од појашњења шта може представљати правни основ за стицање права својине. У тзв. приштинском законском оквиру кроз тзв. Закон о власништву и другим стварним правима у чл. 36 предвиђено је да је правни основ „одговарајућа правна радња“? Овакву неодређеност покушавају да ублаже појашњењем из ст. 2 истог члана, којим истичу да су те правне радње уствари „уговори о преношењу некретнине“. Чини се да је једна од основних одлика непокретности да су то ствари које се не могу премештати или преносити с једног места на друго без промене своје суштине, те се овакав превод на српски језик чини неприкладним.

Посебно је питање њихове форме, пре свега, уговора о промету непокретности. Иако је у тзв. приштинском законском оквиру кроз тзв. Закон о облигационим односима у чл. 52 и тзв. Закон о власништву и другим стварним правима у чл. 36, ст. 2 предвиђена писмена форма у пракси тзв. судова било је случајева озакоњења и усмено закључених уговора, односно усмених споразума о промету непокретности. Иако је чак и судска пракса САП Косова сматрала непостојећим уговоре о промету непокретности који нису сачињени у прописаној форми (Одлука Врховног суда Косова, Гзз. 12/80, Збирка судских одлука Савезног Врховног суда Југославије, Београд, књ. V, св. 4, Београд, 1980, стр. 63) (Челић, 2016, 180). На овакве случајеве указује се и у Извештају OSCE, тзв. судови су признавали да је пренета својина и када није било писменог уговора и то правдали тиме да је исплаћена цена и извршена предаја у државину (OSCE, 2009, 2, 11, 12). Иако су давали оваква оправдања за доношење поменутих одлука о озакоњењу непуноважних уговора, чини се вероватнијим да су на овај начин желели да озакоње бројне усмене уговоре закључене између Срба и Албанаца, у периоду када је на овим просторима важио Закон о посебним условима промета непокретности (1991) који је условљавао међуетничку продају непокретности претходним одобрењем како би се избегла промена националне структуре становништва. Међутим, ови усмени споразуми су врло често у пракси били закључивани под различитим врстама притисака уперених ка српском становништву. Чак и да се прихвати становиште о потреби озакоњења оваквих

---

⁴ Одлука о привременом преносу надлежности на Основни суд у Лесковцу. Доступно:

уговора, доказна средстава која су коришћена у овим поступцима, такође, могу бити упитна.

Писмена форма уговора није једини услов његове пуноважности, потребно је да се састави „у једној надлежној канцеларији“ каже у тзв. приштинском законском оквиру тзв. Закон о власништву и другим стварним правима у чл. 36, ст. 2. На основу овако „прецизне“ одредбе некако се изродила искључива надлежност јавних бележника за састављање и оверавање ових уговора о чему у чл. 3, ст. 1 и ст. 2 говори тзв. Закон о јавним бележницима привремених институција у Приштини. Остаје нејасно зашто та канцеларија не може бити адвокатска, те је то још један од проблема за српски народ на КиМ. Међу адвокатима има оних српске националности, који уливају сигурност странкама, док јавних бележника српске националности нема. Односно, постоји само један српски јавни бележник у Новом Брду, а у јужном делу Косовске Митровице један Албанац који говори српски и покрива све општине са севера Косова и Метохије. „Према прорачунима Владе Републике Србије на северу Косова треба да буде именовано бар четири нотара која говоре српски језик“ (YUCOM, 2022, 44).

На конкурс за јавне бележнике 2019. године пријавило се осам правника-Срба, али су привремене институције у Приштини 21. фебруара 2020. године донеле одлуку о поништавању конкурса, наводно због корупције (YUCOM, 2022, 45). Поновни конкурс за именовање 100 јавних бележника спроведен је од 03-17. априла 2024. године и поново није именован ниједан јавни бележник српске националности, и ако их има 10 са положеним нотарским испитом пред привременим институцијама у Приштини. Бројни практични проблеми били би решени њиховим именовањем, до тада би евентуално како то препоручује YUCOM, уговори могли да се састављају код адвоката чиме би се стекла „... одређена доказна снага за неко будуће време“(YUCOM, 2022, 46).

4. СТИЦАЊЕ ПРАВА СВОЈИНЕ ПО ОСНОВУ НАСЛЕЂИВАЊА

Окончањем ратних сукоба и доношењем Резолуције Савета безбедности бр. 1244⁵, на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија, установљена је Привремена управа Уједињених нација (UMNIK). Под управом UMNIK-а формиране су и посебне UMNIK судске структуре које су постојале паралелно са српским судовима. У периоду од 1999. године до интеграције у тзв. систем привремених институција у Приштини, српски судови су регуларно спроводили поступке за расправљање заоставштине. Многа лица су решењима ових судова

<https://www.le.os.sud.rs/wp-content/uploads/2018/05/Odluka.pdf> (12.12.2024)

⁵ Видети: Резолуција СБ УН бр. 1244. Доступно: <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/19944> (10.12.2024)

оглашена за наследнике. Међутим, они своје стечено право нису ни тада, а ни данас, могли материјализовати уписом у одговарајући регистар. Наиме, Катастар непокретности за подручје АП Косова и Метохије се од 1999. године није ажурирао чак ни по основу решења о наслеђивању српских судова који су функционисали на простору АП КиМ, тим пре овакве одлуке не признаје ни тзв. Катастар привремених институција у Приштини. Иако је обавеза њиховог признавања кроз посебан поступак „Validity appeal“ настала по основу тзв. Бриселског споразума⁶ она се и данас не извршава.

Неповољнији положај, од претходно поменутих, имају она лица која су за наследнике оглашена решењем о наслеђивању донетим од стране Основног суда у Лесковцу. Привремене институције у Приштини не признају одлуке донете од стране органа Републике Србије. У оваквој ситуацији постоји одговарајућа исправа али њоме није могуће извршити упис у регистар, што са собом повлачи немогућност продаје, односно вршење овлашћења располагања. У покушају да се пронађе решење, многи грађани претежно са севера Косова и Метохије поводом исте заоставштине покрећу два поступка, један пред судом у Лесковцу и један пред тзв. судом привремених институција у Приштини (YUCOM, 2022, 40). Тако долазимо до два решења о истој заоставштини која Београд и Приштина међусобно не признају. Колике последице може створити овакво поступање можда најбоље можемо видети на примеру ванбрачних партнера, који не могу бити законски наследници у српском правном систему док у тзв. приштинском законском оквиру могу, те долазимо до ситуације да имамо две различите судске одлуке у истој правној ствари (YUCOM, 2022, 49).

Услед непризнавања одлука српских судова до интеграције, те оних одлука Основног суда у Лесковцу, наследници су „приморани“ да поново покрећу оставинске поступке пред привременим институцијама у Приштини. Ова алтернатива скопчана је са бројним тешкоћама везаним за могућност прибављања докумената, чињенице да је услед протекла времена готово немогуће пронаћи наследнике и прибавити наследничке изјаве, нарочито имајући у виду да се наследничке изјаве дате пред органима или представницима правосудних професија у централној Србији не признају од стране привремених институција у Приштини. Услед тога, немогуће је извршити озакоњење права те правни статус непокретности остаје неодлучен на неодређено време што са собом повлачи немогућност учествовања у правном промету и даље располагање имовином.

Расправљање заоставштине лица са пребивалиштем на простору АП КиМ, поводом непокретности које се налазе на подручју централне Србије, покреће се (по службеној дужности или на предлог заинтересованих лица) и спроводи пред Основним судом у Лесковцу. Међутим, пред овим судом се у

---

⁶ Видети: Преговарачки процес са Приштином. Доступно:

већини случајева не расправља поводом непокретне имовине која се налази на простору Покрајине, правдајући овакву ситуацију тиме где одлука треба бити извршена, односно немогућношћу њеног извршења на простору АП КиМ (YUCOM, 2022, 42).

5. СУДСКА ОДЛУКА О ПРИЗНАВАЊУ ПРАВА СВОЈИНЕ ПО ОСНОВУ ОДРЖАЈА

Без претензија да појашњавамо институт одржаја, те његово „законско регулисање“ у тзв. приштинском законском оквиру на шта указује проф. Челић (2015, 184-205), овде ћемо само поменути поједине одредбе које обезбеђују доношење тзв. судских одлука о стицању својине одржајем. Тако тзв. Закон о власништву и другим стварним правима, привремених институција у Приштини у чл. 40 предвиђа стицање власништва по основу застаревања уколико је постојала државина у одређеном временском периоду која је била савесна, док у ст. 2 истог члана предвиђа краћи рок за стицање права власништва уколико је држалац имао уписану својинску државину у тзв. регистру, уколико у том временском периоду није регистрован приговор у вези са таквом регистрацијом. Овим тзв. „прописом“ у чл. 41 предвиђен је и регистарски одржај којим лице постаје власник уколико је „као такав био уписан у регистар и уколико је за то време вршио својинску државину“ (Челић, 2015, 184). Оваквим „регулисањем“ не предвиђа се ни савесна, ни законита, ни исправна државина, те је то „ништа друго до mala fides самопрокламованих власти на Косову и Метохији“, према схватању проф. Челића (2016, 257).

Приказано „законско уређење“ у оквиру тзв. приштинског законског оквира представља основ за даље доношење упитних одлука тзв. судова. У пракси тзв. судова врло често се дешавало да се својина по основу одржаја додељивала на основу неистинитих сведочења, случајева у којима није било доказано да је протекао рок за одржај, или да су недовољно јасне тзв. законске одредбе омашком или из неког другог разлога погрешно тумачене. Једна од таквих одлука донета је у Косовској Митровици (OSCE, 2009, 15), у којој су два сведока сведочила о времену државине односно протеклу рока предвиђеног за стицање својине одржајем. Њихови искази су били неодређени у погледу тачног времена трајања државине али и у томе када је државина установљена, но ипак тзв. суд је доделио право својине држаоцу. Наводимо још један пример погрешног тумачења савесности државине у близини Гњилана (OSCE, 2009, 14), где је услов савесне државине задовољен тиме „што је тужитељ користио имовину без икаквих проблема односно ометања“. Оваква „одлука“ нам се

оправдано чини у најмању руку неисправном, уколико знамо да савесна државина постоји онда када „држалац не зна или према околностима не може знати да ствар коју држи није његова“ (Ковачевић Куштримовић, Лазић, 2009, 59). Како код одржаја имамо вољни елемент, у смислу добровољно пасивног власника, који је тешко остварив на простору АП КиМ (Челић, 2016, 250), упитна је примена института одржаја како се не би претворио у средство озакоњења узурпације имовине те њеног одузимања.

6. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Спроведено истраживање усмерено је на детектовање проблема са којима се српски народ на простору Косова и Метохије сусреће на путу ка остваривању права својине. Указано је на проблеме везане за прибављање исправа подобних за упис права својине на непокретностима, затим оне везане за непоузданост тзв. Катастра непокретности привремених институција у Приштини, законски оквир али и за различита процедурална питања почевши од немогућности адвоката да сачињавају уговоре, преко непостојања јавних бележника српске националности, па све до непризнавања решења о наслеђивању Основног суда у Лесковцу, „дуплог“ вођења поступака, те неиспуњених услова за примену института одржаја. Услед наведеног, у пракси су могуће ситуације које нас воде до наше почетне дилеме када и ако фактички (физички) поседујете исправу подобну за упис права својине на непокретностима она правно не постоји, односно не може да произведе правне последице.

Предлози који би евентуално могли да олакшају живот српског народа на простору Косова и Метохије односе се, пре свега, на потребу именовања јавних бележника српске националности не само од стране привремених институција у Приштини већ и јавног бележника на територији централне Србије чија би надлежност била везана за простор Косова и Метохије, затим признавање одлука које су донели српски судови у периоду до интеграције од 1999. године, давање овлашћења адвокатима да састављају исправе о уговорима па и онима са простора централне Србије. Наравно следи и усклађивање катастра, али и потреба за установљавањем неке врсте помоћне евиденције од стране Службе катастра непокретности за подручје АП Косова и Метохије, како би и Република Србија могла да има одређену евиденцију о постојећем „промету непокретности“ односно промени власника у тзв. катастарској евиденцији привремених институција у Приштини. Све предложене мере дате су ради олакшања услова живота преосталог српског становништва на Косову и Метохији до неког коначног политичког договора.

ЛИТЕРАТУРА

Челић, Д. 2016. *Заштита стварних права на непокретностима лица прогнаних са Косова и Метохије*. Докторска дисертација. Косовска Митровица: Правни факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици.

Челић, Д. 2015. Постконфликтно уређење одржаја на Косову и Метохији – ка поразу права прогнаних лица и „легализацији“ противправних аката узурпатора?. *Зборник радова Однос права у региону и права Европске уније*, том II, стр. 184-205. Источно Сарајево.

Челић, Д. 2019. Арбитрерно уклањање непокретности у својини лица прогнаних са Косова и Метохије – још један вид кршења права на мирно уживање имовине. *Зборник радова „Право у функцији развоја друштва“*, том II, стр. 339-359. Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици.

Станковић, О., Орлић, М. 1999. *Стварно право*. Београд: Номос.

Ковачевић Куштримовић, Р., Лазић, М. 2009. *Стварно право*. Ниш: ПУНТА.

Закона о основама својинскоправних односа, “Сл. Лист СФРЈ”, бр. 6/80 и 36/90, “Сл. лист СРЈ”, бр. 29/96 и “Сл. гласник РС”, бр. 115/2005 – др. закон

Закон о посебним условима промета непокретности, “Сл. гласник СРС”, бр. 30/89, 42/89 I “Сл. гласник РС”, бр. 22/91

“Закон о катастру, Вр. 04/L-013”

“Закон о јавном Beležništvu, Вр. 06/L -010”

“Закон о власништву и другим стварним правима, Вр. 03/L-154”

“Закон о obligacionim odnosima, Вр. 4/Z - 077”

Резолуција СБ УН бр. 1244. Доступно на: <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/19944> (приступљено 10.12.2024)

„Споразум о правосуђу у оквиру преговарачког процеса са Приштином у Бриселу“. Доступно на: <https://www.kim.gov.rs/lat/p06.php> (приступљено 24. 12. 2024)

Технички споразум у оквиру преговарачког процеса између Београда и Приштине у Бриселу. Доступно на: <https://www.kim.gov.rs/p07.php> (приступљено 20.01.2025)

OSCE Monthly Report. 2009. Доступно на: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/2/37012.pdf> (приступљено 18.01.2025)

Prilog EURONEWS. Problem "nepostojećih građana" sa Kosova: Notara na severu nema, a dve strane međusobno ne priznaju overe. Доступно на: <https://www.euronews.rs/srbija/politika/38040/problem-nepostojećih-gradana-sa-kosova-notara-na-severu-nema-a-dve-strane-medusobno-ne-priznaju-overe/vest> (приступљено 10.10.2024)

Одлука о привременом преносу надлежности на Основни суд у Лесковцу. Доступно на: <https://www.le.os.sud.rs/wp-content/uploads/2018/05/Odluka.pdf> (приступљено 12.12.2024)

Преговарачки процес са Приштином. Доступно: <https://www.kim.gov.rs/pregovaracki-proces.php> (10.01.2025)

OSCE Sporovi oko vlasništva nad nepokretnom imovinom na Kosovu. 2009. Доступно на: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/6/36817.pdf> (приступљено 12.01.2025)

YUCOM. Извештај бр. 3 о имплементацији и ефектима Споразума о правосуђу, Интеграција правосуђа у правосудни систем Косова у контексту европских интеграција и дијалога Београда и Приштине. 2022. Доступно на: <https://www.yucom.org.rs/wp-content/uploads/2022/07/Integracija-pravosudja-na-Kosovu-01.pdf> (приступљено 21.01.2025)

Bürgerliches Gesetzbuch. Доступно на: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/index.html> (приступљено 15. 01.2025)

Jovana MILOVIĆ KUJUNDŽIĆ

Teaching Assistant, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

**REALIZATION OF PROPERTY RIGHTS IN THE TERRITORY
OF AP KOSOVO AND METOHIA**

Summary

One of the fundamental human rights guaranteed by numerous international instruments and conventions, such as the Universal Declaration of Human Rights, the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, is the right to property, or the right to property as its integral part. The acquisition of property rights to real estate in comparative legislation most often implies the existence of a legal basis, and registration in a public register, as a method of acquisition. Obtaining documents that constitute the basis for registering property rights in the territory of the Autonomous Province of Kosovo and Metohija is accompanied by numerous problems. Starting from the non-recognition of documents and decisions, through inconsistencies and discontinuities in real estate records, procedural shortcomings, unnecessary costs, and upcoming problems caused by decisions of the probate court. The author attempts to point out the problems, given the subject of the research, faced by Serbian and other minority communities that still live in the territory of the Autonomous Province of Kosovo and Metohija.

Keywords: legal basis, contract, form, public notaries, probate proceedings, document.

Др Душко ЧЕЛИЋ¹

UDK 342.72/.73(=163.41)(497.115)
347.23:346(497.115)

УКИДАЊЕ ПЛАТНОГ ПРОМЕТА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ И ПОВРЕДА ПРАВА НА МИРНО УЖИВАЊЕ ИМОВИНЕ*

Апстракт:

У свим савременим правним системима постоје вишеструке гаранције права својине (па тиме и права на мирно уживање имовине), и то као институциона гаранција садржана у највишим правним актима, тако и у бројним и различитим поступцима (парничном, управном, кривичном) у којима се она штити. Наднационални обавезујући механизам заштите права својине омогућен је ратификовањем Протокола 1. уз Европску конвенцију о људским правима, кроз институт "права на мирно уживање имовине", који представља "аутономни правни институт" изграђен праксом Европског суда за људска права. Право на мирно уживање имовине еволуирало је од права сваког имаоца (физичког и правног лица) на заштиту од нелегалног и неоправданог задирања јавних власти (државе), до права имаоца да од јавних власти захтева предузимање мера у циљу заштите његових имовинских интереса. Тиме је Суд својим одлукама допринео значајном ширењу домаћаја примене права признатог чл. 1. Протокола 1.

Аутор се бави једним од бројних појавних облика систематског и масовног кршења права на мирно уживање имовине, чији су актери *de facto* власти на Косову и Метохији, које су бројним квазиправним и фактичким

---

¹ Доцент, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, Универзитет у Источном Сарајеву, Правни факултет, Пале, Република Српска, Босна и Херцеговина, dusko.celic@pr.ac.rs, ORCID: [0000-0002-6534-7844](https://orcid.org/0000-0002-6534-7844).

* Напомена: свако навођење "правних" извора ("закона", других "општих аката", одлука "судова" и "органа управе" и сл.), навођење назива њихових доносилаца и других "институција", као и навођење фактичких радњи тих "институција", које се односи на *de facto* власти на Косову и Метохији, с обзиром да су оне, са становишта правног поретка Републике Србије нелегалне, за потребе овог рада биће чињено редуковано и уз одговарајуће знакове интерпункција – знакове навода.

Свако навођење ових података има искључиво технички карактер, врши се једино у сврхе стручне и научне анализе у овом раду, и не може се ни на који начин тумачити као довођење у питање територијалног интегритета и суверенитета Републике Србије, у складу са Уставом Републике Србије, Повељом Уједињених нација и са Резолуцијом Савета безбедности ОУН бр. 1244.

радњама предузетим почетком 2024. године, укинуле платни промет у систему Републике Србије и динар као платежну валуту. Аутор анализира ове акте са становишта правног поретка Републике Србије, унутрашњих регула *de facto* власти на Косову и Метохији као и општеприхваћених међународних стандарда људских права. У раду је констатовано да ни са једног од ова три аспекта, укидање платног промета и динара као валуте плаћања на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија, није правно основано, нити је основано са становишта елементарне логике владавине права. Ови акти представљају континуитет систематског укидања и/или кршења људских права Српског народа на Косову и Метохији од стране *de facto* власти на Косову и Метохији.

Кључне речи: Гаранције права својине, Право на мирно уживање имовине, *De facto* власти на Косову и Метохији, Укидање платног промета Републике Србије.

1. О ГАРАНЦИЈИ ПРАВА СВОЈИНЕ

Право на својину и њену гаранцију је основно људско право (тзв. људско право прве генерације), које спада у класична грађанска и политичка права (Лазих, 2007, 181.). Као што је право на живот, природно право човеково, тако је и право својине, као право присвајања и стицања средстава за живот, његово природно право (Simonetti, 2012, 4.).

Са ширењем задирања државе (јавних власти) у право својине, с једне стране, јавља се и потреба гарантовања њене заштите, с друге стране. Гаранција својине на националном нивоу остварује се уставом и законима којима се она штити, уз остала основна људска права. Према Уставу Републике Србије (2006.), "јамчи се мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона."² Заштитом права својине, штити се начело правне сигурности и поверење у правни поредак (Медић, 2011, 48.).³

Наднационална заштита приватне својине, остварена је тек у другој половини XX века, на начин што је право својине, као део корпуса људских права, постало саставни део међународних конвенција. Тако, је Општом декларацијом о правима човека (1948.), предвиђено да: "свако има право да поседује имовину, сам као и у заједници с другима", као и да: "нико не сме бити самовољно лишен своје имовине".⁴

Правно обавезујући судски механизам заштите права својине на Европском континенту, остварен је тек након доношења Европске конвенције за

---

² В. чл. 58. ст. 1. Устава Републике Србије, "Сл. гласник РС", бр. 98/2006 и 115/2021.

³ Д. Медић, Заштита права својине, Правна ријеч, бр. 28/2011, стр. 48.

⁴ В. чл. 17. Опште декларације о правима човека, (Вешовић М, *Збирка докумената о људским правима и слободама*, Београд, 1998, 61-66).

заштиту људских права и основних слобода (1950) (у даљем тексту: Европска конвенција), Протоколом 1. (1952), кроз институт права на мирно уживање имовине, чији чл. 1. ст. 1. гласи: "Свако физичко и правно лице има право на неометано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права." Иако у чл. 1. Протокола 1. Европске конвенције, у изворнику на енглеском језику користи термин "possessions", његово значење се на српском језику ни у ком случају не исцрпљује само у институту својине. У теорији енглеског говорног подручја влада становиште да "possessions", у контексту чл. 1. Протокола 1. Европске конвенције, има широко значење које, поред права својине, укључује и друга права која имају економску вредност (Jacobs and White, 1996, 247.).

Наша држава ратификовала је Европску конвенцију са пратећим протоколима 1. децембра 2003. године⁵ а инструмент о ратификацији депонован је 3. марта 2004. године. Од тог датума за Србију, као државу сукцесора Државне заједнице Србија и Црна Гора, обавезујући су. Интересантно је да приликом ратификације, нити касније, наша држава није изјавила било какву резерву у погледу територијалне примене Европске конвенције, на шта иначе има право.⁶ То значи да је, са аспекта територијалне примене, Република Србија, одговорна за примену Европске конвенције на целој територији, у складу са Уставом, дакле, укључујући и територију Аутономне покрајине Косово и Метохија, која има положај суштинске аутономије у оквиру суверене државе Србије.⁷ Ово становиште не доводи у питање чињеница да је на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија, установљена привремена управа Уједињених нација (УНМИК), на основу Резолуције Савета безбедности Организације уједињених нација бр. 1244⁸ (у даљем тексту: Резолуција 1244). Напротив, Резолуција 1244, на више места, како *expressis verbis*, тако и техником упућивања, потврђује територијални интегритет и суверенитет Савезне Републике Југославије (односно Републике Србије, као државе сукцесора), и у том погледу њен текст не оставља никакву дилему (Челић, 2024, 138). Иако у правној доктрини постоји и схватање да стављање резерви од стране држава уговорница није у складу са претпоставком универзалности људских права, ипак, када то допушта конкретан уговор, стављање резерве је неспорно, што је случај и са Европском конвенцијом (Поповић, 2017, 619).

---

⁵ В. Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, "Службени лист СЦГ - међународни уговори" бр. 13-9 од 1.12. 2003.

⁶ В. чл. 56. ст. 1. и 2. Европске конвенције.

⁷ В. преамбулу, као и чл. 182. ст. 2. Устава Републике Србије.

⁸ Resolution 1244 (1999), S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/old_dnn/Res1244ENG.pdf, 11.3.2025.

2. ПРАВО НА МИРНО УЖИВАЊЕ ИМОВИНЕ "КАО АУТОНОМНИ ПОЈАМ"

Као што смо напоменули, право на мирно уживање имовине, односно право на имовину, је знатно шире од права својине. Мада национална права уређују гарантовање права својине, постоји општа сагласност да се гаранције на мирно уживање имовине односе на сва имовинска права, односно права која се могу новчано изразити (Хибер, 1996,26.). Прецизирање објекта заштите права на мирно уживање имовине захтева и одговор на питање да ли се садржина појма имовине из чл.1. Протокола 1. Европске конвенције, подударна са њеном садржином у националним правима или се пак може говорити о некој врсти "аутономног" појма имовине (Ковачевић-Куштримовић, Лазић, 2005, 420.). Д. Поповић, наглашава аутономност тог појма и самим његовим именовањем – имање (Поповић, 2016, 414.). Свакако да органи заштите у дефинисању објекта заштите морају поћи од конкретне националне правне система, али се "потрага" за њим ту не завршава. У том погледу, веома богата вишедеценијска судска пракса Европског суда и Европске комисије за људска права изградиле су појам имовине који није статичан већ "живи" и еволуира кроз праксу а који обухвата читав низ "економских интереса" као што су: право својине на непокретним и покретним стварима, право на наследни део, право на новчано потраживање утврђено законом или одлуком суда, својинско учешће у привредном друштву, право рибарења, право интелектуалне својине, изгубљена добит, економски интереси повезани са дозволом за точење алкохолних пића односно грађевинском дозволом, стална клијентела, право на пензију итд. (Carss-Frisk, 2001, 10-17, Гајин, 2004, 36-39.).

Дакле, одређивање појма имовине (имања) на основу судске праксе Европског суда за људска права је веома комплексно. Поред тога што он не одговара појму имовине у унутрашњим правима (Јакшић, 2006, 369), додатну сложеност у појмовно одређење имовине уноси чињеница да поменута јуриспруденција показује две међусобно супротстављене тежње – једна се огледа у ширењу домена примене поменутог појма а друга у ограничавању појма имовине (имања), (Поповић, 2017, 638-639, Поповић, 2009, 14-27).

С друге стране, Протоколом 1. се штити постојеће имовинско право (имовина) а не и нада на стицање имовине, уколико није реч о легитимном очекивању, односно не штити се "голо право" на стицање будуће имовине (Bogdanović, 2011, 587).

Интересантно је да члан 1. Протокола 1. уз Европску конвенцију једини члан Европске конвенције који спомиње и правно лице, што значи да је његов смисао заштита права на имовину како физичких тако и правних лица од јавних власти.

Имајући у виду флуидност и "аутономност" права на мирно уживање имовине, ово право могло би се дефинисати као право сваког имаоца (физичког и правног лица) на заштиту од нелегалног и неоправданог задирања државе, у конкретном контексту, и за потребе овог рада, од *de facto* власти, у овлашћења која чине садржину субјективних права на имовину. Суштина права на мирно уживање имовине је, као што смо на почетку навели, у (само)ограничењу односно (само)обавезивању јавних власти (државе), да имаоце неће неоправдано лишити или ограничити им својину или какво друго имовинско право. Наравно, ово (само)ограничење није апсолутно. Јавне власти могу, у јавном интересу, ограничити или пак одузети какво имовинско право под законом или на основу закона, унапред одређеним условима⁹. Тиме су јавне власти, истовремено и (само)обвезник и онај ко гарантује извршење сопствене обавезе. У тој противречности ваља трагати за разлозима интернационализације права на мирно уживање имовине, односно за потребом изналажења додатних наддржавних механизма, који гарантују поштовање прокламованих имовинских права имаоца (Хибер, 204).

3. САДРЖИНА ЈЕМСТВА ПРАВА НА МИРНО УЖИВАЊЕ ИМОВИНЕ

3.1. Негативне обавезе јавних власти

Када је реч о самој садржини гаранције заштите права на мирно уживање имовине, у пракси Европског суда за људска права¹⁰, заузето је становиште да чл. 1. Протокола 1. обухвата три правила: 1) право на мирно уживање имовине; 2) забрану лишавања имовине, осим у јавном интересу и у складу са законом и општим начелима; 3) право државе да контролише коришћење имовине и спроводи ограничења у складу са општим (јавним) интересом (Јазић, 2007, 187).

Својина сме да се одузме титулару ако је одузимање: легално – предвиђено законом, обзнањено и довољно јасно, легитимно (оправдано) – у општем интересу и ако је разумно пропорционално тој сврси – да је у стању да оствари сврху и да је према разумној оцени јавних власти сразмерно сврси¹¹. Задовољење услова постојања јавног интереса ваља ценити у конексистету са постојањем сразмерности; уколико је приликом спровођења ограничења права својине задовољено начело сразмерности, те мера (ограничења или одузимања) није очигледно без разумног основа. У том погледу, законодавац има широку

---

⁹ В. чл. 34. и чл. 11. Устава Републике Србије.

¹⁰ Ову анализу је Европски суд за људска права први пут применио у случају *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*, А 52 (1982).

¹¹ *B. James and Others v. the United Kingdom*, 21.2.1986, ст. 51, *Lithgow and Others v. the United Kingdom*, 8.7.1986, ст. 120, *Hakansson and Sturesson v. Sweden*, 21.2.1990, ст. 50.

слободу процене када одлучује шта је од опшег интереса (Staničić, 2018, 124). Када је реч о јавном интересу, као разлогу ограничавања (или пак лишавања) права на мирно уживање имовине, према пракси Европског суда за људска права, властима држава потписница се оставља "степен слободне процене... шта је у јавном интересу", али ипак дискреционо право јавних власти да просуђује о јавном интересу није потпуно неограничено; суд ће процену јавних власти о томе да ли постоји јавни интерес поштовати, осим ако је "очигледно без разумне основе,"¹² или се појам јавног интереса "узима прешироко".¹³ Тако, примера ради, Суд је заузео став да "лишење имовине које се врши ни због чега другог осим да се пренесе лична корист на приватно лице, не може бити у јавном интересу."¹⁴ Супротно, Б. Тубић (с позивом на мишљење другог аутора), сматра да се претпоставља постојање јавног интереса у погледу члана 1. Протокола 1. држава треба само да покаже, а не и да докаже његово постојање и Суд је обично спреман да прихвати понуђене разлоге, уколико не изостане накнада штете (Тубић, 2017, 1678).

Широка је листа разлога које је Суд квалификовао као јавни интерес. Тако, под јавним интересом Суд је прихватио: *de facto* експропријацију као средство политике националне одбране, при изградњи војних база и боравишта за официре;¹⁵ замене манастирске земље у циљу спречавања незаконитих продаја и ометања државине и контроле развоја;¹⁶ експропријацију имања бивших владајућих краљевских лоза, у интересу разјашњења статуса републике;¹⁷ систем контроле цена за куповину земље и права прече куповине ради спречавања пореских утаја,¹⁸ итд.

Да би ограничење права на мирно уживање имовине било дозвољено, оно мора не само да служи легитимном, на закону заснованом циљу од општег (јавног) интереса, већ "мора постојати разумна пропорционалност између средстава која се примењују и циља којем се тежи."¹⁹ Другим речима, принцип пропорционалности или сразмерности подразумева да ради задовољења легитимног јавног интереса, задирање у право појединца буде у најмањој могућој мери којом се остварује сврха. Принцип пропорционалности, тј. успостављања

---

¹² У случају *James and Others v. the United Kingdom*, Суд је сматрао да је продаја закупљених станова дугогодишњим станарима, по цени која је нижа од тржишне, правична, јер су дуготрајним плаћањем закупнине већ платили део куповне цене. Такође, закључено је да је циљ Закона већа социјална правда у домену стамбене политике, што је у складу са јавним интересом.

¹³ Случај *Hentrich v. France*, 22. 9. 1994, А, 296-А.

¹⁴ Случај *James and Others v. the United Kingdom*.

¹⁵ Случај *Papamichalopoulos v. Greece*, 24. 6. 1993, А, 260-Б.

¹⁶ Случај *Holy Monasteries v. Greece*, 9. 12. 1994, А, 301-А.

¹⁷ Случај *Former King of Greece v. Greece*, 23. 11. 2000, ECHR 2000-XII.

¹⁸ Случај, *Hakansson u Sturesson v. Sweden*, 21. 2. 1990, А, 171.

¹⁹ Случај *James and Others v. the United Kingdom*, 21.2.1986.

равнотеже интереса, представља коректив доминацији јавног над приватним интересом (Лазих, 2007, 189.). Принцип праведне (поштене) равнотеже (*fair balance*) у заштити људских права је принцип који прожима читав текст Конвенције, иако се у њему он експлицитно не помиње. У основи, он представља другу страну начела равнотеже између појединачних и интереса заједнице.

Правична равнотежа ће се тешко постићи ако власти проузрокују прекомерна одлагања, примера ради, у пружању правног лека, или приликом исплате накнаде²⁰, или ако је на неки други начин трајање мешања у право подносиоца представке било прекомерно или ако се сврха (јавни интерес) могао остварити на други начин (без задирања) или пак мањим интензитетом задирања у појединачно право.

Прекорачење граница слободне процене јавног интереса, као и принципа правичне равнотеже између јавног и појединачног (приватног) интереса, у пракси Европског суда за људска права решавано је досуђивањем новчане накнаде (материјалне штете) као и сатисфакције (нематеријалне штете), због повреде права на мирно уживање имовине.²¹ Правично задовољење може имати три основа: материјалну штету, нематеријалну штету (сатисфакцију) и трошкове поступка. Водећи принцип за сва три основа је начело праведности (*equity*) (Rid, 2007, 630.).

Право својине је институционално гарантовано, тј. оно као људско и уставом зајемчено право, никада не стоји потпуно на располагању јавним властима, па ни у лику законодавца. Другим речима, јавне власти никада не смеју да укину право својине као такво, ни да од њега начине нешто друго (V. V. Vodinelić, 1995, 82). Није обавеза правног поретка само да гарантује права, него и да гарантује ограниченост ограничења, односно ограничену ограничивост зајемчених права. Ниједно људско и зајемчено право не сме да се ограничава непотребно, ако постоји начин да се и без ограничења или уз мање ограничење, оствари легитимни циљ, непосредно (ако дотично ограничење није ни способно да легитимни циљ оствари), ни прекомерно. Није неопходно да правни поредак садржи изричиту забрану непропорционалности ограничења, али је та забрана имплицирана у самој природи зајемчења било ког права, па тако и права на

---

²⁰ Случај *Garett v. Portugal*, бр. 29813/96 и 30229/96, 11. 1. 2000, EHRR, 319.

²¹ Тако, у случају *Palatakou v. Greece*, Суд је оценивши неправичним поступак за накнаду поводом експропријације, подносиоцу представке досудио износ од милион грчких драхми, "због претрпљеног стреса и нервозе". (Наведено према: K. Rid, 2007, 682.).

У случају *Loizidu v. Tyrkie*, представака бр. 15318/83, 18. 11. 1996. године, држављанки Кипра је, због немогућности коришћења земљишта у северном делу Кипра који су окупирале војне групе Републике Турске, досудио 20 000 кипарских фунти, "због осећаја беспомоћности и фрустрације због немогућности коришћења земљишта". (Наведено према: K. Rid, 681.).

мирно уживање имовине. Наиме, ништа шта је зајемчено не сме се нарушавати више него што је довољно за остварење оправданог циља. Не прихватити логику о имплицитној забрањености прекомерног ограничења зајемчених права, значило би тврдити да важи супротно правило: да се права, иако су зајемчена, смеју ограничавати и преко потребне мере, што би било апсурдно, с обзиром да ако се не ограничава могућност ограничавања на меру која је довољна да се оствари легитимна сврха, тада нема више никакве границе ограничавању (V. V. Vodinelić, 2006,8). То би за последицу имало негацију самог зајемченог права.

3.2. Позитивне обавезе јавних власти

Начелно, обавеза јавних власти у вези са заштитом права на имовину (имање) је негативне природе. Она се огледа у обавези нечињења, незадирања у право (осим под тачно одређеним условима о којима је раније било речи). Међутим јуриспруденција Суда развила је схватање о постојању обавезе јавних власти на чињење – позитивних обавеза у циљу обезбеђења права на мирно уживање имовине (имања). У литератури преовлађује мишљење да је до установљења позитивних обавеза јавних власти у овом погледу дошло у новијој судској пракси Суда (Popović, 2011, 221-223.).

Најзначајнијом пресудом Суда у погледу позитивних обавеза јавних власти поводом права на мирно уживање имовине (имања), сматра се пресуда у случају Енерјилдиз против Турске, донета 30.11.2004. године,²² у којој је суд експлицитно појмовно одредио позитивну обавезу јавних власти. У најкраћем, чињенично стање у овом предмету огледало се у следећем: подносилац представке имао је нелегални приврмени стамбени објекат ("дашчару") у нелегалном стамбеном насељу у близини депоније смећа у Истамбулу; услед развоја гасова, дошло је до експлозије у којој је у поменутом насељу страдало неколико људи а проузрокована је и материјална штета на нелегалним стамбеним објектима. Суд је нашао да је, с обзиром да је држава у дужем временском периоду толерисала постојање поменутог нелегалног насеља и стамбене објекте прикључила на систем снабдевања електричном енергијом и водом, подносилац захтева имао "материјални интерес, који се у смислу чл.1. Протокола 1. сматра имовином."²³ Суд је у пресуди навео да: "ефективно уживање права заштићеног чл. 1. Протокола 1. не намеће држави искључиво обавезу да не задира у нечије право, него је може обавезати и на предузимање мера заштите, посебно онда када подносилац представке може од власти легитимно очекивати да му омогуће ефективно уживање имовине."²⁴ Учињена

---

²² Случај *Öneryildiz v. Turkiye*, представка бр. 48938/99.

²³ Исто.

²⁴ Исто.

повреда "састоји се у прекршају позитивне обавезе зато што власти нису учиниле све што је било у њиховој моћи да заштите имовинске интересе подносиоца представке".²⁵ Држава је била у обавези да предузме практичне кораке како би се избегло уништење имовине, услед небезбедних услова на депонији.

Позитивне обавезе јавних власти, које су новијом јуриспруденцијом Суда постале готово неспорне, представљају правац ка еволуирању права на мирно уживање имовине (имања) од права сваког имаоца (физичког и правног лица) на заштиту од нелегалног и неоправданог задирања јавних власти, од (само)ограничења односно (само)обавезивања јавних власти, да имаоце неће неоправдано лишити или ограничити им својину или какво друго имовинско право, у право имаоца да од јавних власти захтева предузимање мера у циљу заштите његових имовинских интереса. Тиме је Суд својим одлукама допринео значајном ширењу домашаја примене права признатог чл. 1. Протокола 1. идући у сусрет начелном схватању да се заштита људских права и слобода не обезбеђује само уздржавањем и немешањем јавних власти у заштићено право појединаца, већ да појединац може захтевати од јавних власти одређено чињење како би се потпуније поштовала људска права и доследније спроводила Конвенција (Поповић, 2008, 25). У контексту права на мирно уживање имовине, то је обавеза јавних власти да омогући уживање, заштиту и реституцију тог права.

4. УКИДАЊЕ ПЛАТНОГ ПРОМЕТА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ НА ТЕРИТОРИЈИ АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ КОСОВО И МЕТОХИЈЕ

De facto власти на Косову и Метохији²⁶, спроводећи континуирану политику разградње правног поретка и институција Републике Србије, и

---

²⁵ Исто.

²⁶ Након 17. фебруара 2008. године (односно након "једностраног проглашења независности Косова"), престале су да постоје "Привремене институције самоуправе", установљене "Уредбом бр. 2001/9 о Уставном оквиру за привремену самоуправу на Косову" (https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/04serbian/_SC2001regs/RSC2001_09.pdf, 21.3.2025.), коју је Специјални представник Генералног секретара донео 15. маја 2001. године. Наиме, према становишту Међународног суда правде, изнетом у саветодавном мишљењу поводом питања: "да ли је једнострана декларација о независности Привремених институција самоуправе у складу са међународним правом" (<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf>, 25.03.2025), произилази да је творевина која се назива као „Република Косово“, производ једностраног чина самопрокламоване групе грађана обзнањеног 17. фебруара 2008. у Приштини у форми "Декларације о независности Косова", изван оквира Резолуције 1244, односно изван правног поретка којег је успоставио Савет безбедности УН. Наиме, Суд је констатовао да "аутори декларације нису деловали у својству једне од Привремених институција самоуправе у складу са Уставним оквиром, него као лица која су деловала изван оквира привремене администрације", коју је установио Специјални представник

вишегодишњу праксу систематског кршења људских права Српског народа на Косову и Метохији (Челић, 2017, 918-919), укинуле су динар као валуту плаћања, као и платни промет Републике Србије на Косову и Метохији. То је учињено квази-правним актима, као и низом фактичких радњи. Наиме, "Одбор Централне банке" је 27. децембра 2023. године, усвојио "Уредбу о готовинским операцијама"²⁷, која је ступила на снагу 1. фебруара 2024. године а којом је предвиђена искључива употреба евра као валуте плаћања и обрачуна.²⁸ Током 2024. године, низом фактичких радњи, онемогућен је рад финансијских институција Републике Србије, које делатност обављају у платном промету Републике Србије: затворене су организационе јединице Банке Поштанске штедионице а.д. Београд²⁹, организационе јединице ЈП "Пошта Србије"³⁰. Такође 12. маја 2024. године, затворена је Управа за трезор-филијала у Косовској Митровици и онемогућен је и рад организационих јединица трезора Народне банке Србије на територији АП Косово и Метохија³¹. Такође, низом параполицијских акција, извршена је пленидба динарских готовинских износа, намењених исплатама пензија и других социјалних права стечених у правном систему Републике Србије.³² Овим радњама, *de facto* власти су онемогућиле употребу динара, односно функционисање платног промета на Косову и Метохији у систему Републике Србије. На овај начин, на територији АП Косово и Метохија, онемогућена је исплата корисника пензија и других социјалних новчаних права, стечених у правном систему Републике Србије, чији је број 31586,³³ као и исплата зарада за 32028 запослених лица.³⁴ Реч је у највећем броју

Генералног секретара. (В. т. 109. Саветодавног мишљења МСП). Поредак које су те власти једнострано успоставиле мимо Резолуције 1244 и које врше јавну власт супротно Уставу Републике Србије, је нелегални поредак, који наликује правном поретку. Из свега наведеног се логично може закључити да су са 17. фебруаром 2008. године, "Привремене институције самоуправе", престале да постоје, да се организациони облици "јавне власти" на Косову и Метохији изгубиле правни карактер те да се у погледу њихове природе једино могу третирати као фактичка а не правна чињеница на терену, односно као *de facto* власти на Косову и Метохији.

²⁷ Текст "уредбе" доступан је само на албанском језику на сајту "Централне банке": <https://bqk-kos.org/wp-content/uploads/2024/10/Rregullore-per-operacionet-me-para-2023.pdf?lang=sr>, 25.3.2025.

²⁸ В. чл. 35. "Уредбе".

²⁹ <https://kossev.info/kosovo-najnovije-vesti-online-uprava-za-trezor-filijala-postanske-sever-policija-poreska-zatvaranje-sveclja/>, 20.3.2025.

³⁰ <https://kossev.info/kosovo-online-najnovije-vesti-iz-zatvorene-glavne-poste-srbije-u-severnoj-mitrovici-iznosi-se-inventar/>, 20.3.2025.

³¹ Податак прибављен од представника Републичког фонда за пензијско-инвалидско осигурање, Филијала у Косовској Митровици.

³² <https://kossev.info/privodjenje-kp-radnici-poste-gorazdevac-kancelarija-za-kim-novac-dinar-zaplana-penzije/>, 20.3.2025.

³³ Подаци добијени из РФ ПИО, филијала у Косовској Митровици.

³⁴ Исто.

о лицима српске националности, мада је и један број лица других националности, која живе на Косову и Метохији, имаоци ових права, с обзиром да се она стичу на недискриминативној основи.

5. ПРОТИВПРАВНОСТИ УКИДАЊА ПЛАТНОГ ПРОМЕТА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Укидање платног промета Републике Србије, противправно је са више аспеката.

Најпре, противправност поменутих квазиправних и фактичких радњи "Централне банке Косова", проистиче из саме природе овог ентитета, који је део *de facto* власти на Косову и Метохији, те се, *mutatis mutandis*, све наведено у вези ванправне и неуставне природе *de facto* власти, односи и на "Централну банку Косова". Још конкретније, према Уставу Републике Србије, централну монетарно-финансијску власт у Републици Србији, врши Народна банка Србије.³⁵ У њеној искључивој надлежности је, између осталог: утврђивање и спровођење монетарне и девизне политике, уређивање, контрола и унапређење несметаног функционисања платног промета у земљи, издавање и одузимање банкама дозволе за рад, вршење контроле бонитета и законитости пословања банака, издавање и одузимање платним институцијама дозволе за пружање платних услуга³⁶ итд. Одредбама члана 194. Устава Републике Србије, уређена је хијерархија домаћих и међународних општих правних аката и утврђено је: да је правни поредак Републике Србије јединствен и да је Устав највиши правни акт Републике Србије (ст. 1. и 2.), да сви закони и други општи акти донети у Републици Србији морају бити сагласни са Уставом (став 3.).

Поменуто поступање "Централне банке Косова" и *de facto* власти на Косову и Метохији, није у складу ни са регулама квази-правног система успостављеног на Косову и Метохији након 17. фебруара 2008. године. Наиме, "Централна банка Косова", није ни била овлашћена да одређује која ће валута бити у употреби на територији АП Косово и Метохија. Према одредбама чл. 16. ст 1. "Закон о Централној банци Косова"³⁷, предвиђено је да "валута Косова треба бити одређена Законом у складу са чланом 11. Устава." Акт "Централне банке Косова", свакако није ни у материјалном ни у формалном смислу закон, нити то може бити, с обзиром да "законодавну надлежност" према квазиправном

---

³⁵ В. чл. 95. Устава Републике Србије.

³⁶ В. чл. 4. Закона о Народној банци Србије, "Сл. гасник Републике Србије", бр. 72/2003-3, 55/2004-27, 85/2005-30 (др. законик), 44/2010-34, 76/2012-3, 106/2012-3, 14/2015-14, 40/2015-89 (УС), 44/2018-25, 19/2025-123.

³⁷ "Закон БР. 03/Л- 209 о Централној банци Косова", <https://bqk-kos.org/wp-content/uploads/2024/11/Ligji-per-BQK-ne-sebisht.pdf?lang=sr>, 25.3.2025.

оквиру *de facto* власти на Косову и Метохији, има "Скупштина Косова". Овакво поступање "Централне банке Косова", *prima facie* је супротно владавини права, које начело је предвиђено и "Уставом Косова".³⁸ Кршење начела владавине права представља и чињеница да је употреба динара као валуте у платном промету на територији АП Косово и Метохија, предвиђено и општим актима УНМИК-а³⁹, који се не могу сматрати актима нижег ранга од оспораване "уредбе", напротив реч је о актима међународног ауторитета – Специјалног изасланика Генералног секретара ОУН, те с обзиром да њихова примена није искључена нити то може бити учињено "уредбом", уноси додатну правну несигурност, рекли би смо и конфузију. Наиме, те акте може ставити ван снаге или изменити једино њен доносилац - Специјални представник Генералног секретара Уједињених нација, или евентуално Генерални секретар и/или други надлежни орган или тело Уједињених нација, у поступку оцене да ли је поступање Специјалног представника Генералног секретара Уједињених нација сагласно или несагласно датим овлашћењима датим на основу Резолуције 1244. Мишљења смо да би у поступку оцене уставности, те акте могао ставити ван снаге и Уставни суд Републике Србије, иако је он заузео негативно становиште.⁴⁰

Примена поменутог "уредбе", имала је и има за последицу трајно лишавање имовинских права (имовине) више десетина хиљада становника Косова и Метохије, махом српске националности, те се може основано говорити

---

³⁸ В. чл. 7. "Устава Косова", на сајту "Уставног суда Косова, доступно само на албанском језику: https://gjk-ks.org/src/assets/aboutDocs/gjkk_kushtetuta_e_republikes_se_kosoves_shq.pdf, 25.3.2025.

³⁹ В. чл. Чл. 4.2. УНМИК Уредбе бр. 1999/4 од 9. септембра 1999, "О валути која је дозвољена за коришћење на Косову", чл. 2.2. и 2.3. Административног упутства бр. 1999/2 од 4. октобра 1999 и чл. 2.2. и 2.3. Административног наређења бр. 2001/24 од 24. децембра 2001.

⁴⁰ У поступку оцене уставности Уредбе о установљавању Косовске повереничке агенције бр. 2002/12 од 13. јуна 2002. године, Уредбе о успостављању Посебне коморе Врховног суда на Косову за питања која се односе на Косовску повереничку агенцију бр. 2002/13 од 13. јуна 2002. године, Уредбе о промени права на коришћење непокретне имовине у друштвеној својини бр. 2003/13 од 9. маја 2003. године, 4. Уредбе бр. 2005/18 од 22. априла 2005. године, која мења и допуњује Уредбу УНМИК-а бр. 2002/12 о установљавању Косовске повереничке агенције, 5. Уредбе о додељивању земљишта, које је тренутно под административном надлежношћу Косовске повереничке агенције, општинским администрацијама за коришћење у јавне сврхе, бр. 2006/05 од 16. фебруара 2006. године и Уредбе бр. 2008/04 од 5. фебруара 2008. године, о изменама и допунама Уредбе УНМИК-а бр. 2002/13 о оснивању посебне коморе Врховног суда Косова за питања која се односе на Косовску повереничку агенцију, и пратећих административних упутстава Специјалног представника Генералног секретара Уједињених нација, Уставни суд је одбацио предлог за оцену уставности ових аката, "због ненадлежности" !?! (В. Закључак Уставног суда бр. IУо-756/2012, од 19.12.2013, <https://www.ustavni.sud.rs/sudska-praksa/baza-sudske-prakse/pregled-dokumenta?PredmetId=9821>, 21.3.2025.).

о узрочно-последичном кршењу читавог сета људских права зајемчених међународним конвенцијама, која се "директно примењују... и имају премоћ, у случају конфликта, над свим законским одредбама и осталима актима јавних институција".⁴¹ Реч је о следећим људским правима:

- право на мирно уживање имовине;
- право на рад и обављање професије;
- право на људско достојанство;
- право на једнакост пред законом;
- право на живот и
- право на здравствену и социјалну заштиту.

Примена "Уредбе", има за последицу лишавање законито стечених имовинских права - права из пензијског осигурања (породична, старосна и инвалидска пензија), као и о права из инвалидског осигурања (новчана накнада за туђу негу и телесно оштећење) и зарада. Према пракси ЕСЉП, право на пензију (*mutatis mutandis* и права и права из инвалидског осигурања и право на зараду), представља право на имовину ако је социјално давање засновано на систему плаћања доприноса у фондове социјалног осигурања, онда се такво право које произилази из плаћања доприноса може сматрати имовинским правом и може се заштитити у оквиру члана 1. Протокола 1. уз Конвенцију.⁴²

Чак и када би претпоставили да су *de facto* власти на Косову и Метохији (све и када би, на пр. у оквиру суштинске аутономије, на основу Устава и закона Републике Србије, имале монетарну као и надлежност да регулишу питања платног промета на територији АП Косово и Метохија, а констатовали смо да немају), имале легитиман циљ да уреде питања платног промета и валуте, тај и такав претпостављени легитиман циљ не би смео да се примењује на несразмеран начин⁴³, који заправо негира право на мирно уживање имовине а узрочно-последично читав сет наведених људских права. Наиме, ниједно зајемчено људско право не сме да се ограничава непотребно (ако постоји начин да се и без ограничења оствари легитимни циљ), неподесно (ако дотично ограничење није ни способно да легитимни циљ оствари), ни прекомерно (уколико се иста сврха може остварити мањим ограничењима). Ови стандарди очигледно нису поштовани приликом доношења и примене поменуте "уредбе".

Посебно истичемо да примена поменуте "уредбе" има дискриминишући потенцијал на етничкој основи, будући да погађа пре свега српски народ на

---

⁴¹ В. чл. 22. "Устава Косова".

⁴² В. пресуде ЕСЉП: *Stec and others v. The United Kingdom*, представке бр. 65731/01 и 65900/01, одлука о допуштености од 6.7.2005. год, пар. 54, *Carson and Others v. the United Kingdom*, бр. 42184/05, пар. 64, *Kjartan Ásmundsson v. Iceland*, бр. 60669/00, пар. 40, *Rasmussen v. Poland*, бр. 38886/05, пар. 7, *Wieczorek v. Poland*, бр. 18176/05, пар. 57, *Grudić v. Serbia*, бр. 31925/08 пар. 77.).

Косову и Метохији, чији припадници су већински имаоци погођених имовинских права, иако не садржи експлицитно дискриминаторне одредбе, примена предмете "уредбе" дискриминише припаднике српског народа у уживању стечених имовинских права у правном систему Републике Србије, што је супротно регулама *de facto* власти на Косову и Метохији⁴⁴, као и општеважећим међународним правним стандардима, на чију примену су се, као што смо то већ указали, једнострано обавезале *de facto* власти на Косову и Метохији⁴⁵.

Према Европској конвенцији, и према општеприхваћеној јуриспруденцији Европског суда за људска права, да би ограничење зајемчених људских права било дозвољено, морају се кумулативно испунити три услова: 1.) ограничење мора бити прописано законом, 2.) оно мора бити у интересу заштите легитимног циља и 3.) ограничење мора да је неопходно у демократском друштву.⁴⁶ Начело законитости је зајемчено *expressis verbis* у другој реченици првог става, чл. 1. Протокола 1, којом се допушта задирање у право на мирно уживање имовине само "под условима предвиђеним законом". Ове одредба, према пракси Суда, захтевају у првом реду постојање довољно јасних и доступних домаћих законских одредаба и њихову усклађеност.⁴⁷ То свакако није случај са "Уредбом", која је у директој супротности и контрадикторности са другим квазиправним "изворима", чији су доносиоци *de facto* власти на Косову и Метохији.

Имајући у виду наведено, "Уредба" и пратећи фактички акти које су *de facto* власти на Косову и Метохији, предузеле у погледу њене примене је суштински противправна, јер није у складу са начелом јединства правног поретка Републике Србије, као и са општеприхваћеним међународним стандардима људских права. Поред тога, она је и формално противна унутрашњим регулама *de facto* власти на Косову и Метохији, јер није у складу са члановима 7, 11, 22, 23, 24, 25, 46, 49., 51, 57, 58. и 59. "Устава Косова", као и чланом 16. "Закона 03/Л-209 о Централној банци Косова."

На захтев В. А. Адвоката из Ранилуга, о "уставности" поменуте "уредбе", одлучивао је "Уставни суд Косова". У одлуци "К1/42/24", од 7. јуна 2024. године, "суд" је одлучио "да прогласи захтев неприхватљивим и одбије захтев за увођење привремене мере", што је образложио оценом: "да је у околностима конкретног случаја, подносилац захтева у складу са супсидарним карактером индивидуалне уставне жалбе, требао пре свега да оспори оспорену Уредбу ЦБК-а у поступку

---

⁴³ В. чл. 18, Европске конвенције, у складу са чл. 22. т. 2. "Устава Косова".

⁴⁴ В. чл. 7, 24, 57, 58. и 59. "Устава Косова".

⁴⁵ В. чл. 22. "Устава Косова".

⁴⁶ В. пресуде ЕСЈП: *Iatridis v. Greece*, бр. 31107/96, пар. 58, *Grudić v. Serbia*, бр. 31925/08, пар. 78, *Former King of Greece and others v. Greece*, бр. 25701/94, пар. 79 и 82.

пред редовним судовима, као што је прописано законима на снази."⁴⁸ Иако је подносилац захтева навео да "против аката који погађају подносиоца нема претходног правног средства, будући да се ради о фактичким радњама којима се крше зајемчена људска права, те на које није могуће да се жали, односно не постоје делотворна правна средства"⁴⁹, у поменутој "одлуци" наведено је да: "Суд сматра да подносилац захтева није пружио ниједан аргумент у вези са горе наведеним правним средствима и да није аргументовао зашто та правна средства нису у стању да пруже решење, односно не пружају ниједну разумну могућност за успех у вези са његовим наводима о уставној повреди."⁵⁰ Тако је "Уставни суд" избегао да мериторно оцени основаност "захтева", односно материјалну несагласност "Уредбе" са унутрашњим регулама *de facto* власти на Косову и Метохији, као и са општеприхваћеним међународним стандардима заштите људских права. Поред тога, чињеница да је од подношења захтева (20. фебруара 2024. године), до доношења одлуке (7. јуна 2024. године), протекло више од 100 дана, у предмету који је по својој природи хитан, јер је од доношења "Уредбе", за све време примене, за последицу имала не само постојање ризика по права великог броја лица, који се не може отклонити неким потоњем делањем јавних власти или "суда", већ и континуирану и масовну повреду права, односно непоправљиве штетне последице за неодређен број физичких и правних лица, што хитност поступања "Суда" и мериторно одлучивање макар о предложеној привременој мери чини *prima facie*, неопходним, указује на неделотворност поменутог "правног средства". Иако није условљена извесносношћу исхода за подносиоца, према европским правним стандардима, делотворност правног средства условљена је брзином реаговања јавних власти, односно отпочињања и завршетка поступка (Етински, 2024, 437). И поред тога што је и у "захтеву" било назначено неколико случајева у којима је "Уставни суд" прихватио надлежност и хитно одлучивао,⁵¹ из разлога хитности и целисходности, поступао у меритуму, упркос томе што против предметних одлука није покретан управни спор, односно нису исцрпљена правна средства пред "редовним судовима". У случају "оцене уставности Уредбе", та пракса је игнорисана, упркос два писаним ургенцијама. Мишљења смо да је вези овог "поступка", било елементарна дискриминације.

---

⁴⁷ В. пресуду ЕСЉП: *Lithgow and Others v. the United Kingdom*, бр. 9006/80, 9262/81; 9263/81; 9265/81; 9266/81; 9313/81; 9405/81 пар. 110.

⁴⁸ В. "Одлуку о неприхватљивости Ки/42/24, пар. 49, https://gjkapi.pbc.group/Custom/ki_42_24_av_srb.pdf, 20.3.2025.

⁴⁹ Из текста "захтева за оцену уставности", непубликовано.

⁵⁰ Исто, пар. 46.

⁵¹ Тако, у "предмету Ко61/20", од подношења "захтева" до доношења одлуке, протекло је свега 19 дана, в. "пресуду Ко61720: https://gjkapi.pbc.group/Custom/ko_61_20_agj_srb.pdf, 25.3. 2025. год.

6. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

На територији Косова и Метохије, право је историјски гледано, тек у краткотрајним и покиданим временским димензијама, било мера живота. Након 10. јуна 1999. године, о владавини права на овом делу Републике Србије, може се говорити тек са аспекта доктрине а не са аспекта стварности. Укидање платног промета у систему Републике Србије и динара као платежне валуте, од стране *de facto* власти на Косову и Метохији, само је један од појавних облика систематског укидања и грубог кршења људских права Срба на Косову и Метохији. Бројни су разлози због чега су конкретни квазиправни акти (доношење "Уредбе о готовинским операцијама") као и фактичке радње (физичко онемогућавање рада финансијских институција Републике Србије, које делатност обављају у платном промету Републике Србијеи пленидба динарских готовинских износа, намењених исплатама пензија и других социјалних права стечених у правном систему Републике Србије), противправне. Најпре противправност поменутих квазиправних и фактичких радњи "Централне банке Косова", проистиче из саме природе овог ентитета, који је део *de facto* власти на Косову и Метохији, које су установљене противно Уставу Републике Србије, те се, *mutatis mutandis*, све наведено у вези ванправне и неуставне природе *de facto* власти, односи и на "Централну банку Косова". Поред тога, ваља имати на уму да, према Уставу Републике Србије, централну монетарно-финансијску власт у Републици Србији, врши Народна банка Србије, у чијој је то искључивој надлежности. Надаље, поменуто поступање "Централне банке Косова" и *de facto* власти на Косову и Метохији, није у складу ни са регулама квази-правног система успостављеног на Косову и Метохији након 17. фебруара 2008. године, с обзиром да се према овом оквиру валута има одредити "законом", што предметна "уредба" није ни у материјалном ни у формалном смислу закон. Кршење начела владавине права представља и чињеница да је употреба динара као валуте у платном промету на територији АП Косово и Метохија, предвиђено и општим актима УНМИК-а, који се не могу сматрати актима нижег ранга од "уредбе Централне банке Косова", напротив реч је о актима међународног ауторитета – Специјалног изасланика Генералног секретара ОУН, те с обзиром да њихова примена није искључена нити то може бити учињено "уредбом", уноси додатну правну несигурност, рекли би смо и конфузију. Примена поменуте "уредбе", имала је и има за последицу трајно лишавање имовинских права (имовине) више десетина хиљада становника Косова и Метохије, махом српске националности а узрочно-последично и кршење читавог сета људских права зајемчених међународним конвенцијама на чију примену су се *de facto* власти једнострано обавезале. Није обавеза правног поретка само да гарантује права, него и да гарантује ограниченост ограничења, односно ограничену ограничивост

зајемчених права. Ниједно људско и зајемчено право не сме да се ограничава непотребно, ако постоји начин да се и без ограничења или уз мање ограничење, оствари легитимни циљ, неподесно (ако дотично ограничење није ни способно да легитимни циљ оствари), ни прекомерно. У овом случају прекршен је и тај принцип. Наиме, чак и када би претпоставили да су *de facto* власти на Косову и Метохији (све и када би, нпр. у оквиру суштинске аутономије, на основу Устава и закона Републике Србије, имале монетарну као и надлежност да регулишу питања платног промета на територији АП Косово и Метохија, а констатовали смо да немају), имале легитиман циљ да уреде питања платног промета и валуте, тај и такав претпостављени легитиман циљ не би смео да се примењује на несразмеран начин, који заправо негира право на мирно уживање имовине а узрочно-последично читав сет наведених људских права. Најзад, примена поменуте "уредбе" има дискриминишући потенцијал на етничкој основи, будући да погађа пре свега српски народ на Косову и Метохији, чији припадници су већински титулари погођених имовинских права, стечених у правном систему Републике Србије. Оглед о примени "правног лека" у виду "захтева за оцену сагласности Уредбе са Уставом Косова", показао је да је реч о неделотворном "правном леку" а пракса "Уставног суда Косова" у сличним "предметима", показује да има елемената дискриминативног поступања.

ЛИТЕРАТУРА

Bogdanović T, *Zaštita prava vlasništva iz članka 1. Protokola 1. Europske konvencije u praksi Upravnog suda Republike Hrvatske*, Zbornik Pravnog fakulteta Univerziteta u Rijeci, v. 32, br. 1/2011;

Вешовић В, *Збирка докумената о људским правима и слободама*, Београд, 1998;

Vodinić V. V, *Ograničenje i zadiranje u suštinu prava svojine*, Izbor sudske prakse, 4/2006.

Vodinić V. V, *Pravo svojine na nepokretnostima i su kcesija država*, u: V. Rakić-Vodinić i dr., *Prestanak SFRJ - pravne posledice (privatnopravne i socijalnopravne posledice prestanka SFRJ i stvaranja SRJ)*, Beograd, 1995.

Гајин С, Члан 1. I Протокола уз Европску конвенцију о људским правима – стандарди заштите имовинских интереса, *Промене стварног права у Србији*, ур. Владимир В. Водинелић, Београд, 2004;

Етински Р, Право на делотворан правни лек у светлу праксе Европског суда за људска права, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, XXXVIII, 2/2004;

Јакшић А, *Европска конвенција о људским правима, коментар*, Београд, 2006;

F. G. Jacobs and R. White, *The European Convention on Human Rights*, Oxford, 1996;

Ковачевић-Куштримовић Р, Лазих М, *Заштита имовине према европској конвенцији о људским правима*, Правни живот, Београд, бр.10/2005;

Лазих М, Развој института својине у праву Србије, *Српско право некад и сад*, ур. Миодраг Мићовић, Крагујевац, 2007;

Медић Д, *Заштита права својине*, Правна ријеч, бр. 28/2011;

Поповић, *Европски суд за људска права*, Београд, 2008;

Роровић D, *The Emergence of the European Human Rights Law*, Den Haag, 2011;

Роровић D, *Protecting property in European human rights law*, Utrecht, 2009;

Поповић Д, *Европско право људских права*, Београд, 2016;

Поповић Д. и др, *Коментар Конвенције за заштиту људских права и основних слобода*, Београд, 2017;

Rid K, *Европска конвенција о људским правима*, Kwiga druga, Beograd, 2007;

Simonetti P, *Evolucija ustanove superficijarnog prava i usporedba s pravom građenja*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 1/2012;

Staničić F, *Razlikovanje javnog interesa, općeg interesa i interesa Republike Hrvatske u kontekstu javnopravnih ograničenja prava vlasništva*, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, br. 1/2018;

Тубић Б, *Ограничење права на неометано уживање имовине у пракси Европског суда за људска права*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 4/2017;

Хегел Ф, *Основне црте филозофије права*, Сарајево, 1989;

Хибер Д, *Право на мирно уживање имовине, облици његовог угрожавања и могућности поновног успостављања у југословенском праву*, *Право људских права - нове теме*, приредили Константин Обрадовић и Милан Пауновић, Београд, 1996;

Carss-Frisk M, *The right to property, a guide to the implementation of Article 1. of Protocol No. 1. to the European Convention on Human Rights*, Strasbourg, 2001;

Челић Д. *(Пост)конфликтна реституција права својине на непокретностима лица прогнаних са Косова и Метохије - стање и перспективе*, У. Шуваковић и др. Глобализација и глокализација, Косовска Митровица, 2017;

Текстови закона:

Устав Републике Србије, "Сл. гласник РС", бр. 98/2006 и 115/2021;

Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, "Службени лист СЦГ - међународни уговори" бр. 13-9;

Закон о Народној банци Србије, "Сл. гласник Републике Србије", бр. 72/2003-3, 55/2004-27, 85/2005-30 (др. законик), 44/2010-34, 76/2012-3, 106/2012-3, 14/2015-14, 40/2015-89 (УС), 44/2018-25, 19/2025-123.

Интернет извори:

УНМИК Уредба бр. 1999/4 од 9. септембра 1999, "О валути која је дозвољена за коришћење на Косову", https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/04serbian/SC1999regs/RSC1999_04.pdf, 21.3.2025;

https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/04serbian/SC1999a/ds/ADSC1999_02.pdf, 21.3.2025;

https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/04serbian/SC2001regs/RSC2001_24.pdf, 21.3.2025;

https://gjk-ks.org/src/assets/aboutDocs/gjkk_kushtetuta_e_republikes_se_kosoves_shq.pdf, 25.3.2025.

"Закон БР. 03/Ј- 209 о Централној банци Косова", <https://bqk-kos.org/wp-content/uploads/2024/11/Ligji-per-BQK-ne-sebisht.pdf?lang=sr>, 25.3.2025.

https://gjkkapi.pbc.group/Custom/ki_42_24_av_srb.pdf, 20.3.2025;

https://gjkkapi.pbc.group/Custom/ko_61_20_agj_srb.pdf, 25.3.2025. год;

Resolution 1244 (1999), S/RES/1244 (1999), 10 June 1999, https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/old_dnn/Res1244ENG.pdf, 11.3.2025.

https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/04serbian/SC2001regs/RSC2001_09.pdf, 21.3.2025;

<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf>, 25.03.2025;

<https://bqk-kos.org/wp-content/uploads/2024/10/Rregullore-per-operacionet-me-para-2023.pdf?lang=sr>, 25.3.2025;

<https://kossev.info/kosovo-najnovije-vesti-online-uprava-za-trezor-filijala-postanske-sever-policija-poreska-zatvaranje-sveclja/>, 20.3.2025.

<https://kossev.info/kosovo-online-najnovije-vesti-iz-zatvorene-glavne-poste-srbije-u-severnoj-mitrovici-iznosi-se-inventar/>, 20.3.2025.

<https://kossev.info/privodjenje-kp-radnici-poste-gorazdevac-kancelarija-za-kim-novac-dinar-zaplana-penzije/>, 20.3.2025.

Закључак Уставног суда бр. IУо-756/2012, од 19.12.2013, <https://www.ustavni.sud.rs/sudska-praksa/baza-sudske-prakse/pregled-dokumenta?PredmetId=9821>, 21.3.2025;

Пресуде Европског суда за људска права:

Carson and Others v. the United Kingdom, бр. 42184/05;

Former King of Greece v. Greece, 23. 11. 2000, ECHR 2000-XII;

Garett v. Portugal, бр. 29813/96 и 30229/96, 11. 1. 2000, EHRR, 319;

Grudić v. Serbia, бр. 31925/08;

Hakansson and Stuesson v. Sweden, 21.2.1990;

Hentrich v. France, 22. 9. 1994, A, 296-A;

Holy Monasteries v. Greece, 9. 12. 1994, A, 301-A;

Iatridis v. Greece, бр. 31107/96;

James and Others v. the United Kingdom, 21.2.1986, A, 117;
Kjartan Ásmundsson v. Iceland, бр. 60669/00;
Lithgow and Others v. the United Kingdom, бр. 9006/80, 9262/81; 9263/81;
9265/81; 9266/81; 9313/81; 9405/81ч
Loizidu v. Tyrkie, представака бр. 15318/83, 18. 11. 1996;
Önerýildiz v. Tyrkie, представака бр. 48938/99;
Papamichalopoulos v. Greece, 24. 6. 1993, A, 260-Б;
Rasmussen v. Poland, бр. 38886/05;
Sporrong and Lönnroth v. Swewen;
Stec and others v. The United Kingdom, представке бр. 65731/01 и
65900/01, одлука о допуштености од 6.7.2005;
Wieczorek v. Poland, бр. 18176/05.

Duško ČELIĆ, Ph.D

**Assistant Professor, University of Priština – Kosovska Mitrovica, Faculty of Law,
University of East Sarajevo – Faculty of Law, Republic of Srpska, Bosnia and
Herzegovina**

**ABOLISHMENT OF PAYMENT TRANSACTIONS OF THE REPUBLIC OF
SERBIA IN KOSOVO AND METOHİJA AND VIOLATION OF THE RIGHT
TO PEACEFUL ENJOYMENT OF PROPERTY**

Summary

The author deals with one of the numerous manifestations of systematic and massive violations of the right to peaceful enjoyment of property, the actors of which are the *de facto* authorities in Kosovo and Metohija, who, through numerous quasi-legal and factual actions taken at the beginning of 2024, abolished payment transactions in the system of the Republic of Serbia and the dinar as a payment currency. The author analyzes these acts from the perspective of the legal order of the Republic of Serbia, the internal regulations of the *de facto* authorities in Kosovo and Metohija, as well as generally accepted international human rights standards. The paper concludes that from none of these three aspects, the abolition of payment transactions and the dinar as a payment currency in the territory of the Autonomous Province of Kosovo and Metohija is legally founded, nor is it founded from the perspective of the elementary logic of the rule of law. These acts represent a continuation of the systematic abolition and/or violation of the human rights of the Serbian people in Kosovo and Metohija by the *de facto* authorities in Kosovo and Metohija. In addition, it should be borne in mind that, according to the Constitution of the Republic of Serbia, the central monetary and financial authority in the Republic of Serbia is exercised by the National Bank of Serbia, which is its exclusive competence. Furthermore, the aforementioned actions of the "Central Bank of Kosovo" and the *de facto* authorities in Kosovo and Metohija are not in accordance with the rules of the quasi-legal system established in Kosovo and Metohija after 17 February 2008, given that according to this framework, the currency is to be determined by "law", which means that the "regulation" in question is not a law in either the material or formal sense. The fact that the use of dinars as a currency in payment transactions on the territory of the Autonomous Province of Kosovo and Metohija is also provided for by general acts of UNMIK, which cannot be considered acts of a lower rank than the "regulation of the Central Bank of Kosovo". No human and guaranteed right may be restricted unnecessarily, if there is a way to achieve a legitimate goal without restriction or with a lesser restriction, inappropriately (if the restriction in question is not even capable of achieving the legitimate goal), or excessively. In this case, that

principle has also been violated. Finally, the application of the aforementioned "regulation" has the potential to discriminate on ethnic grounds, since it primarily affects the Serbian people in Kosovo and Metohija, whose members are the majority holders of the affected property rights, acquired in the legal system of the Republic of Serbia.

Key words: Guarantees of property rights, Right to peaceful enjoyment of property, *De facto* authorities in Kosovo and Metohija. Abolition of payment transactions of the Republic of Serbia.

Даница КАБАШИЋ*

UDK 342.72/.73(=163.41)(497.115)
347.234(=163.41)(497.115)

(КВАЗИ)ЕКСПРОПРИЈАЦИЈА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ - ИЗМЕЂУ НАСИЛНЕ И КВАЗИПРАВНЕ УЗУРПАЦИЈЕ**

Апстракт:

Проблем владавине права на Косову и Метохији представља један од највећих изазова последњих деценија, нарочито у контексту заштите својинских права. Упркос формалној примени закона, Срби на Косову свакодневно се суочавају са кршењем основних грађанских права и слобода, чиме се додатно отежава њихова правна сигурност. Експропријација, као правни механизам ограничења својине у јавном интересу, често се на Косову и Метохији спроводи супротно важећим процедурама, без транспарентности и утврђивања јасног јавног интереса. У раду су анализирани случајеви експропријације у општинама Лепосавић и Зубин Поток, који илуструју игнорисање процедуралних стандарда прописаних Законом о експропријацији, као и кршење Европске конвенције о људским правима и њеног Првог протокола. Ови примери указују на системско задирање у права Срба, које се огледа у дискриминаторном третману и произвољној употреби института експропријације, чиме се додатно Срби маргинализују. Рад настоји да истакне недостатке у примени права на Косову и Метохији и да преиспита улогу јавног интереса као кључног услова за легитимно спровођење експропријације.

Кључне речи: Косово и Метохија, право својине, експропријација, јавни интерес, владавина права.

---

*Асистент, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, danica.kabasic@pr.ac.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4846-5168>.

** Напомена: свако навођење „правних“ извора („закона“, других „опшних аката“, одлука „судова“ и „органа управе“, „службених гласила“ и сл.), навођење назива њихових доносилаца и других „институција“, као и навођење фактичких радњи тих „институција“, које се односи на *de facto* власти на Косову и Метохији, с обзиром да су оне, са становишта правног поретка Републике Србије нелегалне, за потребе овог рада, биће чињено уз одговарајуће знакове интерпункција - знаке навода.

Свако навођење ових података има искључиво технички карактер, врши се у сврхе стручно-научне анализе, и не може се ни на који начин тумачити као довођење у питање јединства правног поретка Републике Србије, у складу са чл. 4 и 194. Устава Републике Србије, као и њеног територијалног интегритета и суверенитета, у складу са Повельом Уједињених нација и са Резолуцијом Савета безбедности ОУН, бр. 1244.

1. ПРАВО СВОЈИНЕ КАО ОСНОВНО СТВАРНО ПРАВО

Право својине представља најобимније и најапсолутније стварно право у правном систему, сликовито описивано као „краљица стварних права“ (Челић, 2016а, 125). Оно пружа носиоцу најширу могућу правну власт над одређеном ствари, укључујући слободу да њоме располаже, користи је и у потпуности искључује друге из тог односа. Ипак, овај обим права није апсолутан - вршење права својине ограничено је законским оквирима,¹ који варирају у складу са правним системима и друштвеним уређењем различитих држава. Управо те границе одражавају специфичне односе између индивидуалних права и јавног интереса, чиме се обликује национална визија равнотеже између приватног и колективног. Овај аспект је нарочито значајан у контексту јавноправних ограничења, као што је случај са експропријацијом, која представља изузетан облик мешања у право својине у циљу остварења јавног интереса. Иако се право својине често доживљава као апсолутно, оно је подложно разним ограничењима у складу са друштвеним, економским и правним потребама. Ова ограничења могу бити индиректна, као што су регулације о коришћењу земљишта, или директна, где се законом изричито одређују границе овлашћења власника. Примери директних ограничења односе се на заштиту културних добара, природних ресурса или изградњу инфраструктуре, (Челић, 2016а, 126) али се односе и на експропријацију. Јавноправна ограничења представљају инструменте којима се настоји заштитити опште добро, док се истовремено тежи успостављању равнотеже између права својине и јавног интереса. У савременим правним системима својина се све више посматра као друштвено одговорна категорија, која не обухвата само индивидуално право, већ и обавезу власника да своја овлашћења врши у складу са потребама заједнице (Попов, 2005, 131). Овај приступ ствара динамичан концепт својине, који еволуира у складу са етичким, социјалним и правним променама у савременом друштву.

2. ЕКСПРОПРИЈАЦИЈА КАО ИНСТРУМЕНТ ЈАВНОГ ИНТЕРЕСА: ПРАВНИ И ТЕОРИЈСКИ АСПЕКТ

Експропријација се дефинише као посебан облик јавноправног ограничења права својине, којим се у циљу остварења јавног интереса врши принудно одузимање или ограничавање приватне својине уз обавезу исплате одговарајуће накнаде власнику (Куштримовић Ковачевић, Лазић, 2008, 127). У

---

¹ Закон о основама својинскоправних односа („Службени лист СФРЈ“, бр. 6/80 и 36/90, „Службени лист СРЈ“, бр. 29/96 и „Службени гласник РС“, бр. 115/2005)“, Према члану 3. својина, као овлашћење власника да држи, користи и располаже својом ствари, подређена је ограничењима која произлазе из правног поретка.

теорији права, експропријација се истовремено посматра као инструмент престанка и стицања права својине. Наиме, право својине престаје за претходног власника, док истовремено настаје у корист државе или другог субјекта јавног интереса (Станковић, Орлић, 1999, 121). Према дефиницији коју износи Gaudemet, експропријација представља „управну меру којом држава преноси право својине на непокретностима у приватном власништву ради јавног интереса, уз услов претходне и правичне накнаде“ (цитирано у Прица, 216, 174). Овим ауторитарним актом јавне власти, право својине престаје за дотадашњег власника и истовремено се заснива ново право својине у корист државе или другог субјекта који поступа у јавном интересу. Експропријација, дакле, има двоструко дејство: с једне стране, долази до престанка права својине, а с друге до његовог преноса на субјекта који служи јавном добру (Челић, 2016а, 126).

Поступак експропријације мора бити уређен транспарентним и јасно дефинисаним правним процедурама, које гарантују заштиту права појединаца и правну сигурност свих учесника. Кључни аспект експропријације је, најпре, транспарентно утврђивање јавног интереса, затим постизање равнотеже између остваривања тако утврђеног јавног интереса и права на мирно уживање имовине, односно права својине, у смислу да се јавни интерес не може остварити на други или мање ограничавајући начин; и, најзад, исплата правичне накнаде, која се, у складу са међународним и националним стандардима, одређује на основу тржишне вредности одузете имовине у тренутку експропријације (Џудовић, 2009, 74). На овај начин, тежи се минимизирању негативних последица по претходног власника, истовремено обезбеђујући услове за остварење јавног интереса.

Правна природа експропријације одликује се сложеностју и интеграцијом елемената управног и грађанског права. Као управноправни институт, експропријација се реализује кроз поступке чија је сврха остварење јавног интереса, често путем доношења управног акта од стране надлежних органа. Ипак, њена примена се не може ограничити искључиво на управноправну сферу, будући да аспекти као што је одређивање и исплата накнаде за експроприсану непокретност припадају грађанскоправној регулативи (Милков, 2011, 48). Ова двослојност правне природе експропријације произилази из њене основне функције - да као правни механизам обезбеди заштиту јавног интереса, истовремено водећи рачуна о правима и интересима појединаца. Управноправни аспект експропријације нарочито је видљив у њеној ауторитативној природи, јер подразумева однос између државе и појединца, у којем држава наступа као заступник јавног добра. Са друге стране, грађанскоправни аспект доприноси постизању равнотеже између јавног и приватног, обезбеђујући правичну накнаду за одузету имовину и на тај начин штитећи интересе претходног власника (Давитовски & Давитовска & Гоцевски, 2013, 194).

Материјалноправни услов за спровођење експропријације, у складу са Законом о експропријацији Републике Србије,² јесте утврђивање постојања јавног интереса. Закон прецизира околности у којима Влада може донети одлуку о утврђивању јавног интереса, укључујући изградњу инфраструктурних објеката као што су путеви, железнице, школе и болнице, али и друге намене које служе општем добру (ЗОЕ, чл. 20.). Утврђивање јавног интереса представља кључни предуслов за вођење поступка експропријације - без његовог претходног дефинисања, надлежни органи немају овлашћење да доносе одлуке о експропријацији или решења о накнади за експроприсану непокретност. На овај начин, закон обезбеђује да се ограничење права својине врши искључиво у складу са јавним интересом и у оквирима прописаним законом. С друге стране, грађанскоправни аспект експропријације огледа се у обавези исплате накнаде власнику експроприсане непокретности.³ Накнада мора бити правична и одговарати тржишној вредности имовине у тренутку експропријације, чиме се осигурава заштита права појединаца. Овај елемент представља суштинску компоненту равнотеже између јавног интереса и индивидуалних права, што је од фундаменталног значаја за легитимитет поступка експропријације у савременим правним системима.

Експропријација представља процес у којем приватна својина прелази у јавну, искључиво ради остварења јавног интереса. Улога државе у овом поступку је од суштинског значаја, јер она мора поступати с посебном пажњом како би осигурала да мере које предузима не наруше економску сигурност појединаца више него што је неопходно. Јавни интерес, као правни стандард, обједињује општу добробит друштва или одређене друштвене групе, и представља основну сврху овог правног института (Јелић, 2018, 130). Његова суштина, међутим, није увек универзална и непроменљива, већ зависи од околности у којима се примењује, као и од перспективе са које се посматра.

Жртвовање појединачног интереса у корист шире заједнице представља суштину јавног интереса, али када се сукобе интереси сличне вредности, држава преузима улогу арбитра. Њен задатак је да изнађе равнотежу која ће обезбедити социјалну правду - ону нит која повезује економску и социјалну сигурност са идеалима правде и правичности у расподели друштвених добара. Јавни интерес представља динамичан концепт, обликован политичким, економским и културним контекстом друштва. У неким случајевима он је прецизно дефинисан

---

² Закон о експропријацији („Службени гласник РС“, бр. 53/95, „Службени лист СРЈ“, бр. 16/2001 – одлука СУС и „Службени гласник РС“, бр. 20/2009, 55/2013 – одлука УС и 106/2016 – аутентично тумачење), у даљем тексту ЗОЕ.

³ Овај принцип је утврђен у члану 31. ЗОЕ, који прописује да решење о експропријацији мора садржати обавезу корисника експропријације да у року од 15 дана од дана

- попут изградње инфраструктуре или заштите природних добара - док у другим остаје отворен за тумачење, зависно од специфичних околности (Јелић, 2018, 130). Управо због своје сложености и варијабилности, концепт јавног интереса захтева стално преиспитивање и усаглашавање са актуелним друштвеним потребама. Он није само правна категорија, већ и рефлексивна вредност једног друштва, те је од суштинског значаја да његово тумачење увек буде усмерено ка очувању друштвене кохезије и унапређење праведности као основног принципа. Тај баланс између јасноће и флексибилности омогућава да се јавни интерес прилагоди потребама времена, али истовремено отвара могућност за различита гледишта, па чак и за злоупотребе када није јасно утврђен. Недостатак јасноће/одређености у дефинисању јавног интереса може створити простор за остваривање личних, групних или политичких циљева под плаштом јавног добра. У таквим ситуацијама, јавни интерес губи своју суштину, што може довести до нарушавања правне сигурности и повећања друштвених тензија. Овај ризик посебно наглашава значај улоге државе, која мора да делује као чувар и арбитар, штитећи колективну добробит од потенцијалних злоупотреба.

3. МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ АСПЕКТ ГАРАНЦИЈЕ И ОГРАНИЧЕЊА ПРАВА СВОЈИНЕ

Право својине гарантује се као једно од основних људских права⁴, како на националном тако и на међународном нивоу. На националном нивоу, заштита приватне својине обезбеђује се уставним одредбама и законима који прописују услове за њено ограничење или одузимање. Оваква заштита подразумева балансирање између права појединца на мирно уживање имовине и потребе државе да делује у јавном интересу, као што је то случај са експропријацијом. На међународном нивоу, један од најзначајнијих механизма заштите права на имовину представља Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (1950) и њен Протокол I (1952). Овим инструментима право на имовину је препознато као основно људско право, кроз институт „права на мирно уживање имовине“.

„Свако физичко или правно лице има право на мирно уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима који су предвиђени законом и општим начелима међународног права“

правоснажности решења поднесе писмену понуду о облику и висини накнаде за експроприсану непокретност.

⁴ Право на својину и њену гаранцију је основно људско право (тзв. људско право прве генерације), које спада у класична грађанска и политичка права. Као што је право на живот природно право човеково, тако је и право својине, као право присвајања и стицања

(Протокол 1 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, чл. 1). Овај члан пружа важне гаранције за заштиту права на имовину, али истовремено признаје могућност њеног ограничења у јавном интересу (Трифунковић, 2018, 18). Тиме се експропријација, као облик јавноправног ограничења права својине, доводи у оквир законитости, под условом да буде спроведена у складу са законом, у јавном интересу и уз правичну накнаду.

Право на мирно уживање имовине обухвата много шири спектар права од самог права својине, како је оно дефинисано у већини националних законодавстава. Наиме, док национални прописи најчешће гарантују само право својине, широко је прихваћено да гаранције на мирно уживање имовине укључују сва имовинска права која имају економски значај или се могу изразити у новчаним терминима. Овакво тумачење омогућава да у заштиту буду укључени не само власнички интереси, већ и права на закуп, коришћење, или друга права која имају економску вредност. Овај концепт добија посебан значај у светлу члана 1 Првог протокола Европске конвенције о људским правима, где је дефинисан „аутономни“ појам имовине - који не мора у потпуности одговарати дефиницијама у националним правима. Практична примена овог права у судској пракси Европског суда за људска права показује да је право на имовину динамично и подложно прилагођавању савременим околностима. Временом је овај концепт проширен тако да обухвата широк спектар економских интереса, што омогућава његову флексибилну примену у различитим правним системима (Челић, 2016b, 18).

Управо ова адаптивност чини га применљивим не само у земљама чланицама Савета Европе, већ и у државама које теже усаглашавању са европским правним стандардима.

Када је реч о садржини гаранције заштите права на мирно уживање имовине, пракса Европског суда за људска права пружа јасну структуру тумачења члана 1. Протокола 1. Европске конвенције. Према ставовима суда, ова одредба обухвата три основна правила: 1. Право на мирно уживање имовине - сваком појединцу се гарантује право да неометано поседује и користи своју имовину; 2. Забрана лишавања имовине - изузеци од ове забране могу постојати само у случајевима када је то неопходно у јавном интересу и у складу са законом, уз поштовање општих начела међународног права; 3. Контрола коришћења имовине - државе задржавају право да прописују ограничења у коришћењу имовине ради заштите општег (јавног) интереса, али и та ограничења морају бити у складу са законским и правним оквирима; (Европски суд за људска права, 2024, 6).

средстава за живот, на планети Земљи, јер он друге постојбине нема, његово природно право. Видети: (Челић, 2016b, 16)

Широк спектар разлога квалификован је као јавни интерес у пракси Европског суда за људска права. Суд је под јавни интерес сврстао, између осталог, *de facto* експропријацију⁵, као средство политике националне одбране, што обухвата изградњу војних база и смештаја за официре, као и замену манастирске земље у циљу спречавања незаконитих продаја, ометања државине и контроле развоја,⁶ или систем контроле цена за куповину земље и права прече куповине ради спречавања пореских утаја,⁷ и слично.

Прекорачење граница слободне процене јавног интереса, као и нарушавање равнотеже између јавног и приватног интереса, Европски суд за људска права санкционише кроз досуђивање накнаде за повреду права на мирно уживање имовине. Та накнада може обухватати материјалну штету, нематеријалну сатисфакцију и трошкове поступка, при чему се сва три основа процењују у складу са начелом правичности. Када утврди да је дошло до кршења Конвенције или њених протокола, Суд обезбеђује правично задовољење које има за циљ да ублажи последице повреде права оштећене стране (Челић, 2016б, 24).

4. ЕКСПРОПРИЈАЦИЈА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ: ИЗМЕЂУ ЕВРОПСКИХ СТАНДАРДА И УНУТРАШЊЕГ „ЗАКОНОДАВСТВА“ И ПРАКСЕ

Иако „Косово“ није чланица Савета Европе, „Устав Косова“⁸ гарантује примену Европске конвенције о људским правима и њених протокола, укључујући Први протокол који обезбеђује право на мирно уживање имовине. „Устав Републике Косово“ изричито наводи Европску конвенцију као саставни део унутрашњег правног система, чиме се обезбеђује примена њених стандарда у заштити имовинских права (члан 22. „Устава Републике Косово“). Иако је концепт мирног уживања имовине универзално признат у европском правном

---

⁵ „De facto експропријација“ први пут је препозната у пракси Европског суда за људска права у случају *Papamichalopoulos and Others v. Greece*, представка бр. 14556/89, пресуда од 24. јуна 1993. године, доступно на: HUDOC. „De facto експропријација“ означава случајеве у којима власник формално задржава право својине, али је онемогућен у њеном коришћењу због мера или поступака државе. Овај концепт обухвата ситуације у којима држава практично заузима или ограничава имовину ради јавног интереса, без формалног акта или правичне накнаде. Овакви случајеви се често третирају као индиректно одузимање својине, што може довести до судских спорова око накнаде или законитости таквих поступака.

⁶ Случај *Holy Monasteries против Грчке*, пресуда од 9. децембра 1994. године, број представке 13092/87, доступно на: HUDOC.

⁷ Случај *Nakansson и Sturesson против Шведске*, пресуда од 21. фебруара 1990. године, број представке 11855/85, доступно на: HUDOC.

⁸ „Устав Косова“ („Службени лист“ (*Gazeta Zyrtare*), бр. 25/2008), усвојен 15. јуна 2008. године. Доступно на: assembly-kosova.org.

простору, његова примена на „Косову“ има специфичности које произлазе из локалне регулативе и политичко-правног контекста. „Косовски правни систем“ се у великој мери ослања на европске стандарде у области заштите имовинских права, али истовремено укључује и специфична решења предвиђена локалним законима. „Законом о експропријацији Косова“⁹, уређује се поступак одузимања приватне својине у корист јавног интереса, као и услови под којима се такав поступак може спровести. Овај „закон“ прописује принципе, права и обавезе свих лица у поступку експропријације, са посебним нагласком на обавезу утврђивања јавног интереса.

Међутим, само проглашавање јавног интереса није довољно за оправдање експропријације. Навођење сврхе експропријације, као што су изградња инфраструктуре, болница, школа или других објеката за потребе јавних служби, па чак и паркова, није само по себи довољна чињеница за одузимање приватне својине. Постоји значајна разлика између општег интереса друштва да јавне службе - попут здравства, образовања, културе или органа власти - правилно функционишу, и питања да ли се конкретна школа, болница или зграда органа власти морају изградити баш на предложеној непокретности. Да би се правилно утврдио јавни интерес, правна теорија наглашава неопходност транспарентности и укључивања стручне јавности у процес. С тим у вези, препоручује се да саставни део поступка утврђивања јавног интереса буде јавно објављивање одлуке, прибављање мишљења стручних тела и рестриктивно тумачење одредаба о експропријацији. Ови елементи не само да осигуравају правичност поступка већ и смањују ризик од злоупотребе јавног интереса као правног стандарда (Челић, 2016а, 241).

„Устав Косова“ формално гарантује право на својину и прописује услове за експропријацију који су у складу са основним европским стандардима, али се уочавају значајне разлике у односу на правни оквир Србије, нарочито у погледу појма јавног интереса, начина накнаде и судске заштите, што у пракси често доводи до произвољног задирања у права власника. Један од најзначајнијих аспеката је утврђивање јавног интереса као предуслова за експропријацију.¹⁰ Иако је „закон“ детаљно прописао процедуре и критеријуме, транспарентност и објективност у поступку утврђивања јавног интереса често су доведени у питање. Упоредо са тим, одређивање правичне накнаде за експроприсану имовину представља још један критичан изазов. „Закон“ предвиђа да накнада не сме бити нижа од тржишне вредности, али бројни примери указују на неслагања између процена државних органа и очекивања власника имовине. Недоследности у

---

⁹ „Закон о експропријацији Републике Косова“ („Службени лист“ (Gazeta Zyrtare), бр. 46/2009), бр. 03/L-139 од 27. новембра 2009. године. Доступно на: kuvendikosoves.org.

¹⁰ Члан 4. став 3. „Закон о експропријацији Косова“ - наводи чак 15 категорија инфраструктурних пројеката ради чије реализације се експропријација може спровести.

примени ових стандарда често доводе до правних спорова и незадовољства грађана. Посебан изазов за „косовски правни систем“ је примена de facto експропријације. Овај облик одузимања имовине, где формални акт експропријације изостаје, али власници остају без могућности да користе своју имовину, изазива посебну пажњу. Овакви случајеви често погађају заједнице које су већ рањиве због политичких и економских околности, а њихово решавање у складу са европским стандардима захтева јаснију институционалну акцију и надзор. Управо ова питања наглашавају потребу за дубљом анализом конкретних случајева и праксе спровођења „закона о експропријацији на Косову“, са посебним освртом на то да ли и у којој мери примена овог „закона“ обезбеђује правичну равнотежу између јавног и приватног интереса.

5. СЛУЧАЈЕВИ DE FACTO ЕКСПРОПРИЈАЦИЈЕ У ОПШТИНАМА ЗУБИН ПОТОК И ЛЕПОСАВИЋ: АНАЛИЗА ПРОТИВПРАВНОСТИ

5.1. ЗУБИН ПОТОК

„Влада у Приштини“ је 20. септембра 2022. године донела „Одлуку“ број 05/97, којом се проглашавају непокретности у катастарским зонама Брњак и Горњи Јасеновик, у општини Зубин Поток, за објекте „посебног јавног интереса“. ¹¹ Наведене непокретности, према табелама преузетим из катастарских евиденција, идентификоване су као неопходне за реализацију инфраструктурних пројеката. „Одлуком“ је обавезано „Одељење за експропријацију“ (у оквиру „Министарства животне средине и просторног планирања и инфраструктуре“) да, у координацији са „надлежним министарствима“, спроведе „поступке експропријације у складу са важећим законским прописима“.

„Поступак“ који је претходио доношењу „решења о утврђивању јавног интереса за спровођење експропријације“ у катастарским зонама Брњак и Горњи Јасеновик изазива бројне контроверзе. Наиме, пре доношења „решења о утврђивању јавног интереса за спровођење поступка експропријације“, „државни органи самопроглашене Републике Косово“ започели су радове на овим парцелама, чији је карактер јасно указивао на намеру изградње милитаризованих објеката намењених полицијским и војним снагама, што се касније испоставило као тачно. Власници непокретности на којима су се изводили радови нису били благовремено обавештени, нити им је омогућено да присуствују јавним расправама пре отпочињања грађевинских активности. Поред тога, приступ својим парцелама био им је онемогућен услед присуства специјалних

полициских јединица, што је додатно појачало тензије у локалној заједници. Овакве активности представљају озбиљан изазов правном принципу ограничења својинских права искључиво у јавном интересу, који је гарантован не само „Законом о експропријацији Косова“, већ и „уставним одредбама самопроглашене Републике Косово“, као и Европском конвенцијом о људским правима. Радње које су претходиле формалном доношењу „решења о јавном интересу и одговарајућих мера, укључујући онемогућавање приступа непокретностима, представљају одступање од ових стандарда.

Према „Закону о експропријацији Косова“, након испуњавања услова за објављивање „одлуке о експропријацији“, заинтересована лица имају право да поднесу писмене коментаре у року од 30 дана. Ово право припада власницима или држаоцима имовине, јавним званичницима општине у којој се налази предметна имовина, као и њиховим законским заступницима или представницима. Након истека овог рока, одржава се јавна расправа у оквиру које сва релевантна лица могу додатно изнети своје примедбе, чиме се осигурава транспарентност и укључивање свих заинтересованих страна у поступак („члан 9. став 1. ЗОЕК“).

Као одговор на предложени поступак експропријације, заинтересована лица су искористила своје право да поднесу коментаре, у којима су изнели низ примедби и аргумената против спровођења овог поступка. У наставку се издвајају најзначајнији коментари:

Коментар 1: Није утврђен легитиман јавни интерес за експропријацију, што је неопходно у складу са чланом 46, став 3. „Устава Косова“ и чланом 4. „Закона о експропријацији Косова“. Као циљ експропријације наведена је „реализација инфраструктурних пројеката“, без детаљног прецизирања, што је у супротности са чланом 4.3.3. „Закона“, који наводи 15 специфичних категорија пројеката. Недостатак конкретизације доводи у питање легитимност поступка и указује на кршење праксе Европског суда за људска права (нпр. *James and Others v. The United Kingdom*), где је истакнуто да јавни интерес мора имати разумно утемељење.

Коментар 2: Експропријација се спроводи на дискриминаторан начин, што је у супротности са чланом 24. „Устава“ и чланом 4. „Закона о експропријацији“. Чињеница да поступак готово искључиво погађа припаднике српског народа и привредне субјекте који запошљавају припаднике српског народа указује на то да је неопходно обуставити даље спровођење поступка,

---

¹¹ „Одлука Владе самопроглашене Републике Косово“ бр. 05/97 од дана 20.09.2022, доступно на: <https://kryeministri.rks-gov.net/sr/blog/odluke-97/>, 21.02.2023. године.

укинути спроведене правне радње и вратити фактичко стање у првобитно, односно спровести реституцију пређашњег стања.¹²

Коментар 3: Уколико је циљ експропријације изградња базе пограничне полиције, такав поступак је супротан важећим прописима, укључујући члан 128. став 5. „Устава“, чланове 11. став 3. и 32. став 3. „Закона о полицији“¹³, као и чланове 10, 38, 42. и 44. „Закона о контроли и надзору границе.“¹⁴ Према овим одредбама, погранична полиција може вршити своје надлежности искључиво на граничним прелазима и у зони до 500 метара од граничне линије. С обзиром на то да се земљиште планирано за експропријацију налази далеко ван ове зоне, ограничавање права погођених лица ради реализације овог циља је незаконито. Ово тумачење додатно потврђују пресуде Европског суда за људска права у случајевима *Paramichalopoulos and Others v. Greece* и *Sarica et Dilaver c. Turquie*, које се односе на изградњу војних база у супротности са правом на мирно уживање имовине.¹⁵

5.1.1. Јавна расправа

Након одржане јавне расправе 21. фебруара 2023. године у просторијама Општине Зубин Поток, коју је организовало „Министарство животне средине, просторног планирања и инфраструктуре Владе у Приштини“, власници чије су непокретности предмет експропријације, као и мештани погођени овим поступком, изразили су снажно противљење. Они су затражили да се спорна имовина ослободи, истичући да никоме није у интересу да у близини својих домова има полицијске или војне базе. Правни заступници оштећених власника критиковали су поступање „Владе“, наглашавајући да су радови на изградњи базе започети без претходно донете одлуке о експропријацији, чиме су флагрантно прекршене „законске процедуре“ (KoSSev, 2023a). На јавном скупу је наглашено да је, према „Закону о експропријацији Косова“, јавна расправа

---

¹² Коментари прибављени током теренског истраживања у оквиру пројекта анализе експропријације на Косову и Метохији, јануар 2025. године. Истраживање је спровео дипломирани правник Драгутин Ненезић.

¹³ „Закон о полицији Републике Косово“, „Службени лист Републике Косово“, број 04/L-076, 2012. Доступно на:

<http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Zakon%20o%20policiji.pdf>

¹⁴ „Закон о контроли и надзору границе Републике Косово“, „Службени лист Републике Косово“, број 04/L-072, 2012. Доступно на: <http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Zakon%20o%20kotroli%20granice.pdf>.

¹⁵ Види такође пресуде Европског суда за људска права: *Paramichalopoulos and Others v. Greece*, представка бр. 14556/89, пресуда од 24. 06. 1993. године, доступно на: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57836>, и *Sarica et Dilaver c. Turquie*, представка бр. 34406/97, пресуда од 27. 05. 2004. године, доступно на: https://www.stradalex.eu/en/se_src_publ_jur_eur_cedh/document/echr_34406-97

морала бити одржана пре доношења одлуке о проглашењу земљишта јавним добром.¹⁶

У случају Зубиног Потока, не само да је поступак био обрнут, већ су објекти полицијске базе већ били изграђени пре доношења званичне одлуке. Представници „Министарства“ нису дали одговоре на кључна питања власника, укључујући зашто нису били консултовани раније, нити је објашњено на основу чега је утврђено да изградња полицијске базе представља јавни интерес. Јавна расправа је заказана тек након протеста мештана и интервенције Канцеларије ЕУ на „Косову“, која је захтевала поштовање приватне својине и закона.

Овај случај, поред ускраћивања права власницима, изазвао је додатни немир у локалној заједници, која је изразила бојазан за своју безбедност и квалитет живота услед милитаризације овог простора. Осим правних аспеката, важно је нагласити и социјално-политички контекст који је додатно допринео узнемирености локалног становништва. Изградња милитаризованих објеката на стратешки важним локацијама, у региону са дугогодишњим тензијама, представља додатни извор страха за становнике, посебно имајући у виду негативна искуства из претходних деценија са специјалним полицијским јединицама.

5.1.2. Тужба против одлуке о експропријацији - анализа случаја

Тужбу против одлуке „Владе у Приштини“ о експропријацији поднели су Миљан Ј. и Јордан Ј., власници непокретности у Горњем Јасеновику, општина Зубин Поток. У тужби су указали на бројне неправилности у поступку доношења „одлуке о експропријацији“, укључујући недостатак јасног утврђивања јавног интереса, непоштовање процедуралних правила и пропуста у утврђивању чињеничног стања. „Одлука Владе“ од 02.02.2023. године, којом је одобрена експропријација земљишта за потребе „инфраструктурних пројеката од јавног интереса,“ критикована је због недостатка конкретизације јавног циља. У складу са чланом 4. „Закона о експропријацији“, јавни интерес мора бити прецизно дефинисан и одговарати једној од категорија наведених у закону. У овом случају, циљеви експропријације означени су општим формулацијама, без указивања на специфичне пројекте, што је представљало основу за оспоравање одлуке.

Тужиоци су такође указали на чињеницу да је експропријација започета без претходног поштовања процедуре предвиђене „Законом о експропријацији“. У тужби је наглашено да јавна расправа, која је по члану 9. „Закона о

---

¹⁶ Према члану 9. „Закона о експропријацији Косова“, јавна расправа се мора одржати у свакој општини у којој се налази предметна имовина, у року од 15 дана након истека периода од 30 дана, у којем заинтересована лица имају право да поднесу писане примедбе у вези са предложеном експропријацијом.

експропријацији“ обавезна, није одржана у законом прописаном року, већ је уследила након што су грађевински радови већ започети. Ова чињеница, према наводима тужилаца, указује на то да је „одлука о експропријацији“ донета тек након извршених радова, чиме је грубо прекршен принцип законитости поступка. Поред процедуралних неправилности, тужиоци су указали и на чињеничне недостатке у одлуци. Наведено је да је предмет експропријације земљиште које се налази изван зоне обухваћене јавним интересом, као и да планирана изградња објеката, укључујући базе за полицијске и војне снаге, не одговара потребама локалне заједнице нити служи ширем јавном интересу. Овакви аргументи базирани су на одредбама „Закона о полицији“ и „Закона о контроли границе“, који прецизно дефинишу надлежности и локације за вршење делатности органа безбедности. Тужиоци су указали на дискриминаторски карактер одлуке, тврдећи да су мере експропријације усмерене искључиво на припаднике српског народа. Као доказ дискриминације, наведено је да „одлука“ није захватила ниједног власника из других заједница које живе на том подручју. Овај аспект, према тужиоцима, представља јасно кршење „Устава Косова“, који гарантује равноправност свих грађана.

Закључно, тужиоци су затражили поништај „одлуке о експропријацији“ и враћање поседа над спорним парцелама, уз накнаду штете проузроковане незаконитим радњама. Као додатни аргумент истакнуто је да „одлука о експропријацији“ није у складу са праксом Европског суда за људска права, која захтева утврђивање јасног јавног интереса и поштовање права на мирно уживање имовине. Овај случај илуструје низ процедуралних и материјалноправних проблема који се јављају у процесу спровођења експропријације на „Косову“. Његова анализа доприноси разумевању правних механизма којима се могу заштитити права власника, као и указивању на потребу за усклађивањем локалних закона са међународним правним стандардима.

5.2. ЛЕПОСАВИЋ

Дана 16. јануара 2023. године, „Влада у Приштини“ донела је „одлуку“ број 01/119, којом је проглашен посебан јавни интерес за одређене непокретности у катастарским зонама Дрен и Лешак, у општини Лепосавић. Ова „одлука“ је предвиђала реализацију „инфраструктурних пројеката од јавног интереса“, а као основ су коришћене релевантне катастарске евиденције. Истовремено, наложено је „Одељењу за експропријацију Министарства животне средине, просторног планирања и инфраструктуре“ да, у сарадњи са другим институцијама, покрене поступак експропријације у складу са „Законом о

експропријацији Косова“.¹⁷ Најава изградње инфраструктурних објеката изазвала је негодовање локалног становништва. Мештани села Дрен су почетком фебруара организовали протесте на локацији предвиђеној за радове, исказујући своје незадовољство. На том месту су већ биле довезене машине за отпочињање радова, а неки радови су заправо и започети, али су убрзо обустављени, највероватније услед притиска јавности и ситуације на терену (Kosovo Online, 2023a).

5.2.1. Јавна расправа

На јавној расправи поводом поступка експропријације земљишта у катастарским зонама Дрен и Лешак, представници „Министарства животне средине, просторног планирања и инфраструктуре“ „Владе у Приштини“ покушали су да образложе оправданост овог процеса. Као званично образложење наведено је проширење инфраструктуре и асфалтирање пута, који би, према њиховим тврдњама, требало да допринесу економском развоју. Међутим, ови аргументи нису задовољили присутне власнике непокретности и остале мештане који су изразили дубоке сумње у истинитост наведених циљева. Учесници расправе су истакли да јавни интерес није јасно дефинисан, што додатно отежава разумевање сврхе експропријације. Посебно је наглашена бојазан да би на овој земљи могли бити изграђени војни или полицијски објекти, чиме би се угрозио квалитет живота у локалној заједници. Осим тога, мештани су указали да нису благовремено обавештени о плановима за експропријацију, као ни о јавним расправама, што је резултирало ситуацијом у којој су радови на терену започети без формалних одлука и уз значајно кршење процедура (Kosovo Online, 2023b). Ставови изнети на расправи указују на то да је поступак експропријације спроведен уз значајне недостатке у примени закона и основних начела владавине права. Недостаци у транспарентности, благовременом обавештавању и одсуству јасног дефинисања јавног интереса представљају озбиљно кршење како стандарда утврђених Европском конвенцијом о људским правима, тако и закона самопроглашене „Републике Косово“. На крају расправе, мештани су поновили своје захтеве за обуставу експропријације, уклањање извршених радњи на терену и повраћај земљишта у пређашње стање. Њихова порука је била јасна – поступак експропријације мора бити у складу са основним принципима законитости и поштовања права на имовину, уз транспарентно дефинисање сврхе јавног интереса (KoSSev, 2023b). Супротно томе, у овом случају, процес је спроведен на начин који представља грубу злоупотребу института експропријације, уз дискриминаторски третман погођених власника. Уместо компензације, мештани

---

¹⁷ „Одлука Владе самопроглашене Републике Косово“ бр. 01/119 од дана 16.01.2023, доступно на: <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2023/01/119-Odluka-Vendim-119.pdf>.

инсистирају на реституцији као једином правном механизму којим би се исправиле настале незаконитости, чиме би се спречила могућност легализације противправног поступања.

6. ЗАКЉУЧАК

Експропријација земљишта у општинама Зубин Поток и Лепосавић представља само део дуготрајне политичке борбе за превласт на Косову и Метохији, која је обележена деценијским тензијама и настојањима да се српска заједница маргинализује. Ови поступци указују на озбиљан недостатак владавине права, јер се не поштују основни принципи транспарентности и учешћа јавности у процесу доношења одлука. Међународне мисије, попут УНМИК-а и ЕУЛЕКС-а, нису успеле да обезбеде адекватну заштиту права Срба, што је допринело наставку дискриминаторних пракси. “Устав Косова” гарантује поштовање међународних стандарда људских права, укључујући и Европску конвенцију о људским правима, али се у пракси ове одредбе често занемарују. Случајеви експропријације без јасно дефинисаног јавног интереса и без адекватне накнаде представљају кршење права на имовину и додатно погоршавају положај Срба на Косову и Метохији.

Пример општине Зубин Поток, где је „Влада Косова“ већ пре формалног утврђивања јавног интереса започела изградњу полицијско-војних објеката, јасно илуструје озбиљне пропусте у примени „Закона о експропријацији“. Овакав поступак директно је супротан како домаћим прописима, тако и међународним стандардима који захтевају да се власницима имовине обезбеди адекватна накнада, учешће у процесу и транспарентност одлука. У Лепосавићу је јавна расправа такође спроведена тек након што су радови већ отпочели, што представља грубо кршење „Закона о експропријацији“, који захтева да јавна расправа претходи било каквим радовима на терену. Уместо да се разјасне конкретни циљеви експропријације, званичници су износили нејасне тврдње о „економском развоју“ и „изградњи путева“, док је стварна намера, изградња војних и полицијских база, остала прикривена. Овакви поступци додатно су урушили поверење локалног становништва у „институције“ и нагласили системско занемаривање права Срба.

Оба случаја јасно показују недостатке у примени „Закона о експропријацији на Косову“, који прописује обавезу јасног утврђивања јавног интереса, адекватне накнаде и транспарентности (чл. 4. и 9. „Закона о експропријацији Косова“). Осим тога, кршење основних права на имовину и право на делотворан правни лек представља озбиљан проблем, који је у супротности са стандардима Европске конвенције о људским правима. У оба случаја уочене су грубе незаконитости и злоупотреба института експропријације, која је спроведена у дискриминаторском контексту, без адекватног поштовања законских процедура. У оваквим случајевима кључно је insistирати на враћању

имовине у пређашње стање, јер би компензација представљала својеврсно признање и легитимизацију противправних поступака, чиме се нарушава владавина права. Закључно, експропријација у овим општинама представља само један од облика дуготрајног кршења права Срба на Косову и Метохији. Неуспех институција да успоставе владавину права и примене сопствене законе указује на дубоке системске проблеме, који захтевају не само локалну већ и међународну интервенцију ради заштите људских права и основних слобода.

ЛИТЕРАТУРА

Давитовски Б., Давитовска Е., Гоцевски Д. 2013. Однос између управног (јавног) права и грађанског (приватног) права у контексту кодификације грађанског права, Зборник радова „Хармонизација грађанског права у региону“, Источно Сарајево.

Попов Д. 2005. Појам права својине, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, вол. XXXIX, Нови Сад.

Челић Д. 2016. Експропријација на Косову и Метохији као средство кршења права на мирно уживање имовине, Људска права између идеала и изазова садашњости, Зборник радова, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица.

Челић Д. 2016. Заштита стварних права на непокретностима лица прогнаних са Косова и Метохије, докторска дисертација, Косовска Митровица.

Милков Д. 2011. Експропријација између приватног и јавног, Анали Правног факултета, Београд.

Станковић О., Орлић М. 1999. Стварно право, Номос ДОО, Београд.

Куштримовић Ковачевић Р., Лазић М. 2008. Стварно право, Пунта, Ниш.

Јелић Р. 2018. Стандарди Савета Европе о јавном интересу у поступку експропријације, у: Идентитетски преображај Србије, Зборник радова, Правни факултет у Београду.

Џудовић М. 2009. Експропријација као начин престанка или ограничења стварних права, Право - теорија и пракса, вол. 26, бр. 9-10.

Трифунуовић П. 2018. Фактичка експропријација и застарелост, у: Право на имовину у контексту члана 1. Протокола 1 уз Европску конвенцију о људским правима, Савет Европе.

Gaudemet Y. Droit administratif, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence. Цитирано према: Прица М. 2016. Експропријација као правни институт, докторска дисертација.

Правни извори

Република Србија. 2006. Устав Републике Србије, „Службени гласник РС“, бр. 98/2006.

Република Србија. 1980. Закон о основама својинскоправних односа, „Службени лист СФРЈ“, бр. 6/80 и 36/90, „Службени лист СРЈ“, бр. 29/96 и „Службени гласник РС“, бр. 115/2005.

Република Србија. 1995. Закон о експропријацији, „Службени гласник РС“, бр. 53/95, 20/2009, 55/2013 – одлука УС и 106/2016.

Савет Европе. 1950. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода са Протоколом бр. 1, Рим.

„Устав Косова“. 2008. Службени лист (Gazeta Zyrtare), бр. 25/2008. Доступно на: assembly-kosova.org.

„Закон о експропријацији Косова“. 2009. Службени лист (Gazeta Zyrtare), бр. 46/2009.

„Закон о полицији Косова“. 2012. Службени лист (Gazeta Zyrtare), бр. 04/L-076.

„Закон о контроли и надзору границе Косова“. 2012. Службени лист (Gazeta Zyrtare), бр. 04/L-072.

Судске одлуке

Европски суд за људска права. 1993. *Paramichalopoulos and Others v. Greece*, представка бр. 14556/89, пресуда од 24. јуна. Доступно на: HUDOC.

Европски суд за људска права. 1994. *Holy Monasteries v. Greece*, представка бр. 13092/87, пресуда од 9. децембра. Доступно на: HUDOC.

Европски суд за људска права. 1990. *Hakansson и Stureson v. Sweden*, представка бр. 11855/85, пресуда од 21. фебруара. Доступно на: HUDOC.

Интернет извори

KoSSev, 2023a, „Почела јавна расправа у Лепосавићу у вези са експропријацијом земљишта“, доступно на: <https://kossev.info/pocela-javna-rasprava-u-leposavicu-u-vezi-sa-eksproprijacijom-zemljista/>.

Kosovo Online, 2023a, доступно на: <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/mestani-drena-nasa-zemlja-je-okupirana-todic-grade-policijsku-bazu-eljsani-dobili>

Kosovo Online, 2023b, „Расправа о експропријацији у Лепосавићу: У које сврхе нам узимате земљиште? Хоћемо да користимо имовину“, доступно на: <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/rasprava-o-eksproprijaciji-u-leposavicu-u-koje-svrhe-nam-uzimate-zemljiste-hocemo-da>.

KoSSev, 2023b, доступно на: <https://kossev.info/pocela-javna-rasprava-u-leposavicu-u-vezi-sa-eksproprijacijom-zemljista/>.

HUDOC, доступно на: <https://hudoc.echr.coe.int/>.

Водич за члан 1. Протокола бр. 1 - Заштита имовине, Европски суд за људска права, доступно на: <https://rm.coe.int/guide-art-1-protocol-1-ser/native/1680a20cde>.

„Одлука Владе самопроглашене Републике Косово” бр. 05/97 од дана 20.09.2022, доступно на: <https://kryeministri.rks-gov.net/sr/blog/odluke-97/>.

„Одлука Владе самопроглашене Републике Косово“ бр. 01/119 од дана 16.01.2023, доступно на: <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2023/01/119-Odluka-Vendim-119.pdf>.

„Закон о полицији Косова“, доступно на: <http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Zakon%20o%20policiji.pdf>.

„Закон о контроли и надзору границе Косова“, доступно на: <http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Zakon%20o%20kotroli%20granice.pdf>.

Експропријација на Косову и Метохији: Анализа, доступно на: <https://rm.coe.int/analiza-o-imovinskim-pravima/1680a679ee>.

Danica KABAŠIĆ

Teaching Assistant, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

**(QUASI)EXPROPRIATION IN KOSOVO AND METOHИJA – BETWEEN
FORCIBLE AND QUASI-LEGAL USURPATION**

Summary

The issue of the rule of law in Kosovo and Metohija represents one of the most significant challenges of recent decades, particularly in the context of property rights protection. Despite the formal application of laws, Serbs in Kosovo face daily violations of their fundamental civil rights and freedoms, further undermining their legal security. Expropriation, as a legal mechanism for limiting property rights in the public interest, is often carried out in Kosovo and Metohija contrary to applicable procedures, without transparency and without clearly determining the public interest. This paper analyzes expropriation cases in the municipalities of Leposavić and Zubin Potok, which illustrate the disregard for procedural standards prescribed by the Law on Expropriation, as well as violations of the European Convention on Human Rights and its First Protocol. These cases highlight the systemic encroachment on the rights of Serbs, reflected in discriminatory treatment and the arbitrary use of expropriation, further marginalizing the Serbian community. This study aims to shed light on deficiencies in the application of law in Kosovo and Metohija and to reexamine the role of public interest as a key condition for the legitimate implementation of expropriation.

Keywords: Kosovo and Metohija, property rights, expropriation, public interest, rule of law.

Др Слободанка ПЕРИЋ¹

UDK 342.72/.73(=163.41)(497.115)
369:346(=163.41)(497.115)

ОСТВАРИВАЊЕ СОЦИЈАЛНО-ЕКОНОМСКИХ ПРАВА СРБА И НЕАЛБАНСКОГ СТАНОВНИШТВА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ – ИЗМЕЂУ ИДЕЈЕ И ИДЕОЛОГИЈЕ²

„Људска права представљају идеју нашег доба“

(Л. Хенкин)

*„Трагедија је великих идеја што их будале тумаче,
а насилници примењују“*

(Ј. Хасанбеговић)

Апстракт:

Положај Срба и неалбанског становништва на Косову и Метохије од 1999. године доводи у упитност универзалност, недељивост, неутуђивост, међузависност права човека. У ери људских права један народ живи у амбијенту општег страха, недостатку безбедности и слободе кретања. Таква друштвена и политичка клима, као и нефункционисање законодавних механизма и привремених институција на Косову и Метохији (КиМ), урушава одржив и достојанствен живот нашег народа, и не само његов опстанак већ онемогућава и повратак расељених и прогнаних. Кршење људских права и основних слобода у социо-економском домену најочитије је у узурпацији српске имовине – ограничења у погледу права својине, права на располагање и уживање имовине, које гарантује Европска конвенција о заштити људских права и основних слобода, такође, немогућност остваривања стечених права из радног односа и по основу радног односа, немогућност повезивања радног стажа и др. Аутор у овом раду анализира и преиспитује домашај социјално-економских права као људских права, указујући на антагонизам и својеврсни раскорак између идејних –

---

¹ Редовни професор, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, slobodanka.peric@pr.ac.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8388-8425>.

² Део овог рада је објављен под насловом „Остваривање социјално-економских права расељених и прогнаних са Косова и Метохије“, аутора проф. др Ковачевић Перић, С. и асс. Мицковић, М., Радно и социјално право, Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права, Београд, XXVI, бр. 2/2022, стр. 25-46. Исти је презентован на двадесетшестом Саветовању Удружења за радно право и социјално осигурање Србије, одржаном на Златибору од 2-5. октобра 2024. године, са општом темом „Прилози будућој реформи радног законодавства.“

теоријских ставова о људским правима као „природним правима човека“, бројне регулативе о људским правима и слободама којом су прокламована као универзална права човека на једној страни, и релативизирања универзалности и неотуђивости (релативног универзализма људских права) гледано кроз призму положаја Срба и неалбанског становништва на Косову и Метохији, расељених и прогнаних. Иако живимо у „ери прокламованих људских права и слобода“, посматрано са аспекта положаја српског и неалбанског становништва на Косову и Метохији, евидентно је да људска права – њихов домашај, интерпретација и заштита зависе од тога ко је титулар истих и ко одлучује о остваривању ових права. Другим речима, зависи од политичке воље власти тзв. Косова. Аутор поставља питање, да ли универзална људска права припадају и Србима и неалбанском становништву на тзв. Косову? Да ли су и они носиоци људских права и основних слобода човека? Да ли је наш *humanum* достојан дигнитета да се зове човеком, јер у случајевима флагрантног кршења истих осим „осуде“, „оштре осуде“ међународне заједнице, нема ефикасне институционалне заштите. Интенција је аутора да укаже на раскорак између прокламованих људских права и *de facto* стања, на угрожавање фундаменталних права и слобода Срба и неалбанског становништва на тзв. Косову, и покрене научну, стручну и другу јавност да се агилније укључи у промоцију ове проблематике, и тиме да скроман допринос напорима Републике Србије да заштити интегритет својих грађана, имовину и културну баштину. Ова „научна борба“ и борба струке за права нашег народа на Косову и Метохији (на тзв. Косову) је специфична, јер је у сваку анализу утиснут лични печат, печат прожет сопственим болом због убијеног, отетог, несталог члана породице или блиског пријатеља, комшије, отете, узурпиране или спаљене имовине, отетог права на живот. Управо то разликује сваки аргумент у овом раду од осталих.

Кључне речи: *људска права и слободе, социјално-економска права, Срби и неалбанско становништво, расељени и прогнани, Косово и Метохија, заштита људских права, угрожавање људских права.*

УВОД

Након НАТО агресије 1999. године, велики број грађана, претежно неалбанског становништва напустио је Косово и Метохију (у даљем тексту: КиМ), и населио се (претежно) у осталим деловима Србије и Црне Горе. Комесаријат за избеглице и миграције је марта 2000. године у сарадњи са Високим комесаријатом Уједињених нација за избеглице - UNHCR (*United Nation Refugee Agency*) организовао попис интерно расељених са Косова и Метохије, када је регистровано 187.129 лица. У периоду од 2000. до 2005. године, са Косова и Метохије дошло је још око 20.000 лица, тако да је крајем 2005. године број интерно расељених лица у Републици Србији без КиМ износио

209.021 лице, а тренутно их је 196.140.³ Око 4 хиљаде је расељено и прогнано у мартовском насиљу албанских екстремиста 2004. године, када је спаљено 900 кућа и станова и уништено више од 30 православних храмова широм КиМ. Требало би нагласити да је око 20 хиљада интерно расељених лица⁴ унутар Косова и Метохије прешло из мешовитих етничких средина у већинске, скоро једноетничке енклаве.⁵ Према подацима из Националне стратегије за решавање питања избеглих и интерно расељених лица за период од 2015. до 2020. године,⁶ број интерно расељених у том периоду био је 204.049. Једна од поражавајућих чињеница је да се упркос евидентном бојкоту, политички неретко манипулисало о броју Срба, па се проценат од 1,47% представљао као главни аргумент у натпредстављености Срба у косовским институцијама. Наиме, према подацима Агенције за статистику тзв. Косова, у попису који је спроведен 2011. број становника износио је 1.739.825, од чега су 92,93 одсто чинили Албанци, а 1,47 одсто Срби. ОЕБС је на основу својих процена у период између 2010. и 2013. године утврдио да на Косову живи 146.128 лица, што је у том тренутку чинило 7,8% од укупне популације, односно знатно више од пописаних 1,5% током пописа 2011. године. Веома је важно да се утврди тачан и званичан број Срба који и даље живе на Косову и Метохији, будући да бројка може показати стварно стање у тихој миграцији значајног броја Срба у постконфликтном периоду (нпр. од ОЕБС процене 2013. да их има преко 140.000 до податка које даје званични Београд да их у 2021. има мање од 95.000). Уједно, тачан број припадника српске заједнице је важан за даље планирање и стратешко промишљање унапређењу њиховог положаја. Резултати пописа би морали за последицу да имају ревидирање регистра броја расељених лица, јер нема логичне повезаности између тврдње да је 1991. живело 194.190 Срба односно 215.346 Срба и Црногораца, да их се након 1999. раселило 196.140, а да је на Косову остало да живи између 140 и 95 хиљада. То би значило да се значајан број Срба вратио

---

³ *Интерно расељена лица*, <https://kirs.gov.rs/cir/interno-raseljena-lica/interno-raseljena-lica> (18.12.2024).

⁴ Под појмом интерно расељена лица подразумевају се појединци или групе појединаца који су присиљени да беже или напусте своје домове или пребивалишта, услед оружаног сукоба или да би спречили последице оружаног сукоба, ситуације општег насиља, повреде људских права, катастрофе, било природне или узроковане људском руком, а који нису прешли међународно признату државну границу. *Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије*, <https://kirs.gov.rs/cir/interno-raseljena-lica/interno-raseljena-lica> (18.12.2024).

⁵ *Интерно расељена и прогнана лица са Косова и Метохије*, Координациони центар за Косово и Метохију, <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/20031> (18.12.2024).

⁶ „Сл. гласник РС“, број 62 од 14. јула 2015.

након рата на Косову, али подаци ОЕБС-а показују да се до 2019. вратило само нешто више од 30 хиљада.⁷

У циљу остваривања достојанственог живота Срба и неалбанског становништва на Косову и Метохији, под „режимом привремених институција Косова“, и одрживог повратка расељених и прогнаних са КиМ, у раду се указује на системске проблеме, институционални вакум и политичку незаинтересованост власти тзв. Косова (самопроглашене државе Косово), у остваривању како социјално-економских права тако и осталих људских права и слобода. Наиме, у савременом, модерном друштву, „социјално-економска права омогућавају да појединци уживају тековине цивилизацијског развоја друштва, односно да грађани остваре приступ материјалним и духовним добрима заједнице“ (Јашаревић, 2008, 177, 178). Полазећи од теорије о људским правима као природним правима (Stefanović, 1950, 480), ослањајући се на одредбе Универзалне декларације о правима човека из 1948. године,⁸ у којој је првим чланом прокламовано да се сва људска бића рађају слободна и једнака у достојанству и правима, држава не може да ограничава, већ напротив, мора да ствара могућности да сваки човек ужива прокламована права. Економска и социјална права усмерена су на то да се појединци доведу у положај да могу да уживају грађанска и политичка права. Ова права, названа и правима друштвеног благостања почивају на начелима једнакости и солидарности, а сврха им је између осталог да се социјално угроженим члановима друштвене заједнице помогне. Али, не постоји могућност потпуног остварења грађанских и политичких права, ако већина чланова једног друштва нема елементарне егзистенцијалне услове за развој својих физичких и умних потенцијала. Појединцу који води битку за голи физички опстанак, мало значе права попут права на слободу мисли или изборно право (Рапајић, 2015, 274). Угрожавање фундаменталних људских права Србима, неалбанском становништву, расељеним и прогнаним лицима, даје нови дискурс природним правима човека, која из димензије универзалног, недељивог и утуживог иду у димензију „умереног релативизма, односно релативног универзализма људских права“ (Аврамовић, 2015, 291). Такво стање је незапамћено у модерној историји.

Аутор у раду указује само на поједине аспекте флагрантног угрожавања (појединих) социјално-економских права, услед немогућности да се опсег деценијског проблема, адекватније речено, вековног проблема, у положају

---

⁷ Наведено из интервјуа: *Попис на Косову 2022. и српска заједница*, доступно: <https://www.radiokim.net/vesti/analiza/popis-na-kosovu-2022-i-srpska-zajednica.html> (19.12.2024).

⁸ Универзална декларација о људским правима усвојена и проглашена резолуцијом Уједињених нација 217 (III) од 10. децембра 1948. године.

српске и неалбанске заједнице на овим просторима искаже кроз један научни чланак.

1. ЗНАЧАЈ И ОСОБЕНОСТИ СОЦИЈАЛНО – ЕКОНОМСКИХ ПРАВА

*Социјално-економска права се могу дефинисати као скуп уставних, законских и других правила и принципа усмерених ка задовољењу егзистенцијалних (социјалних) потреба грађана и унапређењу социјалне кохезије и солидарности.*⁹ Ова група права је незамењива када се ради о помагању слабијим члановима заједнице и имају вишеструку, пре свега, инклузивну улогу у друштву.

Закономерности савременог друштвеног развоја не само да изискују да се модерна држава, друштво, базира на владавини права, правди и правичности, већ и шире – тежиште је ка социјалној кохезији и социјалном миру. Ако се тежи ка том циљу једно друштво се не може замислити без социјално-економских права. Да су социјално-економска права реална у пракси, потврђује остваривање или њихово неостваривање које подрива баланс у међународним друштвеним односима. Највеће политичке револуције биле су инспирисане економским незадовољством и социјалним превирањима. Стварна индивидуална слобода појединца не може постојати без економске сигурности и независности, нагласио је Ф. Д. Рузвелт.¹⁰ Ова порука Френклин Д. Рузвелта (*Franklin D. Roosevelt*) америчком Конгресу, 11. јануара 1944. године, најбоље указује на значај и домаћај ове групе права човека.

На све већи утицај и домаћај овог конгломерата права скренуле су пажњу Уједињене нације, оснивањем Комитета за економска, социјална и културна права 1987. године, а у циљу праћења реализације прокламованих социјално-економских права. И поједине светске организације које су традиционално фокус интересовања усмеравале ка политичким и грађанским правима, почеле су да извештавају и помно прате трендове реализације

---

⁹ Творцем социјално-економских права сматра се социолог Хуго Синземер (Hugo Sinzheimer). Дефиниција сачињена на основу дефиниције Савета Европе, из: *Pristup socijalnim pravima u Evropi: stvarno stanje*“, Savet Evrope. 2003. У: *Revija za socijalnu politiku*. Zagreb. br. 2, 10. Наведено према: Јашаревић, С. 2008. *Социјално-економска права у вези са радом у међународним и европским радним стандардима*. Радно и социјално право. Часопис за теорију и праксу радног права и социјалног права. Београд. бр. 178.

¹⁰ „Стварна индивидуална слобода појединца не може постојати без економске сигурности и независности. Људи који су гладни и незапослени су материјал од којег се граде диктатуре“ (Френклин Д. Рузвелт, Порука Конгресу, 11. јануар 1944. године).

социјално-економских права.¹¹ Постоји једно екстремно гледиште према којем се економска и социјална права чак сматрају супериорним у вредносном смислу у односу на грађанска и политичка права. Припадници овог правца истичу да онима који умиру од глади, или су неписмени, слобода говора не значи много (Јашаревић, 2010, 89). „Истина је“, како истиче проф. Јашаревић (2009, 89), „негде између“. Можда је најпримереније навести изјаву са Светске конференције о људским правима одржане у Бечу 1993. године, да су сва права универзална, недељива и међузависна, те треба да буду једнако третирана (Етински, 2009, 90). Социјално-економска права, према Јашаревићу (2010, 90), услед своје свеобухватности, могуће је груписати на: 1) права целокупног становништва (општа права); 2) права запослених; 3) права вулнерабилних, осетљивих категорија (жена/мајки, деце, лица са инвалидитетом, миграната, старих особа).¹² Циљеви ове групе права се углавном могу свести на два основна захтева: 1) право на минималну економску сигурност и 2) право на пуноправно учествовање у друштвеном животу (Јашаревић, 2008, 177-178).

Решавањем егзистенцијалних потреба с циљем задовољења минимума економске сигурности, држава омогућава друштвену инклузију грађанима, обезбеђује дигнитет појединца и живот достојан човека. У том смислу, не може се говорити о егзистенцији и остваривању социјално-економских права без позитивне акције државе. То значи да се у демократским системима не би смела укидати, ни *ad hoc* мењати (Јашаревић, 2009, 87). Многи уставни ова права не дефинишу као права појединаца или група, већ као обавезу државе (Пајванчић, 2009, 93). Зато, када је реч о тој групи права, Уједињене нације су увеле тзв. *принцип прогресивног остваривања*, што значи да су државе дужне да гарантују бар нужни ниво сваког права, да би се постепено, у складу са могућностима, ишло на што виши ниво у обезбеђивању социјалних права (Јашаревић, 2009, 87).

---

¹¹ У конкретном примеру - организација *Human Rights Watch*, Извештај о повредама социјално-економских права. Доступно: http://hrw.org/doc/?t=esc&document_limit=640,20 (18.12.2024)

¹² Могуће су различите класификације социјално-економских права. Уобичајена је подела социјално-економских права према броју субјеката на: индивидуална и колективна права. У индивидуална социјално-економска права према међународним стандардима спадају: право на имовину; право на рад; право на правичне, здраве и безбедне услове рада; право на зараду; право на животни стандард; право на социјалну сигурност; право на образовање; право на заштиту здравља; право на социјалну интеграцију лица са инвалидитетом; право на заштиту интереса аутора; право породице и деце на заштиту; право на уочиште. У колективна социјално-економска права спадају: право на професионално организовање; право на колективно преговарање; право на колективну акцију; право на учешће у одлучивању; право на здраву животну средину. Више у: Јашаревић, С. 2010. *Социјално право*. Правни факултет у Новом Саду. Центар за издавачку делатност, стр. 90 и даље.

Пракса је показала да је међународна и регионална заштита људских права не само потребна, већ и пожељна. Стандарди људских права у регионалним оквирима у великој мери могу да истакну проблеме и потребе појединих региона. Указивањем на однос, квалитет људских права и стање надзорних механизма у регионалним оквирима, људска права се „извлаче“ из локалних оквира. Овим људска права добијају на транспарентности, јер престају да буду „локални проблем“ (Јовановић, 1998, 98). Неспорно је да социјална и економска права граде, у номотехничком смислу, два паралелна система норми, која су целисходна и интерактивна у остваривању.¹³ Економска права су овлашћења над чиниоцима (факторима) рада – капиталом, радном снагом, земљом. Њиховом експлоатацијом омогућава се стварање дохотка. Појединцу су ова права гарант обезбеђења средстава за задовољење основних људских потреба. Социјална права, како је дефинисано, обезбеђују гаранције појединцима, друштвеним групама, вулнерабилној популацији у случају да се нађу у стању социјалне угрожености (социјалне неизвесности) независно од врсте социјалног ризика који је условио то стање, или ће условити (незапосленост, трудноћа, и др.). Реч је о правима која су, може се рећи, истовремено настала из истих друштвених и економских околности које су условиле њихов настанак, исте социјалне снаге су се бориле за њихово признање, и имају, неспорно, исти циљ. Ова права изражавају различите основе и методе којима се долази до истог циља. Циљ је постизање одређеног нивоа социјалне сигурности која мора бити најмање на нивоу доступном човеку, тј. његовом достојанству (Шундерић, 2009, 166). На основу изнетих премиса које указују на значај и домаћај социо-економских права може се закључити колики је опсег последица злоупотребе и угорожавања ове групе права по достојанствен живот нашег народа на тзв. Косову.

2. ПРОБЛЕМИ *de facto*

2.1. Угрожавање приватне својине и имовине

Чланом 86. Устава РС зајемчена је приватна и остали облици својине (2006).¹⁴ Према Гамсу (1961, 92), „Својина (правно) значи непосредно

---

¹³ Један део теоретичара често не прави разлику између економских и социјалних права, тако да термином „социјално право“ или „социјална права“ покривају и економска и социјална права. Често су то чинили на више места у својим радовима и неки бивши југословенски писци који су се највише бавили и дали највећи допринос развоју социјалног права (Н. Тинтић, М. Ступар). Више о томе: Шундерић, Б. 2009. *Социјално право*, Правни факултет у Београду. Београд. Издавачки центар, стр. 165, и даље; и Јашаревић, С. 2010. *Социјално право*, нав. дело, стр. 85-177.

¹⁴ „Сл. гласник РС“, бр. 98/2006, 16/2022 – Одлука о проглашењу Уставног закона за спровођење Акта о промени Устава Републике Србије - Амандмани I - XXIX – „Сл. гласник РС“, бр. 115/2021.

присвајање поједине материјалне ствари. Имовина, пак обухвата скуп не само својина него и потраживања једног лица“. То значи да се имовина сматра нешто ширим појмом од својине. Право на имовину, представља темеље савременог грађанског друштва. Као такво прокламовано је неким од фундаменталних докумената о људским правима, као што су Универзална декларација о људским правима ОУН из 1948. године,¹⁵ Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године – Додатним Протоколом 1 из 1952. године,¹⁶ Повеља о фундаменталним људским правима у ЕУ из 2000. године.¹⁷

Поштовање стечених имовинских права представља фундаменаталну основу на чијим поставкама почива већи део савремених правних система. Сама чињеница да ли постоји или не постоји адекватан механизам за признање и конвалидацију имовинских права унутар правног система Косова и Метохије, независна је од чињенице њиховог постојања. Усвојени правни акти *Мисије* Уједињених нација на Косову и Метохији УНМИК-а (*UNMIK - United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*)¹⁸ садрже институционалне претпоставке за активирање судских, управних и других видова правне помоћи. Иако УНМИК законодавство представља формалну гаранцију за остваривање имовинских права у светлу реалних догађања, ваља га интерпретирати на начин да не превазилази општа правила међународног права чије се границе утврђују према принципу – *ex injuria ius non oritur*¹⁹ (Димитријевић, 2007, 473).

Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244, Уставним оквиром и Заједничким документом (Савезна Република Југославија – УНМИК) од 5. новембра 2001. године потврђене су обавезе везане за безбедност и људска права, повратак свих интерно расељених и прогнаних лица, као и неспорни ауторитет и одговорност УНМИК-а да у име међународне заједнице спроведе ове

---

¹⁵ Чланом 17. Декларације предвиђа се: „Свако има право да поседује имовину, сам и у заједници с другима. Нико не сме бити самовољно лишен своје имовине.“

¹⁶ „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 - испр. и „Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 12/2010 и 10/2015.

Према члану 1. Протокола прокламовано је: „Свако физичко и правно лице има право на неометано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права“.

¹⁷ У члану 17. Повеље прописано је: „Свако има право да држи законито стечену имовину, да је користи, да располаже њоме или да је завешта. Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и у случајевима и под условима које прописује закон, при чему мора бити благовремено исплаћена правична надокнада за тај губитак. Коришћење имовине може бити уређено законом у оној мери у којој је то неопходно због општег интереса.“

¹⁸ УНМИК- Мисија привремене управе Уједињених нација на Косову. Званичан назив мисија Уједињених нација на Косову и Метохији

¹⁹ „Из неправде право не произилази“.

обавезе.²⁰ Након 10. јуна 1999. године, преко 280 хиљада интерно расељених и прогнаних лица са Косова и Метохије нашло је привремено пребивалиште на територији Србије и Црне Горе, ван Косова и Метохије. Резултати у процесу повратка у првих пет година након егзодуса били су више него слаби, својим домовима вратило се само 11 хиљада лица, од чега око 5 хиљада Срба, с тим да их је око 4 хиљаде расељено и прогнано у мартовском насиљу албанских екстремиста 2004. године, када је спаљено 900 кућа и станова и уништено више од 30 православних храмова широм Косова и Метохије.²¹

Најбројније расељавање догодило се у лето 1999. године, доласком међународних снага у јужну покрајину, а ситуација у којој се налази већина Срба и осталог неалбанског становништва на Косову и Метохији остаје неизвесна, па се због тога процес расељавања наставио све до данашњег дана. На овај број треба додати и око 20 хиљада интерно расељених лица унутар Косова и Метохије који су из етнички мешовитих средина прешли у већинске, скоро једноетничке енклаве. Ови подаци јасно показују да кршење основних људских права (укључујући и право на располагање и уживање имовине које гарантује Европска конвенција о људским правима) кочи процес останка, опстанка и повратка на Косово и Метохију. Немогућност да се поново дође у посед своје имовине и да се остваре друга права по Европској конвенцији о људским правима и Резолуцији Савета безбедности УН 1244²² представља највећи проблем за одржив и достојанствен живот. Пример Босне и Херцеговине недвосмислено показује да се добри резултати могу постићи само када се изграде посебни услови за реализацију достојанственог и одрживог повратка. Заједнички документ УНМИК-а и Савезне Републике Југословије (СРЈ) од 5. новембра 2001. године, утврдио је као приоритет „обезбеђење сигурног и несметаног повратка свих избеглих и расељених лица у своје домове” (Резолуција Савета безбедности Уједињених нација 1244, Тачка 11к). Осим повратка избеглих и расељених, опстанак Срба и осталог неалбанског становништва на Косову и Метохији такође је од приоритетног значаја. УНМИК и Координациони центар СРЈ и Републике Србије за КиМ обавезали су се Заједничким документом да примене исте принципе, критеријуме, мере и средства, по потреби и специфичне, којима би се

---

²⁰ Извор: Интерно расељена и прогнана лица са Косова и Метохије, Повратак на Косово и Метохију, Извор: Координациони центар за Косово и Метохију, <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/20031> (18.12.2024)

²¹ Извор: Интерно расељена и прогнана лица са Косова и Метохије, Повратак на Косово и Метохију, Извор: Координациони центар за Косово и Метохију, <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/20031> (18.12.2024)

²² Резолуција Савета безбедности Уједињених нација 1244, Усвојена 10 јуна 1999. године.

обезбедили сви услови да се спречи процес иселјавања (Резолуција Савета безбедности Уједињених нација 1244, Тачка 11).²³

2.2. Повратак имовине расељеним и прогнаним лицима, изазови и проблеми

Резолуција Савета безбедности Уједињених нација број 2004/2 о стамбеном смештају и поврату имовине избеглицама и расељеним лицима и Начела Економског и социјалног савета УН о стамбеном смештају и поврату имовине избеглицама и расељеним особама (позната као Пињеирова начела) из 2005. године, наводе да је право свих избеглица и расељених лица да се слободно врате у своје државе и да им се врати стамбени простор и имовина одузета током раздобља расељења или да буду обештећени за имовину која им не може бити враћена. Такође, у наведеним начелима изричито се спомиње потреба за осигурањем признавања права власника, закупаца станова и носилаца станарских права на становима у друштвеној својини. У вези са повратком избеглих и интерно расељених лица, релевантна је и Резолуција Савета безбедности Уједињених нација број 1120 из 1997. године, којом је потврђено право свих избеглица и расељених лица пореклом са простора бивше Југославије на повратак у њихове домове. Лица у потреби на Косову и Метохији имају преко 22.000 некретнина. Само 1.482 домаћинства није поседовало имовину на територији Косова и Метохије. Становници руралних средина су углавном имали куће и пратеће објекте сеоских домаћинстава, као и хектаре пољопривредног земљишта. Породице које су дошле из урбаних средина углавном су биле титулари права својине на становима. Није занемарљив ни број породица које су имале пословни простор који им је доносио приход. Садашње стање имовине и објеката интерно расељених лица у потреби на територији Косова и Метохије изузетно је лоше – имовина је узурпирана или празна, углавном уништена, оштећена и опљачкана, а 10% власника нема информације о стању имовине. Чак чак 22% домаћинстава не може да располаже својом имовином јер је узурпирана, иако је 30% имовине у поседу власника (власници не могу да је користе углавном из безбедносних разлога). То је најчешће враћена имовина која је у

---

²³ Процес интеграције и побољшавања животних услова избеглица и интерно расељених лица односи се на решавање питања становања и запослења, као и на унапређење њиховог имовинског и правног статуса. Као основни циљ, Националном стратегијом за решавање питања избеглих и интерно расељених лица, предвиђено је пружање подршке овим лицима за самосталан и у односу на остале грађане, економски и социјално равноправан живот; *Национална стратегија за решавање питања избеглих и интерно расељених лица* за период од 2015. до 2020. године, „Сл. гласник РС”, број 62 од 14. јула 2015, стр.4.

међувремену поново опљачкана.²⁴ Нажалост, одрживи повратак ни данас није обезбеђен породицама које желе да се врате. Иако сва расељена лица имају право на враћање имовине која им је незаконито одузета или на правичну надокнаду, односно компензацију уколико враћање имовине није могуће, то се не може спровести без адекватне подршке и заштите од стране представника међународне заједнице у поступцима реституције.²⁵ Имовинска права су у неколико наврата била тема дијалога Београда и Приштине. За српске представнике тема имовинских права обухвата четири димензије: приватну имовину Срба, имовину Српске православне цркве, имовину приватних субјеката регистрованих на територији изван Косова и Метохије и имовину у својини Републике Србије на територији КиМ-а. Приштина, одбацује право Србије на државну и друштвену имовину, истичући да се приватна имовина појединаца, као и Српске православне цркве, може заштити у редовном поступку пред косовским институцијама.²⁶

Остаје отворено питање тачног броја нерешених предмета који се на различитим инстанцама налазе пред косовским институцијама као обавеза гарантовања неприкосновених имовинских права. Након рата на Косову 1999. године, мисија УН-а је регистровала 42.749 случајева одузете имовине, од чега је „96,84 одсто или 41.399 узурпираних имања припадало Србима“.²⁷ Испред

---

²⁴ Вид. *Стање и потребе интерно расељених лица*, Комесеријат за избеглице и миграције Републике Србије, 2018, стр. 36 и даље.

²⁵ Проглашење независности самопрозване Републике Косово, није допринело побољшању положаја интерно расељених лица, већ даљем погоршању стања и већој неизвесности у погледу њиховог трајног решења. Имовина се Србима на Косову и Метохији одузима на различите начине иако се власници земље већ годинама боре да врате све оно што им је (на превару) отето.

Поповић: На Косову за накнаду штете за уништену имовину поднето 18000 тужби, доступно: <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/popovic-podneto-18000-tuzbi-za-unistenu-i-ostecenu-imovinu-srba-27-6-2021> (14.01.2024).

²⁶ До сада није дошло до већих помака јер је тема имовине постављена дубоко у статусни дискурс, оцена је српске Радне групе Националног конвента о Европској унији за Поглавље 35. О томе видети: Сурлић, С., *Анализа „Имовинска права на Косову у оквиру свеобухватне нормализације односа Београда и Приштине“* као део пројекта „Национални конвент о Европској унији 2020/2021, Поглавље 35.

²⁷ Председница удружења жена „Авенија“ је за *gracanica.online* крајем крајем 2020. године истакла да се на тзв. Косову правоснажно извршена решења о ослобађању узурпираних имовине не спроводе: „Ми смо као организација радили пројекат о узурпираној имовини и том приликом смо дошли до поражавајућих података. У то време је било преко 40.000 предмета у Хабитату, а већ данас према мојим сазнањима негде до 70.000 предмета наших људи који потражују надокнаду за коришћен простор или траже да им се ослободи узурпирана имовина. Тиме можемо да докажемо да и даље судови не раде у корист наше заједнице, напротив, не раде по закону, како би требало“.

КАУВИ (Косовска агенција за упоређивање и верификацију имовине)²⁸ тврде да је од 42.749 случајева одузете имовине тренутно остало 12.823 предмета који су под управом ове Агенције, и да се број нерешених случајева значајно смањивао услед продаје, често под притиском, док је одређени део враћен ранијим власницима. Међутим, искуство програма бесплатне правне помоћи за расељена лица која су потраживала своју имовину је показивало просек од свега 5% успешно решених предмета. Наведене бројке нерешених случајева се већином односе на пољопривредна земљишта, а потом на стамбене објекте, док се шумско земљиште још увек води као нерегистровано. Уједно, поред КАУВИ, многи поступци се воде пред редовним судовима на тзв. Косову, а нека расељена лица, као и Срби који су остали да живе на тзв. Косову, не пријављују узурпацију своје имовине, надајући се компромисном решењу са узурпаторима. Ту је и оправдан страх да ће им правни поступци само донети додатне проблеме и године неизвесности.²⁹ Оправдања за актуелну ситуацију у којој се уз све међународне светоназоре не поштује елементарно право људи на приватну имовину и после више од 20 година од конфликта, настоје да минимизују одговорност институција које су задужене за заштиту права својине. Први аргумент је да не постоји увид у оригинале катастарске евиденције, иако је Делегација ЕУ на тзв. Косову, која према Бриселском споразуму треба да олакша процес, потврдила да је процес скенирања и индексирања документације завршен. Очито не постоји политичка воља да се стане на пут узурпацији, која се неретко завршава у намерном оштећењу и рушењу објеката, што је активност подложна контроли, односно провери и мимо увида у оригиналне катастарске књиге. Други аргумент најчешће пренебрегава етнички карактер проблема, уопштавајући да је одсуство владавине права ендемска појава са којим се суочавају сви грађани који живе на тзв. Косову без обзира на културне идентитете. Ова тврдња се поткрепљује податком анализе УСАИД-а (*USAID-United States Agency for International Development*),³⁰ где око 60% имовине на Косову није правно регистровано од стране власника. Ипак, чињеница да се 96,84% предмета узурпације од завршетка рата односи на имовину Срба, даје слободу да се тренутна ситуација

---

²⁸ Уредба тзв. Косова бр. 19/2023 о правилима и процедурама у вези са управљањем имовинама и спровођењем програма добровољног издавања под закуп Косовске Агенције за Упоређивање и Верификацију Имовине, усвојена је Одлуком Бр. 12/178, датум 13.12.2023. године.

²⁹ Извор: RG NKEU за Poglavlje 35: Tema imovine da bude deo dijaloga BG-PR, razmotriti osnivanje međunarodnog nadzornog mehanizma za rešenje imovinskih prava, доступно:<https://kossev.info/rg-nkeu-za-poglavlje-35-tema-imovine-da-bude-deo-dijaloga-bg-pr-razmotriti-osnivanje-medjunarodnog-nadzornog-mehanizma-za-resenje-imovinskih-prava/> (24.12.2024)

³⁰ Агенција САД за међународни развој је агенција за међународни развој, основана 1961. са циљем пружања помоћи интернационалним хуманитарним организацијама и координисања економског и социјалног развоја других нација

окарактерише као системска дискриминација припадника српске заједнице. Уназад неколико година на делу је узурпација, поготово земљишнихседа. То значи да се случајеви одузимања имовине не могу ограничити на транзитни постконфликтни период. „Последњих година заступљена је узурпација која се спроводи бескрупулозно, једноставним заузимањем имовине, постављањем оградe, зидањем куће, обрадом земљишта пољопривредним машинама, а некада је праћена и фалсификовањем докумената. Подједнако се узурпирају грађевинско и пољопривредно земљиште, док се шуме секу и препродају. Поступци који се воде због узурпације су углавном кривичноправни који се воде због кривичног дела незаконитог заузимања непокретности у којима се истиче и имовинскоправни захтев, међутим ни у једном од окончаних поступака овај захтев није осуђен на правичан и објективан начин“.³¹

Такође, иако кроз дијалог утврђени, механизми за утврђивање својине нису никада заживели. Власници су подносили захтеве за обнову уништене имовине у протеклим годинама преко привремених институција на Косову и Метохији, међународних организација, Министарства/Канцеларије за Косово и Метохију, међународних и домаћих невладиних организација, као и преко локалних самоуправа. Највећи део захтева остао је без одговора управо из разлога што велики број лица има проблеме са подношењем захтева због нерешених имовинско правних односа.³² Такође је потребно истаћи, да је током последњих 20 година Србима онемогућено да уживају права на своју приватну имовину због других облика кршења имовинских права попут: фалсификовања докумената, непоштовања судских одлука, намерног оштећења или потпуног уништавања имовине, узурпације праћене претњама и уценама, катастарско кривотворење, итд. Са проблемима се суочавају и припадници других неалбанских заједница, а посебно забрињава чињеница да је значајан број лица чија су људска права била угрожена недобровољно прибегавао продаји некретнине, где су понуђена „обештећења“, иако мања од тржишне вредности, значила избегавање неизвесног процеса доказивања и повраћаја одузете имовине. Овај проблем се наводи и у Националној стратегији о имовинским правима коју је тзв. Косово усвојило 2016. године. Најчешћи облик „легалне“ узурпације је ипак фалсификовање докумената, а у наводне злоупотребе су директно укључена и лица којима су дозвољени приступи катастарским евиденцијама. Фалсификују се пуномоћја којима Срби овлашћују неког Албанца да прода њихову имовину, а

---

³¹ Радна група националног конвента ЕУ за Поглавље 35: *Тема имовине да буде део дијалога БГ-ПР, размотрити оснивање међународног надзорног механизма за решење имовинских права*, Извор: <https://kossev.info/tg-nkeu-za-poglavlje-35-tema-imovine-da-bude-deo-dijaloga-bg-pr-razmotriti-osnivanje-medjunarodnog-nadzornog-mehanizma-za-resenje-imovinskih-prava/> (24.12.2024)

³² *Стање и потребе интерно расељених лица, ор. cit.* стр. 40.

фалсификују се не само потписи клијената већ и печати институција. На основу оваквих пуномоћја сачињавају се уговори о купопродаји који касније постају основ за упис у катастарску евиденцију.³³

Премда је приватизација један од стубова економског развоја и подстацај просперитета, на тлу Косова и Метохије приватизација води даљем отимању српске имовине. Република Србија није укључена у процес приватизације српских предузећа иако држава Србија, многа предузећа и сви грађани, имају значајна улагања у привреду Косова и Метохије. Имовина 1.358 српских предузећа на Косову је већ приватизована, а како истиче аналитичар и члан Научног друштва економиста Србије - Гулан Бранислав, Србија је током три деценије на Косову уложила 17,6 милијарди долара. Узурпирано је милион катастарских парцела, милион хектара њива има на Косову, а од тога је 80 одсто приватизовано. То није дозвољено и није могло да се ради законски, али је све већ урађено, већ је приватизовано 80 до 90 одсто. Очигледно је да је обављена приватизација нелегална, легализује се етничко чишћење 150.000 протераних Срба и других неалбанаца са Косова.³⁴ „Приштина очигледно поступа са дугорочном стратегијом, која има имовинско правну компоненту. Како закључује др Челић, када говоримо о тој дугорочној стратегији, очигледно је да је неко имао у виду да се додатно обесмисли ЗСО која је требало да буде основана по Бриселском споразуму из 2013. године, тако што ће јој се одузети економски ресурси и да се просто обесмисли уопште њено постојање, да буде

---

³³ Други начин је судски поступак за утврђивање права својине, приликом чега имовина која је у својини Србина за кога се претпоставља да је преминуо постаје предмет интересовања и тада на сцену ступају адвокати. Адвокат подноси тужбу против власника имовине и тражи утврђење својине, с обзиром да је тужени или преминуо или није у могућности да прими позив на рочиште јер адреса којом тужилац располаже једноставно није валидна, именују се привремени заступници тужених који признају тужбени захтев и у веома кратком временском периоду се доносе пресуде, које брзо постају правоснажне и на основу којих се спроводе промене у катастру. Наследници правих власника о судским поступцима сазнају тек када затраже поседовне листове пред катастрима и тада им се одбијају захтеви јер немају основа за издавање поседовних листова. Тек када прибаве одређене доказе да је имовина некада била евидентирана на њиховог претка, најчешће стари поседовни листови, издају им се нови поседовни листови и креће мукотрпна агонија доказивања власништва која траје у просеку 10 година. *Интерно расељена и прогнана лица са Косова и Метохије*, Повратак на Косово и Метохију, Извор: Координациони центар за Косово и Метохију, доступно: <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/20031> (18.12.2024)

³⁴ Преузето из интервјуа: *Postoji li veza između uzurpacije srpske imovine na Kosovu i nadležnosti koje bi trebalo da ima ZSO?* доступно: <https://www.kosovo-online.com/vesti/analize/postoji-li-veza-izmedju-uzurpacije-srpske-imovine-na-kosovu-i-nadleznosti-koje-bi>, од 10.01.2024; (14.11.2024)

једна љуштура, без икаквих надлежности и без икакве економске снаге и ресурса“.³⁵

Мора се имати у виду чињеница да је у тренутку оснивања, Заједница Србија и Црна Гора наследила дуг од 1,3 милијарде долара према страним кредиторима на име дуга привреде Косова и Метохије. Не може се занемарити ни тренутни дуг према пензионерима, људима који су часно и поштено радили и градили привреду и земљу, укључујући и Албанце. У том смислу, неопходан је усаглашен приступ и за повезивање радног стажа свим радницима који су из неекономских разлога остали без посла.³⁶

И овде није крај злоупотреба права и ограничавања основних слобода. Наиме, Министарство правде тзв. Косова објавило је 15. јула одлуку о именовану 101 новог нотара за различите општине на Косову. Иако се од 2012. до данас само један Србин бавио овим занимањем, и то у општини Ново Брдо, међу именованима није било ни ниједног. Према подацима Министарства правде тзв. Косова, у последњем процесу пријавило се пет кандидата из српске заједнице, али ниједан од њих није испунио критеријуме.³⁷ Оправдана је бојазан да оваквим поступањем, Приштина Србима укида право да располажу документима на матерњем језику. Како истичу поједини активисти, ово није проблематично из разлога што су сви Албанци, већ због тога што по закону нотар може да ради свој посао на језику којим он говори, што значи да ће у пракси сви ови нотари оверавати документа на албанском језику који Срби углавном не говоре.³⁸ Ово је још један начин за узурпацију имовине Срба и неалбанског становништва, и то имовине у ширем смислу посматрано. Када говоримо о укидању права на матерњи језик, не можемо а да не бацимо светло на граматичку недоследност прописа ове тзв. државе, чије се власти, нити редактори прописа, нису удостојили да их граматички и правописно преведу на српски језик. Пежоративно, саркастично речено, у преводу прописа нису се удостојили да квалитативно иду „даље од google translate“. Безочност или

---

³⁵ Преузето из интервјуа: *Postoji li veza između uzurpacije srpske imovine na Kosovu i nadležnosti koje bi trebalo da ima ZSO?* Доступно: <https://www.kosovo-online.com/vesti/analize/postoji-li-veza-izmedju-uzurpacije-srpske-imovine-na-kosovu-i-nadleznosti-koje-bi>, од 10.01.2024; (14.11.2024)

³⁶ *Интерно расељена и прогнана лица са Косова и Метохије, Повратак на Косово и Метохију*, Извор: Координациони центар за Косово и Метохију, <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/20031> (18.12.2024)

³⁷ *Notari overili diskriminaciju - prava kosovskih Srba izgubljena u prevodu*, од 25. јула 2025; доступно: <https://www.kosovo-online.com/vesti/analize/notari-overili-diskriminaciju-prava-kosovskih-srba-izgubljena-u-prevodu-25-7-2024> (12.01.2025)

³⁸ *Приштина Србима укида право да располажу документима на матерњем језику*, доступно: <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/stosic-srbima-ukidaju-pravo-da-raspolazu-svojim-dokumentima-na-maternjem-jeziku-24-7>, од 25. јула 2025. (12.01.2025)

незаинтересованост? У таквом амбивалентном институционалном, политичком, друштвеном амбијенту, прожетим атмосфером сталног страха, неизвесности, претњи, насиља-физичког и институционалног, говорити и анализирати социјални, економски положај српског народа, народа који нема гаранتيју основних слобода, је крајње беспредметно.

2.3. Права по основу радног односа и поводом радног односа

Право на рад је традиционално уставно право у Републици Србији. Скоро сви послератни уставни имали су одредбу о праву на рад. Устав из 2006. године гарантује неколико елемената овог права као основног радноправног начела а то су: 1) слобода рада; забрана принудног рада; 2) једнака доступност радних места; 3) правна заштита за случај престанка радног односа и 4) накнада у случају незапослености. Право на рад³⁹ подразумева и права по основу рада. У контексту теме овог чланка говоримо о правима из пензијског и инвалидског осигурања и о ускраћивању могућности за рад гашењем српских институција на Косову и Метохији.

Фонд Републике Србије не располаже подацима о стажу, зарадама и уплаћеним доприносима за ПИО за осигуранике који су стаж остварили на КиМ, из разлога што је оригинална документација остала на КиМ, након познатих ратних дешавања. Не постоји могућност да одређену документацију коју странке достављају, а која је издата од стране Привремених институција самоуправе на КиМ Фонд ПИО провери у поступку и на начин предвиђен важећим Законом о ПИО. Фонд не признаје ни податке који се налазе у радној књижици, као ни податке из пријава/одјава, нити другу документацију из које се могу утврдити подаци неопходни за одлучивање из разлога што наведени подаци нису регистровани у евиденцији Фонда. Из наведеног произилази да ће осигураници са КиМ, без своје кривице, остати ускраћени за стаж осигурања и висину пензије која им по закону припада.⁴⁰

---

³⁹ Главни показатељ угрожености интерно расељених лица представља и висока стопа незапослености. Скоро трећина интерно расељених лица нема никакво запослење. У односу на домицилно становништво у Србији, где је стопа незапослености на крају 2017. године износила 14,7% (475.600 незапослених), те се из овог може закључити да су интерно расељена лица (ИРЛ) у знатно лошијем положају. Стопа незапослености у интерно расељеној популацији износи 32,10%. У укупној популацији ИРЛ у потреби, запослених лица има мање од 20%, док је стопа запослености за укупно становништво у Републици Србији 46,3% (за лица старија од 15 година). Вид. *Стање и потребе интерно расељених лица, op. cit.* стр. 25.

⁴⁰ Редакција Профи Систем-а – „Признавање стажа на КиМ у стаж осигурања“. Извор: Preduzimanje dodatnih mera kako bi se građanima, koji su staž ili deo staža ostvarili na Kosovu i Metohiji bio priznat u staž osiguranja - Pravni Portal | Pravni Portal (20.12.2024)

Грађани (интерно расељена и прогнана лица) се суочавају са ситуацијом да им се стаж или део стажа који су остварили на Косову и Метохији, не призна у стаж осигурања, нити се узима у обзир приликом обрачуна пензије и других права из пензијског и инвалидског осигурања јер није евидентиран у матичној евиденцији Фонда за пензијско и инвалидско осигурање. Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Канцеларија за Косово и Метохију и Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање би требало да унапреде и у већој мери заштите права грађана предузимањем додатних мера из своје надлежности како би се грађанима омогућило остваривање ових права. Потребно је да се створи правни оквир и да се подаци који су неопходни за одлучивање а који нису регистровани у матичној евиденцији Фонда услед општепознатих околности, утврде у посебном поступку и узму у обзир при остваривању права бивших осигураника са КиМ. Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање приликом одлучивања о захтевима за остваривање права на пензију наведене категорије лица треба да, правилно, истинито и потпуно утврди све чињенице и околности, изврши оцену свих доказа којима располаже, при том посебно водећи рачуна да јавне исправе (нпр. радна књижица, потврде које су издали надлежни органи и организације у границама својих овлашћења) доказују оно што се у њима утврђује или потврђује, и тек након оцене сваког доказа посебно и свих доказа заједно), да утврди да ли се одређеном лицу може признати стаж остварен на Косову и Метохији. Заштитник грађана је става да грађани не смеју да носе последице настале услед објективних околности а да право на пензију и висина пензије не може зависити од тога да ли су подаци неопходни за одлучивање прикупљени на одређеној територији или не.⁴¹

Сходно томе, поступање свих органа власти, установа и јавних служби мора бити такво да обезбеди остваривање људских права и да отклања евентуалне препреке њиховом остваривању, а закони, подзаконски прописи и општи акти треба да иду за тим да детаљније уреде како ће се право остварити. Заштитник грађана сматра да надлежни органи јавне власти морају да предузму мере из оквира своје надлежности како би грађанима, који су били запослени на територији Косова и Метохије, било омогућено да остваре своја законом загарантована права на пензију, која су им ускраћена због непостојања података у матичној евиденцији Фонда. Заштитник грађана посебно указује да је неопходно да приликом одлучивања о захтевима за остваривање права на пензију наведених лица, Фонд правилно, истинито и потпуно утврди све чињенице, и тек на основу савесне и брижљиве оцене сваког доказа посебно и свих доказа заједно донесе одлуку. Заштитник грађана посебно указује да јавне исправе, (које странка достави или којима орган располаже, нпр. радна књижица) имају јаку

---

⁴¹ Извор: Заштитника грађана, www.ombudsman.rs, (26.10.2024)

доказну снагу, и служе као најјаче доказно средство. Претпоставка је да оно што јавна исправа директно потврђује одговара правом, стварном стању ствари и орган не може подвргнути јавну исправу оцени доказа. С обзиром да се ради о оборивој претпоставци дозвољено је доказивање да су чињенице у јавној исправи неистинито потврђене или да је јавна исправа, односно копија јавне исправе неисправно састављена (Заштитник грађана).⁴²

Гашења српских институција, тренд започет у 2022. години, преузимањем општинског објекта, укидањем обележја и симбола државности Републике Србије на Космету, када су укинута српска лична документа и регистарске ознаке са именима српских градова на Косову и Метохији, наставио се током 2023. и у 2024. години. Током 2023. године (26. маја), преузете су три општине на Северу, да би наредне 2024. године, уследио талас затварања преосталих институција Србије на Северу. У јулу 2023. године Влада тзв. Косова увела је забрану увоза робе из Србије, наводно из „безбедносних разлога“. Више од годину дана трајала је забрана увоза српске робе, пре свега малопродајне, а стање и до данас није у потпуности нормализовано. Крајем децембра 2023. године донета је уредба Централне банке тзв. Косова да се платни промет одвија искључиво у еврима, којом је укинут динар као средство плаћања, а ступила је на снагу 1. фебруара 2024. године. Почетак Нове 2025. године (на други дан Божића) протеко је у акцији затварања и уклањања преосталог присуства српске државе на тзв. Косову, односно запоседањем објеката у којима су функционисале српске институције (најпре на северу, а потом су се акције пренеле на југ). Том акцијом, само у једном дану, 1.100 људи остало је без посла. Од августа 2024. године 5.800 људи који су радили у српским институцијама на Косову и Метохији остало је без права на рад.⁴³ У овој акцији најмање 59 ентитета српских институција и служби је затворено, од тога, преостали привремени општински органи и Пошта Србије. Затворен је Центар за социјални рад у Грачаници и Прилужју. На други дан Божића Нове године пломбиране су просторије Пореске управе у Северној Митровици, потом и филијала Дунав осигурања у истом месту. Крајем децембра 2024. године, затворена је Дирекција за урбанизам, али и Дирекције за градско грађевинско земљиште и путеве, као и Дирекције за стамбени и пословни простор у Северној Митровици. Средином октобра 2024. године, затворен је Привремени орган општине Србица који је функционисао на Северу, док је вд директора Канцеларије за КиМ саопштио да је радницима Центра за социјални рад дат рок за иселење из објекта, такође у овом месецу. У септембру исте године затворена је Управа за трезор у Лепосавићу. Крајем

---

⁴² Извор: Заштитника грађана, www.ombudsman.rs (26.10.2024)

⁴³ <https://kossev.info/kosovo-online-najnovije-vesti-pisarnice-kod-prelaza-umesto-privremenih-organa-vucic-5800-ljudi-ostavili-bez-radnih-mesta-ali-primace-plate/> од 13. септембра 2024. (18.11.2024)

августа 2024. године затворена је зграда Привременог општинског органа Косовске Митровице (годину дана након што су одузете и зграде ових органа у преостале три општине на Северу). Истовремено, затворене су и просторије у којима се веровало да су општинске службе измештено функционисале од њиховог затварања. Затворен је косовско-митровачки округ, као и Канцеларија за КиМ, Фонд ПИО, јавно комунално предузеће. Косовска полиција ушла је тада и у котларницу КБЦ у Косовској Митровици. Почетком августа 2024. године, затворене су Поште Србије, укупно 9 експозитура, све на Северу. У јулу 2024. године су затворене бензинске пумпе, претходно и преостале финансијске институције Републике Србије. Овим потезима на десетина хиљада људи само на Северу остало је без својих радних места. У јануару и фебруару 2024, затворено је укупно 7 привремених органа и то јужно од Ибра: Клина, Исток, Пећ, Сува Река, Призрен, Ораховац и Драгаш. Већина ових органа функционисала је измештено – Клина у Видању, Исток у Осојану, Пећ у Гораждевцу, Сува Река, Призрен, Ораховац и Драгаш у потоњем.⁴⁴

3. КОСОВО И МЕТОХИЈА ПОДРУЧЈЕ ПОСЕБНЕ СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Услед једностраних акција режима Привремених институција самоуправе на Косову и Метохији које су у протеклих неколико година усмерене против институција Републике Србије на Косову и Метохији, као и услед дугогодишњег недостатка безбедног окружења подручје Аутономне покрајине Косово и Метохија представља зону у којој није могуће на адекватан начин спроводити редовне мере привредног развоја које би довеле до пораста запослености и смањења сиромаштва. Једностране акције Привремених институција самоуправе као што су спречавање рада локалних самоуправа, јавних предузећа и јавних установа, забрана промета робе из централне Србије на подручју Аутономне покрајине Косово и Метохија, забрана коришћења динара као платног средства и ограничавање слободе кретања погађају социјално најугроженије групе становништва као што су незапослена лица и старија лица која не остварују редовне приходе.

У циљу превазилажења таквог стања, Влада Републике Србије усвојила је 28. октобар 2024. године Предлог закона о проглашењу Аутономне Покрајине Косово и Метохија за подручје посебне социјалне заштите (у даљем тексту: Предлог закона), којим се уређују права на посебну социјалну заштиту, као и услови, надлежност и поступак за остваривање тих права, како би се спречило

---

⁴⁴ Подаци преузети са информативних портала: <https://www.kosovo-online.com/vesti>; <https://kossev.info/>; <https://radiomitrovicasever.com/>; <https://www.politika.rs/> и др. (10.01.2025)

настајање социјалне искључености на том подручју и отклониле њене последице. Предвиђено је да се Закон примењује од 1. марта 2025. године, али је у одређеним ситуацијама, за поједине грађане, могућа и ранија исплата.⁴⁵ Проглашењем Косова и Метохије за подручје посебне социјалне заштите пружа се финансијска подршка законом предвиђеним категоријама становништва, са циљем њиховог опстанка на тој територији и подстиче очување културног и историјског наслеђа са нагласком на демографски, економски и културни развој.⁴⁶ Полазећи од чињенице да је Аутономна покрајина Косово и Метохија саставни део територије Републике Србије и има положај суштинске аутономије у оквиру суверене државе Србије, као да из таквог положаја следе уставне обавезе државних органа да заступају и штите интересе Републике Србије на Косову и Метохији у свим унутрашњим и спољним односима, Влада је Закључком 05 број: 401-8828/2024 од 14. септембра 2024. године усвојила Пакет правних и економско-социјалних мера у циљу заштите права Срба и виталних државних и националних интереса на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија, као и Оперативни план за реализацију одређених мера у социјално-економској области.⁴⁷ Овим законом проглашава се подручје посебне социјалне заштите и уређују права на посебну социјалну заштиту, као и услови, надлежност и поступак за остваривање тих права, како би се спречило настајање и отклониле последице социјалне искључености на подручју посебне социјалне заштите.⁴⁸

У образложењу за доношење овог закона истиче се, „уставни основ који је садржан у члану 69. став 1. Устава Републике Србије (2006), којим је

---

⁴⁵ Социјално најугроженији незапослени имаће право на ранији почетак исплате ове помоћи. Наиме, предвиђено је да, најкасније до 31. јануара следеће године, комисија за процену посебног социјалног статуса утврди листу социјално најугроженијих незапослених који ће, без подношења посебних захтева, моћи да добију решење о признавању права на социјално новчано давање у износу од 20.000 динара по кориснику. Исплата је предвиђена од 1. фебруара 2025. године. Видети члан 24. Предлога закона.

⁴⁶ Влада Републике Србије, Усвојен Предлог закона о проглашењу АП Косово и Метохија за подручје посебне социјалне заштите (28. октобар 2024), <https://www.srbija.gov.rs/vest/830143/usvojen-predlog-zakona-o-proglasenju-ap-kosovo-i-metohija-za-podrucje-posebne-socijalne-zastite.php> (30.10.2024)

⁴⁷ У циљу реализације Оперативног плана, Влада је донела Закључак о образовању Радне групе, 05 број: 02-9073/2024 од 20. септембра 2024. године са задатком да изради текст закона о проглашењу Аутономне покрајине Косово и Метохија за подручје посебне социјалне заштите.

Извод из текста Предлога закона о проглашењу АП Косово и Метохија за подручје посебне социјалне заштите (28. октобар 2024), стр. 7, 8. http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/predlozi_zakona/14_saziv/2512-24.pdf (30.10.2024)

⁴⁸ Извод из текста Предлога закона о проглашењу АП Косово и Метохија за подручје посебне социјалне заштите (28. октобар 2024), стр. 7-8. http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/predlozi_zakona/14_saziv/2512-24.pdf

прописано да грађани и породице којима је неопходна друштвена помоћ ради савладавања социјалних и животних тешкоћа и стварања услова за задовољење основних животних тешкоћа и стварања услова за задовољење основних животних потреба, имају право на социјалну заштиту, чије се пружање заснива на начелима социјалне правде, хуманизма и поштовања људског достојанства, и у члану 97. тач. 2), 10) и 17) Устава Републике Србије, којим је прописано да Република Србија уређује и обезбеђује, између осталог, остваривање и заштиту права грађана, систем у области социјалне заштите и друге односе од интереса за Републику Србију, у складу с Уставом“.⁴⁹

Циљ доношења Закона огледа се у пружању подршке лицима која живе на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија, а потпадају под категорију незапослених лица, односно лица старијих од 65 година, која нису остварила право на пензију. Потреба за доношењем Закона огледа се у чињеници да је положај незапослених на тржишту рада на подручју Аутономне покрајине Косово и Метохија неповољнији у односу на положај незапослених у другим деловима Републике Србије. На евиденцији Националне службе за запошљавање, на подручју Аутономне покрајине Косово и Метохија, на дан 15. октобра 2024. године, налази се 19.726 незапослених лица. Како се карактеристике незапослених на евиденцији посматрају у односу на ниво квалификације, године старости и дужину тражења посла, структура према нивоу квалификације указује да је готово једна трећина незапослених без квалификације или са првим нивоом квалификације које се стиче завршавањем основног образовања и васпитања или основног образовања одраслих (6.500 лица). Незапослени са нивоом квалификације који се стиче завршавањем средњег стручног образовања у трогодишњем трајању или који се стиче завршавањем средњег гимназијског образовања у четворогодишњем трајању обухватају половину свих незапослених на евиденцији (10.892 лица), док седми ниво квалификације који се стиче завршавањем интегрисаних академских студија и мастер академских студија има 1.267 незапослених лица. Осим тога, старосна структура незапослених је изузетно неповољна. Учешће незапослених старијих од 40 година износи 9.080 лица. Са тешкоћама у проналажењу запослења суочавају се и млади, имајући у виду да се 5.661 незапослених младих налази на евиденцији. Дугорочна незапосленост је карактеристика лица која су на евиденцији и која говори о томе да 16.074 лица траже запослење дуже од једне године. Незапослени се суочавају са знатно више препрека на тржишту рада које се, између осталих потешкоћа, испољава и у недостатку слободних послова. Према подацима Националне службе за запошљавање, у 2023. години, поднето је укупно 112 пријава за запошљавање за 232 незапослена лица, док је за првих десет месеци ове године

---

⁴⁹ Извод из текста Предлога закона о проглашењу АП Косово и Метохија за подручје

поднето 75 пријава за запошљавање за укупно 115 незапослених лица, што указује на изразиту неусклађености понуде и тражње на тржишту рада. Када је реч о остваривању права у складу са чланом 67. Закона о запошљавању и осигурању за случај незапослености,⁵⁰ према последњим подацима Националне службе за запошљавање 80 лица је користило право на новчану накнаду по основу незапослености, привремену накнаду 4.703 корисника, док се групи од 614 лица средства исплаћују као мера делимичног социјалног збрињавања за лица која су запослена, односно радно ангажована у одређеним привредним субјектима која из својих средстава не могу да изврше исплату зараде запосленима. Како се под категоријом теже запошљивих лица, у складу са Законом о запошљавању и осигурању за случај незапослености, сматрају незапослени који због здравственог стања, недовољног или неодговарајућег образовања, социодемографских карактеристика, регионалне или професионалне неусклађености понуде и тражње на тржишту рада, или због других објективних околности теже налазе посао, сагледавајући доступне податке Националне службе за запошљавање може се закључити да од укупног броја незапослених више од 50% су незапослени који припадају категорији теже запошљивих (10.445 лица), с тим да од тог броја 4.669 су корисници новчане социјалне помоћи.⁵¹ Права по овом закону могу остварити само лица која живе на подручју посебне социјалне заштите (члан 3). Сматра се да лице живи на подручју посебне социјалне заштите ако се трајно настанило на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија где поседује или закупује стамбени простор у којем живи са породицом, друге непокретности које користи и одржава, проводи своје слободно време, учествује у друштвеном, културном и верском животу, односно ако је центар његових животних активности, професионалних, економских, породичних, социјалних и других веза које доказују његову трајну повезаност са местом у коме се настанило на територији Аутономне покрајине Косово и Метохија (чл. 3. ст. 2).

Права на посебну социјалну заштиту у смислу одреднице члана 4, овог закона јесу: 1) социјално новчано давање за незапослена лица; 2) социјално новчано давање за старија лица.⁵² Поступак за признавање наведених права на

посебне социјалне заштите, 2024, стр. 7 и даље.

⁵⁰ „Сл. гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 38/15, 113/17, 113/17 – др.закон и 49/21.

⁵¹ Наведено према: Предлог закона о проглашењу АП Косово и Метохија за подручје посебне социјалне заштите, стр. 8.

⁵² Влада може, на предлог Канцеларије за Косово и Метохију, посебним програмом утврдити друге мере социјалне подршке и помоћи лицима у ризику од социјалне искључености која живе на подручју посебне социјалне заштите (чл. 4. ст. 2). Средства за остваривање права из овог закона обезбеђују се у Финансијском плану Националне службе за запошљавање, односно буџету Републике Србије. Влада утврђује висину социјалних новчаних давања из овог закона, у складу са обезбеђеним средствима (чл. 7,

посебну социјалну заштиту покреће се захтевом странке (чл. 13). Остваривање права на социјално новчано давање за незапослена лица, у смислу члана 8. Предлога закона, може да оствари незапослено лице које живи на подручју посебне социјалне заштите, ако испуњава следеће услове: 1) да је држављанин Републике Србије; 2) да је навршило 18 година живота; 3) да је на Евиденцији о незапосленом Националне службе за запошљавање; 4) да не остварује приходе од рада по основу уговора о делу и накнаде за рад по другом правном основу; 5) да не остварује приходе од рада без уговора о раду или уговора о привременим и повременим пословима или по основу рада од нерегистроване делатности или код лица и органа ван правног поретка Републике Србије; 6) да Републику Србију сматра својом државом. Право на социјално новчано давање за старија лица, у смислу члана 9. Предлога закона, може да оствари старије лице које живи на подручју посебне социјалне заштите, ако испуњава следеће услове: 1) да је држављанин Републике Србије; 2) да је навршило 65 година живота; 3) да не остварује приходе по основу радног односа или рада по другом основу; 4) да не остварује приходе од рада без уговора о раду или уговора о привременим и повременим пословима или по основу рада од нерегистроване делатности или код лица и органа ван правног поретка Републике Србије; 5) да није корисник права на пензију или да није испунило услове за стицање права на пензију, према правним прописима Републике Србије; 6) да Републику Србију сматра својом државом.

Права по овом Закону јесу лична права и не могу се преносити на друга лица (чл. 5). Важно је нагласити и истаћи да права остварена по основу овог закона нису од утицаја на остваривање других права из области социјалне или здравствене заштите или финансијске подршке породици са децом, права по основу незапослености и права по основу других прописа (чл. 6). Социјална новчана давања за незапослена лица исплаћују се преко Националне службе за запошљавање, а социјална новчана давања за старија лица – преко надлежног центра за социјални рад, на основу коначних решења које исплатиоцу доставља доносилац решења. Социјална новчана давања исплаћују се једном месечно. Месечни износ новчаног давања припада од првог дана наредног месеца по поднетом захтеву, а исплаћује се у текућем месецу за претходни месец (Предлог закона, 2024, чл. 16).

Овим мерама Република Србија настоји да ублажи последице које по српско становништво остављају једностране мере „привремених приштинских власти“ али и све већа економска криза која влада на тзв. Косову. Мишљења смо да гашењем српских институција, политичко руководство ове квази државе покушава, између осталог, да „маскира“ реалне економске проблема, скретањем

Предлога закона о проглашењу АП Косово и Метохија за подручје посебне социјалне

фокуса са економске кризе на имагинарну кризу са српским народом и „паралелним српским институцијама“ како их називају приштинске власти. Наиме, „према подацима Светске банке, тзв. Косово и даље има највећу стопу незапослености у региону, само 37 одсто радно активног становништва је запослено. Грађани тзв. Косова су закључили 2024. годину као најсиромашнији у европском региону. Стопа сиромаштва тренутно износи 19,2 одсто, док бруто домаћи производ по глави становника износи 5.889 евра, објавила је Светска банка 8. јануара 2025. године. Иначе, на Косову има 1.586.659 регистрованих становника, коначни су резултати пописа становништва за 2024. годину, који је објавила Агенција за статистику тзв. Косова. Тзв. Косово и даље има најнижи БДП по глави становника, у поређењу са просеком земаља региона и Европске уније. Према овој међународној финансијској институцији, тзв. Косово заостаје за својим суседима са бруто домаћим производом по глави становника који достиже само 5.889 евра. Према Светској банци, сива економија чини око 35%, што значи да подаци о запослености нису у потпуности реални. Према подацима УНДП – Програма за развој Уједињених нација (*UNDP-United Nations Development Program*) сиромаштво на тзв. Косову прошле године повећано је на 23 одсто. Ти грађани живе дневно са мање од два евра. Просечна плата је око 570 евра.⁵³

4. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Социјално-економска права омогућавају да појединци уживају тековине цивилизацијског развоја друштва, односно да грађани остваре приступ материјалним и духовним добрима заједнице. Социјално-економска права нису „пуки идеали“ и „неостварљиве утопије“, Кранстон (*Cranston*), већ су реалитет и захтев. У савременом свету све су масовније потребе човека из домена социјално-економских права. Ускраћивањем ових права српском, неалбанском становништву, расељеним и прогнаним лицима са КиМ, не ускраћује се само универзално право на пристојан, живот достојан човека, већ се отвара идеолошко питање, да ли самозвана држава Косово признаје правни субјективитет ових лица. Да ли универзална људска права припадају и Србима или, кад је наш народ у питању, она губе универзалност и неутуђивост пред очима савременог света, и под потронатом међународне заједнице постају „подарена права“. Права чији обим, опсег, трајање, заштита и сл., зависе од воље привремених приштинских

заштите).

⁵³ Грађани тзв. Косова најсиромашнији у региону Европе, доступно: <https://jedinstvo.rs/gradjani-tzv-kosova-najsiromasniji-u-regionu-evrope/28.01.2025>. (29.01.2025)

институција. Заиста, намеће се питање коме припадају обавезе поводом остваривања социјално-економских права Срба и неалбанаца, расељених и прогнаних? Можда да се вратимо корак уназад, ко је титулар права? Да ли су људска права, права и Срба, и неалбанског становништва, и расељених и прогнаних, или су у власништву тзв. Косова? Да ли је статус људских права у деценијском вакуму? Може се констатовати да су социјално-економска права, људска права генерално сагледано, за српски народ на тзв. Косову, расељених и прогнаних лица, само пуки правни оптимизам који другој страни даје могућност да људска права, која су иначе природна права, условљава, рестриктивно и селективно даје. Управо, како је и претходно констатовано попут „подарених права“. И као таква, ова права приштинске власти злоупотребљавају у дневно политичке циљеве. Људска права користе попут копрене за највеће отимање, злоупотребе и кршење људских права у XX-XXI веку, какво нигде није забележено у савременој историји. Овај правни *nonsens* није забележен од ропства и Римског царства и подсећа на синоним природе ропског статуса - *servus non habet personam*. С правом је ова констатација, јер Срби на тзв. Косову у правном систему једне „квази државе“, ентитета изнуђеног државног субјективитета, *de facto* нису титулари многих људских права и основних слобода. Ово с тога јер се њихова имовина отима, узурпира, укида им се право на рад, затварају се институције у којима раде, забрањује им се лична документа, динар као средство плаћања, ограничава слобода кретања. Срби су „Жидови у 21. веку“⁵⁴, чији је једини „грех“, односно имају само два греха, што су Срби и зато што не желе да напусте своја вековна огњишта. Насупрот томе, пракса је показала да је међународна и регионална заштита људских права не само потребна, већ и пожељна. Стандарди људских права у регионалним оквирима у

---

⁵⁴ Жидови су кроз готово целу своју историју били прогањани, већ од антике и кроз средњи век, а непријатељство према Жидовима кулминирало је током Другог светског рата, с исходиштем у Хитлеровој Немачкој. Од корена нацистичке идеологије, преко Хитлерових расних закона па све до самих злочина почињених над жидовским народом у Трећем Рајху и далекосежних последица тог најмрачнијег периода модерне историје. Многи заговорници антисемитизма (Ширер, Гилберт, Фихте, Вагнер и др.), пропагирани су идеју да се Немачка реши Жидова. Према речима Ширера, „те отровне злобне гњиде“, како је називао Жидове, треба лишити иметка („новац, накит, злато и сребро“) који су ионако „лихварењем отели“. Заговарали су да им се „синагоге или школе запале, зграде разграде и разруше“ (Гилберт). Овакав деструктиван став према Жидовима евидентан је у Хитлеровом Трећем Рајху. Међутим, падом Трећег Рајха не обуставља се антисемитско деловање. У периоду постмодернизма (другој половини двадесетог века) јавља се нови феномен, а то је порицање холокауста. Заговорници овог размишљања, тзв. порицатељи, оспоравају да се геноцид уопште догодио, или, у најмању руку, да Жидови јесу умирални у концентрацијским логорима, али у много мањем броју и то због болести и опћених ратних догађања, а не суставног уништавања Жидова од стране нациста. О томе више у: Leko, S. Markasović, V. *Antisemitizam u Trećem Reichu*, доступно: <https://hrcak.srce.hr/file/280710>, стр. 94-101.

великој мери могу да истакну проблеме и потребе појединих региона. Указивањем на однос, квалитет људских права и стање надзорних механизма у регионалним оквирима, људска права се „извлаче“ из локалних оквира. Овим људска права добијају на транспарентности, јер престају да буду „локални проблем“ (Јовановић, 1998, 98). Ове премисе и констатације указују на недостатак националне толеранције, недораслост привремених институција на тзв. Косову правди, правичности, једнакости, законитости и др., и недостојност историјском, културном, верском идентитету и наслеђу Косова и Метохије, свему ономе што је Космет за наш народ. Посматрано кроз историјску лупу, у тешкоћама остваривања, критичари социјално – економских права погрешно налазе недостатак оправдања за њихово постојање. Политички токови уводе нас у полемику са ставовима који су излишни након деценије гарантовања и заштите ових права. Можда није згорег напоменути „једно екстремно гледиште према којем се економска и социјална права чак сматрају супериорним у вредносном смислу у односу на грађанска и политичка права. Припадници овог права истичу да онима који умиру од глади или су неписмени, слобода говора не значи много. Такође, право на учешће на изборима не значи ништа бескућницима, пошто они немају адресу и зато не могу да буду уписани у бирачке спискове“. У том контексту, долази се до закључка да је проблем остваривања социјално-економских права управо у томе што су људска права „укорењена у одговарајућој култури људских права“, говорећи у негативном смислу. Јер, како истиче проф. Б. Шундерић, „Интернационализација као процес, односно метода стварања међународног радног и социјалног права, претпоставља да слободе и права уживају сви људи у међународној заједници, а не само грађани једне државе или ограниченог броја држава“ (2001, 16).

Када је у питању српски народ, неалбанско становништво на територији КиМ (тзв. Косово) и интерно расељени и прогнани, много више него за било коју популацију, сваки сегмент социјалних и економских права од веће је важности по њихов фактички статус и за свеукупни дигнитет као људских бића. На основу свега наведеног, долази се до закључка да би опстанак и повратак био одржив и достојанствен, потребно је свим грађанима Косова и Метохије обезбедити нормалне услове живота и привређивања. То подразумева јачање економског сектора, омогућавање остваривања социјално-економских права и стварање услова за запошљавање великог броја незапослених, јачање економског сектора, враћање у пређашње стање у погледу српских институција које су угашене на КиМ од стране привремених приштинских институција. Социјална давања, као новчана компензација за све оне који су у стању социјалне потребе, јер су способни за рад а немају могућности да својим радом обезбеде егзистенцију себи и породици, јесу подстицај за опстанак али не и за трајни останак, јер је рад и само пристојан рад услов за живот достојан човека. У склопу целокупног

амбијента у коме живи наш народ на Косову и Метохији, економска сигурности и независности не могу да постоје без стварне слободе сваког појединца.

ЛИТЕРАТУРА

Аврамовић, Д. 2014. *Људска права на танкој црвеној линији између универзалности и релативности*. Зборник радова Правног факултета у Новом Саду. бр. 3(48), 291-301.

Гамс, А. 1961. *Основи стварног права*. Београд. Научна књига.

Димитријевић, Д. 2007. *Привремена управа Уједињених нација на Косову и Метохији и заштита имовинских права*. Теме. бр. 3(31), 473-510.

Етински, Р. 2009. *Изједначавање међународне заштите економских, социјалних и културних права са међународном заштитом политичких и грађанских права*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 3, 33-47.

Јашаревић, С. 2010. *Социјално право*. Правни факултет у Новом Саду. Центар за издавачку делатност.

Јашаревић, С. 2008. *Социјално-економска права у вези са радом у међународним и европским радним стандардима*. Радно и социјално право. Часопис за теорију и праксу радног права и социјалног права. бр. 1, 176-198.

Јовановић, П. 1998. *Радно право*. Друго, измењено и допуњено издање. Правни факултет у Новом Саду. Центар за издавачку делатност.

Ковачевић-Перић, С. & Мицовић, М. 2022. „*Остваривање социјално-економских права расељених и прогнаних са Косова и Метохије*“. Радно и социјално право. Часопис за теорију и праксу радног и социјалног права. бр. 2, 25-46.

Leko, S., Markasović, V. Antisemitizam u Trećem Reichu, доступно: <https://hrcak.srce.hr/file/280710>, стр. 94-101.

Пајванчић, М. 2009. *Коментар Устава Републике Србије*. Београд. Konrad Adenauer Stiftung.

Pristup socijalnim pravima u Evropi: stvarno stanje“, Savet Evrope. 2003. У: *Revija za socijalnu politiku*. Zagreb. бр. 2, 10. Наведено према: Јашаревић, С. 2008. *Социјално-економска права у вези са радом у међународним и европским радним стандардима*. Радно и социјално право. Часопис за теорију и праксу радног права и социјалног права. бр. 178.

Рапајић, М. 2015. *Економска и социјална права у Уставу Србије*. Зборник радова Правног факултета у Новом Саду. бр. 49/1, 273-298.

Стање и потребе интерно расељених лица. 2018. Београд. Комесеријат за избеглице и миграције Републике Србије.

Stefanović, J. 1950. *Ustavno pravo FNRJ i komparativno*. Zagreb. Nakladni zavod Hrvatske.

Сурлић, С. *Анализа: Имовинска права на Косову у оквиру свеобухватне нормализације односа Београда и Приштине* као део пројекта „Национални конвент о Европској унији 2020/2021, Поглавље 35.

Хасанбеговић, Ј. 2009. *Анали Правног факултета у Београду*. бр. 4(57), 81-92.

Шундерић, Б. *Право Међународне организације рада*. 2001. Београд, Правни факултет Универзитета у Београду. Издавачки центар.

Шундерић, Б. *Социјално право*. 2009. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду. Издавачки центар.

Правни извори – међународни и домаћи:

Универзална декларација о људским правима усвојена и проглашена резолуцијом Уједињених нација 217 (III) од 10. децембра 1948. године.

Устав Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 98/2006, 16/2022 – Одлука о проглашењу Уставног закона за спровођење Акта о промени Устава Републике Србије - Амандмани I - XXIX – „Сл. гласник РС“, бр. 115/2021.

Закона о запошљавању и осигурању за случај незапослености, „Службени гласник РС“, бр. 36/09, 88/10, 38/15, 113/17, 113/17 – др.закон и 49/21.

Национална стратегија за решавање питања избеглих и интерно расељених лица за период од 2015. до 2020. године, „Сл. гласник РС“, број 62 од 14. јула 2015.

Предлог закона о проглашењу Аутономне Покрајине Косово и Метохија за подручје посебне социјалне заштите од 28. октобра 2024. године, доступно: <https://www.srbija.gov.rs/vest/830143/usvojen-predlog-zakona-o-proglasenju-ap-kosovo-i-metohija-za-podrucje-posebne-socijalne-zastite.php> (30.10.2024)

Резолуција Савета безбедности Уједињених нација 1244, Усвојена 10 јуна 1999. године.

Интернет извори:

Грађани тзв. Косова најсиромашнији у региону Европе, доступно: <https://jedinstvo.rs/gradjani-tzv-kosova-najsiromasniji-u-regionu-evrope/28.01.2025>, (29.01.2025)

Заштитник грађана (омбудсман) www.ombudsman.rs, (26.10.2024)

Интерно расељена лица, <https://kirs.gov.rs/cir/interno-raseljena-lica/interno-raseljena-lica> (18.12.2024).

Интерно расељена и прогнана лица са Косова и Метохије, Координациони центар за Косово и Метохију, <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/20031> (18.12.2024).

Извештај о повредама социјално-економских права, доступно: http://hrw.org/doc/?t=esc&document_limit=640,20 (18.12.2024)

Jednostrane akcije i reakcija EU: Prete li Prištini nove kaznene mere?

доступно: <https://www.kosovo-online.com/vesti/analize/jednostrane-akcije-i-reakcija-eu-prete-li-pristini-nove-kaznene-mere-24-1-2025>, (25.01.2025)

Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије, доступно: <https://kirs.gov.rs/cir/interno-raseljena-lica/interno-raseljena-lica> (8.12.2024).

Notari overili diskriminaciju - prava kosovskih Srba izgubljena u prevodu од 25. јула 2025; доступно: <https://www.kosovo-online.com/vesti/analize/notari-overili-diskriminaciju-prava-kosovskih-srba-izgubljena-u-prevodu-25-7-2024> (12.01.2025)

Петар Петковић: Најновије затварање српских институција показује да Курти не жели дијалог (од 15.01.2025), доступно: <https://www.politika.rs/scc/clanak/655023/petar-petkovic-najnovije-zatvaranje-srpskih-institucija-pokazuje-da-kurti-ne-zeli-dijalog> (15.01.2025)

Подаци из извештавања о гашењу српских институција; <https://kosovo-online-najnovije-vesti-pisarnice-kod-prelaza-umesto-privremenih-organa-vucic-5800-ljudi-ostavili-bez-radnih-mesta-ali-primace-plate/> од 13. септембра 2024. (18.11.2024);

<https://kossev.info/gasenje-srpskih-institucija-zatvoreno-najmanje-59-sluzbi/15.januar> 2025.

Popović: Na Kosovu za naknadu štete za uništenu imovinu podneto 18000 tužbi, доступно: <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/popovic-podneto-18000-tuzbi-za-unistenu-i-ostecenu-imovinu-srba-27-6-2021> (14.01.2024)

Priština Srbima ukida pravo da raspolažu dokumentima na maternjem jeziku, доступно: <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/stosic-srbima-ukidaju-pravo-da-raspolazu-svojim-dokumentima-na-maternjem-jeziku-24-7> од 25. јула 2025. (12.01.2025)

Редакција Профи Систем-а – „Признавање стажа на КиМ у стаж осигурања“, Preduzimanje dodatnih mera kako bi se građanima, koji su staž ili deo staža ostvarili na Kosovu i Metohiji bio priznat u staž osiguranja - Pravni Portal | Pravni Portal (20.12.2024)

RG NKEU за Poglavlje 35: Tema imovine da bude deo dijaloga BG-PR, razmotriti osnivanje međunarodnog nadzornog mehanizma za rešenje imovinskih prava, 8.07.2021, доступно: <https://kossev.info/rg-nkeu-za-poglavlje-35-tema-imovine-da-bude-deo-dijaloga-bg-pr-razmotriti-osnivanje-medjunarodnog-nadzornog-mehanizma-za-resenje-imovinskih-prava/> (24.12.2024)

Сурлић, С. *Попис на Косову 2022. и српска заједница*, доступно: <https://www.radiokim.net/vesti/analiza/popis-na-kosovu-2022-i-srpska-zajednica.html> (19.12.2024).

Human Rights Watch, Извештај о повредама социјално-економских права, доступно: http://hrw.org/doc/?t=esc&document_limit=640,20 (18. 12. 2024)

Slobodanka PERIĆ, Ph.D

Full Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

**THE REALIZATION OF SOCIO-ECONOMIC RIGHTS OF SERBS AND
NON-ALBANIAN POPULATION IN KOSOVO AND METOHIJA - BETWEEN
IDEA AND IDEOLOGY**

Summary

In this paper, the author analyzed and re-examined the scope of socio-economic rights as human rights, pointing out the antagonism and a kind of gap between ideological and theoretical positions on human rights as "natural human rights", numerous regulations on human rights that declared them universal rights. man on the one hand, and the relativism of universality (relative universalism of human rights), the relativism of inalienability through the prism of the position of Serbs, non-Albanian population, displaced and expelled from Kosovo and Metohija. In this context, it is evident that human rights - their scope, interpretation, protection depend on who possesses them and who decides on the exercise of these rights. In other words, it depends on the political will of the authorities of the so-called. Kosovo. Violation of fundamental human rights, which includes the right to dispose of and enjoy property guaranteed by the European Convention on Human Rights, fear, lack of security and freedom of movement, the inability to exercise rights acquired from and on the basis of an employment relationship, the inability to link seniority, as well as the non-functioning of legislative mechanisms and temporary institutions in Kosovo and Metohija are just some of the aspects of the threat to human rights and freedoms. This creates a social and political climate that is not conducive not only to the survival but also to the return of displaced and exiled people. The primary goal is a decent life, a life worthy of a human being, and thus the creation of conditions for return and improvement of living conditions in displacement, as well as support in protecting the interests of this population in exercising and realizing acquired rights in their place of origin. To achieve this strategic goal, the following problems are identified and imposed as priority problems for their resolution: 1. documentation and status issues; 2. employment and the right to work; 3. education and upbringing; 4. health care; 5. social protection; 6. resolution of housing issues. The author bases his views on respect for acquired rights, as the fundamental basis on which modern legal systems rest. According to the way in which the position of these persons is treated, the author of this paper raises the question of whether Serbs, displaced and expelled persons have

the rights to human rights and fundamental freedoms guaranteed by international, regional, national regulations, or are these rights also granted rights, the guarantee of which depends on the will of the individual or group. The author's intention is to point out the threat to fundamental natural human rights, and to initiate the scientific and other public to get involved in promoting this issue and thus make their modest contribution to the efforts of the Republic of Serbia to protect the integrity of its citizens, property and cultural heritage.

Key words: human rights and freedoms, socio-economic rights, Serbia and the non-Albanian population, displaced and exiled, Kosovo and Metohija, preservation of human rights, endangerment of human rights

Др Сава АКСИЋ¹

UDK 342.72/.73(=163.41)(497.115)

СТАЊЕ СОЦИЈАЛНИХ, ЕКОНОМСКИХ И КУЛТУРНИХ ПРАВА СРПСКОГ НАРОДА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Апстракт:

Културни идентитет одређеног колектива или поједине личности се не састоји само од идеја и обележја путем којих је могуће извршити културну идентификацију појединца или колективитета, него и права на реализацију културне различитости. Економска, социјална и културна права, заједно са грађанским, политичким и правима солидарности, представљају основна људска права. Социјална и економска права су основа културних права одређене националне заједнице. Социјална, економска и културна права српског народа на Косову и Метохији се свакодневно крше услед чега је српски народ најугроженији народ, не само у Европи него и шире.

Кључне речи: народ, култура, Косово и Метохија, право.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

“Пројекат Декларације УНЕСКО (Стојковић, 1999:10 и даље) културни идентитет одређује као јединство елемената по којима се једна личност или група самоодређује, представља и чини препознатљивом” (Симовић-Хибер, 2002:8).

Међутим, културни идентитет одређеног колектива, или поједине личности се не састоји само од идеја и обележја путем којих је могуће извршити културну идентификацију појединца или колективитета него и права на реализацију културне различитости, што, како се правилно примећује чини суштину културних права, односно реализације културних права (Симовић-Хибер, 2002:8).

Мултиетничка, а са тиме и мултикултурална Европа, нарочито уколико се у реализацији мултикултуралности јављају проблеми, подразумева потребу афирмације права на културну различитост са аспекта културе као људског права, те се с тога и у политици Савета Европе, почев од краја XX в. наглашава

---

¹ Редовни професор, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, sava.aksic@pr.ac.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0293-7820>

неопходност да у конфликтним ситуацијама мора да постоји заштита ванправних категорија, као што је на пример култура, која у том случају мора да добије правни израз, при чему се као први задатак у остварењу тог циља подразумева дефинисање појма културе, односно “културних” права и субјеката који имају право на одређену културу (Симовић-Хибер, 2002:9).

У том смислу је заштита “културних” права из националне јурисдикције где је традиционално припадала заштита људских права, између осталих и “културних” права, прешла у домен међународноправне јурисдикције, у којем домену је постепено створен Каталог људских права, у оквиру чега се помињу три генерације људских права (Симовић-Хибер, 2002:9-10).

У прву генерацију људских права спадају грађанска и политичка права, у другу генерацију спадају економска, социјална и културна права, док у трећу генерацију спадају права солидарности, као право на мир и еколошка права (Симовић-Хибер, 2002:10).

Свако од ових права је загарантовано и одговарајућим међународним актима, али, с обзиром да не постоји тако ефикасан механизам обавезивања и имплементације одговарајућих аката, онда је по природи ствари домаћа јурисдикција остала као најмеродавнији ниво за реализацију ових права, тачније права повезаних са културном идентификацијом, и то не само на нивоу легислативе, односно доношења одговарајућих правних аката којима би таква права била загарантована, него и на нивоу материјализације, односно примене тих аката, па и надзора и контроле њихове адекватне примене, и то, како од старане институција државе, тако, по потреби и од стране невладиних организација (Симовић-Хибер, 2002:11).

Култура се може дефинисати са више аспеката, као што су политички, филозофски, психолошки, економски, социјални и други. Међутим, ако се би придржавали неке опште прихваћене дефиниције онда би то могла бити дефиниција културе садржана у чл. I Преднацрта УНЕСКО-ве декларације о културним правима (Фрибург 1995:I) где је наведено да “културу чине вредности, веровања, језици, наука и уметност, традиција, институције и начин живота по којима се једна личност или група изражавају, остварују или развијају” (Симовић-Хибер, 2002:13).

Култура, такође, поред мас-медија и едукативног система, подразумева и тзв. “културну” индустрију, као што је мода, новинске публикације, култура одређеног начина живљења, све са циљем да се би се у атмосфери слободе и поштовања људских права обезбедило право на избор, како је то предвиђено у Декларацији из 1984 год. (Declaration on Cultural Objectives, Berlin, 1984) (Симовић-Хибер, 2002:14).

Култура се може одредити, не само у позитивноправним смислу, него, постоје и дефиниције културе у теорији:

- “Културна чињеница је поред непосредног деловања, она могућност да се стекне увид у властиту егзистенцију и ништа је у томе не може замијенити...Култура је усостављено човијеково искуство без којег се не може стећи свијест о себи и својој дијелатности” (Мартинић, 1986:10). “Само деловање је непосредна творба човекова простора и свијета што чини одређени цивилизацијски универзум, који се, пак, никада не би одржао да поред тога произвођења за непосредно опстајање нема сталне рефлексије о свим видовима тога постојања. Управо тај одмак од непосредног дјеловања, сагледавања и исказивања његове суштине, јесте културни чин” (Мартинић, 1986:11);

- “Culture...is that complex whole which includes knowledge, belief, art, morals, law, custom, and any other capabilities and habits acquired by man as a member of society” (Schneider,1973:117);

- Култура (лат. “colere” - обрађивати, обрађивати, оплемењивати) означава скуп свих творевина које су настале као последица човековог рада, као и сам процес стварања тих добара. Тако да се култура може поделити на културу у материјалном смислу у коју спадају материјална добра одређене заједнице, и културу у духовном смислу, у шта спадају религија, обичаји, морал, наука, уметност, идеологија (Инђић, 1965:3);

Иначе, саставни део културе чини и право на учествовање у културном животу, као право приступа култури под којим би се подразумевало:

“- право избора и припадности једној или више култура уз право изражавања те културе;

- право учешћа у културном развоју;

- право на међународну културну сарадњу;

- право приступа информацијама;

- право на креативност и уметничко изражавање;

- право на интелектуалну својину, и

-право на слободу научног истраживања, право на приступ резултатима”

(Симовић-Хибер, 2002:15).

И даље, из права на културу, као последица постојању идеје о слободи сопственог избора система вредности, произилази:

- право на поштовање појединачне културе, што даље значи забрану асимилације;

- право појединца на одлуку о припадности одређеној заједници, или одлука о сопственом идентитату;

- право на заштиту од етноцида, и

-право на позитивну дискриминацију мањина (Симовић-Хибер, 2002:16).

Инструменти заштите културних права бројчано мањинских народа на територији на којој власт врши већински народ су предвиђени на више нивоа, и то на нивоу Уједињених нација, КЕБС/ОЕБС, затим на нивоу Савета Европе, као и путем међународних билатералних уговора у случајевима у којима такви

уговори постоје. У вези докумената Савета Европе треба поменути Препоруку Европског Парламента (I20I) из 1993. године која садржи предлог Допунског протокола уз Европску конвенцију о људским правима, у којем предлогу (чл. 11) је предвиђена суштинска полука реализовања културних права: “У областима у којима су у већини, лица која припадају националној мањини имају право да располажу одговарајућим локалним или аутономним управама или имају право на специјални статус...” (Симовић-Хибер, 2002:19,20.).

У сваком случају полазну основу културних права мањинских нација представљају *језик и образовање* (Симовић-Хибер, 2002:20,21).

Језик

С обзиром на чињеницу да од 6000 језика колико се у свету говори, два језика месечно нестају, онда тим-пре задатак на очувању језика мањинских заједница, као једног од његових конститутивних елемената, добија више на значају. Значај језика као начина очувања одређених националних заједница препознат је у Оквирној конвенцији Савета Европе и у Европској повељи о регионалним и мањинским језицима Савета Европе из 1992 год. где су у чл.12 наведене бројне економске погодности које би државе требале да предузму ради заштите матерњег језика мањинских заједница, а тиме и њихове културе у целини. У том циљу предвиђено је отварање културних центара, музеја, биоскопа, архива уметничких фестивала, као и отварање посебних институција чији би циљ био заштита културног наслеђа и културних споменика мањинских заједница. Реализација права на сопствени језик националних заједница се треба реализовати не само у приватној, него и у јавној и службеној комуникацији, јер од доследног реализовања права на језик зависи остварење неког другог комплементарног права припадника мањинских заједница, као што је право на образовање, слободу штампе, неговање традиције, заштите културне посебности, заштите назива топонима и јавних натписа, заштите својих имена, тако да је језик неспорно основни инструмент заштите корпуса мањинских права (Симовић-Хибер, 2002:20,21).

Образовање

Образовање на матерњем језику је услов свести о националном идентитету. Конвенција УНЕСКО против дискриминације у области образовања из 1960 године обавезује чланице да признају мањинским заједницама право на наставу на матерњем језику, док Декларација УН о правима припадника националних или етничких, верских и језичких мањина из 1992 год. “предвиђа обавезу држава да предузму одговарајуће мере како би “где је то могуће”, припадници мањина имали наставу на матерњем језику” (Симовић-Хибер, 2002:22).

Слично је предвиђено у Документу са Другог састанка Конференције о људској димензији (КЕБС/ОЕБС, Копенхаген,) 1990. године као што и Европска повеља о регионалним и мањинским језицима која у чл.8 предвиђа 25 опција на

које се чланице могу обавезати како би право мањинских заједница на образовање на матерњем језику било обезбеђено у предшколском, основном, средњем, техничком, специјалистичком, универзитетском или образовању за одрасле (Симовић-Хибер, 2002:23).

Хашке препоруке у погледу образованих права националних мањина из 1996. године и Препоруке из Осла у погледу језичких права националних мањина из 1998. године конкретизују обавезе државе у реализацији права мањинских народа на образовање, и даље, наводи се обавеза држава да треба да створе услове за децентрализацију, приликом чега би на регионалне и локалне органе била пренета одговарајућа овлашћења, затим се наводи право бројчано мањинских народа на високо образовање када бројчано стање то оправдава, као и обавезу државе да у наставни план уведе предмете историје, културе и традиције бројчано мањинских народа. Уз све ово, предвиђена је и обавеза државе да подстиче припаднике већинског народа да уче језик мањинског народа, што би, како се наводи допринело јачању толеранције и мултикултуралности (Симовић-Хибер, 2002:24,25).

Право на образовање, не само да је придружено систему заштите људских права прописаном од стране Савета Европе, него, да би ово право било снажније подржано, инкорпорисано је и у Европску конвенцију за заштиту људских права (чл. 2 Протокола бр. I из 1963. године) (Симовић-Хибер, 2002:12).

2. СЛУЧАЈЕВИ НАПАДА НА ИНСТИТУЦИЈЕ И СИМБОЛЕ СРПСКОГ НАРОДА СА ЦИЉЕМ УРУШАВАЊА ЊИХОВИХ ОСНОВНИХ ЕКОНОМСКИХ, СОЦИЈАЛНИХ И КУЛТУРНИХ ПРАВА

И поред тога што су органи појединих европских земаља скретали пажњу на погоршање положаја српског народа на Косову и Метохији (задњи пут је и Европска Комисија у писаном одговору поводом упада припадника тзв. косовске полиције у Пореску управу Републике Србије у Косовској Митровици 10. јануара 2025. године, навела да тзв. косовске власти не би требале да затворе ни једну од здравствених или образовних институција, нити друге структуре које подржава Србија, него да морају у складу са споразумима из дијалога буду посвећене дијалогу уз посредовање ЕУ (<https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/ek-pristina-ne-treba-da-zatvara-srpske-institucije-nakosovu-10-1-2025-> 12.01.2025. године), напади на институције Републике Србије, упади у просторије које су служиле за задовољење најосновнијих комуналних, социјалних услуга или услуга обезбеђења исплата финансијске помоћи и исплата пензија грађана, које услуге представљају основу опстанка српског народа на Косову и Метохији, су константни, због чега су Срби на Косову и Метохији данас најдискриминисанији народ, не само у Европи него и шире.

Навешћемо примере угрожавања основних социјалних, економских и културних права Срба на Косову и Метохији.

- Дана 20.05.2024. године тзв. полиција Косова насилно је упала у експозитуре Поштанске штедионице, а након тога 05.08.2024. године у филијале Поште у све четири општине на северу Косова и Метохије и запленила сав материјал пронађен у овим просторијама, а након тога пломбирала просторије у којима су се обављале наведене активности. Овим путем је велики број грађана који је примао социјалну помоћ по различитим основама од Републике Србије, као и одређени број грађана који је примао пензије, остао без икаквих примања, чиме је велики број породица остао без икакве материјалне помоћи, чиме је озбиљно угрожена њихова егзистенција. Такође су грађани на северу Косова и Метохије остали без могућности примања или слања икаквих пошиљки или могућности уплата или примања уплата новца;

- Августа месеца 2024. године у храму Српске православне цркве у селу Крајиште у општини Липљан на дан славе Светих Врача Козме и Дамјана, верници су поводом доласка на литургију затекли окачене заставе Албаније и зидове префарбане црвеном бојом, а за време служења литургије у храму, из оближње албанске куће се чула гласна музика која је величала Адема Јашарија;

- Дана 07.08.2024. године, званичник полиције тзв. Косова изјављује да просветни и здравствени систем мора бити стављен под њихову управу. Овим чином је најављено да ће директно бити угрожено право Срба на Косову и Метохији на образовање и на здравствену заштиту и лечење;

- Дана 30.08.2024. године специјалне полицијске снаге тзв. Косова насилно су упале у просторије Привремених органа општина Косовска Митровица, Звечан и Лепосавић, Косовско-митровачког управног округа, Покрајинског фонда за пензијско и инвалидско осигурање и Канцеларије за Косово и Метохију у Косовској Митровици, и затвориле наведене институције. На овај начин је укинута право Срба на социјално осигурање, и остале услуге које су ове институције пружале грађанима;

- Септембра 2024. године на основу одлуке нелегитимне скупштине општине Митровице о давању просторија на располагање на 99 година Министарству унутрашњих послова тзв. Косова, ово “Министарство” је преузело некадашњу зграду Ватрогасне станице у Косовској Митровици, где је био смештен Косовско-митровачки управни округ, покрајински ПИО фонд, Канцеларија за КиМ. Том приликом је заплењена службена архива, рачунари, опрема као и остала службена имовина која се у том тренутку нашла у наведеним просторијама, а након тога су заплењене ствари ускладиштене у тзв. косовску Архивску агенцију, а што су званичници тзв. Косова означили као “добар улов”. Међутим, полиција тзв. Косова је овим поводом наставила да малтретира грађане српске националности на начин што је позвала начелнике Привремених

општинских органа, Округа и ПИО фонда да дају изјаве, да би их након тога оптужили за фалсификовање докумената;

- Тзв. Косовске власти су покренуле велику кампању оспоравања важења докумената координационе управе, означавајући их као незаконита, и ако је великом броју грађана располагање овим документима, као начин остварења одређених права, била једина могућност, и ако је и Европска комисија донела одлуку да имаоцима путних исправа које је издала Координациона управа, дакле органи државе Србије чију важност издатих исправа оспоравају органи тзв. Косова, дозволи визну либерализацију и омогући им несметано кретање у земљама Шенгенског споразума;

- У току августа 2024. године тзв. Влада Косова и тзв. Министарство унутрашњих послова је Србима наложило да замене возачке дозволе које су издали органи Републике Србија за дозволе које би им издало тзв. Министарство унутрашњих послова Косова да би могли да управљају моторним возилима на територији Косова и Метохије, и као крајњи рок за то одредили крај месеца августа, а за оне грађане српске националности који нису поступили по овом налогу предвиђена је била новчана казна од 500 до 1.500 евра. Забележена су два случаја у којима је Србима изречена новчана казна у наведеном распону због тога што су приликом управљања возилима имали возачке дозволе које су издали органи Републике Србије;

- У току месеца септембра, тзв. Косовска полиција је по налогу Основног суда у Митровици упала у просторији Управе за трезор Народне банке Републике Србије филијале у Лепосавићу и запленила сав пронађени материјал уз малтретирање и саслушавање челника институција;

- Дана 15.10.2024. године, тзв. косовске специјалне полицијске снаге су насилно затвориле просторије у којем је пословао Привремени орган општине Србица и исте запечатали, а запослене истерали уз образложење да се баве илегалним и неуставним пословима;

- Дана 02.12.2024. године затворена је просторија Регионалног иновативног центра у Зубином Поточу;

- Дана 26.12.2024. године затворен је објекат Дирекције за грађевинско земљиште и путеве и Дирекција за стамбени и пословни простор у северном делу Косовске Митровице;

- Дана 27.12.2024. године затворен је објекат Друштвеног предузећа Урбанизам у северном делу Косовске Митровице;

- Дана 08.01.2025. године затворена је Пореска управа и канцеларија „Дунав осигурања“ у северном делу Косовске Митровице;

- дана 15. јануара 2025. године су припадници приштинских безбедносних снага уз подршку инспекцијских служби извршили упад и затварање преосталих српских институција јужно од Ибра (укупно око 35

институција) и то, општинске канцеларије, канцеларије центара за социјални рад и пословнице поште;

- Поред упада у институције чија је намена социјална подршка становништву извршених од стране званичних органа за репресију тзв. Косова, на мети напада нашле су се и здравствене установе, амбуланта у мултиетничком насељу Суви До тако што су разбијена стакла а метална врата са решеткама ишчупана. Ова амбуланта у Сувом Долу је више пута била на мети вандала. Овакав напад на здравствене институције, поред осталих напада, у једној атмосфери опште несигурности српског народа на Косову и Метохији је подстакло додатни немир међу становништвом, што је званичним институцијама тзв. Косова и био циљ;

- На северу Косова и Метохије дуж главних саобраћајница називи топонима који су били исписани ћирилицом су замењени, на начин да су прво написани на албанском језику, па на енглеском, и тек онда на српском језику латиницом (и ако није познато да ту живи становништво чији је матерњи језик енглески, а које је бројније од српске популације да би онда, по правилу првенства натпис на енглеском био испред натписа на српском језику). Врло често су натписи на српском језику најмањег формата или је на појединим местима натпис на српском језику погрешно написан, као рецимо у једном случају где на знаку поред пута стоји натпис на латиници "Срчан пут". Несхватљиво је да је ово грешка, јер је то лако било утврдити, а онда и исправити, него је натпис по својој прилици намерно написан са грешком да би се показао непоштовање органа тзв. Косова према српском језику, па и српској култури и српском народу уопште;

- Забележен је случај привођења Србина због песме у кафани, са образложењем нарушавања јавног реда и мира, док се са друге стране свакодневно исписују графити мржње, као натпис "OVK" у манастиру Драганац од стране, како се наводи непознатих починиоца, уз пуно случајева да се у албанском фолклору, музици и јавном наративу величају албанци који су убијали и прогањали Србе;

- У току прошле године Влада и Народна банка тзв. Косова су донеле одлуку да валута евро буде једина легална валута на Косову и Метохији. То је била једна од одлука која је имала за циљ да додатно отежа живот Срба на Косову, јер Срби добијају пензије и разне врсте социјалне помоћи у динарима, па је онда одлука о еврџу као јединој легалној валути, уз затварање филијала Поште и Поштанске штедионице (којом приликом је 256 запослених остало без посла) имала за циљ да повећа трошкове српских породица на Косову и Метохији, зато што ће примаоци исплата у динарима убудуће морати да одлазе у централну Србију да би подизали исплате, којом приликом ће имати трошкове због путовања, трошкове провизије поводом конверзије динара у евро, непотребно ће губити време и малтретирати се без икакве потребе;

- У августу 2024. године су скинуте српске заставе у близини главног моста на Ибру у Косовској Митровици на месту посвећеном страдању браће Милић, и ако српски народ, као бројчано мањи на Косову и Метохији, по свим међународним актима има право да истиче своју националну заставу као симбол свог културног и националног идентитета;

- Студентима који студирају на српском језику, не само да је онемогућено да организовано набављају неопходну литературу, због броних малтретирања на административном прелазу од стране тзв. царине Косова, него је затворена и Универзитетска библиотека, и у истој просторији омогућено лицима албанске националности да отворе локал друге намене, због чега су дана 23.10.2024. године студенти Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици организовали протесну шетњу под називом “Шетња индекса”;

- Дана 13.11.2024. године на административном прелазу Брњак, ухапшен је Србин В.М. директор школе у Гојбуљи, у општини Вучитрн, који је малтретиран од стране полиције тзв. Косова, која га је током задржавања питала “да ли је свестан да је ово Косово а не Србија”! Том приликом су од њега одузети печати школе, коју су полицајци тзв. Косова, који су вршили саслушање директора школе, назвали паралелном институцијом, и ако је право на школовање на матерњем језику основно и неотуђиво право сваког народа;

- У новембру месецу, код манастира Бањска албански екстремисти су монаха Српске православне цркве вређали на албанском језику и све то снимали, а након тога тај снимак објавили на друштвеним мрежама;

- Месеца маја прошле године је глумцу Ненаду Јездићу забрањен улазак на територију Косова и Метохије зато што је у Косовској Митровици требао да одигра представу „Књига о Милутуну“;

- У личним картама Срба издатих од стране органа тзв. Косова, подаци су уписани латиничним писмом, а у рубрици о националности стоји назив “косовар”, што представља нескривени покушај асимилације Срба.

3. ЗАКЉУЧАК

На основу свих чињеница које смо напред изнели може се приметити да су све мере које предузимају органи тзв. Косова усмерени искључиво да би грађанима српске националности отежали живот!

Затварање органа локалне самоуправе, затварање пошта, забрана промета динара, уз свакодневно малтретирање, пребијање, привођење и затварање Срба од стране полиције тзв. Косова је међу Србима створило стање општег страха и неизвесности, што је све допринело томе да је српски народ на Косову и Метохији један од најугроженијих народа на свету. Све наведене акције које предузимају органи тзв. Косова имају за циљ да учине живот Срба на Косову и

Метохији неподношљивим како би се иселили са Косова и Метохије и због чега се велики број Срба у задњих годину - две дана већ иселио са Косова и Метохије, чиме би био заокружен процес етничког чишћења Срба који је масовно започет 1999 године, а потом настављен 2004. године.

Са друге стране, деловање против српског народа на нивоу колективног памћења, тачније у културолошком смислу, као што је промена назива топонима на Косову и Метохији, назнака “косовар” за националну припадност Срба у личним картама које издају орани тзв. Косова, недостатак српског језика у јавном наративу на Косову и Метохији, заплена литературе на српском језику на административном прелазу од стране тзв. царине Косова, изјаве званичника тзв. Косова да су школе које похађају српски ученици и студенти паралелне и нелегалне институције, има за циљ асимилацију српског народа. При свему овоме актуелни албански политичари на Косову и Метохији су у предизборној кампањи као свој највећи допринос истицали штету коју су на овај начин нанели Србима на Косову и Метохији, тачније, као меру свог патриотизма су наводили количину невоље коју нанели Србима. Тако да је више него очигледан циљ који званична влада тзв. Косова наведеним мерама има према Србима на Косову и Метохији, а то је да исељавањем и асимилацијом Срба на Косову и Метохији, Срби на Косову и Метохији биолошки и етнички нестану!

ЛИТЕРАТУРА

- Мартинић, Тена, *Култура као самоодређење*, Издања Центра за културну дијелатност, Загреб, 1986.
- Симовић-Хибер, Ивана, *Савет Европе и културна права*, Центар за ентитатну акцију, Београд, 2002.
- Schneider, Louis, *The idea of Culture in the Social Science, Critical and Supplementary Observations, "The Idea of Culture in the Social, Sciences"*, Cambridge, 1973.
- Инђић, Триво, *Култура и културна политика*, Београд, 1965, 3.
- Месечни извештаји правника ангажованих на Пројекту Праћења људских права Срба на Косову и Метохији
- <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/ek-pristina-ne-treba-da-zatvara-srpske-institucije-na-kosovu-10-1-2025-> 12.01.2025.

Sava AKSIĆ, Ph.D

Full Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

**STATE OF SOCIAL, ECONOMIC AND CULTURAL RIGHTS OF THE
SERBIAN PEOPLE IN KOSOVO AND METOHIA**

Summary

The cultural identity of a certain collective, or individual person does not consist only of ideas and features through which it is possible to carry out the cultural identification of a individual or collective, but also the right to realize cultural diversity. Economic, social and cultural rights, together with civil, political and solidarity rights represent basic human rights. Social and economic rights are the basis of cultural rights of a certain national community. The social, economic and cultural rights of the Serbian people in Kosovo and Metohija are violated every day, as a result of which the Serbian people are the most threatened people not only in Europe but also beyond.

Key words: Serbian people, culture, Kosovo and Metohija.

Др Огњен ВУЈОВИЋ¹

UDK 342.731(=163.41)(497.115)

ПРИРОДА ПРОБЛЕМА УГРОЖЕНОСТИ ВЕРСКИХ ПРАВА СРБА И СРПСКОГ НАСЛЕЂА НА КОСМЕТУ

Апстракт:

За подршку својим политичким циљевима албанска политичка и научна елита на Космету настоји да у сваком значајнијем примеру из међународног јавног права пронађе нешто што би значајније подрпрло њихове тежње. Пре тога је на том задатку ангажована историјска наука. Њене закључке међу албанским становништвом шири врло уицајна штампа у Приштини. Она те чланке чини лако доступним за читање и приступ и српској заједници. Наравно, реч је о једносмерној комуникацији. Нема одговора и полемике са одговарајућим научницима и експертима који би оповргли те ставове. Идноктринација је на тај начин усмерена и према српском становништву. Чини се да управо ту лежи основна слабост њихових тежњи. Јер, оне су апсолутног, бескомпромисног карактера и у основи пропагирају насиље као једино средство за остварење тих циљева. Зато је задатак који је поверен историјској науци квазинаучан, њени методи су квазинаучни, па је то случај и са закључцима. Али, све то врло угрожава српски народ и Српску православну цркву на Космету.

Кључне речи: расизам, Српска православна црква, Албанци, Косово и Метохија, сецесија.

1. УВОД – ПРАВО НА СЕЦЕСИЈУ ЗБОГ УГРОЖАВАЊА ИДЕНТИТЕТА

Чини се како албанска друштвено-политичка елита на Косову и Метохији својим упорним неоснованим инситирањем да су ти простори колонизовани кроз векове од стране Србије, настоји да Србији и Српској православној цркви (СПЦ) одузме било какав легитимитет и било каква права на Космет и његово културно и религијско наслеђе. Последице једне такве концепције су знатно дубље. Чини се да она подразумева како српски народ на Космету не би требало да има

---

¹ Редовни професор, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, ognjen.vujovic@pr.ac.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2505-5123>.

легитимитет да тражи остваривање кључних колективних, било културних, религијских (нарочито оних везаних за СПЦ), било политичких права. Зар упорно одбијање формирања, у Бриселу договорене, Заједнице српских општина, не указује на то?

За подршку својим политичким циљевима албанска политичка и научна елита на Космету настоји да у сваком значајнијем примеру из међународног јавног права пронађе нешто што би значајније подрпрло њихове тежње. За тему овог чланка је од посебног значаја резон који лежи у основи политичко-правног режима Аландских острва (Вид. Вујовић, 2013, 778 и даље). То становништво у оквиру Финске ужива само културну, а не и територијалну аутономију. Међутим, уколико држава у којој се одређена мањина налази не поштује њену културну аутономију, њен идентитет, онда то становништво има права на сецесију. То је оно што лежи иза аутономије Аландских острва. Пропаганда Албанаца и њихових иностраних савезника и политичких и војних ментора је била усмерена на ширење дезинформација да Србија није поштовала њихова људска права и да је вршила наводни геноцид над њима. У склопу тога је и албанска пропаганда како им је Србија преотела древне споменике културе и тако им систематски и вековно угрожавала и угрозила идентитет. Преко угрожавања такве аутономије до угрожавања опстанка и идентитета. Зато је међународна управа, начелно, правно стање на Косову и Метохији, вратила на режим који је постојао под Уставом из 1974. године. Дакле, у складу са Западном и у складу са албанском пропагандом. Не признајући амандмане на Устав Социјалистичке Републике Србије, који су донети 28. марта 1989. године и Устав Србије из 1990. године. Везујући тај устав за наводну Милошевићеву диктатуру и гушење мањинских права, аутономије и људских права.

Србија пружа отпор у оквиру УНЕСКО, али рекло би се како недостаје напад, а напад је најбоља одбрана. За напад има основа, јер Србија може да покрене механизме којима би тражила од међународне заједнице да заштити српску културну баштину као угрожену од стране власти у Приштини, од стране њене пропаганде која индоктринира становништво. Последице те индоктринације су најпластичније приказане чувеном сценом рушења крста на цркви у Косовској Митровици у току Мартовског погрома 2004. године. Тада су порушене, попаљене и оштећене бројне цркве СПЦ.

1.1. Покушаји да се пронађе историјска дубина идентитета Албанаца која би их чвршће везала за подручје Космета

Албанске идентитетске претензије према српском културном наслеђу Косова и Метохије, и не само српском наслеђу, већ и према античком наслеђу које је ту пристуно, су због тога толико агресивне. У самој Албанији се тамошње

елите понашају на такав начин, јер попутно неутемељено као аксиом усвајају тезу да су Албанци у ствари Илири, древни становници Балкана.

Њихов однос према СПЦ се мора посматрати у том контексту.

Има покушаја да се албански сепаратизам оправда позивањем на Декларацију о принципима међународног права о пријатељским односима из 1970. године. Такође, и на Бечку декларацију Светске конференције о људским правима из 1993, (Sterio, 2010, 144).

Ове документе Стерио (*Sterio*) тумачи тако да је њихов заједнички смисао да уколико у оквиру одређене државе постоји демократска процедура која поштује културну, а по потреби и изванредан степен политичке аутономије мањинске групе, онда та група нема потребе да прибегне спољном праву на самоопредељење. Дакле, уколико се поштује тзв. унутрашње самоопредељење (извесна врста и степен аутономије), онда нема потребе за прибегавањем спољном самоопредељењу (сецесији).

Дакле, реч је о много перфиднијем плану албанских политичких елита на Косову и Метохији.

Албански теоретичари правно-политичку природу косовско-метохијског проблема виде кроз призму конфликта права народа на самоопредељење (за које они сматрају да се налази на страни Албанаца), са једне стране, са територијалним интегритетом Југославије, са друге стране. То је, иначе, становиште које деле сви албански теоретичари без изузетка, а и многи значајни Западни теоретичари (Вујовић, 2013, 780). Дакле, не Србије, него Југославије. Зато се на тој страни упорно говори о Косову као задњем чину распада Југославије. Иако признају да је на самоопредељење у међународним односима и пракси гледано у територијалном, а не етничком виду (Вујовић, 2013, 781-782) они настављају са формирањем концепта да су Косово и Метохија везани искључиво за етничке Албанце кроз векове уназад у континуитету. Иде се дотле да кажу да су антика и антички Илири њихово исходиште. У том смислу се мора посматрати и њихов однос према СПЦ и њеним светињама на овом подручју.

2. ИДЕОЛОШКА ПОЗАДИНА НАПАДА НА СПЦ

У врло утицајној албанској штампи на Космету објављују се текстови који су усмерени на негирање постојања било каквог српског религијског и културног наслеђа на овом подручју. То је у складу са њиховом поменутом пропагандом по којој су Срби заправо вековни колонизатори древне албанске територије.

„Српска држава, у међународној заједници, када говори о правима над Косовом, покреће питање црква и манастира на Косову. Овај неправедни историјски покушај био је толико успешан да је српска пропаганда утицала на постизање међународног споразума „Свеобухватни предлог за решавање статуса

Косова“, који је изradio председник Финске (марта 2007.) – где су православни манастири изграђени у средњем веку препознати као заоставштина Српске православне цркве.“²

Овај текст је изашао у време састанка европског комесара за проширење Оливера Вархељија и председника Вучића. По Ахтисаријевом плану, Албанци су дужни да признају СПЦ и њене древне верске објекте, што је по аутору текста неприхватљиво.

„И данас у канцеларији српске мисије у Бриселу, на састанку између европског комесара за проширење, г. Оливера Вархељија и српског председника, Александра Вучића, намерно излагање књиге *The Christian heritage of Kosovo and Metohija – The historical and spiritual heartland of the Serbia*, не само што је политички скандал, већ европски комесар подржава српску тезу за културолошко наслеђе Косова. Штавише, сутра може да изнесе конкретне идеје познате као: „Ахтисари плус“; „неопходне горке компромисе за косовску страну“, и друге, које јасно могу политички да створе разне врсте стандарда, теоретски и практично непознатих на политичком постољу Европске Уније, представљајући то само као *sui generis* или као решење *modus vivendi*.

Међутим, историјске чињенице увек омогућавају правичан политички поглед и третман када је у питању историја културе Косова.

Све ово има своју историјску основу у средњем веку. Територија данашњег Косова није била епицентар активности изградње српских цркава у доба Немањића. Најстарије српске цркве грађене су углавном на уској територији Рашке као што су Студеница (код Новог Пазара), саградио ју је Стефан Немања, Манастир Милешева (у близини границе са Босном), Сопоћани (Нови Пазар) и манастир Жича, касније обновљен у близини Краљева, у којем је било седиште Српске аутокефалије, подигао је Стефан Првовенчани.“³

Као што се из цитираног може видети, аутор текста не помиње ни Немањине најстарије задужбине, манастир Пресвете Богородице и манастир Светог Николе, у данашњој Куршумлији. То није случајно, јер је добро познато да вође косовских Албанаца имају територијалних претензија и према том делу Србије. Иако ту уопште нема њиховог становништва.

Попуно неосновано аутор наводи следеће:

„Ово проширење српских цркава поклапа се са средњовековном српском територијом што је изнео историчар Констатин Јиречек, према којем се између 11. и 12. века, простирала на неколико дана пешачења велика пустиња у

---

² <https://kossev.info/koha-prisvajanje-srednjovekovnih-arberijskih-spomenika-na-kosovu-od-strane-srba/>, приступ 05.03.2025. Реч је о чланку из дневног листа Коха Диторе, који излази у Приштини. Чланак је објављен 12. септембра 2020. године.

³ <https://kossev.info/koha-prisvajanje-srednjovekovnih-arberijskih-spomenika-na-kosovu-od-strane-srba/>, приступ 06.03.2025.

широком византијском граничном појасу између Срба и Византинаца, између византијских пограничних градова Призрена, Липљана и Ниша, с једне стране, и српских планинских венаца изнад Лима и Ибра, с друге стране. После српске окупације у доба Немање (1180. године), врло брзо су ова богата природна подручја била насељена, нарочито код врела Белог Дрима и Ситнице.“⁴

Дакле, овде се наводи да је Србија у средњем веку окупирала чак и Ниш. Чини се како би се, на основу досадашњег искуства са албанском политиком, могло закључити да на тај начин желе да задрже право да и према том делу Србије једном и званично истакну претензије.

Поред тога, налази Константина Јиричека се истржу из контекста, међају их термилошки и суштински и даје им се потпуно другачија конотација као наводно самопризнање наше историографије у смислу потпоре албанских тврдњи

Албански лист у Приштини, Коха Диторе, у чланку од 7. јануара 2024. пише:

„Дакле, Албанци, који су међу првима у Европи прихватили хришћанство, подигли су мноштво цркава и крстионица широм својих земаља. Они су већ створили вековну хришћанску традицију са сопственом независном албанском хијерархијом. У међувремену, Словени, који још нису били хришћани, уништавали су ове светиње једнако радо као и друге предмете било које врсте“.⁵ У том чланку се каже како су једини староседеоци Балкана, Грци и Албанци.

Аутор овог тескта који је само део серије текстова је академик тзв. Косова, Шукри Нимани, који је калиграфисао тзв. косовску декларацију независности. Иначе, овај заступник идеје албанске аутохтоности на Балкану је рођен је 1941. године у Скадру у Албанији, а не на Космету. Тако је и чувени албански политичар Фадиљ Хоџа рођен у Албанији, а не на Космету.

У цитираном одломку се наилази на још једну тезу расистичке природе. Супериорна раса, у овом случају Албанци, је продуктивна, а инфериорна раса, у овом случају Словени, непродуктивна, деструктивна.⁶

„Али потчињавање Албанаца би се показало немогућим, због чињенице да су они били директни наследници сјајне пелазгијско-илирско-арберске, хеленске и римске традиције, и, као хришћани – осећали су супериорност над

---

⁴ <https://kossev.info/koha-prisvajanje-srednjovekovnih-arberijskih-spomenika-na-kosovu-od-strane-srba/>, приступ 06.03.2025.

⁵ <https://www.koha.net/shtojca-kulture/shqiptaret-dhe-fqinjet-e-tyre-tapioklaste-te-pangopshem>, 23.02.2025. Превод је преузет са званичног сајта овог, међу Албанцима, врло утицајног листа.

⁶ О расистичком начину размишљања и продуктивности као његовом саставном делу вид. Мос, 2005, 223.

још варварским Словенима“.⁷ Чланак је препун оваквих и сличних неистина и креација, али је значајан као сведочанство идеолошког напада на Србе као зле дошљаке, варваре и лопове. Оваква дехуманизација Срба је усмерена на директну индоктринацију албанског становништва против српског становништва. Оно што је за нашу тему значајно, оваква индоктринација негира било какве трагове српске средњевијековне културне и верске баштине на овим просторима. Директно је усмерена на негирање било каквих права Српске православне цркве на древне религијске објекте.

Дакле, по овом аутору, Албанци су од свега по мало, или од свега све. Како се каже „директни наследници сјајне пелазгијско-илирско-арберске, хеленске и римске традиције, и, као хришћани – осећали су супериорност над још варварским Словенима“. Изгледа да аутор није познавао Винчанску културу. Можда не би пропустио да и њу уврсти у директно албанско наслеђе.⁸

Инсистирање на тези о аутохтонисти Албанаца и следствено мањем значају словенских придошлица личи на расистичке и нацистичке идеје Адолфа Хитлера. Он је иниситирао на томе да Јевреји као придошлице немају права на животни простор који одувек припада само Немцима. Оно што је нарочито тешка последица овакве пропаганде, која је на сајту Кохе преведна и на српски језик, јесте осећање несигурности које се на тај начин улива преосталим Србима. Пошто су дошљаци и мањина, Срби зато не могу ни да се осећају као своји на своме. Они су ти наводни окупатори који су отели туђу, староседелачку земљу. Пошто им прошлост није везана за просторе Космета, неизвесни су им и садашњост и будућност. У сваком случају, пошто не могу да очекују значајнији облик културне аутономије, онда не могу да очекују ни било какву политичку аутономију.

2.1. Немогућност компромиса

Познато је да је тзв. Средња Европа одиграла важну улогу у развоју расизма (Mos, 2005, 167). Наведене албанске расистичке идеје као да су надахнуте тим наслеђем. Познато је да су Албанци већином били на страни нацистичке Немачке и фашистичке Италије у Другом светском рату. Познато је и да за то нису били кажњени након рата, нити су доживели катарзу. Те идеје којих се никада нису одрекли данас доживљавају своје отворено оваплоћење у цитираној штампи која изалази у Приштини. Са тог аспекта се критикују и одредбе Ахтисаријевог плана.

---

⁷ <https://www.koha.net/shtojca-kulture/shqiptaret-dhe-fqinjet-e-tyre-tapioklaste-te-pangopshem>, приступ 23. 02.2025.

⁸ При том морамо да признамо да нисмо имали увид у друге радове овог аутора, па задржавамо могућност да можда и није пропустио да наведе и то како су Албанци чак и директни наследници Винчанске културе.

Чувени социјалисти 19. века су често цитирали Маркса који је био више него критичан према Јеврејима. Цитирали су његову чувену расправу *A World Without Jews*, која је за њих „имала вредност неке врсте јеврејског самооптуживања које су сви расисти схватили као доказ истинитости“, (Mos, 2005, 170). Слично томе, у албанској, али и хрватској јавности је често позивање на неке ставове Добрице Ћосића које је он стављао у уста својих књижевних ликова, као доказ неупитне истинитости. Реч је о књижевној критици неких особина српског народа.

„Расизам је везан за демократију, и управо је та веза битно одредила будућност европског расизма“, (Mos, 2005, 176).

Врло утицајни немачки расистички теоретичар Ојген Дирилинг (*Eugen Dühring*) је одбацивао компромис и везивао га за корупцију. Тиме је хтео да сачува „своју независност и наводни интегритет“, (Mos, 2005, 179) На шта друго подсећа понашање косовских Албанаца у преговорима са српским званичницима него на овакве ставове? Одбијање било каквог компромиса које се тумачи као очување независности и интегритета.

Оваква албанска пропаганда која поприма малтене званичне размере ствара велики притисак у албанском друштву, мржњу и велико незадовољство који су усмерени према Србима. Резултате те пропаганде смо видели на најбруталнији начин у Мартовском погрому над Србима 2004. године. Срби се потпуно неосновано виде као вишевековни окупатор који врши геноцид над недужним староседеоцима који су наводно Албанци. На Србе гледају као на нецивилизоване варваре склоне насиљу и рушењу. Као на непријатеље цивилизације коју оличавају староседеоци Албанци. Зато је сваки доброманеран гест са српске стране унапред осуђен на пропаст. Све што су Срби учинили на корист и афирмацију албанског становништва на Космету, а учинили су много, је унапред осуђено на незахвалност. Једноставно, по тој концепцији, Албанци су протеривани староседеоци и имали би много више само да им Срби, нису отели територије, животе, културу и државу. Чини се како албанска елита концептуално не жели дијалог и преговоре. Зар то и нису показали кроз модерну историју? Што значи да од тзв. Призренске лиге нису мењали своје историјско схватање свог положаја и улоге на Балкану.

Некажњени напади се настављају и кроз 2024. годину. Регистровано је седам напада на објекте СПЦ на простору Космета. У августу месецу је оскрнављена црква у селу Крајиште, у општини Липљан. Срби који су дошли на литургију поводом храмовне славе Св. Врача Козме и Дамјана, затекли су префарбане зидове цркве црвеном бојом, окачене заставе Албаније и терористичке ОВК. Док је трајала литургија из оближње куће се орила албанска музика која велича подвиге терористе Адема Јашарија.

У месту Међугоре у општини Зубин Поток је 23. 09. 2024. године оскрнављено древно црквиште. Око тога црквишта су се сваке године окупљали

мештани, молили се и прослављали сеоску славу. Мештани су тога дана затекли разбацане иконе по земљи, у околини цркве, у шуми. Једна од најстаријих и највреднијих икона је преломљена на пола. На иконама су биле прострелне рупе од зрна ватреног оружја, а такве рупе биле су и на крову цркве. Битно је напоменути како се ово десило пошто је Приштина преузела контролу над свим општинама на северу Космета и пошто је у та подручја довукла велике полицијске снаге. Интересантно је да починиоци још увек нису пронађени. Нити има назнака да су те власти уопште покренуле одговарајуће поступке за њиховом потрагом и процесуирањем.

Почетком 2025. године, дана 14. јануара, опљачкана је црква у селу Зупче. Та црква је, иначе некажњено пљачкана уназад осам година.

Треба напоменути да сличних инцидената нема када су у питању албански верски објекти и када су у питању албанске верске слободе и права.

Епархија рашко-призренска је 04. 01. 2025. године у свом саопштењу изразила дубоку забринутост због учесталих провокација у непосредној близини манастира Бањска, једне од најзначајнијих светиња Српске православне цркве. Епархија указује да ти инциденти нарушавају мир и безбедност монашког братства и верника и да трају већ дужи временски период.⁹

„Сви случајеви кретања непознатих и неовлашћених лица су пријављени надлежним полицијским органима, уз обавештење ЕУЛЕКС-у и КФОР-у, али до данас од надлежних у полицији нисмо видели никакву конкретну реакцију или мере које би гарантовале сигурност ове светиње и верника који је посећују. Сви случајеви неовлашћеног уласка на простор око манастирских зграда су забележени и на безбедносним видео камерама. Епархија је у више наврата апеловала на надлежне институције да предузму одговарајуће кораке како би се зауставили овакви инциденти, али нажалост, суочени смо са ћутањем и нереаговањем“.¹⁰

Истовремено са овим на међународном плану се Србима негира било какав значај у победама које су остварили са некадашњим савезницима. Тако нам је добро познато неприлично понашање Француске на прослави дана победе у Првом светском рату 2018. године. Тада је тадашњи председник тзв. Косова, Хашим Тачи седео одмах иза представника држава које су биле кључни учесници у рату. Што је у датим околностима посебно тешко, седео је одмах иза руског председника Владимира Путина. Србија и српски председник су били понижени том приликом.

---

⁹ <https://eparhija-prizren.com/sr/saopstenja/eparhija-rashko-prizrenska-zabrinuta-zbog-najnovije-provokatsije-ispred-manastira-banska/>, приступ 25.01.2025.

¹⁰ <https://eparhija-prizren.com/sr/saopstenja/eparhija-rashko-prizrenska-zabrinuta-zbog-najnovije-provokatsije-ispred-manastira-banska/>, приступ 26.01.2025.

Ово веома личи на расизам који је у Европи уочи Другог светског рата све више узимао маха, када су Јевреји искључивани чак и из удружења војних ветерана.¹¹

Чини се да су неки кључни концепти расизма у односу према Србима, у пропаганди која се спроводи у албанској шптампи, превладали. У сваком случају Мартовски погром се не може другачије објаснити. Што је посебно тешко, са том расистичком пропагандом се након тога несметано наставља. Некажњавање починилаца етнички и расистички мотивисаних злочина према Србима и према српском религијском и културном наслеђу доводи до тога да се јавност навикне на такве вести као на нешто што се редовно дешава. На тај начин се умртвљује и савест јавности, како албанске, тако и српске, па и међународне. Поставља се питање зашто наша држава систематски не прати тај расистички аспект албанске пропаганде и зашто не предузима агресивне дипломатске кораке како би то адекватно представила свету? Тиме би, поред одбране српског становништва, стварала боље услове и за одбрану нашег религијског и културног наслеђа.

Најопасније је када се расизам формира и развија у литератури која има научне претензије. Тако се у цитираном тексту који је објавила Коха наводе ставови неких историчара са Косова који су објављени у њиховим књигама које имају научне претреније.¹² Већ смо рекли да је расизам формирао концепцију бескомпромисности. Њу оправдава као једини начин да се путем насиља очувају наводно угрожени наводни староседеоци Балкана. При том се на дошљаке Србе гледа као на варварски, рушилачки елемент који треба насилно одстранити заједно са њиховим наводним лажима и лажном културом. Још је опасније када наша научна и политичка јавност остаје нема, обамрла, на овакве претензије. Познато је да је власт друштвена појава. Дакле, влада се људима, а тек преко људи и територијама. Влада се преко формираних ставова, преко друштвене свести. Ако се дозволи да овакви ненаучни стереотипи који се шире међу косовским Албанцима превладају и да добију и међународну афирмацију, онда ћемо се наћи пред озбиљно угроженим правима на наше религијско и културно нематеријално и материјално наслеђе. Право на Косово и Метохију, али и право на Србију се брани преко нашег наслеђа.

Уколико је раније међу политичким елитама у САД било тешко наићи на гнев и на саосећање према Србима када се угледају слике дивљања албанског становништва у којима се у заносу руше цркве и крстови, то онда сада није тако тешко. Сада су на власти конзервативци који у многим аспектима спроводе враћање на конзервативне, пуританске, хришћанске вредности.

---

¹¹ О друштвеној нетрпељивости према Јеврејима у том периоду вид. Mos, 2005, 192.

¹² Вид. <https://kossev.info/koha-prisvajanje-srednjovekovnih-arberijskih-spomnika-na-kosovu-od-strane-srba/>, приступ 08. 03. 2025. године.

Инсиситирањем на томе да су српске цркве и манастири на Косову и Метохији очувани захваљујући вековном албанском директном старању,¹³ албанска пропаганда намерава да од међународне заједнице добије право да се опет стара о њима. Али, да сада међународно буде признато да има сва права да се о њима стара као о њиховом сопственом културном наслеђу. У том смислу се њихова критика оштро обрушава на Ахтисаријев план, нарочито на оно што се назива Ахтисари плус.

У складу са тиме је, без консултација са СПЦ, тзв. Косовско министарство културе, омладине и спорта, донело одлуку о обнови православне цркве у Горњем Винарцу. Образложење је да је реч о римокатоличкој цркви. Овакве неосноване тврдње служе да се спроводи присвајање духовног и материјалног наслеђа СПЦ у складу са анализираним албанским идеолошким концепцијама. Епархија је протествовала због промене идентитета цркве и одсуства консултација са СПЦ приликом доношења одлуке о „обнови“. Реч је о цркви која датира из 14. века.

Када је у питању општина Подујево, везано за догађај који се десио у цркви у Ракиници, за коју албански православни свештеник Никола Џуфка тврди да је „албанска православна црква“, СПЦ је поднела кривичну пријаву против Џуфке. Због упада, злоупотребе верског објекта и изазивања раздора и нетрпељивости. Још увек нема назнака да ће Џуфка бити кажњен за овај поступак.

Дана 13. маја 2024. године Патријарху СПЦ је забрањен улазак на КиМ, што је наишло само на вербалну осуду земаља Квинте и ЕУ. Забрана није повучена. Дакле, српском патријарху се онемогућава долазак на Космет међу вернике и у цркве СПЦ. Патријарх је иначе требало да допутује у седиште СПЦ, у Пећку патријаршију, где је било предвиђено да се одржи редовно годишње заседање Светог архијерејског Сабора СПЦ. Познато је да албански научни и политички кругови присвајају Пећку Патријаршију као наводни део албанске, а не српске религијске и културне баштине.

3. ЗАКЉУЧАК

Проблем албанског односа према питању Косова и Метохије није само политичке природе. Много је дубљи. Иза њега стоје тумачења историје српско-албанских односа које нуде албански историчари и које прихвата остала њихова научна, као и политичка елита. Рекло би се да су та тумачења која шири утицајна албанска штампа из Приштине, оптерећена расистичким схватањима. Обележје расизма је да он не нуди компромис као решење. Та бескомпромисност се

---

¹³ Вид. <https://kossev.info/koha-prisvajanje-srednjovekovnih-arberijskih-spomenika-na-kosovu-od-strane-srba/>, 08. 03. 2025. године.

доживљава као очување албанског интегритета и нужно продукује насилне методе борбе као једино легитимно средство. У том светлу је најопасније када се расизам формира и развија у литератури која има научне претензије.

Циљ такве насилничке пропаганде је да се код српског становништва систематски ствара осећање несигурности, јер се Срби посматрају као дошљаци и мањина. Они зато не би требало ни да се осећају као своји на своме. Они су ти окупатори који су отели туђу, староседелачку земљу. Пошто им прошлост није везана за просторе Космета, неизвесни су им и садашњост и будућност. Из тог разлога не могу да очекују значајнији облик културне аутономије, па самим тим не могу да очекују ни било какву политичку аутономију.

Ако се дозволи да овакви ненаучни и идеолошки стереотипи који се шире међу косовским Албанцима превладају и да добију и међународну афирмацију, онда ћемо се наћи пред озбиљно угроженим правима на наше религијско и културно нематеријално и материјално наслеђе. Када се то има у виду, онда је јасно да се право на Косово и Метохију, али и право на Србију, брани преко нашег наслеђа и преко одбране универзалних вредности светског поретка који је произашао из борбе против нацизма и расизма. Због тога та борба мора да следи научна сазнања, да их промовише. Због њене такве природе, када су у питању међународне политичке структуре, пре свега Уједињене нације остају поприште са кога се не сме повући.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

Вујовић, О. 2013. Територијални интегритет, право на самоопредељење и културно-историјско наслеђе, *Културно наслеђе Косова и Метохије, Историјске тековине Србије на Косову и Метохији и изазови будућности, Зборник 2*, Београд, стр. 775-794;

Sterio, M. 2010. On The Right to External Self-Determination: "Selfistans", Secession, and The Great Powers" Rule, *Minnesota Journal of International Law*, 19(1), pp. 137-176;

Mos, Dž. L. 2005. *Istorija rasizma u Evropi*, Beograd: JP "SLužbeni glasnik";
Месечни извештаји правника ангажованих на Пројекту Праћења људских права Срба на Косову и Метохији;

<https://kossev.info/koha-prisvajanje-srednjovekovnih-arberijskih-spomenika-na-kosovu-od-strane-srba/>

<https://www.koha.net/shtojca-kulture/shqiptaret-dhe-fajnet-e-tyre-tapioklaste-te-pangopshem>

<https://eparhija-prizren.com/sr/saopstenja/eparhija-rashko-prizrenska-zabrinuta-zbog-najnovije-provokatsije-ispred-manastira-banska/>

Ognjen VUJOVIĆ, Ph.D

Full Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

**THE NATURE OF THE PROBLEM OF THE THREAT TO THE RELIGIOUS
RIGHTS OF SERBS AND SERBIAN HERITAGE IN KOSOVO AND
МЕТОHIЈА**

Summary

To support their political goals, the Albanian political and scientific elite in Kosovo strives to find something in every significant example from international public law that would significantly support their aspirations. Historical science was engaged in this task previously. Its conclusions are disseminated among the Albanian population by the very influential press in Pristina. It makes these articles easily accessible for reading and access by the Serbian community as well. Of course, this is a one-way communication. There is no response or polemic with the appropriate scientists and experts who would refute these positions. In this way, indoctrination is also directed towards the Serbian population, as well. It seems that this is precisely where the fundamental weakness of their aspirations lies. Because they are of an absolute, uncompromising character and basically propagate violence as the only means to achieve these goals. That is why the task entrusted to historical science is quasi-scientific, its methods are quasi-scientific, and so are the conclusions. But all of this greatly endangers the Serbian people and the Serbian Orthodox Church in Kosovo.

Key words: Racism, Serbian Orthodox Church, Albanians, Kosovo and Metohija, secession.

Др Данијела ПЕТРОВИЋ¹

UDK 342.72/.73(497.115)
346(497.115)

ЕКОНОМСКА ПРАВА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ – ИЗМЕЂУ МОГУЋНОСТИ И РЕАЛНОСТИ

Апстракт:

Концепт људских права подразумева признавање универзалних права сваком људском бићу, без обзира на припадност, опредељење или било коју врсту различитости. Питање заштите људских права акуелно је након доношења Повеље Уједињених нација и Конвенције за заштиту људских права и основних слобода², али посебно долази до изражаја крајем 20. и почетком 21. века. Заштита људских права тема је бројних научних конференција, предмет анализе бројних радова, публикација и извештаја различитих институција и организација. Активност великог броја људи ангажованих у промоцији и заштити људских права, ангажовање значајних ресурса у те сврхе, интензивна активност законодаваца бројних земаља и организација на светском нивоу, још увек не дају очекиване резултате. Напротив, права појединца, али и народа у појединим деловима света све више су угрожена. Пред очима целог света поједини народи изложени су дискриминацији различитог типа, насиљу и тортури, забрани и угрожавању основних људских права прокламованих и гарантованих од стране тог истог света чије реакције изостају, или су у најмању руку неадекватне и недовољне. Људска права Срба и неалбанаца на Косову и Метохији су деценијама угрожена. Да ли ће и колико промене које се очекују у свету утицати на положај Срба и омогућити заштиту њихових права, остаје да се види.

Премет анализе у раду јесу економска права, односно прва на економски статус и положај, на слободу и безбедност као императива економског развоја и услова економске активности. У анализи се указује на потенцијал и могућности које пружају територија, положај и природна богатства Косова и Метохије, али и на резултате и ограничења у развоју која због политичке ситуације постоје.

Кључне речи: људска права, економска права, могућности, резултати.

---

¹ Ванредни професор, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, daniijela.petrovic@pr.ac.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1797-0022>.

² Конвенција о људским правима, European Court of Human Rights Council of Europe 67075 Strasbourg cedex France, www.echr.coe.in

1. УВОД

И након четврт века интензивне подршке западних земаља, како политичке, тако и финансијске, узурпације великог богатства Косова и Метохије, привредни развој Косова и Метохије далеко заостаје за земљама Европе и света. Иако власти у Приштини указују на значај реформи које спроводе, привреду карактерише висок ниво незапослености и низак ниво привредног развоја. Преузимање јавних предузећа, значајног природног богатства, али и инфраструктуре коју су незаконито узурпирани, није било довољно за постављање основа које би омогућиле остваривање позитивног привредног резултата.

Нефункционалне институције у оквиру тзв. косовског система, корупција, ниске плате и животни стандард, економски дефицит, млади који одлазе у друге земље у потрази за бољим приликама, само су неке од карактеристика економске реалности и стања привреде на Косову и Метохији. Спорна приватизација, узурпирање имовине и сл. нелегални потези не могу да покрену привреду засновану на функционисању које није у складу са економским законима и законима уопште.

У тим и таквим условима остваривање економских права неалбанаца, а посебно Срба доведено је у питање. Чињеница да се највећи део плаћања остварује из средстава Републике Србије указује на то да албанци нису и неће створити услове за економско обезбеђивање Срба и неалбанског живља и да би без подршке Републике Србије опстанак и економски положај Срба били угрожени.

2. О ЉУДСКИМ ПРАВИМА УОПШТЕ

Према Хансу Келзену, људска права су субјективна права сваког лица, значе субјективну страну објективних правних норми и правну моћ дату појединцу у односу на неког ко има правну обавезу (Kelsen: 2008, 720).

Људска права представљају сложену друштвену појаву и предмет су анализе бројних научних дисциплина, односно имају социолошку, филозофску, економску, правну, политичку димензију. Остваривање људских права, којима се често показује колико је неко друштво демократско, подразумева испуњење *субјективних* услова који полазе од спремности носилаца политичке моћи да прихвате концепт људских права и створе услове за њихову институционализовану заштиту и *објективних* услова који подразумевају одређен ниво економског развоја, одсуство изражених социјалних разлика, постојање демократске политичке културе и сл. (Томић, 2011: 3-9).

Људска права нису позитивноправног, већ моралног порекла. Она потичу из нормативног поретка који је изнад државе која их мора поштовати, без обзира

на то да ли је на то изричито пристала (Димитријевић & Пауновић, 1997: 26). Концепт људских права и њихово признавање и заштита захтевају и подразумевају њихово адекватно правно регулисање. Тако су људска права гарантована Уставом, и представљају границу коју државна власт (власт организована на демократским начелима) не би смела да прекорачи.³ Управо се вредност и политичка снага Устава често одређује кроз гарантовање људских права (Батављевић, 2011: 23-47). Историјски развој уставног законодавства Србије показује да се уставна гаранција људских права појављује у првој половини 19. века. Уставом Књажевства Србије – Сретењски устав из 1835. године, Устав из 1869, као и Устав Краљевине Србије из 1888, садрже норме о људским правима. Заштита људских права предвиђена је и Уставом из 1963. године – Устав ФНРЈ, Уставом из 1974. године – Устав СФРЈ, као и Уставом модерне Србије. У прокламовању и гаранцији људских права значајну улогу има држава, иако је историјски посматрано често била „резервисана“ и тешко признавала права и слободе грађана.

Развој друштва и човека као слободне личности водили су ка признавању бројних права, како у границама појединих држава, тако и на међународном плану. Усвајањем бројних декларација, повеља и других аката људска права добијају значајно место у међународним оквирима, и имају универзални карактер. Заштита права личности настала поводом заштите неимовинских добара, у историјском смислу, јесу најмлађа грађанска субјективна права.

Међународна регулатива људских слобода и права започиње Повељом Уједињених нација 1945. године, Промоција владавине права и заштите људских права институционализована је усвајањем Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту Конвенција). Конвенција је међународни уговор потписан 4. новембра 1950. године у Риму, у палати Барберини. Ступила је на снагу три године касније, 3. септембра 1953. године, када је потписана од стране 15 држава чланица Савета Европе. Конвенцијом се регулише поступак пред Европским судом за људска права коме се грађани 46 држава Европе, које су ратификовале Конвенцију, могу обратити. Према члану 16. Устава РС, Конвенција има примат у односу на унутрашње законодавство, али не и у односу на Устав РС. Обавеза је судова и других органа у Србији да непосредно примењују норме Конвенције у поступцима у којима се решава о постојању субјективних права и овлашћења.

---

³ Иако је регулатива људских права неопходна и незаобилазна суштина њихове заштите није у томе колико су она уставом или декларацијама проглашава, него колико се права и слобода, зајемчених највишим правним актима остварује. То значи, да је поред тога што су предвиђена, неопходно обезбедити механизме њихове заштите и остваривања. Дакле, смисао устава није само да прокламује људска права, већ да успостави и осигура њихову заштиту.

У остваривању заштите економских и социјалних права посебан значај имају Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима и Европска социјална повеља.

3. ЉУДСКА ПРАВА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Непоштовање елементарних људских права на Косову и Метохији на очиглед целог света представља срамоту цивилизације и времена у коме живимо. Свакодневна тортура, хашљења и злостављања Срба, само зато што су Срби, као и примена различитих стандарда захтева реакцију и доследну примену међународног права. Проблем људских права на Косову и Метохији, као и питање слобода и безбедности актуелно је од 80-их, али се криза интензивира 22. марта 1998. након оружаног сукоба између оружаних снага Савезне Републике Југославије (СРЈ) и паравојне формације тзв. Ослободилачке војске Косова (ОВК). Криза је искоришћена као повод за НАТО бомбардовање СРЈ, које је трајало од 24. марта до 10. јуна 1999. године, а завршено је Споразумом у Куманову између Војске Југославије (ВЈ) и НАТО, и Резолуцијом 1244 Савета безбедности Организације уједињених нација. Након НАТО агресије 1999. године положај Срба постао је најтежи у новијој историји.

Последица агресије када је Косово и Метохија у питању јесте расељавање⁴ више од 200.000 људи.⁵ Поред расељавања након агресије на Косову и Метохији не престаје тихи егзодус. Према попису становништва из 1939. године на Косову и Метохији је живело 276.000 Срба и 167.000 Албанаца. Већ 1946. године број Албанаца је порастао на 287.000, док је број Срба опао на 127.000. Пописом из 1991. године на Косову и Метохији је живело 194.190 Срба, док је број Албанаца тада процењен на 1.596.072 становника. Истраживање аустријског физичара Јозефа Милера 1838. године показало је да је Метохија углавном словенска и да су Срби већина. Студија из 1871. аустријског пуковника Петера Кукуља за интерну употребу Аустроугарске војске, показује да Призренски Мутесарифлук (који одговара у великој мери данашњем Косову и

---

⁴ Крај 20. и почетак 21. века обележила су расељавања у скоро свим деловима света. Извештају УНХЦП-а о глобалним трендовима, у 2018. години, показује да је на сваке две секунде по једно лице расељено. Овакав тренд доводи до броја од преко 70 милиона људи, где су земље у развоју највише погођене. *Izveštaj UNHCR-a o globalnim trendovima, Prisilno raseljenje u 2018. godini*, 19. jun 2019. godine, str. 2.

https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/5d08d7ee7_0.pdf, 20.12.2024.

⁵ Комесаријат за избеглице и миграције је марта 2000. године у сарадњи са Високим комесаријатом Уједињених нација за избеглице (УНХЦП) организовао попис интерно расељених са Косова и Метохије, када је регистровано 187.129 лица. У периоду од 2000. до 2005. године, са Косова и Метохије дошло је још око 20.000 лица, тако да је крајем 2005. године број интерно расељених лица у Републици Србији без Косова и Метохије износио 209.021 лице, а тренутно их је 196.140, <https://kirs.gov.rs/lat> 16.01.2025

Метохији) има 500.000 становника. Процењује се да је 200.000 - 400.000 Срба протерано из Косовског Вилајета од 1876. до 1912. године, а нарочито током грчко-турског рата 1897. године.⁶

Расељавањем након агресије број радноспособних Срба на Косову и Метохији драстично се смањује, чиме се и могућност за стварање нове вредности и привредни раст ограничава.

Број и структура расељених након агресије 1999. године приказани су у табелама.

Табела бр. 1. Расељена лица према округу порекла⁷

Округ	Србија	Црна Гора	Укупно
Косовски	87.420	8.135	95.555
Пећки	44.986	18.180	63.266
Косовско-поморавски	32.042	245	32.287
Косовско-митровачки	18.423	1.835	20.258
Призренски	29.910	1.105	31.015
Укупно	212.781	29.500	242.381

Табела бр. 2. Расељена лица према националној припадности

Национална припадност	Србија	Црна Гора	Укупно
Срби	207.500	18.500	226.000
Роми	30.000	7.000	37.000
Муслимани	13.500	1.500	15.000
Остали	6.500	2.500	9.000
Укупно	257.500	29.500	287.000

Велики број расељених пронашао је уточиште на ужој територији Републике Србије, док је део остао на Косову и Метохији као интерно расељени у срединама где су Срби већинско становништво. Напуштање кућа и станова и

⁶ Албански тихи геноцид над Србима: 1939. смо били већина 1946. мањина!: <https://www.intermagazin.rs/albanski-tihi-genocid-nad-srbima-1939-smo-bili-vecina-1946-manjina/> 15.01.2025

⁷ Интерно расељена и прогнана лица са Косова и Метохије: <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/20031> 15.01.2025

свега стеченог у животу довело је до уништавања и урушавања индивидуалног благостања појединаца и утицало на њихов економски статус.

4. ЕКОНОМСКА ПРАВА СРБА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Људска права се могу посматрати као грађанска, политичка, културна, социјална, економска. Иако су сва наведена људска права Срба на Косову и Метохији угрожена, у раду је у складу са темом акценат на економским, а тиме и социјалним правима. Према дефиницији Савета Европе под економским и социјалним правима подразумева се *скуп уставних, законских и других правила и принципа усмерених ка задовољењу егзистенцијалних (социјалних) потреба грађана и унапређењу социјалне кохезије и солидарности*.⁸ Економска, социјална и културна права су људска права која се тичу основних друштвених и економских услова потребних за достојанствен живот и слободу. Она обухватају радничка права, социјално осигурање, здравство, образовање, становање, здраву животну средину и културу. Основни циљеви економско-социјалних права могу да се сведу на: право на минималну економску сигурност и право на пуноправно учествовање у друштвеном животу (Јашаревић, 2008: 178). Свакодневна дешавања на Косову и Метохији показују да је сигурност и безбедност угрожена, а самим тим и економска и социјална права.

Ограничења у смислу приступа ресурсима, земљишту, могућностима рада, угрожена због политичке нестабилности и небезбедности довела су до нарушавања или угрожавања економских права Срба. Важни аспекти економских права односе се пре свега на:

- право на рад и запошљавање: великом броју Срба је након агресије и узурпирања привредних субјеката од стране Албанаца ускраћено право на рад. Многи од њих живе у енклавама и имају ограничен приступ радним местима због чега су економски маргинализовани. Додатно угржавања права на рад настаје гашењем институција Републике Србије, чему сведочимо. Иако су радна права у великој мери гарантована од стране међународних организација и споразума, реалност показује да је Србима и те како угрожено право на рад, без могућности да се нешто у скорије време поправи. Чињеница да трошкове финансирања сноси Република Србија указује на то да постоји двострука штета по буџет Републике Србије.
- право на земљиште и ресурсе: један о највећих проблема са којима се сусрећу Срби на Косову и Метохији односи се на доказивање власништва над земљиштем и природним ресурсима, и њиховог коришћења. Признавање својих

---

⁸ „Приступ социјалним правима у Европи: стварно стање“, Савет Европе у: Ревизија за социјалну политику, Загреб, 2003, бр. 2, 10.

власничких права над земљиштем отежано је јер су власти у Приштини у великој мери преузеле контролу над регулисањем земљишних питања.

- право на бесплатне здравствене и образовне услуге: српска заједница на Косову има приступ здравственим и образовним институцијама које су под српском управом, али са ограниченим ресурсима. Поред ограничености ресурса здравствене установе суочавају се проблемом допремања лекова и медицинских средстава због њиховог одузимања од стране приштинских власти.

- економска подршка и развој: иако на Косову и Метохији постоје различите међународне иницијативе и програми подршке економском развоју, велики део српских заједница је ван ових програма, што доводи до социо-економске изолације,

Велики део имовине косовских Срба је бесправно одузет, део продат испод цене, или је немогуће његово коришћење. Такође, велики део ресурса привредних субјеката чији је оснивач Република Србија преузет од стране Албанаца, али и страних компанија што све указује на то да је Србима онемогућено да остварују приходе од власништва и утиче на њихов економски положај. То је посебно важно због младих који након завршеног школовања немају услове да остану и раде, што такође утиче на иселјавање.

Немогућност остваривања права на рад која је посебно изражена затварањем, односно гашењем институција Републике Србије, као и бројна ограничења учествовања у друштвеном животу свих неалбанаца, а посебно Срба, указују на више него тежак положај и дискриминацију по националној основи. Забрана уласка робе из Србије, због чега су Срби приморани да купују робу из земаља у окружењу, чије су цене више, а квалитет врло често нижи, укидање динара и други потези власти из Приштине додатно утичу на положај Срба, њихов стандард и отежавају живот на дневном нивоу.

Отежано решавање стамбеног питања, као и ограничене могућности запошљавања услед ограничења и забране значајног инвестирања од стране Републике Србије на Косову и Метохији утицало је на положај и стандард српског становништва. Бројна ограничења косовских власти у инвестирању од стране Републике Србије довело је до тога да се њена улога и утицај сведу на улогу социјалне државе, јер се највећи део помоћи односи управо на социјалну помоћ различитим категоријама становништва, и исплате зарада запосленима.

Иницијатива да се нешто промени и створе услови останка и опстанка постоји, али је ниво активности још увек мали и ограничен. Недавно потписивање Споразума о реализацији пројеката развоја иновационог екосистема на територији Аутономне покрајине Косова и Метохије између Научно-технолошког парка Ниш и Регионалног иновационог центра Зубин Поток једна је од могућности да студенти стекну образовање из области предузетништва уз менторску подршку, знања о оснивању стартап компаније, заштити

интелектуалне својине и другим вештинама. Министарство науке, технолошког развоја и иновација препознало је стратешки значај развоја иновационе делатности на територији Републике Србије, посебно на подручју Косова и Метохије, и пружио подршку у реализацији програма који представљају темељ за финансијску и институционалну подршку стратешким пројектима.⁹ Повећање броја оваквих иницијатива и интензивирање рада на стварању могућности за младе био би од великог значаја за њихово задржавање на овим просторима.

5. ЕКОНОМСКИ ПОТЕНЦИЈАЛ И АКТИВНОСТИ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Косово и Метохија је дуги низ година било најсиромашнији део земље. И поред улагања у развој 60-их година 20. века која су била значајна, ниво развоја је далеко заостајао за осталим деливима земље. Ситуација се знатно погоршала агресијом на нашу земљу. Могућности и потенцијал Косова и Метохије, уз глобално сукобљавање геополитичких интереса најмоћнијих држава света може се сматрати одговором на питање зашто се тежи отимању Косова од Републике Србије. Иако се, као основ агресије наводила заштита људских права Албанаца, лоши политички потези власти у нашој земљи у последњих пар деценија, сматра се да разлози и узрок агресије на Косово и Метохију долазе из других области, односно да их треба посматрати много шире.

Као један од разлога агресије наводи се вредност којом Косово и Метохија располажу. Ту се пре свега мисли на материјална богатства, али и вредности које чини баштина и нематеријалне, односно културне вредности. Питање материјалног и културног блага Косова и Метохије предмет је интересовања деценијама, па и вековима уназад, али је након агресије 1999. године поново актуелизовано. Имајући у виду да су на светском нивоу актуелни ратови који се воде за ресурсе, богатство Косова и Метохије, односно економска вредност ресурса којим располаже у времену оскудности ресурса може се сматрати и те како значајним разлогом интересовања великих сила за простор Косова и Метохије, али и разлогом саме агресије. Да је богатство Косова и Метохије један од разлога агресије показује и изјава Кристофера Хила (*Christopher Hill*) који је и у неформалном разговору изјавио да „под земљом” у српској Покрајини лежи два пута по петсто милијарди евра.

---

⁹ Потписан Споразум о реализацији пројеката развоја иновационог екосистема на територији Аутономне покрајине Косова и Метохије, доступно на: <https://nitra.gov.rs/cir/ministarstvo/vesti/potpisan-sporazum-o-realizaciji-projekata-razvoja-inovacionog-ekosistema-na-teritoriji-autonomne-pokrajine-kosova-i-metohije>
31.01.2025

Према речима професора Слободана Вујића (Јовановић, 2021) испод косовско-метохијске земље смештен је трезор рудног богатства, захваљујући коме су створени не само моћна економија, већ и култура и духовност средњовековне Србије. Из овог трезора се у другој половини двадесетог века годишње експлоатисало 15–20 милиона тона минералних сировина. Професор истиче да суверенитет и технолошки развој сваке земље зависе од минералних сировина и указује на чињеницу да је степен исцрпљености минералних ресурса већине европских земаља веома висок и да у миљеу геополитичких, војних и других интереса минерални ресурси играју значајну улогу.

Косово и Метохија заузима 10.887 км² (укупна површина Републике Србије 88.361 км²). На не тако великој површини налазе се велике количине рудног богатства. Иако постоје различити ставови и подаци о богатству Косова и Метохије једно је сигурно, Косово и Метохија обилује значајним налазиштима енергетских, минералних сировина, као и значајним резервама угља у косовско-метохијском басену. Према извештају Светске банке из 2007. године вредност минералних и рудних богатстава косовско-метохијског басена процењена је на 13 милијарди долара.¹⁰ Косово и Метохија располажу ретким металима попут злата, никла, боксита и мангана. Према истраживањима која су урађена уназад десет година од укупне количине хрома на светском нивоу 20% се налази на Косову и Метохији. Истраживања такође показују да је налазиште које се налази у комплексу Трепча, околини Приштине и Лепосавића највеће налазиште олова и цинка у Европи. Посебна димензија и значај богатства је то што рудник „Трепча“, осим олова и цинка, има и сребра, бизмута, злата, кадмијума, германијума, селенијума, телура, индијума, талијума, као и других ретких елемената, драгоцених за потребе индустрије високе технологије. У сладу с тим, годинама уназад „Трепча“ је предмет интересовања мултинационалних компанија, као што су „Рио Тинто“, „Фрипорт“, „Тисен Круп“, као и одређени број инвестиционих фондова, а интересовање испољава и америчка војна индустрија којој су потребне стабилне залихе фероникла којег на северу Косова има у изобиљу. Управо зато УНМИК „чува“ Трепчу која је 2000. године преузета од стране мултинационалне компаније за трговину оружјем. Упадом војника мировних снага у дирекцију комбината „Трепча“ у Звечану, и одлуком УНМИКА-а да на место директора Трепче који је ухапшен буде постављен представник мултинационалне компаније за трговину оружјем остварује се контрола над богатством којим Трепча располаже. То управо потврђује претпоставку да је главна мета насилничког освајања Косова и Метохије огромно

---

¹⁰ „Zbog ovoga je oteto Kosovo: CIA sama otkrila koliko vredi eksploatacija naše zemlje“, <https://www.espreso.co.rs/vesti/drustvo/277213/zbog-ovoga-je-oteto-kosovo-cia-sama-otkrila-koliko-vredi-eksploatacija-nase-zemlje>, 03/09/2021

рудно богатство и „Трепча”, као највећи привредни гигант тог типа не само на Балкану већ и у Европи.

Поред минерала општепозната чињеница је да Косово и Метохија располажу значајним резервама угља. Геолошке резерве угља крећу се између 12,5 и 13,5 до чак 14 милијарди тона угља. Резерве мрког угља на подручју Обилића престављају пету највећу светску резерву. Резерве угља (уколико се као параметар примењује садашња потрошња угља у Србији), су толике да могу да подмире потребе за наредних 180 до 200 година. Укупно је произведено око 240 милиона тона угља у другој половини 20. века. Те количине еквивалентне су количини од око 45 милиона тона нафте.¹¹ Овакве резерве представљају потенцијал за производњу електричне енергије на Косову и Метохији и основу енергетског система. Заједно са водотоковима, али и условима за развој извора обновљиве енергије даје могућност стабилног снабдевања и енергетске сигурности, што је у савременим условима живота и рада од изузетне важности.

Табела 3. - Количине рудног богатства Косова и Метохије¹²

РУДНО БОГАТСТВО КОСОВА И МЕТОХИЈЕ	
(у тонама)	
Лигнит	14.700.000.000
Олово и цинк	51.000.000
Никл и кобалт	19.000.000
Магнезит	8.000.000

Поред рудног богатства вредност имовине Републике Србије на Косову и Метохији процењује се у милијардама и то:

- Непокретности ..... 220 милијарди евра,
- Земљиште .....50 милијарди евра,
- ЕПС .....3 милијарди евра,
- Аеродром Слатина ..... 95 милиона евра.

Највећи део ове имовине је криминално приватизован. Од 1.088.699 хектара земљишта на које су Срби имали тапију по катастарским књигама више од 80 одсто узурпирани су Албанци. Већина предузећа продата је у криминалном процесу приватизације чији су темељи постављени Уредбом о приватизацији из

¹¹ Ibid.

¹²<https://www.espreso.co.rs/vesti/drustvo/277213/zbog-ovoga-je-oteto-kosovo-cia-sama-otkrila-koliko-vredi-eksploatacija-nase-zemlje>

2005. године којом је прописано да није неопходно утврђивање порекла власништва, већ се то може урадити и после продаје, судским путем. На тендерима у 2006. години, продато 145 предузећа за укупно 148 милиона евра искључиво Албанцима супротно одређењу да се стечена својинска права државе, правних и физичких лица не могу мењати без њиховог изричитог пристанка, УНМИК је, самовољно и противно Резолуцији 1244, узурпирао својинска права и власништво над непокретностима и предузећима.

Данас се економска активност у српским општинама на Косову и Метохији одвија у 6.640 предузећа од којих је 58% на северу и 42% у општинама на југу Косова и Метохије. Предузећа регистрована у периоду од 2000. до 2020. године груписана су у 21 сектор. Највећи број предузећа послује у области трговине на велико и мало, у области поправке моторних возила и мотоциклиста где послује 2.386 регистрованих предузећа или 37% од укупно регистрованих субјеката. У оквиру пољопривреде, шумарства и рибарства послује 966 привредних субјеката, што чини 15% укупне привредне активности, док у оквиру прерађивачке индустрије послује 788 регистрованих привредних субјеката или око 12,2%. Од значајнијих грана које привређују издвојили су се субјекти у области услуга смештаја и исхране, укупно 470 или 7,3% и области грађевинарства у којој послује 421 привредни субјекат или 6,5%, док су остале области мање заступљене. Иако већи број привредних субјеката послује на северу Косова и Метохије изузеци постоје у области услуга смештаја и исхране, којих у јужним општинама има готово два пута више. Такође, привредни субјекти у области уметности, забаве и рекреације су бројнији у општинама јужно од Ибра.¹³

Један од важнијих проблема са којима се сусрећу привредници у српским срединама јесте неадекватна понуда радне снаге. Наиме, чињеница да привредни субјекти који послују у наведеним околностима нису спремни да понуде високе зараде утиче на спремност појединца да у тим и таквим условима ради за неадекватну зараду. Тихи егзодус чији смо сведоци указује на одлив радноспособног становништва, што значајно утиче на стварање нове вредности и могућност развоја.

Чињеница да је и поред изузетне сарадње косовских власти са земљама ЕУ и САД, новим инвестицијама, стабилизацијом пословања у јавном сектору, Косово и Метохија једна од најнеразвијенијих привреда у Европи указује на то да неће бити услова да се Срби запошљавају у привредним субјектима који послују у тзв. косовском систему, већ да су упућени на финансирање из Републике Србије.

6. ЗАКЉУЧАК

Економска права на Косову и Метохији, као део српске територије, предмет су сложеног и дугогодишњег политичког контекста. Положај економских права на Косову и Метохији, посебно за Србе, наставља да буде питање од великог значаја и правне и политичке нестабилности. Након великог расељавања настављено је са прогањањем Срба, са тихим егзодусом и даљим погоршањем њиховог положаја. И данас, после више од 25 година од агресије, бројних појединаца и организација ангажованих у процесу решавања кризе и заштите људских права, Косово и Метохија је још увек место где су политичко насиље, некажњавање обичних и политичких злочина, застрашивање и дискриминација свакодневна појава. Економски проблеми нису системски решавани од стране тзв. косовских власти, већ је опстанак Срба заснован на финансирању Републике Србије.

Бројна су питања и проблеми на Косову и Метохији чије је решавање неопходно и неодложно. У постојећем односу снага, макроекономским приликама не може дефинисати временски оквир у коме до промена може да дође. Међутим, од инсистирања на заштити права Срба не треба одустати. Напротив, континуирана активност и указивање на неправду мора да постоји. Ма колико се сматрало да је већ све речено и познато и да је на пољу промоције људских права доста урађено, речено или написано, неопходно је утврдити механизме заштите људских права како би њихово остварење имало реалну подлогу.

ЛИТЕРАТУРА

Батављевић Д. 2011, Слободе и права човека и грађанина и значај борбе за њихово остваривање и стално унапређење, Зборник радова Правног факултета у Источном Сарајеву, стр. 23-47;

Димитријевић В. 1997, М. Пауновић у сарадњи са В. Ђерићем, *Људска права*, Београдски центар за људска права Досије, Београд, стр. 26;

Јашаревић, С. 2008, Социјално-економска права у вези са радом у међународним и европским радним стандардима, Радно и социјално право, Београд, стр. 193;

Jovanović, N. 2021, "Zašto je okupirano Kosovo i Metohija - Podzemni trezor - koren srpske vertikale star hiljadu godina" - *Koreni. Koreni*, 09/11, <https://www.koreni.rs/zasto-je-okupirano-kosovo-i-metohija-podzemni-trezor-koren-srpske-vertikale-star-hiljadu-godina/> 16.01.2025

---

¹³ Analiza stanja privrede u srpskim sredinama na Kosovu, Institut za teritorijalni ekonomski razvoj (InTER), 2021, 11.

Kelsen H. 2008, Die Hauptprobleme der Staatsrechtslehre. V: Hans Kelsen, Werke, Bd. 2: Vermischte Schriften 1911, 2. Halbband Hrsg. v. M. Jestaedt. Tübingen 720 и даље;

Томић М. 2011, Људска права и слободе – проблеми и перспективе, Зборник радова Правног факултета у Источном Сарајеву, стр. 3-9;

Analiza stanja privrede u srpskim sredinama na Kosovu, Institut za teritorijalni ekonomski razvoj (InTER), 2021, 11;

Албански тихи геноцид над Србима: 1939. смо били већина 1946. мањина!: <https://www.intermagazin.rs/albanski-tihi-genocid-nad-srbima-1939-smo-bili-vecina-1946-manjina/> 15.01.2025;

Интерно расељена и прогнана лица са Косова и Метохије: <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/20031> 15.01.2025

Конвенција о људским правима, European Court of Human Rights Council of Europe 67075 Strasbourg cedex France, www.echr.coe.in;

Приступ социјалним правима у Европи: стварно стање“, 2003, Савет Европе у: Ревизија за социјалну политику, Загреб, 2003, бр. 2, pp.10. „Zbog ovoga je oteto Kosovo: CIA sama otkrila koliko vredi eksploatacija naše zemlje“, <https://www.espreso.co.rs/vesti/drustvo/277213/zbog-ovoga-je-oteto-kosovo-cia-sama-otkrila-koliko-vredi-eksploatacija-nase-zemlje>, 03/09/2021;

Danijela PETROVIĆ, Ph.D

Associate Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

ECONOMIC RIGHTS OF THE RESIDENTS OF KOSOVO AND METOHIA – BETWEEN POSSIBILITY AND REALITY

Summary

The concept of human rights implies the recognition of universal rights for every human being, regardless of affiliation, affiliation or any type of diversity. The issue of protecting human rights has been topical since the adoption of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, but it has become particularly pronounced at the end of the 20th and beginning of the 21st centuries. The protection of human rights is the topic of numerous scientific conferences, the subject of analysis of numerous works, publications and reports of various institutions and organizations. The activity of a large number of people engaged in the promotion and protection of human rights, the engagement of significant funds for these purposes, the intensive activity of legislators of numerous countries and organizations at the global level, still does not yield the expected results. On the contrary, the rights of individuals, but also of peoples in certain parts of the world, are increasingly threatened. Before the eyes of the whole world, certain peoples are exposed to various types of discrimination, violence and torture, prohibitions and threats to basic human rights proclaimed and guaranteed by that same world whose reactions are absent, or at the very least inadequate and insufficient. The human rights of Serbs and non-Albanians in Kosovo and Metohija have been threatened for decades. Whether and to what extent the changes expected in the world will affect the position of Serbs and enable the protection of their rights remains to be seen.

The subject of the analysis in the paper is economic rights, namely the first to economic status and position, to freedom and security as imperatives of economic development and conditions of economic activity. The analysis points to the potential and opportunities offered by the territory, position and natural resources of Kosovo and Metohija, but also to the results and limitations in development that exist due to the political situation.

Key words: human rights, economic rights, opportunities, results.

Др Гордана ДАМЈАНОВИЋ¹

UDK 347.77/.78(497.115)

ПРАВА ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ КАО ДЕО МЕЂУНАРОДНИХ ЉУДСКИХ ПРАВА НА ПРОСТОРУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Апстракт:

Адекватно пружање правне заштите интелектуалним творевинама је нужан предуслов ваљаног система функционисања. Захваљујући предмету заштите, а то су творевине у области науке, књижевности и уметности али и индустрије, постигнут је висок степен хармонизације правила са међународним, односно европским правилима. Али, проблем је што на простору Косова и Метохије егзистирају два паралелна система заштите, Српски, са дугогодишњом правном традицијом и албански, који је у повоју. Проблем представља и то што надлежни међународни органи необјективно фаворизују албански систем заштите, потпуно занемарујући интересе српских духовних стваралаца као и корисника заштићених права. Поред помоћи у реформи законодавства, пројекат финансиран од стране ЕУ био је усмерен на делотворну примену нових закона. Такође су предузети кораци у циљу бољег спровођења права интелектуалне својине. Морамо да нагласимо да су наведене активности изостале у делу Косова и Метохије на коме живи претежно српско становништво. На подручју Аутономне покрајине Косова и Метохије, судови нису у могућности да поступају у пуном капацитету, што такође доводи до кршења основних људских права! Углавном, Срби су изложени различитим облицима дискриминације који укључују **недоступност правних институција и служби**. Непризнавањем патената али и других облика заштите права интелектуалне својине које је регистровао међународно признат Завод за интелектуалну својину са седиштем у Београду, угрожавају се економски интереси целокупне заједнице. Захваљујући универзалности духовних садржаја који су предмет заштите интелектуалних права, надамо се да ће проблеми са којима се суочавамо бити превазиђени, јер је то у интересу свих који живе на овим просторима.

Кључне речи: људска права, ауторско право, патенти, жигови, ознаке порекла производа.

---

¹ Ванредни професор, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, gordana.damjanovic@pr.ac.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0945-7168>.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Људска права су најосновнија права људских бића. Она дефинишу однос између појединаца и структура моћи, посебно државе. Људска права ограничавају државну моћ и у исто време захтевају од државе да предузме позитивне мере за обезбеђење окружења која свим људима омогућава да уживају своја људска права. Генерална скупштина УН још је 1948. године усвојила Универзалну декларацију о правима човека. У члану 27. ставу 1. Декларације, истакнуто је да *„свако има право да слободно учествује у културном животу заједнице, да ужива у уметности и да учествује у научном напретку и у добробити која отуда проистиче”*, док је у ставу 2. истакнуто да *„свако има право на заштиту моралних и материјалних интереса који проистичу из сваког научног, књижевног или уметничког дела чији је он творац.”*² Овим чланом се штите носиоци субјективних права једне младе гране права која се у правној теорији изучава као право интелектуалне својине (Смикић, 2023).

Изузетну важност ове правне области као и неопходност заштите носилаца субјективних права интелектуалне својине, препознала је и Европска конвенција о људским правима³, у којој је у члану 1. Протокола истакнуто да *„свако физичко или правно лице има право на неометано уживање своје имовине, нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права*. И поред тога што су добра која штите право интелектуалне својине, према својој природи нематеријална (духовна), суштинску потпору, наднационални карактер и заштиту носиоцима ових права, пружило је тумачење члана 1. Протокола Европске конвенције о људским правима, који, конкретно прокламује неометано уживање имовине било ког физичког или правног лица, аутора, интерпретатора, произвођача филма и базе података, произвођача емисија као и аутора дизајна, па због тога немамо дилему да право интелектуалне својине можемо посматрати као део међународних људских права (Смикић, 2023).

2. ПРАВО ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Појам „права интелектуалне својине“ обухвата више правних грана, које се традиционално групишу у две, и то, ауторско право и сродна права и право индустријске својине. Оно што представља тачку везивања која их обједињује у целину јесте, са једне стране нематеријални карактер предмета заштите, а са

---

² Универзална декларација о правима човека, https://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf, 18. 01. 2025.

³ Европска конвенција о људским правима, <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention.19.01.2025>.

друге стране економска функција која обезбеђује да субјект правне заштите, тј. носилац права, присваја материјалну корист од експлоатације предмета заштите.⁴ Предмет заштите права интелектуалне својине су духовне творевине и право творца, аутора, на резултате свог интелектуалног стваралаштва, одатле и потиче назив интелектуална својина (Бесаровић, 2000, 23).

Историјски посматрано, право интелектуалне својине је настало ради заштите интереса појединаца и творевина њиховог ума. Временом, све више је растао економски значај употребе интелектуалне својине у функцији привредног развоја. У савременим условима интелектуална својина добија изузетно значајну улогу на тржишту. Вредност нематеријалних добара представља значајан део имовине најразвијенијих компанија. Захваљујући вредности ових добара и њиховом карактеру, она постају погодна за присвајање од стране неовлашћених лица. Заинтересована лица, присвајајући резултате туђег рада, интелектуалног напора, уложеног новца, знања и креативности врше тзв. крађу интелектуалне својине, односно, повреду субјективних права интелектуалне својине. Повредом субјективних права интелектуалне својине сматра се свако неовлашћено вршење неког од искључивих овлашћења која чине садржину субјективног права (Ивановић, 2006, 2).

Омогућујући враћање инвестиција са одговарајућим профитом на тржишту, заштита права интелектуалне својине промовише: прогрес технологије, економије, културе, затим, материјалну и моралну надокнаду ствараоцима као и трансфер технологије, углавном кроз давање лиценци (Марковић, 2007, 2.)

Република Србија је потписница свих конвенција из области права интелектуалне својине, којима администрира Светска организација за интелектуалну својину.⁵ Сви закони којима се уређују услови и поступак признавања права интелектуалне својине, као и права титулара, усклађени су са европским правилима као и са Споразумом о трговинским аспектима права интелектуалне својине (TRIPS)⁶. Од октобра 2010. године, Република Србија

---

⁴ “Право интелектуалне својине, шта је потребно да знамо пре уласка у ЕУ“, Стандард ,<https://www.standard.co.me/drustvo/pravo-intelektualne-svojine-sta-je-potrebno-da-znamo-prije-ulaska-eu/>, од 15. 05. 2020.

⁵ Уредба о ратификацији Конвенције о оснивању Светске организације за интелектуалну својину од 1967. године, ("Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори и други споразуми", бр. 31/72 и "Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 4/86 - др. уредба).

⁶ Споразум о трговинским аспектима права интелектуалне својине, укључујући трговину кривотвореном робом (ТРИПС споразум) чини Анекс IЦ Споразума из Маракеша којим се успоставља

Светска трговинска организација (у даљем тексту WTO Споразума), који је закључен 15. априла 1994. године и ступио на снагу 1. јануара 1995. године. ТРИПС споразум обавезује све чланице Светске трговинскеорганизације (СТО).

постала је и чланица Европског завода за патенте, чији је правни оквир Конвенција о европском патенту (КЕП)⁷.

2.1. Право интелектуалне својине на територији „тзв. Косова“

У „Националној стратегији развоја“ (2016-2021) која се бавила ограничавањима економског раста и побољшањем животног стандарда, наглашено је да „тзв. Косово“ поседује стратегије за развој права интелектуалне својине, али је имплементација правила прилично тешка због ограничених капацитета.

У Извештају ЕК је наглашено, да је „надлежној Агенцији за индустријску својину“, односно, „Канцеларији за ауторска и сродна права“, неопходно више средстава, особља и обука, како би се осигурало спровођење, укључујући ефикасна средства за остваривање права интелектуалне својине. Наглашена је такође, потреба за посвећивањем посебне пажње додатном јачању капацитета и координације „агенција за спровођење закона“, ради спровођења заштите права интелектуалне, индустријске и комерцијалне својине.⁸

2.1.1. Улога ЕУ у развоју заштите интелектуалних права

У Инструменту за претприступну помоћ - INSTRUMENT FOR PRE-ACCESSION ASSISTANCE (IPA II) 2014-2020⁹, који је објавила Европска Комисија, наведено је да је одобрен буџет од два милиона евра, за подршку ЕУ „тзв. Косову“ у развоју система заштите права интелектуалне својине, 2018. године.¹⁰

Поред помоћи у реформи „законодавства“, пројекат финансиран од стране ЕУ је такође радио са „државним органима“ на изради „подзаконских аката“ неопходних за делотворну примену нових „закона“, као и са правосуђем и „агенцијама“ за спровођење „закона“. Одређена је надлежност Привредног суда за решавање предмета и спорова из ове области. Скренута је пажња на неопходност координације између „институција“ за креирање политике и

---

⁷ Закон о потврђивању Конвенције о признању Европских патената од 5. Октобра 1973. године „Сл. Гласник РС-Међународни уговори“, бр.5/2010, „Сл. Гласник РС“, бр. 99/2011.

⁸Радни документ ЕК, Извештај Косово 2018, 58, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/01_kosovo_report_2018_srpski.pdf, 21. 12. 2024.

⁹ EU Support for Intellectual Property Rights System in Kosovo, https://neighbourhoodenlargement.ec.europa.eu/document/download/b0fe638b-39f0-4b74-a111-ec94b25c8502_en?filename=ipa_2017_040505.05_ks_eu_support, 23.11.2024.

¹⁰ *Ibid.*

„институција“ за спровођење „закона“ како би се ефикасно спроводила права интелектуалне својине.¹¹

Пројекат ЕУ о правима интелектуалне својине, такође је био усмерен на подизање свести јавности о предностима поштовања тих права за пословање производећи разне публикације, смернице и образовне видео записе. Међутим, сви видео записи су искључиво на албанском језику!

Морамо да нагласимо да се акције наведене у Извештају Европске Комисије нису спроводиле у делу „тзв. Косова“ на коме живи претежно српско становништво. Не постоје подаци о акцијама подизања свести јавности о предностима поштовања интелектуалних права на овим просторима! Такође, образовне видео записе није добио Правни факултет у Косовској Митровици, као образовна институција у чијем акредитованом програму је садржан предмет Право интелектуалне својине, а нису спроведене ни акције у основним и средњим школама на српском језику!

Игнорисање српских представника се дешава и у регионалним акцијама које се односе на област интелектуалне својине. Тако је у Приштини одржан трилатерални састанак од посебног значаја за регионалну сарадњу у области индустријске својине, уз учешће делегација „тзв. Косова“, Албаније и Северне Македоније. Делегације које су размениле искуства у сектору интелектуалне својине, и истакле потребу за наставком сарадње у циљу унапређења капацитета и пружања услуга заинтересованим странама, нису сматрале да је неопходно ангажовати и српске стручњаке у овој области!¹²

2.1.2. „Сарадња“ између управних и судских органа

Први споразум о принципима који регулишу нормализацију односа Београда и Приштине, Бриселски споразум, потписан је 19. априла 2013. године. У споразуму који садржи 15 тачака, тачка број 10 односи на правосуђе. Како се наводи: „Судске власти биће интегрисане и функционисаће у оквиру правног система Косова“.¹³ Правосудна сарадња између Приштине и Београда постоји и

---

¹¹ У 2022. години, Оперативна група је запленила око 800 комада пиратских материјала. На иницијативу Тржишне инспекције одузето је 3.760 артикала. Такође, око 1 000 примерака материјала су одузета због повреде ауторских права, што представља повећање од 233% у односу на претходну годину. Спречен је улазак укупно 4 062 примерака текстила и 63 алатних машина на тржишту, јер нису имали никакво комерцијално име и оцењени су као потенцијално намеравани фалсификат за унутрашње тржиште.

¹² Trilateral meeting between Kosovo, Albania and North Macedonia in the field of industrial property, <https://kpa.rks-gov.net/Page.aspx?id=1,10,195>, 21. 12. 2024.

¹³ Интеграција правосуђа у правосудни систем Косова, у контексту европских интеграција, 2022, <https://yucom.org.rs/integracija-pravosuda-u-pravosudni-sistem-kosova-u-kontekstu-evropskih-integracija-i-dijaloga-beograda-i-pristine-2/>, 23. 12. 2024.

функционише захваљујући Споразуму о узајамној правној помоћи од 2013. који је измењен 2015. године, на основу кога Србија и „тзв. Косово“, размењују правосудне захтеве преко представника ЕУ.¹⁴ Сарадња „тзв.Косова“ и Србије одвијала се само уз посредовање ЕУЛЕКС-а и УНМИК-а. Улога ЕУЛЕКС-а у овом случају је размена информација између „тзв. косовске полиције“ и Министарства унутрашњих послова Србије¹⁵. Чини се да је сарадња „тзв. Косова“ и Србије замрла 10 година након постизања Споразума о узајамној правној помоћи. На подручју Аутономне покрајне Косова и Метохије, српски судови нису у могућности да поступају. То доводи до кршења основних људских права!

По склапању Бриселског споразума, Високи савет судства је Одлуком из јуна 2013. године предвидео да ће судови у Косовској Митровици одлучивати о започињању предмета до 15. јула 2013. године, а да ће се одлуке у тим предметима израдити до 1. септембра исте године. У Одлуци, Високи савет судства наводи се и да ће се акти којима се покрећу предмети после 15. јула 2013. године евидентирати и чувати од стране ових судова како би се касније доставили и решили у оквиру правосудних органа успостављених у складу са Бриселским споразумом, укључујући основне судове у општинама са већинским српским становништвом.¹⁶

На основу Одлуке Апелационог суда у Нишу¹⁷, у којој се наводи да је прошло пет година од одлуке Високог савета судства, а посебан Закон није донет, сматрајући да правосудне институције нису успостављене, извршен је привремени пренос надлежности на судове у Лесковцу, како би се ови предмети уопште решавали. У образложењу одлуке наводи се да долази до **констаног кршења основних људских права на овом подручју**, јер грађани не могу да покрећу судске поступке, односно не уживају судску заштиту, или наставе већ започете, нити да принудно изврше правноснажне судске одлуке. У већ покренутим предметима повређује им се право на суђење у разумном року, односно право на право суђење.¹⁸

---

¹⁴ Несарадња у области правосудја између БГ и ПР рај за осуђенике који од закона беже на ону другу страну, <https://kossev.info/nesaradnja-u-oblasti-pravosudja-izmedju-bg-i-pr-raj-za-osudjenike-koji-od-zakona-beze-na-onu-drugu-stranu/> 21. 01. 2025.

¹⁵ Према одговору канцеларије ЕУЛЕКС-а, од 15. јуна 2018. до октобра 2023, размењено је укупно 2.884 списа, али се ни један не односи на област права интелектуалне својине.

¹⁶ Интеграција правосудја у правосудни систем Косова, у контексту европских интеграција и дијалога Београда и Приштине, Комитет правника за људска права, <https://www.yucom.org.rs/wp-content/uploads/2021/03/Integracija-srpskog-pravosudja-na-Kosovu.pdf>, 32, 23. 12. 2024.

¹⁷ Одлука о привременом преносу надлежности Су И-1-23/18, Апелациони суд у Нишу, 16. април 2018. године.

¹⁸ Интеграција правосудја у правосудни систем Косова, у контексту европских интеграција и дијалога Београда и Приштине, Комитет правника за људска права,

Истакнута је неопходност преношења надлежности на функционалан суд у српском правосудном систему, због немогућности ових судова да поступају, на Основни суд и Виши суд у Лесковцу. На основу ове одлуке, закључен је и Споразум о привременом преношењу надлежности¹⁹, којим је, између осталог дефинисано поступање у предметима расправљања заоставштине и осталим ванпарничним предметима, парничним и извршним предметима²⁰. У споровима из области права интелектуалне својине, према Закону о уређењу судова²¹, надлежан је Привредни суд (чл. 27. став 2.). Привредни суд у Нишу месно је надлежан, сходно члану 17. став 2. Закона о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава²² и наставља да врши законске надлежности за територију Аутономне покрајине Косово и Метохија, до доношења посебног закона. Међутим, за предмете кривичног судског гоњења у области интелектуалне својине, у првом степену надлежан је основни суд²³, па ће због тога на основу свега изложеног, бити надлежан основни суд у Лесковцу.

Све се више бележи тренд пораста коришћења арбитражних услуга и других вансудских процедура у решавању спорова, који све више добија на значају у односу на традиционални судски метод решавања спорова. Све више расте и интересовање странака за алтернативама у погледу решавања спорова, које ће им омогућити ефикасно, флексибилно и јефтино решавање спорова и које не угрожава њихове пословне односе. Можда је то један од начина превазилажења проблема решавања спорова у области интелектуалне својине на овим просторима. (Беловић, Дамјановић, 2011, 68).

2.2.3. Мала и средња предузећа и право интелектуалне својине

Мала и средња предузећа данас су покретачка иновативна снага у глобалној економији. Мала и средња предузећа обављају приближно 90% светског пословања, запошљавају приближно 50% светске радне снаге и стварају око 40% националног дохотка у већини националних економија.

<https://www.yucom.org.rs/wp-content/uploads/2021/03/Integracija-srpskog-pravosudja-na-Kosovu.pdf>, 23. 12. 2024.

¹⁹ Споразум о спровођењу Одлуке о привременом преношењу надлежности потписан од стране председника Апелационог суда у Нишу, председника Вишег суда у Лесковцу, председника Основног суда у Лесковцу, бившег председника Вишег суда у Косовској Митровици, бивше председнице Основног суда у Косовској Митровици и државног секретара Министарства правде 17. априла 2018. године.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Закон о уређењу судова, “Сл.гласник“ РС бр.10/2023.

²² Закона о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава²² („Сл. гласник РС“, бр.101/2013).

²³ Стратегија развоја интелектуалне својине, “Сл.гласник“ РС бр 78/2018.

Најновије истраживање „Intellectual property rights and firm performance in the European Union“ спроведено од стране Европског завода за патенте (ЕПО) и Завода за интелектуалну својину Европске уније (ЕУИПО) показује да европски привредни субјекти који су заштитили своју интелектуалну својину у просеку остварују значајно боље резултате на тржишту у односу на оне који то нису учинили.²⁴ Улагање у заштиту иновација представља један од кључних елемената за привлачење инвестиција, одрживи развој и дугорочан успех на тржишту.²⁵

Морамо да приметимо да су представници малих и средњих предузећа српске националности изузети са оваквих догађаја.

Едукација и укључивање малих и средњих предузећа је неопходна и у циљу промовисања производа који потичу са Косова и Метохије, и чија би заштита правима интелектуалне својине, конкретније, ознакама порекла производа, допринела порасту привредног развоја. Заштита производа, односно ознака географског порекла, може да буде „добар алат“ за „брендирање локалних заједница“ и за подстицање њиховог економског развоја. Неопходна је првенствено финансијска помоћ од стране релевантних европских организација, које се баве заштитом људских права на „тзв. Косову“ у циљу увођења и сертификације система безбедности и квалитета хране, посебно са ознаком географског порекла. Заштита географског порекла доприноси развоју руралних средина и сеоског туризма, јер се стварају услови за опстанак малих и пољопривредних газдинстава²⁶.

3. ЗАКЉУЧАК

Интелектуална својина, као нематеријална својина, није очигледна, што мења схватања о допуштености, односно недопуштености, па је један од главних задатака подизање јавне свести о значају ауторских права и интелектуалне

---

²⁴ Студија је обухватила преко 119.000 привредних субјеката из свих 27 држава чланица Европске уније у периоду од 2013. до 2022. године. Резултати студије су показали да привредни субјекти који поседују патенте, жигове или индустријски дизајн имају у просеку 41% већи приход по запосленом. Посебно је изражен ефекат код малих и средњих предузећа: њихов приход по запосленом је у просеку 44% већи у односу на оне које нису заштитиле своју интелектуалну својину.

²⁵ Нова студија ЕПО и ЕУИПО открива да привредни субјекти који штите своју интелектуалну својину бележе знатно боље пословне резултате, <https://www.zis.gov.rs/vesti/2025-nova-studija-epo-i-euipo-ipr-and-firm-performance/17.01.2025>.

²⁶ Производи са географским пореклом важни за локални развој, <https://www.agronews.rs/proizvodi-sa-geografskim-poreklom-vazni-za-lokalni-razvoj/21.12.2024>.

својине у целини.²⁷ Економски раст, више радних места и заштита потрошача су императиви када је реч о заштити интелектуалне својине на простору Косова и Метохије. Али, на овим просторима функционишу **два паралелна система заштите**, српски, са дугогодишњом традицијом заштите права интелектуалне својине и „тзв. косовски“, који је у повоју. Намеће се питање, да ли су све акције спроведене у протеклом периоду донеле економски раст, више радних места и заштиту потрошача? Не, нису донеле. Зашто? Суштински услов је политичке природе (чланство у УН, СТО, итд.).

„Тзв. Косво“, није члан Светске организације за интелектуалну својину (у даљем тексту WIPO)! Да би постала чланица WIPO-а, држава мора да депонује инструмент о ратификацији или приступању код генералног директора WIPO а. Конвенција о оснивању WIPO а, предвиђа да је чланство отворено за сваку државу која је: чланица Париске уније за заштиту индустријске својине ²⁸или члан Бернске уније за заштиту књижевних и уметничких дела ²⁹или члан Уједињених нација односно, било које од специјализованих агенција Уједињених нација, или Међународне агенције за атомску енергију, или је страна у Статуту Међународног суда правде; или позвана од стране Генералне скупштине WIPO да постане члан. За разлику од Србије, „тзв. Косово“, правно гледано **не може да постане члан наведених организација!** Намеће се онда питање, зашто представници „тзв. Косова“ у поступку доношења прописа и реализацији спровођења заштите у овој области, искључују сарадњу и искуство српских стручњака у овој области.

Зашто надлежни органи у процесу предузимања акција сузбијања пиратерије и кривотворења на овим просторима, као и у процесу унапређења нивоа заштите у области права интелектуалне својине, игноришу српске представнике? Република Србија, у правном континуитету преко Краљевине Србије, једна је од 11 земаља оснивача Париске уније (1883), она је Управу за заштиту индустријске својине основала још 1920. године Тада је наследник престола тадашње Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Александар

---

²⁷ Стратегија развоја интелектуалне својине, www.zis.gov.rs, 21. 12. 2024.

²⁸ Париска конвенција за заштиту индустријске својине од 20. марта 1883 . година, ревидирана у Бриселу 14. децембра 1900. године у Вашингтону 2. јуна 1911. године, у Хагу 6. новембра 1925. године, у Лондону 2. јуна 1934. године, у Лисабону 31. јуна 1911. године и 14. октобра 19. године. 1967. године, „Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори и други споразуми“, бр. 5/74 и „Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 7/86 – др. уредба.

²⁹ Закон о ратификацији Бернске конвенције за заштиту књижевних и уметничких дела, ("Сл. лист СФРЈ", бр. 14/75 и "Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 4/86 - уредба).

Карађорђевић донео Уредбу о заштити индустријске својине којом је установљена Управа заштите својине индустрије.³⁰

Видели смо из наведеног Извештаја који је објавила ЕК³¹ да је одобрен буџет од два милиона евра, за подршку ЕУ „тзв. Косову“ у развоју система заштите права интелектуалне својине, 2018.године. Српска заједница није добила ни један евро из одобреног буџета. Повреде права Срба учињене су и **игнорисањем српских представника у регионалним акцијама** које се односе на област интелектуалне својине. **Изостанак представника српске националности је примећен и на скуповима представника малих и средњих предузећа**, чија је тема, неопходност заштите иновација предузећа. Догађаји попут ових округлих столова, су од пресудне важности, јер помажу „тзв. косовским предузећима“ да стекну знања о постојећим системима привредног правосуђа и у потпуности користе могућности које им пружају.

Углавном, Срби су изложени различитим облицима дискриминације који укључују као што смо видели, **недоступност правних институција и служби**. На Космету је, услед политичке ситуације, значајан број Срба који живи у енклавама ван институционалне подршке или у окружењу где српске правне и институционалне структуре нису признате. Треба нагласити да је у питању институција (Завод за интелектуалну својину са седиштем у Београду) која је свој стручни ауторитет градила од 1920. године и призната је у целом свету, осим на „тзв.Косову“!

Српским носиоцима права интелектуалне својине на Космету, често је недоступна адекватна правна помоћ, јер не постоје надлежне институције које могу да заштите њихова права у оквиру „тзв. косовског правног система“. У образложењу Одлуке Апелационог суда у Нишу³², наводи се да долази до **констаног кршења основних људских права на овом подручју**, јер грађани не могу да покрећу судске поступке, односно не уживају судску заштиту, или наставе већ започете, нити да принудно изврше правноснажне судске одлуке.³³ За територију Аутономне покрајине Косово и Метохија, месно је надлежан

---

³⁰ Историјат Завода за интелектуалну својину Републике Србије, <https://www.zis.gov.rs/o-zavodu/istorijat-zavoda/23.12.2024>.

³¹ EU Support for Intellectual Property Rights System in Kosovo, https://neighbourhoodenlargement.ec.europa.eu/document/download/b0fe638b-39f0-4b74-a111-ec94b25c8502_en?filename=ipa_2017_040505.05_ks_eu_support, 23.11.2024.

³² Одлука о привременом преносу надлежности Су И-1-23/18, Апелациони суд у Нишу, 16. април 2018. године.

³³ Интеграција правосуђа у правосудни систем Косова, у контексту европских интеграција и дијалога Београда и Приштине, Комитет правника за људска права, <https://www.yucom.org.rs/wp-content/uploads/2021/03/Integracija-srpskog-pravosudja-na-Kosovu.pdf,32>, 23. 12. 2024.

Привредни суд у Нишу³⁴ који наставља да врши законске надлежности за територију Аутономне покрајине Косово и Метохија, до доношења посебног закона. Међутим, за предмете кривичног судског гоњења у области интелектуалне својине, у првом степену надлежан је основни суд³⁵, па ће због тога на основу свега изложеног, бити надлежан Основни суд у Лесковцу.

Надамо се да ће надлежне наднационалне институција као и невладине организације које се баве питањем заштите и промовисања интелектуалних права да чују и наш глас и помогну нам у превазилажењу проблема. Наш Правни факултет из Приштине, са седиштем у Косовској Митровици је потписао прошле године Споразум о сарадњи са Заводом за интелектуалну својину са седиштем у Београду³⁶. Споразумом су на основу утврђених заједничких дугорочних интереса, обе институције дефинисале различите области сарадње. Поред едукација, спровођења акција у циљу подизања нивоа свести код јавности о значају заштите интелектуалних права, циљ сарадње је и пружање стручне помоћи у поступку националне али и међународне заштите, првенствено географских ознака порекла, удружењима, малим и средњим предузећима као и појединцима са ових подручја. Као што смо навели, то би допринело привредном развоју наше средине, јер се стварају услови за опстанак малих предузећа и пољопривредних газдинстава. Неприхватањем ознака већ признатих од стране ЗИС, зауставља се развој, економски неразвијеног подручја! Систем географских ознака је успостављен, међутим, још увек нема производа заштићених географском ознаком. Зашто се не би онда на листи заштићених производа са ознаком географског порекла, уз помоћ међународних снага, поред златарског сира, ужичке пршуте или ариљске малине, пронашао и шарски сир или дечанско вино.

Неке од најгорих повреда људских права су резултат дискриминације појединих група. И у годишњем извештају Европске комисије за 2022. годину, истакнуто је да „тзв. косовски закон о заштити од дискриминације“ је суштински усклађен са европским и међународним нормама, али је његова примена (што смо из свега изложеног и видели) и даље ограничена (Манфред, 2011,5).

Право на једнакост и начело недискриминације, експлицитно дефинисани у међународним и регионалним уговорима о људским правима су, према томе, од највећег значаја за људска права. Право на једнакост обавезује државе да обезбеде поштовање људских права без дискриминације по било ком основу, укључујући пол, расу, боју коже, језик, вероисповест, политичко или друго

---

³⁴ Чл.17. Закона о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштва³⁴ („Сл. гласник РС“, бр.101/2013).

³⁵ Стратегија развоја интелектуалне својине,“ Сл. гласник“ РС бр. 78/2018.

³⁶ Споразум је потписан 7.јуна 2024. године у Београду.

мишљење, национално, етничко или друштвено порекло, припадност националној мањини, итд. Врло често, дискриминаторни критеријуми које користе државе и недржавни актери да спрече одређене групе да у потпуности уживају сва или нека људска права се заснивају на таквим карактеристикама.³⁷ Захваљујући универзалности духовних садржаја који су предмет заштите интелектуалних права, надамо се да ће проблеми са којима се суочавамо бити превазиђени, јер је то у интересу свих који живе на овим просторима!

ЛИТЕРАТУРА

Бесаровић, Б. 2000. Интелектуална својина, индустријска својина и ауторско право, Београд, 23.

Беловић, Ј. Дамјановић, Г. 2011. WIPO Центар за арбитражу и медијацију, *Зборник радова Правног факултета са привременим седиштем у Косовској Митровици*, 68.

Ивановић, С. 2016. Судска заштита субјективних права интелектуалне својине, Крагујевац, 2.

Европска конвенција о људским правима, преузето 19. 01. 2025. <https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention>.

EU Support for Intellectual Property Rights System in Kosovo, преузето 20. 12. 2024. са https://neighbourhoodenlargement.ec.europa.eu/document/download/b0fe638b-39f0-4b74-a111-ec94b25c8502_en?filename=ipa_2017_040505.05_ks_eu_support.

Интеграција правосуђа у правосудни систем Косова, у контексту европских интеграција, 2022, преузето 23. 12. 2024. са <https://yucom.org.rs/integracija-pravosuda-u-pravosudni-sistem-kosova-u-kontekstu-evropskih-integracija-i-dijaloga-beograda-i-pristine-2/>.

Историјат Завода за интелектуалну својину Републике Србије, преузето 23.12.2024. са <https://www.zis.gov.rs/o-zavodu/istorijat-zavoda/>.

Манфред, Н. 2011. Људска права, приручник за посланике, 5, преузето 21. 12. 2024. са <http://www.equilibrium.rs/knjiga/B-29572/ljudska-prava-prirucnik-za-poslanike>.

Марковић, М . 2007. Општи увод у право интелектуалне својине“, 2. преузето 23. 12. 2024. са http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_sr/pdf/seminari/6nov2007_uvod_u_pravo_is.pdf.

Одлука о привременом преносу надлежности Су И-1-23/18, Апелациони суд у Нишу, 16. април 2018. Године

“Право интелектуалне својине, шта је потребно да знамо пре уласка у ЕУ“, Стандард преузето 15.05. 2020. <https://www.standard.co.me/drustvo/pravo-intelektualne-svoijine-sta-je-potrebno-da-znamo-prije-ulaska-eu/>.

Производи са географским пореклом важни за локални развој, преузето 21. 12. 2024. <https://www.agronews.rs/proizvodi-sa-geografskim-poreklom-vazni-za-lokalni-razvoj>.

Радни документ ЕК, Извештај Косово 2018, 58, преузето 21. 12. 2024. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/01_kosovo_report_2018_srpski.pdf.

Trilateral meeting between Kosovo, Albania and North Macedonia in the field of industrial property, преузето 21. 12. 2024. <https://kipa.rks.gov.net/Page.aspx?id=1,10,195>.

Смикић, М. 2024. Право интелектуалне својине као део корпуса људских права, преузето 19.01. 2025. са https://acdc-kosovo.org/sr-latn/op-ed/op-ed-pravo-intelektualne-svoijine-kaao-deo-korpusa-ljudskih-prava#_ftn2.

Стратегија развоја интелектуалне својине, “Сл.гласник“ РС бр 78/2018.

Стручњаци за права интелектуалне својине деле увиде са косовским предузећима, преузето 21. 12. 2024. <https://www.usaid.gov/sr/news/intellectual-property-rights-experts-share-insights-kosovo-businesses>.

Стратегија сарадње за развој земље, 13. мај 2020 до 13. маја 2025, преузето 18 .01. 2025. https://www.usaid.gov/sites/default/files/2022-05/Serbian_CDCS-Kosovo-2020-2025_-_final.pdf.

Стратегија развоја интелектуалне својине, “Сл. гласник“ РС бр 78/2018.

Универзална декларација о правима човека, преузето 18. 01. 2025. https://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf.

Уредба о ратификацији Конвенције о оснивању Светске организације за интелектуалну својину од 1967. године, (“Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори и други споразуми”, бр. 31/72 и “Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори”, бр. 4/86 - др. уредба.

Закон о потврђивању Конвенције о признању Европских патената од 5. Октобра 1973. године „Сл. Гласник РС-Међународни уговори“, бр.5/2010, „Сл. Гласник РС“, бр. 99/2011.

Закон о уређењу судова, “Сл.гласник“ РС бр.10/2023.

Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава „Сл. гласник РС“, бр.101/2013.

Gordana DAMJANOVIĆ, Ph.D

Associate Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS AS PART OF INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS

Summary

Adequate legal protection for intellectual creations is a necessary prerequisite for the proper functioning of the system. Thanks to the subject of protection, which includes creations in the fields of science, literature, and art, as well as industry, a high degree of harmonization with international, or rather European, rules has been achieved. However, the problem is that in the region of Kosovo and Metohija, two parallel protection systems exist: the Serbian one, with a long-standing legal tradition, and the Albanian one, which is in its infancy. Another issue is that the relevant international bodies objectively favor the Albanian protection system, completely neglecting the interests of Serbian spiritual creators as well as the users of protected rights. In addition to supporting the reform of legislation, the project funded by the EU aimed at the effective implementation of new laws. Steps have also been taken to improve the enforcement of intellectual property rights. It must be emphasized that these activities have been lacking in the part of Kosovo where the predominantly Serbian population resides. In the Autonomous Province of Kosovo and Metohija, Serbian courts are unable to act, which also leads to the violation of basic human rights! In general, Kosovo Serbs are exposed to various forms of discrimination, including inaccessibility to legal institutions and services. By not recognizing patents and other forms of intellectual property protection registered by the internationally recognized Intellectual Property Office based in Belgrade, the economic interests of the entire community are jeopardized. Thanks to the universality of the spiritual contents that are the subject of intellectual property protection, we hope that the problems we face will be overcome, as this is in the interest of all who live in these areas.

Key words: human rights, copyright, patents, trademarks, origin labels.

Јелена ЈАКШИЋ¹

UDK 346.545:621.395.721.5(497.115)

ПИТАЊЕ ТЕЛЕКОМА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Апстракт:

Проблеми везани за телекомуникације и слободу информисања у контексту људских права на Косову и Метохији постоје готово дуже од две деценије, комплексни су и захтевају свеобухватно решавање. Да би се постигао напредак, неопходно је узети у обзир све политичке, економске и друштвене факторе који утичу на креирање климе у којој проблем egzистира. Република Србија је суочена са великим изазовима у усклађивању интереса српског народа са међународним обавезама и стратешким циљевима који су постављени, без угрожавања стабилности региона у дугорочној перспективи. Оно што је јасно је да се мора увећати улога међународних актера и створити већа политичка спремност за компромисе, како би се олакшала нормализација односа и нашла конкретна решења за проблеме на терену.

Кључне речи: Косово и Метохија, телекомуникације, људска права, Телеком, Споразум о телекомуникацијама.

1. УВОД

Простор Косова и Метохије карактерише слојевита криза која укључује етничке, националне и геополитичке аспекте, а чији корени датирају још од античког доба и Отоманске империје, преко балканских ратова и оба светска рата, затим статуса покрајине у социјалистичкој Југославији, па до не тако давне агресије НАТО снага на СРЈ, албанског тероризма и актуелних преговарачких процеса (Стошић, Живојиновић, 2022, 41). Компанија „Телеком Србија“, има важну улогу у пружању телекомуникационих услуга Србима на Косову и Метохији, а њено пословање на том подручју у великој мери зависи од политичког и правног контекста који проистиче из Споразума о телекомуникацијама из 2013. године и ширег дијалога Београда и Приштине који се води уз посредство Специјалног изасланика за дијалог именованог од стране Високог представника Европске уније за спољну политику и безбедност. Наиме,

---

¹Асистент, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, jelena.jaksic@pr.ac.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8281-5590>.

Компанија „МТС д.о.о.“ основана је 2015. године у складу са Споразумом. Оснивач и власник је компанија „Телеком Србија“ која је пословала као једина српска телекомуникациона компанија на Косову и Метохији.¹ Као таква ова компанија успешно послује у десет држава у региону и до сада није имала никаквих приговора на регуларност свог пословања. Међутим, компанија „Телеком Србија“ и њена ћерка фирма „МТС д.о.о.“ суочавају се са значајним изазовима у пружању телекомуникационих услуга на КиМ. Седиште компаније је у Косовској Митровици, али она има своје испоставе и у другим српским срединама на КиМ. Поред телевизије, „МТС д.о.о.“ корисницима нуди услуге интернета, мобилне и фиксне телефоније.² Ова компанија, омогућава Србима на КиМ да користе услуге „Телекома Србија“, али под именом фирме регистроване у Приштини. На овај начин се формално задовољавају захтеви Привремених институција самоуправе у Приштини, али се задржава присуство српског телекомуникационог система. На овом примеру можемо видети да простора за компромисна решења има, али и да је реализација компромиса на „климавим ногама“ и да у великој мери зависи од политичке воље владајућих структура.

2. ПОЗАДИНА ПОСЕБНОГ СТАТУСА „ТЕЛЕКОМА СРБИЈЕ“ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Споразум је омогућио континуитет пословања „Телекома Србије“ на простору Косова и Метохије, али његова имплементација суочава се са бројним техничким и политичким препрекама. Изазови у примени техничког Споразума о телекомуникацијама, укључујући административне баријере, политизацију телекомуникација и недостатак политичке воље за пуно спровођење, настављају да компликују рад „МТС д.о.о.“ и доступност квалитетних телекомуникацијских услуга на Косову и Метохији.

2.1. Споразум о телекомуникацијама

Споразум, представљен као споразум „историјског помирења“, коначно је прокламовао решење „косовског чвора“ па према томе и крајње успостављање добросуседских односа и дугорочног мира на Балкану (Радовановић, Обрадовић, 2020, 356). Споразум из 2013. године игра кључну улогу у регулисању телекомуникација на „тзв. Косову“, укључујући и статус „Телекома Србије“. Споразум гарантује да „Телеком Србија“ може наставити пружање услуга на КиМ, али са одређеним ограничењима. Кључне одредбе Споразума, као што су право на инфраструктуру, формирање компаније „МТС д.о.о.“, и увођење

---

¹ Видети: Извештај о напретку у дијалогу Београда и Приштине (Април, 2016), 8.

позивног броја +383 за „тзв. Косово“, омогућавају функционисање „Телекома Србије“ у српским срединама.³

Овај компромис омогућава очување телекомуникацијских веза између централне Србије и КиМ, истовремено испуњавајући захтеве „тзв. косовских власти“ за регулацију телекомуникационог сектора. Признавање посебног статуса „Телекома“ резултат је балансирања политичких интереса, техничких потреба и људских права, али ово питање остаје и даље изазовно због континуираног постављања техничких и политичких баријера.

2.2. Издавање лиценце и признавање права на инфраструктуру

Након самопроглашења независности „тзв. Косова“, 2008. године, привремена власт у Приштини је започела покушаје да ускрати или отежа рад српским компанијама које су до 2008. године готово несметано функционисале. Акције су биле усмерене и на „МТС“, који је радио на КиМ на основу старих, преузетих лиценци. Овај период је означен као почетак правних и регулаторних напора да се „МТС и друге српске компаније прилагоде „тзв. косовским законима“. „Телеком Србија“ је добио могућност да настави са радом кроз оснивање нове фирме регистроване по „тзв. законима Косова“. Нова фирма, под називом "МТС д.о.о.", регистрована је као компанија ћерка „Телекома Србија“, која формално послује под „тзв. косовским регулаторним оквиром“, након потписивања Споразума о телекомуникацијама из 2013. године.

Десет година касније, одлука „тзв. Агенције за регистрацију пословања“ у Приштини (АРБК) о укидању компаније „МТС д.о.о.“ од 31. јула 2023. године изазвала је значајну пажњу, јер се радило о једном од главних оператера који пружају мобилне и телекомуникационе услуге на Косову и Метохији. „Телеком Србија“ је одмах изразила неслагање поводом ове одлуке, наводећи да је она правно неутемељена и да крши европске и међународне стандарде, као и споразуме између Београда и Приштине, а посебно Споразум из 2013. године који регулише телекомуникације на овом подручју. Одлука је заснована на тврдњи да један од чланова менаџмента компаније „МТС д.о.о.“ има лична документа издата од стране Републике Србије, што се сматрало спорним, из разлога што је Споразумом предвиђено да менаџери компанија које послују на КиМ користе документа привремених приштинских институција. Према томе, укидање компаније засновано је на "неоснованим критеријумима" који нису у складу са постојећим правним оквирима.

---

² Видети: Извештај о напретку у дијалогу Београда и Приштине (Октобар, 2015), 9.

³ У складу са регулативом Међународне уније за телекомуникације (ITU) број Е 164 тачка 4.1, Косову* се може доделити позивни број који је намењен географским подручјима у оквиру држава.

„Телеком Србија“ је оснивањем компаније „МТС д.о.о.“ наставио са радом на КиМ, у складу са Споразумом. Међутим, одлука о укидању компаније „МТС д.о.о.“ у 2023. години довела је до контроверзи. „Телеком Србија“ је оспорио ову одлуку, истичући да је она неоснована и да је у супротности са међународним стандардима и у супротности са Споразумом о телекомуникацијама. „Телеком Србија“ је нагласио да је „МТС д.о.о.“ основан у складу са Споразумом и да послује у власништву „Телекома Србија“ већ скоро десет година. Менаџери су истакли да ће искористити право на жалбу у року од 30 дана од дана доношења одлуке како би заштитили своје интересе и интересе корисника на Косову и Метохији.

2.3. Административне, техничке, регулаторне и политичке препреке у пословању „Телекома“ на Косову и Метохији

У деценијској примени Споразума о телекомуникацијама примећени су значајни политички изазови у његовој имплементацији. Привремене институције самоуправе у Приштини често тумаче Споразум у складу са својим политичким интересима, ограничавајући право „Телекома Србије“ на коришћење инфраструктуре.⁴ Привремене институције самоуправе у Приштини често интерпретирају Споразум у складу са својим политичким циљевима, инсистирајући на потпуном усклађивању телекомуникационог сектора са „тзв. косовским законодавством“. Бележени су случајеви оспоравања права „Телекома Србије“ да користи инфраструктуру или фреквенције, иако је то јасно дефинисано Споразумом. С друге стране, Београд критикује Споразум, сматрајући га неефикасним механизмом заштите права на информисање. „Телекому Србије“ често се постављају административне препреке које успоравају пружање услуга, попут ограничења коришћења фреквенција и издавања дозвола.

Привремене институције самоуправе у Приштини често захтевају додатне дозволе или условљавају коришћење, што успорава пружање телекомуникационих услуга. Наведене акције имале су негативне последице на квалитет услуга у српским срединама, и корисници су често лишавани адекватне телекомуникацијске везе. Београд и Приштина често се оптужују за неиспуњавање обавеза из постојећих споразума, што доводи до бројних административних проблема који отежавају пословање „МТС д.о.о.“ на КиМ. Привремене институције самоуправе у Приштини намећу додатне бирократске захтеве, као што су високи порези и административне таксе, што значајно повећава трошкове компаније и компликује њено функционисање. Поред тога,

---

⁴ Видети: Извештај о напретку у дијалогу Београда и Приштине (Октобар, 2016), стр. 10.

чести су и захтеви за уклањање телекомуникацијске опреме, што доводи до техничких потешкоћа и угрожавања могућности одржавања стабилног и квалитетног сервиса за кориснике.

Проблеми са фреквенцијама такође представљају значајну препреку, јер иако Споразум предвиђа одређене фреквенције за „МТС д.о.о.“, привремене институције самоуправе у Приштини повремено ограничавају приступ овим фреквенцијама или блокирају њихов пренос, што значајно отежава пружање услуга и угрожава стабилност телекомуникацијске мреже.

Привремене институције самоуправе у Приштини континуирано намећу нове регулаторне захтеве који нису у складу с одредбама Споразума, попут захтева за додатне лиценце или усаглашавање са „тзв. косовским законодавством“. Ови захтеви доводе до правних конфликта, додатних трошкова и потребе за поновним процесима легализације и адаптације инфраструктуре, што компликује пословање „МТС д.о.о.“.

Запослени у „МТС д.о.о.“ суочавају се са бројним административним препрекама у погледу добијања радних дозвола, што нарушава функционалност компаније. Поред тога, политички и физички притисци којима су запослени изложени могу довести до угрожавања њихове безбедности и радне атмосфере. За кориснике, проблем представља инсистирање Приштине на преласку на нови позивни број +383, што изазива додатне техничке компликације и усложњава политичку кризу.

Модернизација телекомуникацијске мреже сусреће се са бројним препрекама. Привремене институције самоуправе у Приштини намећу техничке стандарде који захтевају значајне промене у постојећој инфраструктури, што доводи до додатних трошкова и успорава процес унапређења мреже. У неким случајевима, нове инвестиције су блокиране или ограничене, што развој и модернизацију мреже чини готово немогућим.

Приштина активно лобира у међународним институцијама како би се ограничио утицај „Телекома Србије“ на пословање ћерке фирме, покушавајући тиме да минимизира његово присуство на КиМ. Ови притисци укључују захтеве за одузимање фреквенција и смањење утицаја компаније на међународном тржишту, што ствара додатне правне и политичке компликације за „МТС д.о.о.“. Дакле, наведене административне, техничке, регулаторне и политичке препреке значајно компликују пословање „МТС д.о.о.“ на КиМ, угрожавајући и економске интересе компаније и права корисника на приступ квалитетним телекомуникацијским услугама.

3. ПРАВО НА СЛОБОДУ ИНФОРМИСАЊА И КОМУНИКАЦИЈЕ У СВЕТЛУ ЕВРОПСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА И ОСНОВНИМ СЛОБОДАМА

„Телеком Србија“ се суочава са правним и политичким препрекама, јер „тзв. Косово“ не признаје њено постојање на простору КиМ. Компанија наставља да пружа услуге, али је цео процес оптерећен међународним правним изазовима. „Телеком Србија“ је фокусиран на покретање бројних процедура како би осигурао даљи рад на КиМ. У контексту телекомуникација на КиМ, примена чл. 10 Европске конвенције о људским правима и основним слободама поставља низ питања која се односе на права корисника на овом подручју. Кључна права која се повезују с овим чланом су право на слободан приступ информацијама, право на приватност и заштиту података, као и слобода пружања комуникационих услуга. Када се при анализи ових права разматрају конкретни услови на КиМ, постаје очигледно да постоје значајне препреке које доводе до нарушавања људских права, чиме се угрожавају и демократски принципи и основне слободе становништва. Један од најважнијих аспеката је право на слободан приступ информацијама, које подразумева да грађани имају неометан приступ телекомуникацијским услугама. Међутим, на „тзв. Косову“ су врло често примећене административне препреке и ограничења у функционисању телекомуникацијских компанија, као што је „Телеком Србија“. Симптоматично је да препреке погађају само компаније у српској својини. Ове баријере могу се посматрати као повреда права на приступ информацијама, јер отежавају српској заједници на КиМ да се информише и комуницира у складу са савременим стандардима.⁵

Још један кључни фактор у овом контексту је недостатак стабилног и транспарентног законодавног оквира за телекомуникације. На КиМ, без јасних закона који регулишу овај сектор, постоји стална правна несигурност, нарочито за компаније у српској својини. Правна несигурност резултује у отежаном приступу телекомуникацијским услугама и додатно дискриминише српске кориснике, који се често суочавају са административним препрекама и селективном применом закона. Поред тога, промене у законодавству које се примењују ретроактивно, као што је било у случају са Приштином, стварају

---

⁵ Видети одлуке Европског суда за људска права: Одлука *Sunday Times v. The United Kingdom*, Caseno. 6538/74, European Court of Human Rights, од 26 априла 1979, која се односи на слободу изражавања и права на слободан приступ информацијама. Суд је закључио да сва ограничења која се односе на ова права морају бити неопходна и пропорционална у демократском друштву. У одлуци *Cengiz and Others v. Turkey*, Case no. 48226/10, European Court of Human Rights, од 1. децембра 2015. ЕСЉП је донео одлуку да ограничења на интернету која спречавају слободан приступ информацијама могу представљати кршење Европске конвенције о људским правима.

додатне правне изазове, не само за телекомуникацијске компаније попут „Телекома Србије“, већ и за њихове кориснике.

Правна несигурност има дубоке последице на економију и социјални живот, јер српске компаније које зависе од телекомуникацијских услуга, али и грађани који користе ове услуге, не могу да рачунају на стабилност и сигурност у овом сектору. Овакав пример показује колико је важно имати јасан законски оквир који осигурава правну сигурност и равноправност за све актере у овом сектору. Без стабилног и предвидљивог законодавства, правни систем на КиМ не пружа адекватну заштиту за компаније и појединце који зависе од телекомуникацијских услуга.

Дискриминација је, дакле, значајан проблем. Срби на КиМ се суочавају с ограниченим приступом телекомуникацијама, што нарушава њихова права на равноправност и слободу у области комуникација. Многи Срби су зависни од услуга „Телекома Србије“ због квалитета и сигурности које ова компанија пружа, али им ограничења у доступности ових услуга отежавају свакодневни живот и економске активности. То може довести до социјалне изолације и, дугорочно, до економске маргинализације. Поред тога, овакве препреке имају дубоке последице по приватност и заштиту података. На КиМ, где многи грађани користе српске телекомуникацијске мреже, постоји ризик од злоупотребе података и преувеличаног надзора. Недостатак адекватне заштите података у овом контексту озбиљно угрожава право на приватност, што је основно људско право које је постављено као стандард у европским и међународним правним оквирима.⁶

---

⁶ Видети судске одлуке: Одлука *D.H. and Others v. Czech Republic* Caseno. 57325/00, European Court of Human Rights, од 13 новембра 2007, где је ЕСЉП утврдио да дискриминација на основу различитих својстава, као што су етничка припадност или национално порекло, може нарушити основна људска права, као што је право на равноправност и недискриминацију. Одлука *S. and Marper v. United Kingdom* Caseno. 30562/04 and 30566/04, European Court of Human Rights, од 4 децембра 2008. године, где је ЕСЉП донео одлуку да је бесконачно чување података о криминалним поступцима на основу истих подложно злоупотреби и крши право на приватност, што је важан аспект који се може повезати са потенцијалним ризицима на тзв. Косову који угрожавају приватност грађана. У одлуци *Kruslin v. France* Caseno. 11801/85, European Court of Human Rights, од 24 априла 1990. године Суд је утврдио да је право на приватност и заштиту комуникација основно људско право, а било каква незаконита ограничења или мера надзора на комуникацијама без јасних и законских основа представљају повреду права на приватност, што је слично претњама којима су изложени грађани који користе српске телекомуникацијске услуге на КиМ. Видети: Одлука *O’Keeffe v. Ireland* Caseno. 35810/09, European Court of Human Rights, од 28 јануара 2014. године је утврдио да неједнакости у приступу важним услугама, као што су телекомуникације, могу значајно утицати на права особа, нарочито у контексту њиховог економског развоја и интеграције у друштво. У случају *Hurtado v. Spain* Caseno. 24203/10, European Court of Human Rights, од 5 новембра 2013. године, ЕСЉП је утврдио да ограничења која се односе на кључне

Поред економских и социјалних последица, постоје и озбиљне последице по образовање, јер млади људи на КиМ који су ограничени у приступу интернет услугама имају мање шансе да се образују и развијају дигиталне вештине које су неопходне за модерно тржиште рада. Поред тога, технолошке препреке које постоје у комуникацијама утичу на социјалну повезаност.

Политизација телекомуникација, као стратегија политичког притиска, такође представља значајан изазов. Овај сектор, који је у савременом друштву од кључне важности, често постаје инструмент у дипломатском надметању, што додатно погоршава ситуацију и ствара непотребне тензије. Када разматрамо проблем телекомуникација и људских права на „тзв. Косову“, важно је истаћи бројне аспекте који доводе до озбиљних ограничења у области слободе комуникација и приступа информацијама. С тим у вези важно је да међународне организације као што су Европска унија и Уједињене нације, имају већу улогу у надзору и имплементацији договора, како би се Споразум спроводио у потпуности.

Један од најзначајнијих аспеката овог проблема је и дигитална подела која постоји између различитих етничких заједница на КиМ. Срби на Косову и Метохији често се суочавају са озбиљним потешкоћама у приступу телекомуникацијским услугама, што их ставља у неповољан положај када је у питању интеграција у глобалну и регионалну економију. Дигитална повезаност више није питање удобности, већ економског опстанка. Оне српске компаније које зависе од доброг приступа интернету и другим телекомуникацијским услугама су сведене на маргину, што их спречава да учествују у дигиталном тржишту и у економском животу региона.⁷

Тиме се додатно повећава јаз између различитих етничких заједница на „тзв. Косову“ и смањује могућност за економски и друштвени развој. Ова неједнакост у приступу телекомуникацијама такође има дубоке последице по образовање, јер млади људи често немају адекватан приступ интернет ресурсима и могућностима за учење на даљину. Ово их ставља у неповољан положај у

услуге, као што су телекомуникације, могу довести до економске маргинализације и неповољног положаја одређених друштвених група.

⁷ Видети: Одлуку *Yildirim v. Turkey* Caseno. 3111/10, European Court of Human Rights, од 18. децембра 2012. године, где је ЕСЉП утврдио да било каква ограничења у приступу интернету и телекомуникацијама могу представљати озбиљну повреду основних права и утицати на интеграцију грађана у глобалну економију. Суд је такође нагласио да одсуство приступа интернету може довести до економске маргинализације, што је директно повезано с дигиталном поделом. Одлука *Vidéotron v. Canada* Caseno. 6645/08, Canadian Human Rights Tribunal, 29 November 2010, такође упућује на закључак ЕСЉП да дискриминација у доступности интернет и телекомуникацијских услуга представља основни изазов за предузећа која зависе од тих услуга за своје пословање, те да недоступност ових услуга може довести до привредне изолације.

односу на своје вршњаке који имају бољи приступ дигиталним алатима, те их лишава могућности за образовање и професионални развој.⁸

Поред образовања и економије, проблеми са телекомуникацијама на „тзв. Косову“ имају дубоке последице и на права мањина, као и на етничке односе. Ограничен приступ телекомуникацијама може се посматрати као облик етничке дискриминације, јер омета свакодневни живот, образовање и економске активности. Тиме се нарушавају права мањина уопште, као и право на слободу кретања, изражавања и учешћа у јавном животу. У таквим условима, повећава се ризик од социјалне изолације и друштвене нестабилности.⁹

Наравно, ова питања нису само локални проблеми, већ имају међународне импликације. Међународна заједница има важну улогу у осигурању поштовања људских права на Косову и Метохији. Недостатак јасних и ефикасних санкција према Приштини, доводи до стагнације и продубљује проблеме. У том контексту, потребно је да међународни актери наставе с притисцима и пружањем подршке, како би се осигурало поштовање људских права и да се створе услови за праведно и слободно тржиште телекомуникација на Косову и Метохији.

Проблеми у области телекомуникација на „тзв. Косову“ представљају озбиљан изазов који се тиче широког спектра људских права. Потребно је хитно решавати ова питања кроз сарадњу међу свим актерима – Београдом, Приштином, међународном заједницом и самим грађанима КиМ. Ова решења треба да омогуће слободан и равноправан приступ телекомуникацијама, што ће директно утицати на побољшање економске ситуације, образовања и социјалне повезаности на КиМ. Кључни изазов за будућност на КиМ лежи у стварању јасног правног и политичког оквира који ће осигурати слободан и равноправан приступ телекомуникацијама. Тек тада ће бити могуће превазићи тренутне препреке и осигурати бољу економску и друштвену сарадњу, чиме ће се допринети дугорочном миру и стабилности региона.

---

⁸ ЕСЉП је у одлуци *R.B. v. Hungary* Caseno. 64602/12, European Court of Human Rights, од 12 новембра 2013. године утврдио да недостатак приступа ресурсима, као што је интернет, може довести до озбиљних неједнакости у образовању и професионалном развоју. У овом контексту, истакнуто је да је приступ интернету и дигиталним алатима кључан за равноправну образовну шансу, те да његова недоступност може довести до дискриминације. Видети и остале одлуке: *Google Inc. v. Spain* Case no. C-131/12, Court of Justice of the European Union, од 13. маја 2014. године.

⁹ Видети одлуке ЕСЉП: *D.H. and Others v. the Czech Republic*, Case no. 57325/00, European Court of Human Rights, од 13. новембра 2007. године, *Çerkez v. Turkey*, Case no. 31591/06, European Court of Human Rights, од 15. јуна 2010. године, *S.A.S. v. France* Case no. 43835/11, European Court of Human Rights, од 1. јула 2014. године, *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* Case no. 27996/06, European Court of Human Rights, од 22. децембра 2009. године, *Sufi and Elmi v. the United Kingdom* Case no. 8319/07, European Court of Human Rights, 28. јун 2011. године.

4. КОМПРОМИС У КОНТЕКСТУ ЉУДСКИХ ПРАВА

Људска права, као што су право на комуникацију, право на идентитет и право на аутономију, представљају темељ за осигурање равноправности и једнакости. Договор о посебном статусу „Телекома Србија“ пружа значајан компромис који осигурава несметан приступ телекомуникацијским услугама, чиме се поштује право на комуникацију и слободан проток информација. Ово је признато као основно људско право у међународним документима као што су Универзална декларација о људским правима и Међународни пакт о грађанским и политичким правима, који јасно дефинишу слободу комуникације као једно од основних права свих људи. Договор такође подржава културну и националну сложеност на Косову и Метохији, јер очување српског позивног броја (+381) није само техничко питање, већ и симболичан чин који помаже очувању српског идентитета и културе у мултиетничком окружењу.

Телекомуникације су основа за модернизацију друштва, као и за приступ образовању, здравственој заштити и пословању. У овом контексту, Београд и Приштина су извршили уступке који осигуравају права обе стране. Како истиче Петровић, у Споразуму се спомињу две стране, али ниједном се не помињу две државе. Тачно је да се каже како стране неће блокирати једна другу нити подстицати друге да ометају напредак на европском путу било које стране. Међутим, с обзиром на то да је европски пут усмерен ка интеграцијама, а чланице тих интеграција могу бити само суверене државе, ово поставља питање о природи тих "страна".¹⁰ Београд је пристао на регистрацију нове компаније, „МТС д.о.о.“, по „тзв. косовским законима“, што представља политички компромис који омогућава „Телекому Србија“ да настави рад, али истовремено задржава везу са српском инфраструктуром. С друге стране, Приштина је омогућила задржавање српске инфраструктуре и коришћење српског позивног броја.

Споразум, подржан од Европске уније, сматра се важним кораком у унапређењу људских права на овом простору. Поштујући људска права као централни принцип, компромис о телекомуникацијама између Београда и Приштине не само да решава техничке проблеме, већ представља корак ка решавању ширих друштвених и политичких питања у овом региону.

5. КРИТИКЕ И ИЗАЗОВИ У ИМПЛЕМЕНТАЦИЈИ СПОРАЗУМА

Иако је Споразум о телекомуникацијама постављен као оквир за решавање сложеног питања телекомуникација између Београда и Приштине,

његова имплементација у пракси показује значајне техничке и административне препреке. Многи аспекти Споразума остали су непримењени или су делимично имплементирани, што изазива напетости и несугласице. „Телеком Србија“ се суочава са низом проблема који угрожавају функционалност договора, а који укључују техничке сметње и практичне препреке у спровођењу решења.

Техничка инфраструктура представља један од главних изазова. Иако „Телеком“ улаже у модернизацију мреже на Косову и Метохији како би обезбедио квалитетне услуге за Србе, овај процес се одвија у контексту сталних административних препрека. „Телеком“ је често виђен као део шире стратегије Србије за подршку Србима на КиМ, што додатно компликује ситуацију, јер Привремене институције самоуправе у Приштини редовно покушавају да ограниче његово присуство. Осим тога, **подршка Србима** коју „Телеком“ пружа, уз све техничке и политичке изазове, остаје важан аспект у очувању повезаности српских средина на Косову и Метохији са остатком Србије.

Политички изазови и даље играју значајну улогу. Иако је компромис о посебном статусу „Телекома Србије“ на КиМ постигнут, његова примена није без проблема. **Практичне препреке** у реализацији компромиса укључују техничке сметње и повремени опструкције.¹¹ У неким ситуацијама, када није доследно спроведен, компромис може довести до **дискриминације** у погледу приступа телекомуникационим услугама. На пример, у случају прекида у раду мреже или успоравања модернизације, Срби на КиМ често остају без поузданих комуникација, што додатно погоршава осећај несигурности. На пример, могући прекиди у раду мреже, успоравање модернизације и отежано одржавање инфраструктуре. У екстремним ситуацијама, као што су политички сукоби или безбедносни инциденти, остаје се без поузданих комуникација, што додатно погоршава осећај несигурности. Један од најпознатијих инцидентата десио се 2023. године, када су припадници „тзв. косовске полиције и инспекцијских тела“ извршили упад у дата-центар „Телекома Србија“ у Звечану, што је изазвало озбиљну забринутост и било виђено као покушај да се омету услуге „Телекома“ на територији Косова и Метохије.

Приступ телекомуникационим ресурсима такође је велики изазов. Иако „Телеком Србија“ задржава део своје инфраструктуре, он често има потешкоћа у њеном одржавању, посебно када се ради о дозволама за базне станице или оптичке каблове. Ово додатно отежава пружање стабилних и квалитетних услуга. Поред тога, **регулација фреквенција** ограничава капацитет мреже, што може утицати на квалитет услуга и брзину преноса података.

---

¹⁰ Петровић, Д. (2013). Бриселски споразум: једно виђење. *Међународна политика*, 64(1152), 27.

¹¹ Видети: Извештај о напретку у дијалогу Београда и Приштине (Април, 2017), стр. 14.

Безбедносни аспекти такође нису занемарљиви. Телекомуникациона мрежа је кључна за безбедност и комуникацију, посебно у кризним ситуацијама. Повремени прекиди у пружању услуга могу угрозити право на информисаност и безбедност Срба.

6. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Људска права у области телекомуникација на Косову и Метохији представљају кључне основе за основна људска права као што су слобода изражавања, приступ информацијама, образовање и економски развој. Политичка ситуација на КиМ чини питање телекомуникација не само техничким изазовом, већ и питањем људских права које мора бити решавано у складу са европским стандардима и међународним правом. За Србе на КиМ, решавање ових проблема је од пресудне важности за очување идентитета и опстанак.

„Телеком Србија“ на КиМ има сложен и динамичан статус. Срби на КиМ суочавају се са бројним административним препрекама које утичу на њихов свакодневни живот, укључујући ограничен приступ телекомуникацијама и другим основним услугама. Ове препреке представљају потенцијално кршење људских права као што су право на слободу изражавања, право на слободан приступ информацијама и право на слободну комуникацију, која су загарантована међународним законодавством, као што је Европска конвенција о људским правима и основним слободама

„Телеком Србија“ игра кључну улогу у одржавању веза између КиМ са остатком Србије, чинећи телекомуникације доступним упркос сложеном контексту. Споразум је донео одређене изазове, али је пружио оквир за наставак пословања и омогућио компромис између права Срба и међународних захтева за решавање актуелних питања. Признање посебног статуса „Телекома Србије“ на КиМ у контексту Споразума представља важну тачку преговора између Београда и Приштине у области телекомуникација.

Компромис који је постигнут око посебног статуса „Телекома Србије“ на КиМ успева да балансира техничке захтеве, али је његова суштинска вредност у очувању људских права, посебно права на комуникацију, идентитет и приступ кључним услугама. Овај договор показује како дијалог и узajамни уступци могу допринети решавању комплексних питања у мултиетничким друштвима. Међутим, овај компромис представља и извор бројних изазова.

Споразум је подложен различитим тумачењима и правним несугласицама. Међутим, фокус мора бити на очувању људских права свих становника на КиМ и унапређењу услова за стабилно пружање телекомуникационих услуга. Привремене институције самоуправе у Приштини често уводе додатне административне мере које отежавају пословање „Телекома Србије“, укључујући правне, регулаторне и процедурне ограничења која имају за

циљ да погоршају функционисање телекомуникационе инфраструктуре на Косову и Метохији.

Што се тиче будућности „Телекома Србије“ на КиМ, она остаје неизвесна и значајно зависна. Телекомуникације на Косову и Метохији не представљају само техничко питање, већ и питање заштите људских права и економског развоја. Решавање овог питања битно је за стабилност региона у целини.

ЛИТЕРАТУРА

Стошић, С., Живојиновић, М. (2022). Геоекономија Косова и Метохије у геополитичком обрасцу Сједињених Америчких Држава. *Војно дело*, 74(3), 32-46.

Радовановић, Ђ. Обрадовић, Ф. Од идеје до праксе – Бриселски споразум и Косовско-метохијска свакодневица, *Баштина*, Приштина – Лепосавић, св. 52, 2020, 351-363.

Петровић, Д. (2013). Бриселски споразум: једно виђење. *Међународна политика*, 64(1152), 20-35.

Правни извори:

Европска конвенција о људским правима - *Council of Europe. (1950). European Convention on Human Rights. Strasbourg: Council of Europe.*

Бриселски споразум - *European Union. (2013). Brussels Agreement between the Government of the Republic of Serbia and the Government of Kosovo. Brussels: European Union.*

Остали извори:

Други извештај - Република Србија Влада; Канцеларија за Косово и Метохију и Канцеларија за координационе послове у преговарачком процесу са привременим институцијама самоуправе у Приштини; Извештај о напретку у дијалогу Београда и Приштине (април – октобар 2015. године). Доступно на:

<http://www.kim.gov.rs/doc/pregovaracki-proces/Izvestaj%20%20dijalogu%20oktobar%202015%20SRPSKI%20fin.pdf>

Трећи извештај - Република Србија Влада; Канцеларија за Косово и Метохију и Канцеларија за координационе послове у преговарачком процесу са привременим институцијама самоуправе у Приштини; Извештај о напретку у дијалогу Београда и Приштине (април – октобар 2015. – април 2016. године).

<http://www.kim.gov.rs/doc/pregovaracki-proces/1.1%20Izvestaj%20okt-mart%20%202016%20SR.pdf>

Четврти извештај - Република Србија Влада; Канцеларија за Косово и Метохију и Канцеларија за координационе послове у преговарачком процесу са

привременим институцијама самоуправе у Приштини; Извештај о напретку у дијалогу Београда и Приштине (април - октобар 2016. године).

<http://www.kim.gov.rs/doc/1.1%20Izvestaj%20april-oktobar%202016%2018102016%20sr%20cir.pdf>

Пети извештај - Република Србија Влада; Канцеларија за Косово и Метохију и Канцеларија за координационе послове у преговарачком процесу са привременим институцијама самоуправе у Приштини; Извештај о напретку у дијалогу Београда и Приштине (април - октобар 2016 – април 2017. године).

<http://www.kim.gov.rs/doc/pregovaracki-proces/Izvestaj%20oktobar%20april%202017%20pdf.pdf>

Jelena JAKŠIĆ

Teaching Assistant, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

THE ISSUE OF TELECOM IN KOSOVO AND METOHİJA

Summary

The problems related to telecommunications, freedom of information and human rights in Kosovo and Metohija are not new. They are deep-rooted and require a comprehensive solution. In order to achieve progress, it is necessary to take into account all political, economic and social factors that influence the situation. Serbia is faced with a major challenge in harmonizing the interests of the Serbian community with international obligations and strategic goals, without jeopardizing the stability of the region in the long term. What is clear is that the role of international actors must be increased and greater political willingness to compromise must be created, in order to facilitate the normalization of relations and find concrete solutions to the problems on the ground.

Key words: Kosovo and Metohija, telecommunications, human rights, Brussels Agreement.

Др Јована ПЕТРОВИЋ¹

UDK 342.721
316.774:342.727

ОКВИР ЗА УСПОСТАВЉАЊЕ РАВНОТЕЖЕ ИЗМЕЂУ ПРАВА НА ПРИВАТНОСТ И СЛОБОДЕ МЕДИЈА

Апстракт:

Слобода медија не може бити анализирана без разматрања осетљивог питања права на приватност. Право на приватност, као основно људско право, има посебан значај у корпусу људских права. Право на приватност представља суштинску компоненту заштите људске аутономије и слободе. Регулисање садржаја и мехинизама заштите наведеног права јесте неизоставан сегмент правне конструкције демократских друштава. Право на приватност има апсолутни значај и делује „*erga omnes*”. Сваком грађанину се јамчи поштовање и правна заштита његова приватног и породичног живота, достојанства, угледа и части. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода гарантује наведено право у оквиру члана 8. Предвиђене сфере приватности у светлу примене овог члана Конвенције представљају предмет истраживања у овом раду. У оквиру истраживања испитано је да ли су, и у којој мери, право на слободу медија и право на информисаност у сукобу са правом на приватност.

Кључне речи: заштита људских права, право на приватност, слобода медија, кршење права на приватност.

1. УВОД

Приватан живот представља приватну сферу, право човека да живи на начин на који жели те да при том буде заштићен од јавности. Право на приватни живот, као специфичан вид ширења концепта духовног интегритета личности, односно људског достојанства, гарантовано је чланом 12 Универзалне декларације о људским правима, чланом 18 Пакта о грађанским и политичким правима, чланом 8 ЕКЉП. Поменуће одредбе садрже правила да нико не може бити изложен произвољном или незаконитом мешању у његов приватни живот, породицу, стан или преписку, нити противзаконитим нападима на његову част и углед (изузев у мери која је у складу са законом односно која је потребна у

---

¹ Доцент, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, jovana.petrovic@pr.ac.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6692-2962>.

демократском друштву и у интересу је националне безбедности, јавне сигурности или економске добробити земље, ради спречавања нереда и криминала, заштите здравља и морала или ради заштите права и слобода других лица). Приватан живот представља приватну сферу, право човека да живи како жели, заштићен од јавности, а до извесне мере обухвата и право на успостављање и неговање односа са другим људским бићима, нарочито у емоционалној сфери, ради развијања и задовољавања сопствене личности. Право на приватност има апсолутни значај и делује „*erga omnes*”. Само по себи, има само важност деловати према свима, али није неограничено. Дакле, постављање граница - хоризонталних према трећим особама или вертикално према државним органима, јесте заштита приватности. Када говоримо о приватности особе, као темељном људском праву, приватност се дели на: просторну приватност, информацијску приватност и комуникацијску приватност. Просторна приватност односи се на дом и други простор у којем особа води живот засебно од других. Заштита достојанства и интегритета сваког појединца остварује се кроз читав каталог људских права, где се као једно од фундаменталних права налази право на приватност. Појам *privatus* је латинска реч која значи лични, неслужбен, тако и право на приватност пружа заштиту управо личној, интимној сфери живота појединца (Слијепчевић, 2015, 48). Одређивање садржаја концепта права на приватност треба базирати на једној од најстаријих дефиниција наведеног права коју се формулисале енглеска и америчка јуриспруденција крајем XIX века као “право да се буде остављен на миру” (“right to be left alone”). Право на приватност је нужно посматрати и са аспекта дуготрајног процеса настанка института демократског друштва. Већина права која чине сегмент савременог схватања права на приватност настала су као резултат борбе против диктаторских режима који су се у великој мери мешали у приватан живот људи и подвргавали контроли и најинтимније области човековог живота (Clinton, Amit, 2008, 1-7). Не смемо занемарити чињеницу да су напади на приватност појединаца део и демократских друштава и јављају се као резултат развоја науке и компјутеризованих информационих система, који стварају бројне могућности насртаја на физички и морални интегритет човека. На поштовање приватног живота обухвата и право на поштовање физичког и моралног интегритета појединца. Уколико покушамо да дефинишемо физички и морални интегритет личности у складу са праксом Суда, долазимо до закључка да Суд у образложењу својих одлука не прави увек јасну разлику између физичког и моралног интегритета, што је и потврђено у случајевима у вези са заштитом менталног здравља и заштитом од произвољног одузимања пасоша или неког другог идентификационог документа. Са друге стране, нарушавање искључиво физичког интегритета налазимо у случајевима абортуса и принудних медицинских интервенција у којима Суд јасно утврђује да све што се односи на људско тело представља најинтимнији део приватног живота појединца. Стога је

неопходно што прецизније одредити како садржај самог права на приватност, тако и механизме заштите наведеног права (Младенов, 2013, 576). Право на приватност се гарантује бројним међународним инструментима за заштиту људских права, који јасно одређују да нико не сме бити изложен произвољном мешању у приватан живот, нити нападима на углед и част и да свако има право на законску заштиту против оваквог мешања или напада (Младенов, 2013, 23).

Европски суд за људска права није прецизно дефинисао сам садржај права на приватност и тиме је подносиоцима представки остављена могућност да различите животне аспекте доводе у опсег поштовања приватног живота, што свакако изазива бројне проблеме са аспекта начела правне сигурности. Са друге стране, наведена чињеница мора бити бар донекле разумљива уколико имамо у виду друштвене промене које Конвенција мора да испрати како би оправдала само сврху свог постојања. Непостојање консензуса међу европским државама поводом бројних питања из сфере приватности човековог живота, чак и поводом тренутка кад тај живот почиње, јесте изузетно важан фактор неуспостављања прецизних граница примене члана 8. Конвенције. Суд кроз своје пресуде формира концепт приватности у складу са актуелним друштвеним и научним променама и достигнућима. Оно што је битно нагласити јесте спремност Суда да напусти извесна становишта која је заузео у претходним пресудама уколико то налажу новонастале околности. Стога и судска пракса показује приметну дозу прогресивности и либералности, као и спремност ове институције да одговори новим изазовима у сфери заштите човекове приватности. На основу праксе Суда, концепција приватности и приватног живота обухвата следеће области човековог живота: право на успостављање и одржавање односа са другим људима, заштиту физичког и моралног интегритета личности, заштиту личних података, промену личног имена, различита питања у вези са сексуалном оријентацијом и променом пола.

2. ПРАВО НА ПРИВАТНОСТ ПРЕМА ЕКЉП

У Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: ЕКЉП) право на приватност представља збирни назив за заштиту неколико права која су везана за строго приватну сферу живота, и то права на поштовање приватног живота, породичног живота, неповредивости дома и преписке, као и части и угледа појединца. ЕКЉП омогућава једној особи не само да буде заштићена од ометања од стране власти већ и од ометања од стране других појединаца и институција, укључујући и средства масовних комуникација. Други став члана 8 наводи и околности под којима се јавни органи могу оправдано мешати у права која одређује први став члана 8 оправданим ограничењем појединца у уживању права из члана 8, од стране државе. Сматраће се само мешање које је у складу са законом и које је неопходно у демократском друштву, у циљу остварења једног или више легитимних циљева наведених у

члану 8. став 2. Европски суд за људска права на исти начин третира право на приватност из члана 8. ЕКЉП. То је најшире могуће тумачење права на поштовање приватности које омогућава да се свако право подведе под право приватности, слободу одлучивања о сопственом животу. Европски суд за људска права се у одлучивању ослања на већ донете пресуде, али у складу са начелом да је ЕКЉП „жив инструмент”. То значи да ЕСЉП може другачије да одлучи у неком случају или да пружи заштиту у одређеним случајевима у којима то до тада није чинио (Слијепчевић, 2015, 36).

Стандарди обезбеђени одредбама ЕКЉП могу се примењивати широм Европе, али домаћи субјекти одлучивања су ти који морају обезбедити остваривање тих права у националном правном поретку и пракси. „Право на поштовање приватног живота ограничава се у мери у којој појединац сам доведе свој приватни живот у додир са јавним животом или у тесну везу са другим заштићеним интересима. Може се рећи да је Република Србија прихватила највише међународне стандарде у области људских права који се односе на право приватности. Потписала је и ратификовала скоро све водеће међународне и регионалне уговоре и протоколе у области људских и мањинских права, међународног хуманитарног права и права избеглица. (Јовановић С., Дракулић М. и Дракулић Р., 2020, 153). Такође је прихватила обавезу да подлеже свим процедурама за жалбе из инструмената Уједињених нација о људским правима које је ратификовала.

Парламентарна скупштина Савета Европе је на 24. заседању, 26. јуна 1998. године, усвојила Резолуцију бр. 1165 о праву на приватност којом истиче неопходност и важност регулисања материје која се односи на откривање личних података, посебно од стране медија. Резолуцијом се утврђује да се право на приватност састоји како у праву да свако живи свој живот, с минимумом мешања (државних власти), тако и у заштити породичног живота и дома, психичког и моралног интегритета, и части и угледа. Набрајање права која спадају у оквир права на приватност није могуће, како због природне повезаности овог права са другим индивидуалним и политичким правима, тако и зато што научно-технолошки развој условљава потребу за заштитом нових права. Развој науке и технике створио је неслућене могућности нових напада на духовни и морални интегритет човека. Развој науке и технике, компјутеризована обрада података, генетски инжењеринг, могућност промене пола итд. ставили су чак и најдемократскије државе у озбиљно искушење да посегну у нешто тако свето као што је човекова личност и особеност. Зато међународни инструменти штите те најинтимније сфере човека које се односе на персоналност, име, приватност, част и углед људског бића (Connolly, 1986, 569).

Приватни живот се протеже и на право слободног успостављања и развијања односа са другим људским бићима. Поред тога, сматра се да информације које се односе на здравствена стања, кућне адресе, очинство детета

рођеног ван брака и сексуалне активности спадају у сферу приватног живота. Начелно, објављивање материјала који се бави строго приватним стварима представља нарушавање права на поштовање приватног живота, осим ако је добијен пристанак лица о коме је реч или ако се сматра да је такво објављивање у јавном интересу. Ипак, информације о појединцима могу се објављивати и без пристанка уколико постоји преовлађујући јавни интерес, тј. ако је обелодањивање информације оправдано општим интересом или забринутошћу, за који се сматра да претеже над разматрањима у вези са приватношћу лица о коме је реч. Концепт јавног интереса може, према томе, да представља „алтернативно оправдање“ за објављивање. Одлуке о томе шта се сматра приватним, а шта је ушло у јавну сферу, као такве, новинари морају да доносе сами у сваком појединачном случају. Што је интимнији аспект приватног живота који се открива, то озбиљније мора да буде оправдање. Такође, што је већа вредност информације за јавност, то већи уступак мора да се учини у погледу интереса лица да буде заштићено од објављивања, и обрнуто. У складу с тим, новинари могу да пренесу личне информације које је лице о коме је реч већ објавило. Новинари такође могу да преносе информације и фотографије приватних лица које су првобитно објављене уз њихов пристанак, уколико се ради о информацији од легитимног јавног интереса. Одлука о томе да ли објавити личне информације о некој јавној личности или приватном лицу увек ће зависити од околности случаја. Од новинара се стога очекује да примене тест јавног интереса и одмере снагу разлога за и против објављивања у сваком појединачном случају. При утврђивању јавног интереса, оно што новинарима треба да буде битно јесте да ли њихов извештај може да допринесе расправи од општег интереса, а не да ли ће успети да у потпуности постигне тај циљ. Вршење јавне функције или тежња ка политичкој функцији нужно излажу појединца (и после смрти) пажњи јавности, укључујући и у бројним областима које спадају у приватни живот.

Посебна заштита приватности деце и младих - због инхерентне рањивости коју њихова животна доб подразумева, што важи и у контексту медијског извештавања. Посебно треба узети у обзир зрелост детета када се цитирају његови коментари. Дете можда није довољно свесно утицаја својих речи и медији имају етичку одговорност да детету не нанесу штету. Надаље, у случајевима када родитељи или законски заступници износе негативне, осетљиве или друге неприкладне коментаре о деци која су им поверена на бригу, новинари треба да обрате посебну пажњу на најбољи интерес детета. У таквим случајевима, када се име детета не помиње и не приказује лице, новинари би такође требало да избегавају објављивање информација на основу којих се дете може индиректно идентификовати. Приликом спровођења истраживања међу људима којима је потребна заштита, тражи се уздржаност, посебно када је реч о лицима која не владају у потпуности својим менталним или физичким

способностима или су изложена крајње осетљивој ситуацији (Mowbray, 2014, 149).

3. ВЛАДАВИНА ПРАВА И СЛОБОДА МЕДИЈА НА ПРОСТОРУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

Свеукупна ситуација у погледу слободе изражавања, слободе медија и безбедности новинара на тзв. Косову предмет је дебате и анализира се у бројним извештајима које припремају међународне и домаће организације (OSCE, 2014, 13). Главни изазови у погледу слободе медија, који су на тзв. Косову константни протеклих година, односе се првенствено на владавину права. У последњих неколико година усвојени су или измењени и допуњени прописи Привремених институција самоуправе у Приштини, али њихова примена и даље остаје проблем. Недовољно спровођење тзв. приштинских закона, посебно у приватном сектору који представља већи део медијске сцене, као и а несигурност посла међу новинарима представља додатни изазов.

Иако се чини да постоји спремност јавних институција да суоче са изазовима у погледу слободе медија која се најбоље огледа у ревности усвајања нових закона, новинари су и даље угрожени. Иако фокус групе указују на то да се новинари осећају приближно једнако сигурни као и припадници других професија, бављење њиховом професијом је и даље узрок напада. Без обзира на то, представници сектора владавине права, као што су полиција и тужилаштво, тврде да активно процесуирају случајеве насиља над новинарима. С друге стране, релативно нов правни и регулаторни оквир указује на то да тужиоци и судије тек треба да развију капацитете и разумевање тих нових оквира како би их правилно примењивали. Проблем са способношћу судија и тужилаца да спроводе прописе о медијима заједнички је и широком спектру јавних институција, с обзиром да је спровођење медијских закона незадовољавајуће. Стога је јасно да само постојање закона не доприноси стварном побољшању на терену. Као последица тога, медији и новинари су и даље у значајно неповољнијем финансијском положају у односу на оно што би било оптимално за осигуравање професионалног радног окружења и независног и професионалног новинарства. Поред тога, приходи од оглашавања јавних институција и даље се користе за фаворизовање медија наклоњених влади. Овај недостатак општих прихода утиче на власнике медија, а основне плате новинара остају далеко испод просека, као и шансе за развој каријере. Због немогућности напредовања, бољих плата у јавном и приватном сектору и непостојања подстицаја за лојалност послодавцима, прелазак новинара из једног сектора у други и даље је изузетно висок. Поред тога, новинарство на тзв. Косову и даље је подложно претњама и насиљу. Упркос томе што новинари и удружења новинара пријављују мање случајева претњи и насиља, ови проблеми и даље постоје. С друге стране, правосуђе и даље нема капацитета за

спровођење медијске регулативе и прописа о заштити новинара. Због тога је број процесуираних случајева застрашивања и претњи упућених новинарима и даље низак, што оставља простор за додатни притисак на новинаре. Мало тржиште оглашавања и ограничени капацитети приватних медија такође утичу на рад тих медија. Иако су, упркос друштвено-економским условима у протеклих година, медији на тзв. Косову у целини напредовали - слобода медија и даље је угрожена, а медији и новинари се суочавају са системским изазовима. Борба за слободу медија захтева стратешки напор медија и оних који их подржавају да развију капацитете и да бар подстакну правосуђе и друге институције владавине права да делују делотворније.

Безбедност медијског особља и власника медија је од суштинског значаја за несметано одвијање демократских процеса. Сваки покушај застрашивања, цензуре или ометања представника медија, док обављају своје новинарске дужности, представља кршење права грађана на тачне и правовремене информације - суштинске компоненте сваког демократског друштва. Напад на новинаре је напад на јавни интерес, демократију и права свих грађана. Такви напади не само да представљају напад на слободу изражавања, већ представљају и директан подстрек на насиље над предметним медијима, доводећи у опасност десетине новинара и стотине запослених. Континуираним вербалним нападима на поједине медије, аналитичаре политичке реалности крше се основне слободе, повећавајући правну несигурност на тзв. Косову. Сведоци смо експоненцијалног раста броја тих напада. Привремене институције самоуправе у Приштини дужне су да заштите слободу штампе, а полицијски органи и правосудне институције имају законску обавезу да спроведу детаљну истрагу свих напада на медије. Рад новинара је повезан са претњама и ризицима, у великој мери је резултат нечињења власти. Напади на новинаре и медије не штете само појединцима на мети, већ и читавој медијској заједници. Поштовање слободе изражавања, гарантовање независности свих институција, њихова сарадња, играју кључну улогу у унапређењу демократије и промовисању економског развоја на тзв. Косову.

Примери о угрожавању права на приватност кроз кршење медијских слобода на Косову и Метохији:

Један од изразито проблематичних случајева где је нарушено право на приватност је извештавање о дечаку који је претучен у селу надомак Вучитрна. У наведеном примеру са портала Telegraf.rs уз пуно откривање идентитета нападнутог малолетника објављена је и његова фотографија, а у тексту се спекулисањем о евентуалним мотивима напада и додатно распирује међуетничка нетрпељивост. Као додатак на текст, Telegraf.rs објављује и видео снимак дечакове исповести, као и снимке на којима се види како му се у болници указује помоћ.

У извештају Вечерњих новости о нападу срндаћа на мештане села Сливова, општина Ново Брдо објављеном 2021. нарушава се приватност неколицине повређених особа детаљним описом њихових повреда илустрованих и фотографијама повређених делова тела па чак и лекарских извештаја. Од интереса јавности је да сазна да у том крају постоји реална опасност од оваквих напада, али не и да сазна све о природи повреда које су грађани задобили у конкретном случају.

У следећем примеру, у вестима о подизању оптужнице против двојице грађана Косова и Метохије због убиства објављеног на порталу Telegraf.rs априла 2021. године сачуван је идентитет оптужених, али је објављено име, презиме и фотографија жртве, као и низ података о њеном занимању и адреса њеног радног места за које не постоји интерес јавности да их зна.

4. ЗАКЉУЧАК

Имајући у виду напред наведено видимо да су људска права, као и право на приватност у свој његовој комплексности, обрађени у ЕКЉП са посебном пажњом. Засебним чланом је речено шта подразумева право на приватност, као и када и која ограничења тог права су дозвољена. У скоро свим међународним инструментима заштита овог права се регулише и односи се на строго приватну сферу живота – право на поштовање приватног живота, породичног живота, неповредивости дома и преписке, као и части и угледа појединца. Право на приватност је неодвојиво од других људских права и не може се посматрати издвојено. Свако из корпуса људских права даје нам слободу да одлучујемо о неком аспекту свог живота, одлучујемо нешто о себи. Циљ ових прописа је да пружи заштиту када дође до повреде људских права од стране државе, ускраћивањем неког од права која појединцу припадају по природи ствари, као и од стране правног или физичког лица или групе. Пре тога циљ је да се успостави и даље развије свест о људским правима, да се створе услови који ће обезбедити да се људска права поштују. Уређивањем људских права и стварањем каталога изграђује се свест и код ауторитета власти и код појединаца. Израз „поштовање” покрива заштиту појединца од самовољног мешања јавних власти у његову приватност, али и обавезује државу да активно учествује у обезбеђивању овог права. У овом раду анализирано је право приватности појединаца са аспекта слободе медија и њихове границе односно да ли је, и у којој мери, право на слободу медија у сукобу са правом на приватност.

ЛИТЕРАТУРА

Connelly, A. 1986. Problems of interpretation of Article 8 of the European convention on Human rights. *International and Comparative Law Quarterly*. Vol. 35. Issue 3.

Јовановић, С. Дракулић, М. и Дракулић, Р. 2020. Приватно – јавно. Сумрак приватности у ери друштвених мрежа. Научно-стручни скуп психолога Србије – Сабор психолога. Копаоник.

Interights приручник за правнике- право на поштовање приватног и породичног живота према Европској конвенцији о људским правима, доступно на - http://www.helsinki.org.rs/hrlawyers/archives/files/sem3_clan8.doc

Младенов, М. 2013. Заштита права на приватност у пракси Европској суда за људска права, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду.

Слијепчевић, Љ. 2015. Право на приватност у домаћим и међународним прописима – са освртом на интернет. Правосудна академија.

UN, General Assembly Universal Declaration of Human Rights / Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima. 1948. New York-Geneva.

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, 1950. "Сл. лист СЦГ - Међународни уговори", бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 - испр. и "Сл. гласник РС - Међународни уговори", бр. 12/2010 и 10/2015.

Резолуција 1165 о праву на приватност, 26. јун 1998. доступно на - <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta98/eres1165.htm>

Jovana Petrovic, Ph.D

Assistant Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

**A LEGAL FRAMEWORK FOR BALANCING THE RIGHT TO PRIVACY
AND FREEDOM OF EXPRESSION**

Summary

Media freedom cannot be analyzed without considering the sensitive issue of the right to privacy. The right to privacy, as a basic human right, has a special importance in the corpus of human rights. The right to privacy is a fundamental human right and an essential component of the protection of human autonomy and freedom. Regulation of the content and mechanisms of protection of the said right is an indispensable segment of the legal construction of democratic societies. The right to privacy has absolute importance and acts "erga omnes". Every citizen is guaranteed respect and legal protection of his private and family life, dignity, reputation and honor. The European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms guarantees the aforementioned right under Article 8. The envisaged spheres of privacy in the light of the application of this Article of the Convention are the subject of research in this paper. The research examined whether, and to what extent, the right to media freedom and the right to information are in conflict with the right to privacy.

Key words: protection of human rights, right to privacy, freedom of the media, violation of the right to privacy.

Др Здравко ГРУЈИЋ¹

UDK 341.322.5:343.11(497.115)"1999/2024"

**ПОСТУПЦИ ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ ПРОТИВ ПРИПАДНИКА СРПСКЕ
ЗАЈЕДНИЦЕ НА ТЕРИТОРИЈИ АП КОСОВО И МЕТОХИЈА У ПЕРИОДУ
1999-2023*
- II део -**

Апстракт:

Поступци за ратне злочине на простору АП Косово и Метохија покрећу се већ крајем 1999. године и до данас, у највећој мери, карактеришу однос привремених институција самоуправе у покрајини и, нешто касније, самопроглашених институција и различитих организационих облика тзв. правосудног система према српској заједници, како појединцима, тако и према српском националном колективитету и идентитету. Имајући у виду да је у великом броју предмета у поступцима за ратне злочине национална припадност тужилаца и судија била довољна за предикцију исхода предмета, докази који су се изводили и судска "истина" која је утврђивана у различитим поступцима имала је за циљ не само кажњавање оптужених, већ и застрашивање и колективну криминализацију припадника српске заједнице која живи или је живела на територији АП Косова и Метохије. Кривични поступци који су и

---

¹ Ванредни професор, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, zdravko.grujic@pr.ac.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7433-1468>.

* Рад представља резултат истраживања које финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација по Уговору евиденциони број 451-03-137/2025-03/200254 од 04.02.2025. године. Рад је настао у оквиру истраживања на пројекту "Систем заштите људских права и основних слобода – стање, изазови и перспективе" који финансира Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици. Рад представља резултат истраживања на пројекту "Праћење стања људских права на Косову и Метохији" који финансира Привремени орган Општине Косовска Митровица.

Рад је због обима подељен у два дела. Први део рада је предат за објављивање у часопису који је категорисан од стране Министарства науке, технолошког развоја и иновација. Апстракт, уводни део рада и део који се односи на примену меродавног права (у непотпуном обиму) пренети су из првог дела рада, како би се методолошки приредио ради једноставније разумео контекст целокупног истраживања о поступцима за ратне злочине против припадника српске заједнице на територији АП Косова и Метохије у периоду од 1999. до 2023. године. Апстракт и кључне речи на српском и енглеском језику и закључак одређују континуитет јединственог истраживања и заједнички су у оба рада.

покретани против оптужених лица за ратне злочине албанске националности нису укључивали догађаје и радње у којима су жртве били припадници српске заједнице или су "српске жртве" биле део ширег корпуса "примарних жртава". Једностран и етнички мотивисан приступ и утицај тужилаца и квази-судских органа који су стварно или функционално надлежни за вођење кривичних поступака за кривично дело ратних злочина у неком обиму је био умањен када је дошло до укључивања иностраних (међународних) тужилаца и судија у предмете који су се водили. Очекивано, измењена етничка структура у оквиру тзв. правосудног система, доводила је до одлука којима се негирала или ниподаштавала претходно "успостављена" пракса кажњавања оптужених за ратне злочине (чланова српске националне заједнице). Међутим, иако се улога међународних представника УНМИК-а и ЕУЛЕКС-а у раду тзв. правосудних органа у покрајини може посматрати, анализирати, преиспитивати из различитих перспектива, чињеница је да је од тренутка препуштања (уступања) вођења предмета тзв. специјализованим правосудним органима у поступцима за ратне злочине, притисак на појединце који се оптужују за вршење ратних злочина или српски колективитет као целину постаје нешто што би се могло назвати институционални етнички прогон. Аутор у раду указује на различите фазе "креирања" тзв. правосудног система надлежног за поступање у поступцима за ратне злочине, различит приступ припадницима српске заједнице као оптуженима и жртвама кривичних дела ратних злочина, фокусирајући анализу на приказ тренутног стања у коме се, практично, сваки припадник српске заједнице, уколико живи или има одређено право, статус или имовину на територији покрајине, може сматрати "погодном метом" за покретање поступка за ратне злочине.

Кључне речи: ратни злочини, АП Косово и Метохија, српска заједница

1. УВОД

Поступци за ратне злочине против припадника српске заједнице на територији АП Косово и Метохија спроводе се практично од последњих месеци 1999. године и започињу убрзо након доношења Резолуције бр. 1244 Савета безбедности Уједињених нација,² закључења тзв. Кумановског споразума,³ повлачења српских војних и полицијских припадника са територије аутономне

---

² Resolution 1244 (1999) / adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999, доступна на: <https://digitallibrary.un.org/record/274488?v=pdf> (15.01.2025)

³ Војно-технички споразум између Међународних безбедносних снага (КФОР) и влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије закључен је у Куманову (Република Македонија) дана 9. јуна 1999. године. Текст споразума доступан на: <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19947> (15.01.2025)

покрајине, прогона и егзодуса припадника српске и других неалбанских заједница са територије АП Косово и Метохија и потпуне промене етничке структуре становништва, односно протеривања више од 250.000 припадника српске и других неалбанских заједница,⁴ као и формирања привремених органа локалне самоуправе на Косову и Метохији и првих облика квази-судске власти.⁵

Поступци за ратне злочине на територији Косова и Метохије пред овако организованим квази-судским органима, мешовитим судским већима уз учешће међународних представника Мисије УН на Косову (United Nations Mission in Kosovo, UNMIK, УНМИК) и Мисије Европске Уније на Косову (European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX, ЕУЛЕКС),⁶ као и они који су се водили пред тзв. правосудним органима самопрокламоване територије (након усвајања декларације о једностраном проглашењу независности покрајине 2008. године), а касније и према новој организацији тзв. правосуђа и рада специјалних одељења и већа на територији покрајине,⁷ потврђују да од 1999. године **није успостављен**

---

⁴Процена Владе Савезне Републике Југославије говори у прилог томе да је од јуна месеца 1999. године до маја месеца 2000. године простор Косова и Метохије напустило више од 250.000 Срба, Муслимана, Рома, Турака, Хрвата и Албанаца а убијено више од 1.300 Срба док се 3.430 лица води као нестало. Н. Димитријевић, Реаговање и планови руководства Србије и Црне Горе током Косовско-метохијске кризе (17-19. марта 2024), Зборник радова Филозофског факултета, LIV (1), 2024, 200, наведено према М. Чупић, Отаџбина: Косово и Метохија (злочини, прогони, отпори...), Београд, 2006.

⁵ Први започети кривични поступци, иако покретани са идејом суђења за ратне злочине, квалификовали су за кривична дела убиство, незаконито поседовање оружја, изазивање опште опасности, тешка крађа али чак и кривично дело геноцида.

⁶ У Извештају ОЕБС Мисије на Косову, Одељења за људска права и владавину праву, Секције за праћење правног система који је објављен септембра 2022. године, између осталог се наводи да "када је УНМИК стигао на Косово у јуну 1999. године, након оружаног сукоба и НАТО бомбардовања, није постојао функционални правосудни систем. Специјални представник генералног секретара је 28. јуна 1999. основао Заједничко саветодавно веће за привремена именована судија и тужилаца (ЈАС) како би дао препоруке за привремена именована судија и тужилаца у оквиру Хитног правосудног система (EJS). Одлуком СПГС-а, ЈАС је распуштен 7. септембра 1999. године и замењен је Судском саветодавном комисијом (ЈАС), која је почела са радом 27. октобра 1999. Након избора и именована, до јуна 2000. године, успостављен је редовни систем кривичног правосуђа широм Косова." У наставку извештаја се наводи да "упркос успеху поновног успостављања правосудног система за мање од годину дана, и упркос опсежним напорима да се правосудни систем даље унапреди, и даље постоји низ питања која изазивају забринутост. Низак ниво учешћа припадника мањинских заједница – посебно косовских Срба – у правосудном систему, заједно са дуготрајном климом етничких сукоба, подстакао је забринутост због стварних или уочених предрасуда према српској заједници. Ово питање је постало посебно акутно у вези са способношћу домаћег правосуђа да на прави начин и непристрасно истражује и процесуира случајеве у које су умешани припадници мањинске заједнице умешани у злочине почињене током оружаног сукоба, од јесени 1998. до пролећа 1999. године.

⁷ Према тзв. закону о судовима који је ступио на снагу 1. јануара 2019. године који је усвојен од стране самопрокламованих органа самоуправе на Косову утврђена је

адекватан правосудни механизам у покрајини који би кривичне поступке за ратне злочине спроводио у складу са принципима независности, непристрасности, објективности, забрани дискриминације по етничкој основи, суђења у разумном року, утврђивања истине, заштите права оптужених лица и искључивања арбитражности тужилаца и судија.⁸

У том контексту, у Извештају Организације за Европску безбедност и сарадњу (OSCE/ОЕБС) Мисије на Косову, Одељења за људска права и владавину праву, Секције за праћење правног система) из 2002. године наводе се следеће чињенице: ”да би се позабавио проблемом етничке пристрасности у таквим случајевима ратних злочина или, уопштеније, у свим случајевима међуетничког насиља, као и као одговор на јавне немире и насиље у Косовској Митровици у фебруару 2000. године, специјални представник генералног секретара УН (СПГС) је издао Уредбу УНМИК-а 2000/6⁹ која предвиђа именовање међународног тужиоца, након притиска штрајкача глађу у Митровици - углавном притворених косовских Срба који су били под истрагом или чекали суђење за ратне злочине - СПГС је издао Уредбу УНМИК-а 2000/34,¹⁰ која је повећала овлашћења за именовање међународних судија и тужилаца широм Косова.” У извештају се наводи и да је ”првобитно именовање међународног особља у судове је заиста помогло у решавању неких проблема везаних за етничку пристрасност. Међутим, с обзиром на ограничен број ових међународних судија и њихова ограничена овлашћења, ова именовања нису успела у потпуности да

надлежност Специјалног одељења (Департмана за тешка кривична дела) Основног суда у Приштини за, између осталог, кривична дела против међународног права, укључујући и ратне злочине за које није окончан поступак испитивања оптуженице. Истим прописом је предвиђено да ће предмете у којима није окончан поступак испитивања оптужнице разматраће надлежни судови (углавном сходно месној надлежности), односно судови који су први покренули кривични поступак, до њиховог окончања у свим фазама поступка.

⁸ У поменутом извештају ОЕБС-а се, у овом контексту, наводи покушај решавања проблема: ”... значајан корак у решавању ових проблема предузет је доношењем Уредбе УНМИК-а 2000/64 од 15. децембра 2000. године. Замишљена као лек против сумње о потенцијалној етничкој пристрасности, ова уредба је дала право надлежним тужиоцима, оптуженима или њиховим браниоцима да захтевају од Административног одељења правде траже додељивање предмета међународним судијама и тужиоцима или промену јурисдикције када је ово „неопходно у циљу обезбеђивања независности и непристрасности правосудја или ваљаног администрирања правде“ ... Након ступања на снагу ове уредбе, сва суђења за ратне злочине воде се пред судовима састављеним од већине међународних судија, док кривично гоњење преузимају међународни тужиоци.”

⁹ Уредба UNMIK бр. 2000/6 о постављењу и разрешењу међународних судија и међународних тужилаца из службе, доступна на: https://www.atk-ks.org/wp-content/uploads/2017/07/Uredba_2000_06.pdf (15.11.2025)

¹⁰ Уредба UNMIK бр. 2000/34 о допуни Уредбе UNMIK бр. 2000/6, доступна на: https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/04serbian/SC2000regs/RSC2000_34.pdf (15.11.2025)

реше проблем пристрасности, што је резултирало различитим третманом сличних случајева. Штавише, већа окружних судова, састављена према домаћем закону, имала су двоје професионалних судија и троје судија поротника; пресуде су донете већином гласова, при чему је сваки судија имао једнак глас; подједнака расподела тежине гласа сваког судије озбиљно је смањила утицај који би међународни судија могао да има на потенцијалну пресуду мотивисану етничком пристрасношћу. С тим у вези, улога првих међународних судија није била довољна да отклони недостатак објективне неутралности у суђењима за поменуте тешке ратне злочине.”¹¹

Имајући у виду да чињеницу да је, неспорно, у контексту сукоба на простору АП Косово и Метохија и касније током проглашења и трајања ратног стања на територији бивше Савезне Републике Југославије и Републике Србије за време НАТО агресије било извршених ратних злочина у догађајима који су обележили тај временски период, кривични поступци којима се утврђује кривична одговорност и кажњавање извршилаца ратних злочина, злочина против човечности и других међународних кривичних дела, осим на територији покрајине Косово и Метохија, воде се и у Републици Србији, пред хибридним судским органима у Хагу, али су вођени и од стране Међународног *ad hoc* Трибунала за бившу Југославију.

Наиме, на територији уже Србије је 2003. године усвојен Закон о организацији и надлежности државних органа у поступцима за ратне злочине и пред посебним одељењима судова воде се поступци против окривљених лица за извршена кривичних дела ратних злочина, између осталог, и оних који су извршени на територији АП Косово и Метохија.¹²

Такође, дошло је до оснивања Специјалног (Специјализованог) тужилаштва и Специјалних (Специјализованих) већа као посебних *ad hoc* правосудних органа са мандатом и надлежношћу у поступцима за злочине против човечности и за ратне злочине који су извршени на територији Косова и Метохије у периоду од 1. јануара 1998. године до 31. децембра 2000. године, од стране лица (извршилаца) који су држављани тадашње Савезне Републике Југославије.¹³

---

¹¹ Извештај ОЕБС Мисије на Косову, Одељења за људска права и владавину праву, Секције за праћење правног система који је објављен септембра 2022. године, доступан на: <https://www.osce.org/files/f/documents/8/0/12551.pdf> (15.01.2025)

¹² Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине, ”Службени гласник Републике Србије” бр. 67/2003-4, 135/2004-71, 61/2005-7, 101/2007-10, 104/2009-4, 101/2011-272 (др. закон), 6/2015-7, 10/2023-4, Видети: <https://www.tuzilastvorz.org.rs/sr/предмети> (15.11.2025)

¹³Више информација доступно на интернет страници, Специјализована већа и Специјално тужилаштво тзв. Косова у Хагу, <https://www.scp-ks.org/sr> (15.11.2025). Седиште ових *ad hoc* органа је у Хагу, у Холандији, а састав и чланство интернационално, односно

И *ad hoc* Међународни кривични трибунал за бившу Југославију, основан 1993. године, водио је кривичне поступке против оптужених лица за тешка кршења Женевских конвенција из 1949. године и кршења закона и обичаја ратовања, као облика кривичних дела ратних злочина, и друга најтежа међународна кривичних дела из надлежности овог Трибунала, између осталог, и поводом догађаја на територији АП Косово и Метохија.¹⁴

Различити број стварно надлежних судских и квази-судских органа који се водили поступке против лица осумњичених за ратне злочине извршене на територији Косова и Метохије није допринео успостављању адекватног механизма поступања, нити уједначеној пракси у одлучивању. Штавише, целокупан период карактерише неједнакост у поступању и кажњавању али је ова карактеристика, можда, највидљивија у последњем периоду пред квази-судским органима у покрајини и притисцима са којима се суочава српска заједница.

2. УКРАТКО О ПРИМЕНЉИВОМ ПРАВУ

Ратни злочини не застаревају.¹⁵ Поступци се могу водити поводом постојања основане сумње да је неко лице извршило радњу која чини облик извршења ратног злочина, која је извршена за време рата или оружаног сукоба или окупације.¹⁶ То подразумева утврђивање које је материјално право меродавно, поштујући, као основно, начело законитости кривичног права, примену закона који је важио у тренутку извршења кривичног дела али и примену кривичног закона који се сматра повољнијим по оптуженог. Посебно је питање које се кривично материјално право (кривични закон) примењивао и примењује у покрајини.

У међународном праву историјски посматрано, наводи Стојановић, ратни злочини су настали раније од већине међународних кривичних дела. Регулисани су како обичајним међународним правом, тако и међународним уговорима.¹⁷ Најважнији међународни уговори који регулишу ову област јесу Женевске конвенције из 1949. године и два допунске протокола уз те конвенције из 1977. године.¹⁸

међународно. Поступци су покренути против високопозиционираних припадника тзв. Ослободилачке војске тзв. Косова.

¹⁴ Више у раду Трибунала на <https://www.icty.org/bcs/o-mksj> (15.11.2025)

¹⁵ Кривично гоњење и извршење казне не застарева за кривична дела геноцида и ратних злочина, као ни за кривична дела за која по међународним уговорима застарелост не може да наступи. Зоран Стојановић, Коментар Кривичног законика, Београд, 2017, 384.

¹⁶ Љубиша Лазаревић, Кривично право – посебни део, Београд, 2000, 50.

¹⁷ Зоран Стојановић, Коментар Кривичног законика, Београд, 2017, 1070-1071.

¹⁸ Ђорђе Ђорђевић, Кривично право – посебни део, Београд, 2011, 259.

По успостављању мисије УНМИК, крајем децембра 1999. године, специјални представник генералног секретара УН донео је Уредбу којом се утврђује које ће се право примењивати. Овом уредбом је дефинисано да ће се на територији Косова и Метохије примењивати, између осталих, закони који су били на снази на дан 22. март 1989. године а ”уколико у поступку одлучивања надлежни суд или орган или правно лице утврди да правни основ није уређен законима, али је уређен неким другим законом који је на снази на Косову после 22. марта 1989. године, суд, орган или правно лице примениће прописе који су на снази после тог датума.¹⁹ На основу ове уредбе, за кривична дела ратних злочина примењивао се Кривични закон Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, касније Кривични закон Савезне Републике Југославије, односно Основни кривични закон.²⁰ У Републици Србији у поступању пред посебним органима примењују се одредбе Кривичног законика²¹ и претходног кривичног закона, а пред Хашким трибуналом примењивале су се одредбе Статута.²²

У Извештају Организације за европску безбедност и сарадњу, Мисија на Косову, Одељење за људска права и заједнице које се односи на суђења за ратне злочине у периоду од 1999 – 2009 године, који је објављен 2010. године,²³ наводи да је ”важећи закон на Косову у целини је већ годинама комплексно питање... током своје прве године УНМИК је изјавио да је закон на Косову који важи 22. марта 1989. године. подзаконски инструменти донети на основу њих. Дакле, закон који се односи на ратне злочине је комбинација КЗ СФРЈ и Привременог кривичног закона Косова (ПКЗК) усвојеног 2003.²⁴ Одредити, у овој мрежи

---

¹⁹ Уредба бр. 1999/24 о закону који се примењује на Косову, доступна на: https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/04serbian/SC1999regs/RSC1999_24.pdf (15.01.2025). Уредба је допуњена 27. октобра 2000. године: https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/04serbian/SC2000regs/RSC2000_59.pdf (15.01.2025).

²⁰ Службени лист СФРЈ”, бр. 44/76, 46/77, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90 и 54/90, „Службени лист СРЈ”, бр. 35/92, 16/93, 31/93, 37/93, 24/94 и 61/01, „Службени гласник РС”, број 39/03)

²¹ Кривични законик, ”Службени гласник Републике Србије” бр. 85/2005-30, 88/2005-51 (исправка), 107/2005-171 (исправка), 72/2009-53, 111/2009-36, 121/2012-3, 104/2013-3, 108/2014-3, 94/2016-7, 35/2019-3, 94/2024-390

²² Статут Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију, https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_bcs.pdf (15.01.2025.)

²³ Извештај Организације за европску безбедност и сарадњу, Мисија на Косову, Одељење за људска права и заједнице, Суђења за ратне злочине на Косову: оцена десетогодишњег периода 1999-2009, доступан на: <https://www.osce.org/files/f/documents/8/7/68571.pdf> (15.01.2025)

²⁴ Уредба УНМИК-а 2003/25 о Привременом кривичном закону Косова (ПКЗК) од 6. јула 2003. године са накнадним изменама и допунама. Привремени Кривични закон тзв. Косова је важећи закон, ”иако је усвојен након што су његове одредбе повољније за оптуженог, као на пример у погледу могућих казни”, наводи се у Извештају ОЕБС-а.

закона, важећи закон за сваку ситуацију је тешко и за локалне и за међународне судије.”

Поред привременог кривичног закона тзв. Косова, након једностраног проглашења независности тзв. Косова, донет је тзв. Кривични закон тзв. Републике Косово који је ступио на снагу 1. јануара 2013. године и на основу којег је престао да важи Привремени кривични закон којег је уредбом прогласио специјални представник генералног секретара Уједињених нација на Косову.²⁵ Тзв. Специјализовано тужилаштво и Већа у Хагу, на основу посебног закона о њиховом оснивању, примењују ”међународно обичајно право и материјално кривично право (тзв. – прим. аут) Косова у оној мери у којој је то у складу са међународним обичајним правом, како је било примењиво у време када су злочини почињени, у складу са чланом 7(2) Европске конвенције о људским правима и основним слободама и чланом 15(2) Међународног пакта о грађанским правима, као инкорпорираним чланом 1 о грађанским и 9. 22(2), 22(3) и 33(1) (тзв. – прим. аут) Устава.²⁶

Чланом 13. и 14. овог тзв. закона дефинисани су злочини против човечности и ратни злочини, а у наредном члану је прописано да ”у складу са чланом 12, у складу са Уредбом УНМИК-а 1999/24 замењеном Уредбом УНМИК-а 2000/59, материјални кривични закони који су били на снази према косовском закону током временске надлежности Специјалистичких комора били су: а. Кривични закон Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (1976); и б. Кривични закон Социјалистичке Аутономне Покрајине Косово (1977); или ц. било који блажи материјални кривични закон на снази између 1989. и јула 1999./27. октобра 2000.”

У контексту примене процесног права, евидентно је да се пред различитим судским и квази-судским органима примењивала различита правила поступка (примењују се закони, или тзв. законски акти усвојени од самопрокламованих органа власти,²⁷ правила поступка устројена правилником о поступку и доказима). Конфузија правила која се примењују у различитим поступцима последица је утврђивања различитих јурисдикција за поступања у поступцима ратних злочина извршених на територији АП Косово и Метохија.

---

²⁵Тзв. Законик бр. 04/L-082. Текст доступан на: <http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Krivicni%20zakonik.pdf> (15.01.2025)

²⁶ Члан 11. тзв. Закон о Специјализованом тужилаштву и Већима (Zakon br. 05/L -053), доступан на: https://www.scp-ks.org/sites/default/files/public/05-l-053_a.pdf (15.01.2025)

²⁷ 2003. године усвојен је и тзв. Привремени Закон о кривичном поступку, текст доступан: https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/04serbian/SC2003regs/RSC2003_26_PCPcintranet.pdf (15.01.2025)

3. ПРВА ФАЗА СУЂЕЊА ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ПОКРАЈИНЕ 1999-2002

Да би се једноставније представила суђења за ратне злочине на територији АП Косово и Метохије од стране локални квази-судских органа, анализу ћемо поделити на неколико временских периода. У овом делу рада анализираћемо прве три године вођења поступака за ратне злочине на основу податка достављених и анализираних у Извештају ОЕБС-а за 2022. годину.

Овај период, већ на први поглед, карактерише **различито поступање локалних тужилаца и чланова Већа и међународних тужилаца и већинских чланова судских Већа, у погледу квалификације кривичног дела до одлуке о кривици или казни**. У предметима у које су се укључили међународни тужиоци или судије, позиција оптужених припадника српске националне заједнице била је у највећем броју случајева таква да се могао очекивати другачији исход суђења. У супротном, локални (албански) тужиоци и чланови већа су са лакоћом квалификовали кривична дела, укључујући, парадоксално, и кривично дело геноцида, и осуђивали оптужена лица српске националности. Наводимо анализу поступака који су започети, вођени или окончани у периоду од 1999 до 2002. године, док су извори података Извештај ОЕБС-а из 2002. године и извештаји Фонда за хуманитарно право (који је у више публикација представљао податке о предметима, уз анализе и препоруке – аутор је у раду користио само податке и информације о предметима).

Представљамо предмете према имену и националности оптужених лица, квалификацији кривичног дела, тужиоцу и члановима судских већа, првостепеним одлукама и одлукама по жалби или ванредним правним лековима:

1. Драган Николић	2. Љуљзим Адеми
<p>Етничка припадност оптуженог: Србин; Суд: Окружни суд у Гњилану Историјат предмета: Прво суђење, Датум подизања оптужнице: 5. новембар 1999. Оптужен за: убиство, чл.30 Кривични закон АП Косово (1976) Тужилац: локални Састав судског већа: локалне судије; Пресуда: осуђен за убиство Жалбени поступак Тужилац: локални (тужилац се није појавио на усменом претресу пред</p>	<p>Етничка припадност оптуженог: Албанац Суд: Окружни суд у Косовској Митровици Историјат предмета: Суђење: Датум подизања оптужнице: 23. новембар 1999. Оптужен за: ратни злочин, чл.142 КЗ СРЈ; убиство, чл.30(2) КЗК; незаконито поседовање оружја, чл.199(3) КЗК Тужилац: локални Састав судског већа: локалне судије у већини</p>

<p>Врховним судом) Састав судског већа: међународне судије Пресуда: пресуда преиначена - поновљено суђење Тужилац: међународни Састав судског већа: међународне судије у већини Пресуда: ослобођен</p>	<p>Пресуда: осуђен за ратне злочине и незаконито поседовање оружја; ослобођен за убиство Одлука по жалби Састав већа: локалне судије Одлука: потврђена првостепена судска одлука да се оптуженом суди у одсуству Адеми се налазио у притвору од 11. јула 1999. до 24. фебруара 2000. године, када је побегао из притвора. Суд је 3. јула 2000. одлучио да оптуженом суди у одсуству, сходно чл. 300 ЗКП СРЈ. Веће је Адемија осудило на 20 година затвора. Не зна се где се лице налази.</p>
--	---

<p>3. Мирослав Вучковић²⁸ и Божур Бишевац</p>	<p>4. Малолетник”З”</p>
<p>Етничка припадност оптуженог Вучковића: Србин Етничка припадност оптуженог Бишевца: Србин Суд: Окружни суд у Митровици Историјат предмета:</p>	<p>Етничка припадност малолетника: Србин Суд: Окружни суд у Митровици Суђење: Датум подизања оптужнице: 23. децембар 1999. Оптужен за: геноцид, чл.141 КЗ СРЈ</p>

²⁸ По уложеној жалби одбране, Врховни суд је 9. априла 2001. преиначио пресуду на основу (1) чињеница утврђених на суђењу које не поткрепљују осуду за геноцид, (2) погрешне оцене доказа од стране суда, и (3) одбијања суда да саслуша предложене сведоке одбране. Поновљени поступак почео је 4. јануара 2002. На почетку поновљеног суђења **међународни тужилац је изменио оптужницу** против Вучковића у **ратне злочине**. Првом првостепеном пресудом од 18. јануара 2001. године, Вучковић оглашен је кривим за извршење кривичног дела геноцид почињеног и изречена му је казна затвора у трајању од 14 година. Пресудом након поновљеног првостепеног суђења имовине која је објављена 25. октобра 2002. године, окривљени Вучковић оглашен је кривим за извршење кривичног дела ратног злочина против цивилног становништва, за коју му је изречена јединствена казна затвора у трајању од 12 година. Другом пресудом након поновљеног поступка (трећа првостепена пресуда) од 23. маја 2008. године, **окривљени је оглашен кривим за извршење пљачке** из члана 142, за коју му је изречена јединствена казна затвора у трајању од 8 година. У изречену казну урачунато му је време проведено у притвору. Окривљени је услед недостатка доказа ослобођен по осталим оптужбама измењене оптужнице.

<p>Прво суђење (Вучковићу и Бишевцу) Датум подизања оптужнице: 29. новембар 1999. Првобитна оптужница: геноцид, чл.141 КЗ СРЈ; Тужилац: локални Састав судског већа: локалне судије у већини Пресуде Вучковићу: осуђен за геноцид, казна 14 година затвора Жалбени поступак (за Вучковића) Тужилац: локални тужилац, заменењ међународним тужиоцем Састав судског већа: међународне судије у већини Пресуда: пресуда преиначена Поновљено суђење (Вучковићу) Прва измењена оптужница: ратни злочин, чл.142 КЗ СРЈ Тужилац: међународни Састав судског већа: међународне судије у већини Другом пресудом након поновљеног поступка (трећа првостепена пресуда) од 23. маја 2008. године, окривљени је оглашен кривим за извршење пљачке из члана 142, за коју му је изречена јединствена казна затвора у трајању од 8 година. У изречену казну урачунато му је време проведenu у притвору. Окривљени је услед недостатка доказа ослобођен по осталим оптужбама измењене оптужнице.</p>	<p>Тужилац: локални тужилац (поднео првобитни захтев), замењен међународним тужиоцем Састав судског већа: локалне судије Измењена оптужница (коју је подигао међународни тужилац): изазивање опште опасности, чл.157 КЗК; тешка дела против опште безбедности, чл.164 КЗК Одлука: пресуђено у корист потребе за васпитним мерама Жалбени поступак Тужилац: домаћи (тужилац се није појавио у поступку пред Врховним судом) Састав судског већа: локалне судије Пресуда: првостепена одлука и пресуда потврђене</p>
--	--

<p>5. Звездан Симић</p>	<p>6. Милош Јокић</p>
<p>Етничка припадност оптуженог: Србин Суд: Окружни суд у Митровици</p>	<p>Етничка припадност оптуженог: Србин</p>

<p>Суђење: Датум подизања оптужнице: 26. јануар 2000. Оптужен за: убиство, чл.30 КЗК; незаконито поседовање оружја, чл.199 КЗК Тужилац: локални Састав судског већа: локалне судије у већини Пресуда: осуђен за убиство, чл.30 КЗК, и незаконито поседовање оружја, чл.199 КЗК Жалбени поступак Тужилац: локални Састав судског већа: међународне судије у већини Пресуда: пресуда потврђена; прихваћена жалба тужиоца и пооштрена казна на дванаест година затвора.</p>	<p>Суд: Окружни суд у Гњилану Историјат предмета: Прво суђење: Датум подизања оптужнице: 25. фебруар 2000. Првобитно оптужен за геноцид, чл.141 КЗ СРЈ Тужилац:локални Састав судског већа: локалне судије у већини Прва измењена оптужница: наводно силовање укључено у оптужницу за геноцид Пресуда: осуђен за ратни злочинпротив цивилног становништва, чл.142 КЗ СРЈ Жалбени поступак Тужилац: локални Састав судског већа: међународне судије у већини Пресуда: преиначена Поновљено суђење Друга измењена оптужница: ратни злочин, чл.142 КЗ СРЈ Тужилац: међународни Састав судског већа: међународне судије у већини Пресуда: ослобођен по свим наводима</p>
<p>7. Агим Ајети и Божидар Стојановић</p>	<p>8. Зоран Станојевић</p>
<p>Етничка припадност оптуженог: Ром Етничка припадност оптуженог Стојановића: Србин Суд: Окружни суд у Гњилану Историјат предмета: Прво суђење: Датум подизања оптужнице: 28. фебруар 2000. Првобитно оптужени за: убиство, чл.30 Кривично закона АП Косово (1976) Тужилац: локални Састав судског већа: локалне</p>	<p>Етничка припадност оптуженог: Србин Суд: Окружни суд у Приштини Историјат предмета: Суђење: Датум подизања оптужнице: 9. мај 2000. Првобитно оптужен за: убиство, чл.30(1) КЗК (једно дело) Тужилац: оптужницу подигао локални тужилац; судски процес водио</p>

<p>Ајети је осуђен на десет година, а Стојановић на 16 година затвора. Жалбени поступак Тужилац: међународни Састав судског већа: међународни Пресуда: преиначена 30. маја 2002. већински међународно судско веће је одлучило да неће судити Ајетијуу одсуству.</p>	<p>међународни тужилац Састав судског већа: међународне судије у већини Проширена оптужница: убиство у покушају, чл.30(1) КЗК и чл.19 КЗ СРЈ (два дела) Пресуда: окривљен према наводима оптужнице Жалбени поступак Тужилац: међународни Састав судског већа: међународне судије у већини Пресуда: осуђен и пресуда потврђена 18. јуна 2001. веће је оптуженог огласило кривим према наводима оптужнице за једно убиство и два убиства у покушају, и осудило га на 15 година затвора. 18. јануара 2002., већински међународно веће Врховног суда потврдило је пресуду и казну.</p>
--	---

<p>9. Игор Симић, Драган Јовановић, Срђан и Властимир Алексић, Томислав Вучковић и Бранислав Поповић</p>	<p>10. Чедомир Јовановић и Анђелко Колашинац</p>
<p>Етничка припадност оптужених: Срби Суд: Окружни суд у Митровици Историјат предмета (само за Игора Симића): Датум подизања оптужнице: 20. јун 2000. Оптужен за: геноцид, чл.141 КЗ СРЈ Тужилац: локални, кога је заменио међународни Састав судског већа: локалне судије у већини Диспозиција: међународни тужилац је одустао од гоњења</p>	<p>Етничка припадност оптуженог Јовановића: Србин Етничка припадност оптуженог Колашинца: Србин Суд: Окружни суд у Призрену Историјат предмета: Прво суђење Датум подизања оптужнице: 7. август 2000. Оптужени за: ратне злочине, чл.142 КЗ СРЈ Тужилац: локални (подигао оптужницу), кога је заменио</p>

<p>5. децембра 2000. почело је суђење Симићу пред већински локалним већим и међународним тужиоцем. Симић је у одбрану навео алиби.</p> <p>10. априла 2001. међународни тужилац је уложио изјаву којом обавештава судско веће да одустаје од оптужнице.</p> <p>Обавештењем тврди да докази нису били довољни да докажу да је Симић починио иједан злочин на дан 14. априла 1999.</p>	<p>међународни</p> <p>Састав судског већа: међународне судије</p> <p>Шесторица од првобитне осморице оптужених су побегли из притвора, остављајући само Колашинца и Јовановића да им се суди.</p> <p>Пресуда: оптужени Јовановић оглашен је кривим за ратне злочине, чл.142 КЗ.</p> <p>Колашинац оглашен је кривим за помоћ учиниоцу после извршеног кривичног дела, чл.174(1) и (3) КЗК.</p> <p>Жалбени поступак</p> <p>Састав судског већа: међународне судије у већини</p> <p>Тужилац: локални</p> <p>Пресуда: пресуда и казна у предмету оптуженог Јовановића потврђене</p> <p>Пресуда у предмету оптуженог Колашинца преиначена – поновно суђење</p>
---	--

<p>11. Радован Апостоловић,²⁹ Божур Бишевац, Мицка Краговић, Богољуб Јефтић и Љубиша Симић</p>	<p>12. Сава Матић</p>
<p>Етничка припадност оптужених: Срби Суд: Окружни суд у Митровици Историјат предмета:</p>	<p>Етничка припадност оптуженог: Србин Суд: Окружни суд у Призрену Прво суђење: Датум подизања</p>

²⁹ Прва измењена оптужница: (само против Радована Апостоловића):

изазивање опште опасности подметањем пожара, чл.157 КЗК (једно дело); изазивање штете на туђој имовини, чл.145 КЗК (једно дело); тешка крађа, чл.135 КЗК (једно дело)

Друга измењена оптужница: (само против Радована Апостоловића): тешка крађа, чл.135 КЗК (једно дело)

Суђење оптуженом Апостоловићу почело је 10. априла 2001. године.

13. јула 2001. међународни тужилац је изменио оптужницу, одуставши од гоњења за ратне злочине и наводећи уместо тога изазивање опште опасности подметањем пожара, оштећење имовине другог лица и тешку крађу.

27. јануара 2002 године међународни тужилац је поново изменио оптужницу, овог пута наводећи само да је оптужени извршио кривично дело тешке крађе.

<p>Суђење: Датум подизања оптужнице: 8. септембар 2000. Првобитно оптужен за: ратне злочине, чл.142 КЗ СРЈ Тужилац: домаћи, замењен међународним Састав судског већа: међународне судије у већини Оптужени Бишевац, Краговић, Јевтић и Симић побегли су из притвора у Митровици убрзо пошто је домаћи тужилац подигао прву оптужницу. Овој четворици није суђено. Пресуда: оптужени Апостоловић је ослобођен</p>	<p>оптужнице: 11. септембар 2000. Оптужен за: ратне злочине, чл.142 КЗ СРЈ Тужилац: локални Састав судског већа: међународне судије у већини Пресуда: наношење лакше телесне повреде, чл.39(2) КЗК Жалбени поступак Тужилац: локални (тужилац се није појавио у поступку пред Врховним судом) Састав судског већа: међународне судије Пресуда: пресуда преиначена Поновљено суђење Тужилац: локални Састав судског већа: међународне судије Пресуда: ослобођен за кривично дело ратни злочин</p>
<p>13. Момчило Трајковић³⁰</p>	<p>14. Богољуб Мишић и Стојан Јовановић</p>
<p>Етничка припадност оптуженог: Србин Суд: Окружни суд у Гњилану Историјат предмета: Датум подизања оптужнице: 3. април 2000. Првобитно оптужен за: убиство у покушају, чл.30 КЗК и чл.19 КЗ СРЈ(једно дело); недозвољено држање оружја, чл.199 КЗК Тужилац: локални Састав судског већа: локалне судије у већини</p>	<p>Етничка припадност оптуженог Мишића: Србин Етничка припадност оптуженог Јовановића: Србин Суд: Окружни суд у Митровици Историјат предмета: Суђење: Датум подизања оптужнице: 1. фебруар 2001. Тужилац: међународни Састав судског већа: међународне судије у већини Оптужен за: учествовање у групи која</p>

³⁰ Пресудом од 28. новембра 2003. године Окружног суда у Гњилану окривљени је ослобођен по оптужбама за ратни злочин тачкама од 1 до 11 оптужнице измењене 26. марта 2003. године. Тзв. Врховни суд Косова је као другостепени (судије УНМИК-а) пресудом од 7. фебруара 2006. године потврдио пресуду Окружног суда у Гњилану.

<p>Друга оптужница: ратни злочини, чл.142 КЗ СРЈ (спојено са првобитном). оптужницом) Пресуда: осуђен за злочине против човечности (према чл.142 КЗ СРЈ); убиство у покушају; недозвољено држање оружја Жалбени поступак Тужилац: локални, замењен међународним Састав судског већа: међународне судије у већини Пресуда: пресуда преиначена Поновљено суђење Тужилац: међународни Састав судског већа: међународне судије у већини Ослобођен за ратне злочине, осуђен за покушај убиства и недозвољено ношење оружја на јединствену казну затвора у трајању од три године и три месеца. Пресуда Окружног суда у Гњилану из 2023. године, потврђена.</p>	<p>почиње насиље, чл.200 став 1. КЗК; незаконито притварање, чл.63(4) КЗС; тешка телесна повреда, чл.38(1) КЗК Пресуда: обојница оптужених ослобођени од свих навода</p>
<p>15. Александар Младеновић</p>	<p>16. Веселин Бешовић</p>
<p>Етничка припадност оптуженог: Србин Суд: Окружни суд у Приштини Историјат предмета: Суђење: Датум подизања оптужнице: 2. фебруар 2001. Првобитно оптужен за: изазивање опште опасности, чл.157(1) и (2) КЗК (три наведена дела); оштећење објекта другог лица, чл.145 КЗК (три наведена дела); пљачку, чл.137 КЗК (два наведена дела); тешку крађу, чл.135 КЗК (два наведена дела)</p>	<p>Етничка припадност оптуженог: Србин Суд: Окружни суд у Пећи Историјат предмета: Суђење Датум подизања оптужнице: 11. новембар 2001. Оптужен за: ратне злочине, чл.142 КЗ СРЈ Тужилац: међународни Састав судског већа: међународне судије Прва првостепена одлука: осуђен за кривично дело ратни злочин против</p>

<p>Тужилац: међународни Састав судског већа: међународне судије Прва измењена оптужница: ратни злочини, чл.142 КЗ СРЈ Пресуда: ослобођен</p>	<p>цивилног становништва на седам година затвора Поступак по жалби: укинута пресуда, предмет враћен на првостепено одлучивање Друга првостепена пресуда: ослобођен</p>
<p>17. Саша Грковић</p>	<p>18. Љутиф Гаши, НазифМехмети, Наим Кадриу и Рустем Мустафа</p>
<p>Етничка припадност оптуженог: Србин Историјат предмета: Датум подизања оптужнице: 19. фебруар 2002. Оптужен за: ратне злочине, чл.142 КЗ СРЈ Тужилац: међународни Веће: мешовито Одлука: ослобођен оптужби</p>	<p>У 2002. години покренут је поступак и против припадника тзв. ОВК које је започето 2004. године за кривична дела ратни злочини против цивилног становништва али и овом предмету није било радњи дела чије су жртве припадници српске националности већ албанске националности који су, према наводима оптужнице у току сукоба на територији покрајне ”сарађивали са Србима”. Након три суђења у првостепеном поступку, тројице оптужених је осуђено на шест, четири и три године затвора.</p>

4. ДРУГИ ПЕРИОД У ПОСТУПЦИМА ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ПОКРАЈИНЕ ДО 2018

У Извештају ОЕБС-а из 2010. године наводи се, између осталог да ”извештај покрива период од јуна 1999. до децембра 2009. на Косову. У овом периоду неколико актера је учествовало у систему кривичног правосуђа, који је јединствено и изазовно окружење за решавање ових питања. Отуда, да би се тачно оценило како се овај систем бавио случајевима ратних злочина морају се размотрити и узети у обзир многе његове аспекте. Мисија привремене управе Уједињених нација на Косову (УНМИК) била је одговорна за спровођење правде током већег дела овог периода. У јуну 2008, Генерални секретар УН-а најавио је реконфигурацију структуре и профила међународног цивилног друштва на Косову. Тако је Мисија владавине права Европске уније на Косову (ЕУЛЕКС) требало да „преузме одговорности у области полиције, правосуђа и царине, у оквиру општинских овлашћења Уједињених нација, под покровитељством

Уједињених нација на челу са [. . .] [Специјалним представником Генералног секретара], и у складу са Резолуцијом 1244 (1999).“

Током овог периода локалним правосудним институцијама постепено су преносене различите одговорности, али не и одговорност за питања ратних злочина.” Даље се наводи да је ”УНМИК је идентификовао око **1.187 дела наводних ратних злочина** проистеклих из сукоба, које је **предао ЕУЛЕКС-у, а још 50 предмета је предато за подизање оптужнице**. Треба напоменути да је Мисија Организације за европску безбедност и сарадњу на (ОЕБС) имала велику годишњи проблем да добије поуздане статистичке податке о предметима ратних институција које су ангажоване у овом периоду и због ове области и због чињенице да не постоји релевантна централизована база података.”³¹

У поступцима за ратне злочине у периоду од 2002. до 2018. године бележе се поступци против лица албанске националности, бивших припадника ОВК и против одређеног броја лица српске националности за кривично дело ратних злочина. У основи, поступци против бивших припадника тзв. ОВК **не укључују жртве српске националности** већ албанске, изузев у предметима у којима су ”**српске жртве**” више ”**индиректне**” жртве према локацијама где су вршена дела или уз ”**примарне**” жртве албанске националности.³² Већи број

³¹ Извештај Организација за европску безбедност и сарадњу, Мисија на Косову, Одељење за људска права и заједнице, Суђења за ратне злочине на Косову: оцена десетогодишњег периода, 1999 – 2009, мај 2010. године, доступан на: <https://www.osce.org/files/f/documents/8/7/68571.pdf> (15.01.2025)

³² Поступак против Рустема Деме, Енвера Аџамија, Ејупа Руњеви, Бујара Тафиљији и Нухи Проволиу започето 2005. године, од који су тројица у жалбеном поступку осуђени на шест, односно пет година затвора, односно Сељима Краснићија, Бедри Зуберај, Цавида Елшанија, Исуфа и Исљама Гашија и Агрона Краснићи, од којих су, у жалбеном поступку, двојица осуђени на шест и један на четири и по године затвора. Идриз Гаши, осуђен је на казну од 14. година затвора, а Гани Гаши на 15 година затвора, такође у поступку по жалби. Ђелош Краснићи, припадник тзв. ОВК осуђен је на седам година затвора у поступку по жалби. Извор података: Фонд за хуманитарно право на Косову, Министарство спољних послова Краљевине Данске – ДАНИДА међународни развој и кооперација и Швајцарска агенција за развој и сарадњу СДЦ, Суђење за ратне злочине на Косову у периоду од 1999-2000, доступан на: <http://www.hlc-rdc.org> (15.01.2005).

Поступак је покренут и против следећих лица албанске националности: Сабит Геџи, Риза Аљија, Хаки Хајдари, Саљи Реџеџи, Шабан Хоти (казне између пет и петнаест година затвора), Фахредин Гаши и Хисри Рама (четрнаест година затвора и шест месеци затвора), Ејуп Кабаши, Хаџи Мазреку, Мустафа Хоти, Насер Хоти, Неџмедин Бериша, Јетула Кабаши и Сокољ Битићи (ратни злочини против цивилног становништва – **српско становништво** села Оптеруша – **ослобођени у другом првостепеном поступку**, по жалби Мустафа, Милаим и Хоти осуђени на пет година, остали на шест месеци затвора), у трећем степену казне **ублажене са пет на две године затвора**, остали **ослобођени**; Арбен Краснићи, Насер Краснићи, Неџми Краснићи, Фатмир Љимај, Реџи Мазреку, Насер Шаља, Сабит Шаља, Шабан Шаља и Бесим Шурдај, (импровизовани нехумани притвор у селу **Клечка**, повређивање и убиства – ратни злочини против цивилног становништва и ратни злочини против ратних заробљеника – у прва два суђења

предмета против лица албанске националности у овом периоду имало је за циљ и да у статистичким подацима укаже како су, првенствено, поступци за разне злочине вођење против лица албанске националности, што је, као што ће бити евидентно у трећем посматраном периоду, створити лажну слику или илузију о разлозима за вођење поступака за ратне злочине који су се водили на територији покрајине.

Поступци према лицима српске националности:

1. Вукмир Цветковић	2. Слободан Мартиновић, Срећко Мартиновић, Светлана Стојановић
<p>Етничка припадност оптуженог: Србин Суд: Окружни суд у Пећи Историјат предмета: Суђење Датум подизања оптужнице: 8. септембар 2010. године Оптужен за: ратне злочине, чл.142 КЗ СРЈ Тужилац: међународни Састав судског већа: међународне судије Прва првостепена одлука: осуђен за кривично дело ратни злочин против цивилног становништва на седам година затвора Поступак по жалби: потврђена пресуда</p>	<p>Етничка припадност оптужених: Срби Суд: Окружни суд у Приштини Историјат предмета: Суђење Датум подизања оптужнице: 20. новембар 2010. године Оптужен за: ратне злочине, чл. 142 КЗ СРЈ Тужилац: локални Састав судског већа: мешовито Прва првостепена одлука: ослобођени Поступак по жалби: укинута ослобађајућа пресуда Други поступак по жалби: одбијена жалба, потврђена прва првостепена пресуда</p>
3. Зоран Колић	4. Александар Булатовић
<p>Етничка припадност оптуженог: Србин Суд: Окружни суд у Приштини Историјат предмета: Суђење</p>	<p>Етничка припадност оптуженог: Србин Суд: Окружни суд у Приштини Историјат предмета: Суђење</p>

ослобођени – потврђена ослобађајућа пресуда по жалби тужиоца); Сабит Тафиљ Геци, Рустем Геци, Хетем Геци и Бедри Шаља (првостепена осуђујућа и казна од дванаест година, у жалби умањена на осам година; Шаља ослобођен у првом степену); Исмет Хаџа, Шефки Хисени, Хецат Њубрели, Сулејман Селими (првостепено ослобођени); Сахит Хаљитај (**одбачена оптужница**), Џемшит Краснићи (**ослобођен за ратни злочин**, у жалбеном поступку дело **ратни злочини против чичности и осуђен на 7 година**, друго дело квалификовано као **принуда је застарело**, док је за незаконито власништво, контролу и поседовање оружја кажњен новчаном казном од 1.200 евра).

<p>Датум подизања оптужнице: 28. јула 2011. године Оптужен за: ратни злочини против цивилног становништва, чл. 142 КЗ СРЈ Тужилац: локални Састав судског већа: већински међународно Првостепена одлука: осуђен на 14 година затвора Поступак по жалби: потврђена пресуда</p>	<p>Датум подизања оптужнице: 22. август 2012. године Оптужен за: ратне злочине, чл. 142 КЗ СРЈ Тужилац: међународни Састав судског већа: мешовито Одлука: ослобођен</p>
<p>5. Јовица Дејановић и Ђорђе Бојковић</p>	<p>6. Иван Радивојевић</p>
<p>Етничка припадност оптужених: Срби Суд: Окружни суд у Митровици Историјат предмета: Суђење Датум подизања оптужнице: 12. новембар 2012. године Оптужен за: ратни злочини против цивилног становништва, чл. 142 КЗ СРЈ Тужилац: међународни Састав судског већа: мешовито Одлука: ослобођени У жалбеном поступку ослобођени за ратни злочин против цивилног становништва осуђени за кривично дело силовања – казна дванаест и десет година затвора</p>	<p>Етничка припадност оптуженог: Србин Суд: Окружни суд у Приштини Историјат предмета: Суђење Датум подизања оптужнице: 22. август 2012. године Оптужен за: ратни злочини против цивилног становништва, чл. 142 КЗ СРЈ Тужилац: међународни Састав судског већа: мешовито Првостепена одлука: осуђен на 8 година затвора Поступак по жалби: преиначена одлука о казни – осуђен на шест година затвора</p>
<p>7. Оливер Ивановић, Драгољуб Делибашић, Небојша Вујачић, Илија Вујачић и Александар Лазовић</p>	
<p>Етничка припадност оптужених: Срби Суд: Окружни суд у Митровици Историјат предмета: Суђење Датум подизања оптужнице: 11. август 2014. године Оптужен за: ратни злочини против цивилног становништва, чл. 142 КЗ СРЈ Тужилац: међународни</p>	

Састав судског већа: **међународно**

Прва првостепена одлука: **Оливер Ивановић осуђен на 9 година затвора (у истом поступку ослобођен оптужби да је у саучесништву са Делибашићем подстрекавао на извршење кривичних дела тешко убиство, тешко убиство у покушају, наношење телесних повреда).**

Апелациони суд у поменутом већу је пресудом од 19. децембра 2016. године:

- делимично усвојио жалбу окривљеног Ивановића, као и жалбу његових браниоца;
- одбацио жалбу специјалног тужиоца;
- пресуда Основног суда у Митровици објављену 21. јануара 2016. године у вези са тачком И (ратни злочин) поништио и вратио се на поновно суђење по истој.

У преосталом делу потврдио је првостепену пресуду.

У другом поновљеном суђењу одбачена оптужница (Ивановић је убијен у центру Косовске Митровице 16. јануара 2018. године)

У овом периоду наводе се предмети у којима је кривични поступак у току. Наводе се подаци о осамнаест лица албанске националности, једно бивши припадник српских полицијских снага. Међу лицима српске националности поступци су се у овом периоду водили против Зорана Вукотића (поступци познати као Вукотић I, Вукотић II, Вукотић III и Вукотић IV), Дарка Тасића и Милорада Зајића.

5. ТРЕЋИ ПЕРИОД У ПОСТУПЦИМА ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ПОКРАЈИНЕ ДО 2023. ГОДИНЕ

Последњи посматрани период покретања и вођења поступака у предметима за ратне злочине на територији покрајине, а након преноса надлежности од стране ЕУЛЕКС-а на локалне тзв. правосудне органе карактеришу масовна хапшења припадника српске националности, измене тзв. законодавног оквира и омогућавања вођења поступка за ратне злочине у одсуству окривљених,³³ и експоненцијални пораст броја предмета који је, неминовно, довео до незадовољства и притиска на све чланове српске заједнице

---

³³17. августа 2022. године у објављен је тзв. Законик о кривичном поступку (08/Л-032), који је ступио на снагу шест (6) месеци од објављивања. Члан 303 прописује и могућност одржавања суђења у одсуству.

Измене су начињене и јула 2019. године Законом (06/Л-091) и овим изменама је по први пут омогућено суђење у одсуству за кривична дела против међународног хуманитарног права и међународног кривичног права, учињена у периоду од јануара 1990. до јуна 1999. године.

који се, готово свакодневно, лишавају слободе и којима се по аутоматизму одређује мера притвора.

Тзв. Тужилачки савет Косова и тзв. Државно тужилаштво Косова је током фебруара 2019. године, у тесној сарадњи са другим институцијама и међународним партнерима, усвојило тзв. Стратегију процесуирања предмета ратних злочина, у циљу лакшег и професионалног вођења око **900 предмета ратних злочина**, које је у надлежности ЕУЛЕКС-а до краја 2018. године, као и предмет који се тичу несталих лица.³⁴

У оквиру тзв. Косовске полиције је у 2023. години формиран тзв. Директорат за истрагу ратних злочина (ДИРЗ), а пре тога је, у оквиру тзв. Управе за тешка кривична дела тзв. КП, постојала само тзв. Јединица за истрагу ратних злочина (ЈИРЗ), у којој је радио осамнаест истражних полицајаца. Предвиђено је да се у тзв. Директорату за истрагу ратних злочина ангажује четрдесет један полицијски истражитељ за ратне злочине. Према информацијама тзв. ДИРЗ-а, ова управа је током извештајног периода поднела СТРК-у **седамнаест пријава против 207 осумњичених лица**.³⁵

Од оснивања тзв. Специјалног одељења при тзв. Основном суду у Приштини, јануара **2019.** године, покренута су **двадесет два судска поступка** у вези са предметима ратних злочина на територији Косова и Метохије. До краја 2023. године, пет од ових предмета је правоснажно окончано. **Само током 2023. године ово тзв. одељење је примило петнаест оптужница за ратне злочине на Косову**.³⁶

Овај период карактеришу и **хапшења и притварања лица српске националности због постојања основане сумње да су извршили кривично дело ратни злочин против цивилног становништва** или друга кривична дела у вези са ратним злочинима. Зоран Ђокић, расељено лице из Пећи, ухапшен је 1. фебруара 2019. године, Златан Крстић, расељено лице из Урошевца, ухапшен је 13. априла 2019. године, Горан Станишић, расељено лице из Липљана, ухапшен је 19. јула 2019. године, Ненад Арсић, расељено лице из Чаглавице, ухапшен је 22. октобра 2019. године, Светомир Бачевић, расељено лице из Пећи, ухапшен је 22. децембра 2020. године, Душан Арсић, расељено лице из Матичана (Приштина), ухапшен је 8. децембра 2021. године, Часлав Јолић, расељено лице из Истока, ухапшен је 2. јуна 2022. године, Милорад Ђоковић, повратник у Витомирицу, ухапшен је 27. јуна 2022. године, Екрем Бајровић, расељено лице из

---

³⁴Извор података: Фонд за хуманитарно право на Косову, Извештај за 2023. годину, Почетак нове фазе у суђењима за ратне злочине, 2024. Текст извештаја доступан на: <https://hlc-kosovo.org/storage/app/media/Kosovo%20report%202023%20ALB%20SRB%20ENG.pdf> (15.01.2025)

³⁵ Ibidem.

Пећи, ухапшен је 19. октобра 2022. године, Гаврило Милосављевић, расељено лице из Истока, ухапшен је 1. децембра 2022. године, Слађан Трајковић, припадник МУП Србије и тзв. косовске полиције, ухапшен је 15. децембра 2022. године, Златко Арсић из Косовске Каменице, припадник тзв. косовске полиције, ухапшен је 7. марта 2023. године, Драгиша Миленковић из Сушице код Грачанице, ухапшен је 21. јуна 2023. године, Момир Пантић, расељено лице из Истока, ухапшен је 4. августа 2023. године, Жарко Зарић, повратник у село Љубожда, ухапшен је 4. августа 2023. године, Илија Елезовић из Косовске Митровице, ухапшен је 20. септембра 2023. године, Драган Миловић из Звечана, ухапшен је 20. септембра 2023. године, Зоран Костић из Прилужја, ухапшен је 20. септембра 2023. године, Милош Плешковић, расељено лице из Призрена ухапшен је 29. септембра 2023. године, Живко Вуксановић, расељено лице са пребивалиштем у Бару (Црна Гора) ухапшен је 30. септембра 2023. године, Томица Бојковић из Прилужја, ухапшен је 1. октобра 2023. године, Шаћир Луфтија, расељено лице из Горе, ухапшен је 14. октобра 2023. године, Славиша Недељковић из Неволана (Вучитрн) ухапшен је 18. октобра 2023. године, Живорад Нешић из Вучитрна, ухапшен је 4. марта 2024. године, Јусуф Шиљак, ухапшен је 27. априла 2024. године, Драган Цветковић, Драган Ничић, Милош Шошић и Слободан Јефтић, сви из Пасјана и Ненад Стојановић из Бошча, ухапшени су 3. августа 2024. године и Томислав Патић, расељено лице из Истока, ухапшен је 12. септембра 2024. године.

Поред ових лица окривљених за кривично дело ратних злочина против цивилног становништва, овај период карактерише хапшење и притварање великог броја лица српске националности осумњичених за извршење других кривичних дела.

Према подацима Фонда за хуманитарно право, услед постојања основане сумње или оптужби да су починили ратни злочин против цивилног становништва, само током 2023. године покренути су или су у различитим фазама вођени кривични поступци у **двадесет шест предмета против осамдесет једног припадника српских снага** и једног припадника тзв. ОВК. Исти укључују и осам оптужница у одсуству против шездесет једног припадника српских снага. Само у 2023. години, тзв. косовска полиција је ухапсила девет особа због сумње да су починиле кривично дело ратни злочин против цивилног становништва, од којих је осам припадника српске заједнице. У овој години подигнуто је петнаест оптужница у вези са кривичним делом ратни злочин против цивилног становништва у предметима против: Дејана Рачића (оптужница у одсуству), Чедомира Аксића (оптужница у одсуству), Г.П. (оптужница у одсуству), Милорада Ђоковића, И.Б. (оптужница у одсуству), Слађана

---

³⁶ Ibidem.

Трајковића, Златана Арсића, И.Р. и Д.Д. (оптужница у одсуству), Славише Филића (оптужница у одсуству), Екрема Бајровића, Милана Јовановића (оптужница у одсуству), Зорана Вукотића, Гаврила Милосављевића, М.С. и других (оптужница у одсуству) и Драгише Миленковића.³⁷

Од петнаест подигнутих оптужница, осам је подигнуто у одсуству против шездесет једног припадника српских снага, а седам оптужница је подигнуто против седам припадника српских снага које је ухапсила тзв. косовска полиција и који се налазе у притвору.³⁸

У предмету против Душка Арсића, пред већим тзв. Специјалног одељења Основног суда у Приштини постављен је главни претрес који је почео 30. марта 2023. године. Током извештајног периода одржано је девет судских рочишта. У предмету против Часлава Јолића, пред судским већем тзв. Специјалног одељења Основног суда у Приштини настављен је главни претрес који је почетком дана 28. априла 2023. године. Током извештајног периода одржано је осам судских рочишта. У предмету против Дејана Рачића, тзв. СТРК је 2. маја 2023. подигао оптужницу у одсуству пред Специјалним одељењем Основног суда у Приштини До краја 2023. године није одржано прво саслушање. У предмету против Чедомира Аксића, тзв. СТРК је 2. маја 2023. подигао оптужницу у одсуству пред Специјалним одељењем Основног суда у Приштини. Прво саслушање је одржано 20. новембра 2023. године у одсуству окривљеног. У предмету против Г.П, тзв. СТРК је 19. маја 2023. подигао оптужницу у одсуству пред тзв. Специјалним одељењем Основног суда у Приштини. До краја 2023. године није одржано прво саслушање. У предмету против Милорада Ђоковића, тзв. СТРК је 23. јуна 2023. подигао оптужницу у одсуству пред тзв. Специјалним одељењем Основног суда у Приштини. Одбијен је захтев одбране за побијање доказа и одбацивање оптужнице. Главни претрес није почео до краја 2023. године. У предмету против И.Б., тзв. СТРК је 10. јула 2023. подигао оптужницу у одсуству пред тзв. Специјалним одељењем Основног суда у Приштини. До краја 2023. године није одржано прво саслушање. У предмету против Слађана Трајковића, тзв. СТРК је 12. јула 2023. подигао оптужницу пред тзв. Специјалним одељењем Основног суда у Приштини. Главни претрес није почео до краја 2023. године. У предмету против Златана Арсића, пред већем тзв. Специјалног одељења Основног суда у Приштини, дана 24. новембра 2023. године почео је главни претрес уводним речима странака у поступку. У предмету против И.Р. и Д.Д, тзв. СТРК је 14. септембра 2023. подигао оптужницу у одсуству пред тзв. Специјалним одељењем Основног суда у Приштини. До краја 2023. године није одржано прво саслушање. У предмету против Славише Филића, тзв. СТРК је 14. септембра 2023. подигао оптужницу у одсуству пред тзв. Специјалним одељењем Основног суда у

---

³⁷ Ibidem.

Приштини. До краја 2023. године није одржано прво саслушање. У предмету против Екрема Бајровића, пред тзв. судским већем Специјалног одељења Основног суда у Приштини настављен је главни претрес који је почео 20. децембра 2023. године. Током извештајног периода одржана су два судска рочишта. У предмету против Милана Јовановића, тзв. СТРК је 2. октобра 2023. подигао оптужницу у одсуству пред тзв. Специјалним одељењем Основног суда у Приштини. До краја 2023. године није одржано прво саслушање. У предмету против Зорана Вукотића (Вукотић В), тзв. СТРК је 4. октобра 2023. подигао оптужницу пред тзв. Специјалним одељењем Основног суда у Приштини. Дана 17. новембра 2023. одржано је прво саслушање. У предмету против Гаврила Милосављевића, тзв. СТРК је 29. новембра 2023. подигао оптужницу пред тзв. Специјалним одељењем Основног суда у Приштини. Дана 7. децембра 2023. одржано је прво саслушање. У предмету против М.С. и других, тзв. СТРК је 7. децембра 2023. подигао оптужницу у одсуству пред тзв. Специјалним одељењем Основног суда у Приштини. До краја 2023. године није одржано прво саслушање. У предмету против Драгише Миленковића, тзв. СТРК је 26. децембра 2023. подигао оптужницу пред тзв. Специјалним одељењем Основног суда у Приштини. До краја 2023. године није одржано прво саслушање.³⁹

У поступцима по жалби, тзв. Специјално одељење Апелационог суда је у извештајном периоду одлучило у три предмета у вези са оптужбама за ратне злочине.

У предмету против Светомира Бачевића, одлучујући по жалби странака у поступку на првостепену пресуду, тзв. Апелациони суд је 19. јануара 2023. одбио као неосноване жалбе странака у поступку и потврдио првостепену пресуду, док је у предмету против Зорана Вукотића (Вукотић IV) 15. фебруара 2023. године делимично уважио жалбу тзв. СТРК–а, само у делу који се тиче одлуке о казни и поопштрио казну, док су остали делови жалбе тзв. СТРК–а и одбијени као неосновани.

У поступцима у трећем степену, у предмету против Горана Станишића, тзв. Врховни суд је 16. фебруара 2023. године одбио као неосноване захтеве за заштиту законитости поднете против пресуде тзв. Специјалног одељења Основног суда у Приштини, као и против пресуде тзв. Специјалног одељења Апелационог суда. Станишићу је, пресудом тзв. Апелационог суда од дана 27. септембра 2022. године, делимично уважена жалба браниоца окривљеног, па је преиначена одлука о казни тако што је овај суд изрекао окривљеном Станишићу казну затвора у трајању од петнаест година за кривично дело ратни злочин против цивилног становништва, док је првостепеном пресудом био је осуђен на казну затвора у трајању од двадесет година. Станишић је лишен слободе 20. јула

---

³⁸ Ibidem.

2019. године на прелазу Јариње. У предмету против Светомира Бачевића је 14. августа 2023. године одбио као неосноване захтеве за заштиту законитости осуђеног и његовог браниоца поднете против првостепене и другостепене пресуде. Пресудом тзв. Апелационог суда од 19. јануара 2023. године одбијене су жалбе тзв. СТРК–а, окривљеног и његовог браниоца, док је првостепена пресуда, којом је окривљени осуђен на казну затвора у трајању од пет (5) година за кривично дело ратни злочин против цивилног становништва, потврђена у целости. У предмету против Зорана Вукотића (Вукотић IV), тзв. суд је 27. септембра 2023. године одбио као неосноване захтеве за заштиту законитости осуђеног и његовог браниоца поднете против првостепене и другостепене пресуде.⁴⁰Пресудом тзв. Специјалног одељења Апелационог суда од 15. фебруара 2023. године, делимично је усвојена жалба тзв. СТРК–а, само у делу који се односи на одлуку о казни, чиме је у другом степену Вукотића осуђен на казну затвора у трајању од тринаест година, док је у првостепеном поступку кажњен казном затвора у трајању од десет година.

У 2023. години започети су следећи предмети који су се водили као преткривични поступци за ратне злочине против следећих лица српске националности (и једног горанске заједнице): 1. Момир Пантић и Жарко Зарић; 2. Драган Миловић, Илија Елезовић и Зоран Костић (Елезовићу је касније одређено јемство, али је у 7. фебруара 2024. године преминуо након тешке болести); Милош Пљешковић, и 4. Шафир Лутвија, због сумње да је извршио кривично дело ратни злочин против цивилног становништва у ”саизвршилаштву са другим припадницима српских снага”.⁴¹

6. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Аутор је у раду покушао да представи нормативни и функционални оквир у коме се одвијају поступци за ратне злочине против припадника српске националности са нагласком на последњу фазу која се реализује кроз уступања предмета са ЕУЛЕКС-а на тзв. локалне органа правосуђа на територији Косова и Метохије. Поред указивања на примену различитих нормативних аката, материјално-правног и процесно-правног карактера, и без указивања на садржаје оптужби и одлука, довољно је, већ на први поглед закључити да се период суђења за ратне злочине у покрајини може поделити на више фаза.

Прва фаза, коју смо у раду означили трогодишњим периодом, карактерише учешће локалних тужиоца и чланова већа у кривичним поступцима, арбитрерност у поступању, дискриминација по основу етничке припадности,

---

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem.

прихватање и утврђивање ”доказа” и ”истине”, и кажњавање за кривична дела која су, у основи, могла да буду квалификована као ратни злочини (или као друга кривична дела, чак се судило и за кривично дело геноцида). Укључивање међународних тужилаца и судија, мешовита или већински међународна већа довела су до ношења другачијих одлука у другом степену (или поновљеном првостепеном поступку) и, у великом броју предмета према окривљеним лицима српске националности, до ослобађајућих пресуда.

Друга фаза, у којој се откривање ратних злочина базира на основуј улози УНМИК-а и, нешто касније, ЕУЛЕКС-а, карактерише не толики број покренутих поступака, већ чињеница да је УНМИК пренео ЕУЛЕКС-у потенцијалних 1.187 предмета ратних злочина а да је касније ЕУЛЕКС пренео око 900 предмета ратних злочина. У овој фази се процесуира и одређени број припадника албанске заједнице (превасходно бивши припадници ОВК) али се у овим поступцима не појављују жртве ратних злочина српске националности или су оне, тек узгредно део корпуса примарних жртва албанске националности. И у тим поступцима постоје предмети који су завршени, парадоксално, ослобађајућим пресудама иако су постојали бројни докази о кривици оптужених лица.

У трећој фази се бележи притисак на чланове српске заједнице кроз бројна привођења, хапшења и притварања лица осумњичених за ратне злочине против цивилног становништва. Иако у раду нису наведена сва имена окривљених лица српске националности, што и није био предмет посебне анализе, аутор је желео да на основу чињеница које обележавају поступање у последње две године укаже под каквом врстом институционалног притиска и прогона се суочавају припадници српске заједнице на територији покрајине.

Осећај несигурности и арбитражности у поступању од стране тзв. органа правосуђа у покрајини несумњиво показује да се у последњем периоду спроводи институционални прогон српске заједнице кроз покретање и вођење поступака за ратне злочине. Поступци су бројни, докази, најчешће искази ”сведока” који сада, четврт века касније откривају истину о догађајима у којима су се вршиле радње које могу чинити кривично дело ратних злочина. Лишавање слободе лице и обавезно одређивање притвора, јер се ради о предметима ратних злочина, је учестало, посебно у последњем периоду.

Не оспоравајући ни у ком случају потребу да се сви извршени ратни злочини расветле а да се кривци казне, а што потврђује и чињеница да се пред великим бројем правосудних и квази-судских органа воде кривични поступци за ратне злочине поводом догађаја на простору Косова и Метохије, у периоду од почетка 1998. године до краја 1999. године, несумњиво је да се у последњем периоду врши институционални притисак на све чланове српске заједнице јер, практично свако ко живи и ради или покушава да оствари одређена статусна или имовинска права, може да се нађе у позицији окривљеног за ратне злочине.

Неретко се, или прецизније, веома се често се дешава да оптужбе или изјаве сведока и покретање поступака за ратне злочине везује за решавање одређеног имовинског права припадника српске заједнице (спречавање узурпације имовине, остваривање одређеног имовинског права, несагласност за продају имовине и слично) или, пак, само за појављивање припадника српске националности на територији села, места, општине са које је протеран или коју је морао да напусти.

Покрећу се поступци против припадника српске заједнице који никада нису напуштали своје место пребивалишта на територији покрајине и за које се сада, двадесет пет година након догађаја открива учешће у радњама које се карактеришу као ратни злочини, против лица која су на измаку осме деценије живота, која су болесна или у терминалној фази болести. Покрећу се поступци против лица која су била активна у тзв. полицијској служби на Косову и која се, у сваком случају, пре заснивања радног односа морала да буду предмет безбедносне процене.

Сваки припадник српске заједнице потенцијални је окривљени за ратне злочине извршене на територији АП Косово и Метохија, уколико за то постоји одређени разлог, институционални механизам се готово по аутоматизму покреће а права окривљених лица недостижни идеал у очувању личности, физичког и психичког интегритета и идентитета. Институционални прогон је преузео примат утврђивању индивидуалне кривичне одговорности и кривице окривљеног лица за ма које кривично дело, посебно за ратне злочине као једно од најтежих међународних кривичних дела.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

Димитријевић, Н. Реаговање и планови руководства Србије и Црне Горе током Косовско-метохијске кризе (17-19. март 2024), Зборник радова Филозофског факултета, LIV (1), 2024, 200;

Закон о организацији и надлежности државних органа у поступку за ратне злочине, "Службени гласник Републике Србије" бр. 67/2003-4, 135/2004-71, 61/2005-7, 101/2007-10, 104/2009-4, 101/2011-272 (др. закон), 6/2015-7, 10/2023-4.

Кривични закон СФРЈ (Кривични закон СРЈ, Основни кривични закон) Службени лист СФРЈ", бр. 44/76, 46/77, 34/84, 37/84, 74/87, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90 и 54/90, „Службени лист СРЈ”, бр. 35/92, 16/93, 31/93, 37/93, 24/94 и 61/01, „Службени гласник РС”, број 39/03)

Кривични законик, "Службени гласник Републике Србије" бр. 85/2005-30, 88/2005-51 (исправка), 107/2005-171 (исправка), 72/2009-53, 111/2009-36, 121/2012-3, 104/2013-3, 108/2014-3, 94/2016-7, 35/2019-3, 94/2024-390

Кривични закон тзв. Косова, <http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Krivicni%20zakonik.pdf>

Међународни кривични трибунал за бившу Југославију
<https://www.icty.org/bcs/o-mksj>

Лазаревић, Љубиша Кривично право – посебни део, Београд, 2000.

Војно-технички споразум између Међународних безбедносних снага (КФОР) и влада Савезне Републике Југославије и Републике Србије закључен је у Куманову (Република Македонија) дана 9. јуна 1999. године. Текст споразума доступан на: <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19947>

Извештај Организација за европску безбедност и сарадњу, Мисија на Косову, Одељење за људска права и заједнице, Суђења за ратне злочине на Косову: оцена десетогодишњем периода 1999-2009, 2010, доступан на: <https://www.osce.org/files/f/documents/8/7/68571.pdf>

Извештај Организације за европску безбедност и сарадњу, Мисија на Косову, Одељење за људска права и владавину праву, Секција за праћење правног система, септембар 2022. године, доступан на <https://www.osce.org/files/f/documents/8/0/12551.pdf>

Извештај Организације за европску безбедност и сарадњу, Мисија на Косову, Одељење за људска права и заједнице, Суђења за ратне злочине на Косову: оцена десетогодишњег периода 1999-2009, доступан на: <https://www.osce.org/files/f/documents/8/7/68571.pdf>

Извештај Фонда за хуманитарно право, Суђења за етнички мотивисана кривична дела и ратне злочине на Косову, 2007. година. Доступно на: <https://hlc-kosovo.org/storage/app/media/PUBLIKIMET%20D.D/Trials%20for%20ethnicaly%20motivated%20crimes%20and%20war%20crimes%20in%20Kosovo%20-%20report%20for%202007.pdf>

Привремени Закон о кривичном поступку из 2003. године, текст доступан: https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/04serbian/SC2003regs/RSC2003_26_PCPCintranet.pdf

Rapporteur: Mr Dick MARTY, Switzerland, Alliance of Liberals and Democrats for Europe; Parliamentary Assembly, Council of Europe, Inhuman treatment of people and illicit trafficking in human organs in Kosovo, Committee on Legal Affairs and Human Rights, Doc. 12462, 07 January 2011, доступан и на: https://www.scp-ks.org/sites/default/files/public/coe_1.pdf

Резолуција 1244 СБ УН, Resolution 1244 (1999) / adopted by the Security Council at its 4011th meeting, on 10 June 1999, доступна на: <https://digitallibrary.un.org/record/274488?v=pdf>

Специјализована већа и Специјално тужилаштво тзв. Косова у Хагу, <https://www.scp-ks.org/sr>

Статут Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију, https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_bcs.pdf

тзв. Закон о Специјализованом тужилаштву и Већима, доступно на: https://www.scp-ks.org/sites/default/files/public/05-1-053_a.pdf

Стојановић, З. Коментар Кривичног законика, Београд, 2017.

Тужилаштво за ратне злочине: <https://www.tuzilastvorz.org.rs/sr/предмети>

Ђорђевић, Ђорђе. Кривично право – посебни део, Београд, 2011,

Уредба бр. 1999/24 о закону који се примењује на Косову, доступна на: https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/04serbian/SC1999regs/RSC1999_24.pdf

Уредба УНМИК бр. 2000/6 о постављењу и разрешењу међународних судија и међународних тужилаца из службе, доступна на: https://www.atk-ks.org/wp-content/uploads/2017/07/Uredba_2000_06.pdf

Уредба УНМИК бр. 2000/34 о допуни Уредбе УНМИК бр. 2000/6, доступна на: https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/04serbian/SC2000regs/RSC2000_34.pdf

Уредба УНМИК-а 2003/25 о Привременом кривичном закону Косова (ПКЗК) од 6. јула 2003, https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/04serbian/SC2003regs/RSC2003_25.pdf

Фонд за хуманитарно право на Косову, Министарство спољних послова Краљевине Данске – ДАНИДА међународни развој и кооперација и Швајцарска агенција за развој и сарадњу СДЦ, Суђење за ратне злочине на Косову у периоду од 1999-2000, доступан на: <http://www.hlc-rdc.org>

Фонд за хуманитарно право на Косову, Извештај за 2023. годину, Почетак нове фазе у суђењима за ратне злочине, 2024. Текст извештаја доступан на: <https://hlc-kosovo.org/storage/app/media/Kosovo%20report%202023%20ALB%20SRB%20ENG.pdf>

Чупић, М. Отаџбина: Косово и Метохија (злочини, прогони, отпори..), Београд, 2006.

Zdravko GRUJIĆ, PhD

Associate Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica

Faculty of Law

**WAR CRIMES PROCEEDINGS AGAINST MEMBERS OF THE SERBIAN
COMMUNITY IN THE TERRITORY OF THE AP OF KOSOVO AND
METOHIJA IN THE PERIOD 1999-2023**

II part

Summary

War crimes proceedings in the territory of the AP of Kosovo and Metohija were initiated as early as the end of 1999 and to this day characterize the relationship of the provisional institutions of self-government in the province and, somewhat later, self-proclaimed institutions and various organizational forms of the so-called judicial system towards the Serbian community, both as individuals and as a Serbian national collectivity and identity. Considering that in a large number of cases in war crimes proceedings the nationality of prosecutors and judges was sufficient to predict the outcome of the case, the evidence presented and the judicial “truth” established in various proceedings aimed not only at punishing the accused, but also at intimidating and collectively criminalizing members of the Serbian community who live or have lived on the territory of the Autonomous Province of Kosovo and Metohija. The criminal proceedings that were initiated against the accused persons of Albanian nationality for war crimes did not include events and actions in which the victims were members of the Serbian community either it was done incidentally or in the context of the majority Albanian victims. The one-sided and ethnically motivated approach and influence of prosecutors and quasi-judicial bodies that are actually, locally or functionally competent for conducting criminal proceedings for the war crimes was to some extent reduced in situations where foreign (international) prosecutors and judges were involved in the cases that were being conducted. As expected, the changed ethnic structure within the so-called judicial system led to decisions that denied or downplayed the previously “established” practice of punishing those accused of war crimes (members of the Serbian community). However, although the role of international representatives of UNMIK and EULEX in the work of the so-called judicial bodies in the province can be observed, analyzed and reviewed from different perspectives, the fact is that in the last few years, when there was a complete transfer) of the cases to the so-called specialized judicial bodies in war crimes proceedings, the pressure on individuals accused of committing war crimes or the Serbian collectivity

becomes something that could be called institutional ethnic persecution. In the paper, the author points out the different phases of the “creation” of the so-called judicial system competent for proceeding in war crimes proceedings, and other bodies that are actually responsible for conducting proceedings for war crimes committed on the territory of the province, the different approach to members of the Serbian community as defendants and victims of war crimes, focusing the analysis on the current situation in which, practically, every member of the Serbian community, if he lives or has a certain right (or property) in the territory of the province, can be considered a “suitable target” for initiating war crimes proceedings.

Key words: war crimes, AP Kosovo and Metohija, Serbian community

Др Саша АТАНАСОВ¹

UDK 343.123.12:351.74

ПОЛИЦИЈСКО ХАПШЕЊЕ ЛИЦА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ анализа случаја - прекорачење и злоупотреба овлашћења

Апстракт:

Право на слободу је универзално право које припада сваком људском бићу и може бити ограничено само у законом прописаним условима. Премда постоји више начина ограничавања људских права и слобода потенцијално осумњиченог лица, предмет нашег истраживања биће радња хапшења од стране полиције у складу са одредбама садржаним у међународним документима универзалног и регионалног карактера, судском праксом Европског суда за људска права (ЕСЉП) и Закоником о кривичном поступку тзв. Косова*² (тзв. ЗКП*). Хапшење лица директно утиче на права и слободе ухапшеног лица, због чега хапшење не сме бити произвољно, односно мора бити неопходно, нужно и у складу са законом. У раду посебан акценат стављамо на одредбе садржане у међународном праву које представљају стандарде и смернице за закониту реализацију полицијског хапшења и истовремено наглашавају гаранције за заштиту људских права ухапшених лица на Косову и Метохији.

Кључне речи: полиција, хапшење, права ухапшених, прекорачење и злоупотреба полицијских овлашћења

1. УВОД

Полиција представља најстарији организациони облик друштвене контроле. То је орган јавне управе који је по својој структури углавном хијерархијски организован. Структура полиције и систем чинова су често слични војној структури. Традиционално делује у оквиру Министарства унутрашњих послова, са задатком да спречава и сузбија криминалитет, одржава јавни ред и мир и предузима друге мере и радње у циљу остваривања безбедности грађана и имовине.

---

¹ Ванредни професор, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, sasa.atanasov@pr.ac.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0003-0157-3049>.

² Сваку одредницу о Косову у овом тексту треба разумети у складу са Резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација и без прејудуцирања статуса Косова. У даљем тексту – тзв. Косово*.

Могућност полиције да примени принуду разликује њу од других органа власти, те полиција у томе има велику одговорност. Свако поступање полиције мора бити извршено у складу са *lege artis* принципима, по степену и сразмерности примерено задатку који се решава, а све у циљу заштите права и слобода грађана, као и других универзалних вредности које припадају сваком човеку (Никач, 2003, 63; Никач и Лештанин, 2017, 191).

Већина задатака који се захтевају од полиције тичу се пре свега одржавања јавног реда и мира, поретка и заштите грађана и имовине, као и пружања помоћи грађанима током ванредних ситуација, но ипак полиција и даље највећи приоритет придаје спречавању и откривању кривичних дела и учиниоца, проналажењу и хватању учиниоца кривичних дела и обезбеђивању доказа (Aleksić i Milovanović, 1993, 186.), што нас изненађује с обзиром на велику тамну бројку криминалитета и мали број решених криминалистичких случајева. Несумњиво је да су служење заједници и помоћ и заштита грађана и жртава кривичног дела и даље мање привлачни од традиционалног „играња“ полицајаца и лопова (C. de Rover, 1998, 142.)

Ради остваривања постављених циљева полиција је овлашћена да предузима разноврсне мере и радње, потражног (оперативног) и процесног значаја, а најпознатије и најчешће коришћене радње међу њима су полицијско хапшење, притвор и употреба средстава принуде. Полиција када користи своја овлашћења, односно када предузима хапшење мора бити свесна индивидуалних права и слобода грађана, те свесна када штити, а када крши људска права. Чињеница да на некој територији постоје унутрашњи немири и напетости, никако не ослобађа полицију од непоштовања основних права и слобода грађана или оправдава припаднике полиције за њихово кршење. Наиме, примена полицијских овлашћења, односно полицијско хапшење представља једну од веома видљивих компоненти рада полиције. Поступци полиције се најчешће посматрају као одраз понашања целокупне полиције, а не као дело једног полицијског службеника. Стога, претерана употреба силе приликом остваривања одређеног циља, мучење лица које је ухапшено имају веома негативне последице по имиџ целокупне полицијске организације и утисак који полиција жели оставити у јавности (C. de Rover, 1998, 143-145.).

Полицијско хапшење представља само један од облика лишавања слободе и за разлику од других облика (нпр. задржавања или притвора) оно се не одређује као неко време трајања (Jovančević, 2015, 189.)

У односу на притвор који представља ускраћивање слободе на основу судске одлуке, засноване на законским разлозима, хапшење је само фактичко ускраћивање слободе мотивисано законским разлозима за одређивање притвора од стране овлашћених лица (Dimitrijević, 1981, 250.) То је чин хватања лица који може бити реализован под условом да је лице затечено у вршењу кривичног дела, или су испуњени други законом предвиђени разлози. Нарочито

Међународни пакт о грађанским и политичким правима (МПГПП)³ који представља један од најзначајнијих извора заштите људских права, у члану 9. став 1. наглашава да „нико не може бити произвољно ухапшен или притворен, односно лишен слободе, сем из разлога и у складу са законито предвиђеним поступком, због чега је свако самовољно хапшење незаконито. О произвољном – самовољном хапшењу биће речи уколико хапшење у себи садржи елементе непримерености, неправде, неразумности, непредвидивости и непропорционалности.⁴ ЕКЉП у члану 5. став 1. напомиње да свако лице има право на слободу и на безбедност личности, али и да у појединим ситуацијама лишење слободе, односно хапшење може бити оправано уколико је предузето: на основу пресуде надлежног суда; због неизвршења законите судске одлуке, или ради обезбеђења испуњења неке обавезе прописане законом; ради привођења лица пред надлежне правосудне органе због оправдане сумње да је извршило кривично дело, или када се то оправдано сматра потребним, како би се предупредило извршење кривичног дела или бекство по његовом извршењу; у случају лишења слободе малолетног лица на основу законите одлуке у сврху реализације васпитног надзора, или законитог лишења слободе, тј. ради његовог привођења правосудном органу; ради спречавања ширења заразних болести, или ради законитог лишења слободе душевно поремећених лица, алкохоличара, уживалаца дрога или скитница, или да би се спречио неовлашћени улазак у државу, као и ради предузимања мера у циљу протеривања или екстрадиције лица.⁵

То значи да ће полицијско хапшење бити оправдано само у оним случајевима уколико је нужна интервенција полиције, уколико је примерено озбиљности кривичног дела и предузето у складу са законом.

Поред одредаба МПГПП и ЕКЉП које су инкорпориране у законе тзв. Косова*, од значаја за разумевање праксе полицијског поступања приликом хапшења лица и тумачења да ли су том радњом повређена људска права и слободе ухапшеног лица, од значаја су одредбе које се односе на етичка правила

---

³ *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima*, Usvojen i otvoren za potpis, ratifikaciju i pristupanje rezolucijom Generalne skupštine 2200 A (XXI) od 16. decembra 1966. <https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/05bosniak/BIntCovCivilPoliticalRights.pdf>, 11.12.2024.

⁴ *Human Rights Committee*, General comment No. 35 Article 9. paragraph 12 (Liberty and security of person), 3-4. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g14/244/51/pdf/g1424451.pdf?OpenElement>, 11.01.2025.

⁵ *Конвенција о људским правима са изменама предвиђеним Протоколима 11, 14 и 15 с Протоколима 1, 4, 6, 7, 12, 13 и 16*. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_srp, 10.12.2024.

поступања полиције која су садржана у Кодексу понашања за полицајце,⁶ а на које упућује устав тзв. Косова* и тзв. ЗКП*⁷.

2. ПОЛИЦИЈСКО ХАПШЕЊЕ – ЗАКОНИТО ПОСТУПАЊЕ

Треба напоменути да је полицијски посао веома динамичан и разноврстан и да у непосредном поступању примена крутих и универзалних правила и шема није могућа. Полицијски задаци су такви да често захтевају доношење одлука у изненадним ситуацијама, због чега се од полицајаца захтева да своје поступање прилагоде конкретним случајевима. Како је немогуће законом предвидети све околности у којима је неопходно реаговање полиције, то се уместо крутих правила, прописују флексибилне одредбе које полицајцима служе више као смернице како поступити у конкретном случају, омогућавајући им тако да своје понашање прилагођавају у зависности од њиховог осећаја, личне процене и промишљања (Кесић, 2011, 69.). Ипак, стручна јавност упозорава да претерана еластичност норми омогућава полицајцима да на терену одступе од императивних норми и да закон тумаче на себи својствен начин, уместо да га посматрају као директиву по којој морају да делују (Према *Bayley*, 2002, 138. У: З. Кесић, 2011, 69.).

С обзиром на наведено од посебне важности за законито предузимање полицијских радњи и радње хапшења је претходно поменута одредба члана 9. МПГПП. Пре свега, зато што припадници полиције имају дискреционо право да одлуче када ће, где и како хапсити неко лице, а управо та одредба МПГПП указује на неопходне основе за хапшење и законитост поступка хапшења, јасно наглашавајући да хапшење мора бити предузето само уколико су испуњени законом предвиђени услови. С обзиром на дискреционо право полицајца који поступа на терену, а које се манифестује у слободи да између више могућности које му стоје на располагању може да се одлучи за тачно одређен начин решавања конкретне проблеме (З. Кесић, 2011, 68.) то значи да свако претпостављено чињење од стране потенцијалног осумњиченог не мора неизоставно да доведе и до хапшења (С. de Rover, 1998, 223.). Наиме, постоји више фактора који утичу на полицајца да на терену донесе одлуку да ли ће потенцијалног осумњиченог ухапсити или не. Да ли је поступање у конкретној ситуацији ствар одређених принципа којима се полицајац руководи, или је то ствар његове самовоље зависиће од више фактора. Као фактори који могу значајно утицати на дискрециону одлуку полицајца да предузме хапшење

---

⁶ *Code of Conduct for Law Enforcement Officials*, Adopted by General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/code-conduct-law-enforcement-officials>, 12.12.2024.

⁷ Тзв. *Законик о кривичном поступку Косова**, бр. 08/L-032, 2022.

конкретног лица и који могу утицати на прекорачење или злоупотребу полицијских овлашћења, у теорији се издвајају три групе фактора: а) спољни фактори – који настају као резултат проблемске ситуације и међусобног деловања актера догађаја (нпр. држање осумњиченог, озбиљност дела, докази о постојању дела, карактеристике окружења у коме се одвија полицијска интервенција), б) организациони фактори – који се манифестују у формалним и неформалним правилима поступања полиције, и в) лични фактори - који се тичу карактеристичних особина личности полицајца и осумњиченог лица ((З. Кесић, 2011, 70-72.).

3. ПРАВНИ ОСНОВ ПОЛИЦИЈСКОГ ХАПШЕЊА ЛИЦА ЗАТЕЧЕНОГ У ВРШЕЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Према тзв. Законику о кривичном поступку Косова* полиција може ухапсити неко лице под условом да је то лице затекла у вршењу кривичног дела за које се гони по службеној дужности, или се за таквим лицем трага због извршеног кривичног дела. Полиција може ухапсити неко лице и ако постоји одлука или наредба јавног тужица или суда да се лице ухапси, или постоји важећи налог поднет преко међународне полицијске организације – ИНТЕРПОЛ-а или дипломатских канала за хапшењем одређеног лица.

Полиција је исто тако овлашћена да може извршити кратко лишавање слободе грађана када је потребно да од њих прикупи важна обавештења. Тзв. ЗКП* овлашћује и грађане да ухапсе лице које је затечено у вршењу кривичног дела за које се гони по службеној дужности (тзв. грађанско хапшење), с тим да су грађани у том случају дужни да одмах предају ухапшено лице полицији, или ако нису у могућности да то одмах учине – да обавесте полицију или јавног тужиоца о хапшењу који ће даље предузети законом прописане радње. Свако лице које је лишено слободе хапшењем мора без одлагања, а најкасније у року од четрдесет осам (48) часова, бити изведено пред судију за претходни поступка који ће одлучити да ли ће ухапшеном лицу одредити притвор, или ће га пустити на слободу.⁸

Када полиција затекне неко лице у вршењу кривичног дела за које се гони по службеној дужности, или трага за извршиоцем кривичног дела, овлашћена је да то лице ухапси без налога суда или јавног тужиоца. Хапшење и задржавање врши се само онда када је то неопходно и онолико времена колико је потребно да би се остварио постављени циљ. Ухапшеном ће после хапшења, што пре је могуће, а најкасније у року од шест (6) часова бити уручено решење

---

⁸ Чл. 160-161. тзв. ЗКП*.

(одлука) јавног тужиоца о задржавању.⁹ Против одлуке јавног тужиоца о задржавању, жалбу могу поднети ухапшени и његов бранилац у року од шест (6) часова од момента достављања решења, док је судија за претходни поступак дужан да донесе одлуку о жалби у року од дванаест (12) часова.¹⁰

Приликом хапшења и задржавања припадник полиције дужан је да поступа у складу са одредбама тзв. ЗКП*, којима се ухапшеном гарантује сет права:¹¹ право да буде обавештен о разлозима хапшења на језику који разуме; право да се брани ћутањем, односно да не одговара на питања која му поставља полицајац, осим у вези са његовим идентитетом; право на помоћ тумача, ако не разуме или не говори језик којим говори полицајац; право на браниоца кога сам одабере, односно на браниоца чак и онда када није у могућности да плати правну помоћ; право да обавести или да захтева да се о његовом хапшењу обавести особа коју сам изабере, и право на лекарски преглед. Уколико јавни тужилац оцени да је неопходно застати са обавештавањем чланова породице или других лица због изузетних потреба истраживања случаја, одлагање може трајати најдуже двадесет и четири (24) часа, осим ако је реч о малолетном лицу или душевно болесном лицу, када одлагање није дозвољено.

Током саслушања од стране полиције ухапшени има право да његовом саслушању присуствује бранилац. Међутим, ако се бранилац не појави у року од два (2) часа након што је обавештен о хапшењу, полиција ће одредити другог браниоца, па ако се и тај други бранилац не појави у року од једног (1) часа, јавни тужилац или полиција могу одредити да се саслушање спроведе без присуства браниоца, уколико сматрају да би даље одлагање озбиљно угрозило спровођење истраге кривичног дела.¹² Ухапшени има право на поверљиву комуникацију са браниоцем, како пре, тако и током саслушања. Поверљив разговор контролише се само посматрањем, не и слушањем од стране полиције.

Саслушање се врши сходно одредбама тзв. ЗКП*.¹³ За време саслушања од ухапшеног се не захтева да стоји и не ускраћује му се храна, вода и потребна лекарска помоћ.¹⁴ О саслушању и хапшењу полиција саставља записник и води евиденцију о свим предузетим радњама поводом хапшења. У записнику о хапшењу полиција наводи личне податке ухапшеног, разлог хапшења, кривично дело на које се сумња и због ког је предузето хапшење, овлашћења или обавештења која је дао јавни тужилац полицији, место, датум и тачно време

---

⁹Чл. 22-23. тзв. *Правилника за оперативу полиције Косова**, 2017. <https://www.kosovopolicе.com/wp-content/uploads/2020/07/Pravilnik-za-Operativu-Policije-Kosova.pdf>, 22.12.2024.

¹⁰ Чл. 162. ст. 5. тзв. ЗКП*.

¹¹ Чл. 165-167. тзв. ЗКП*.

¹² Чл. 169. тзв. ЗКП*.

¹³ В. више: чл. 152 – 155. тзв. ЗКП*.

¹⁴ Чл. 169. ст. 4. тзв. ЗКП*.

хапшења, околности хапшења, одлуку јавног тужиоца о задржавању, идентитет полицајца и јавног тужиоца, усмена и писмена обавештења која су саопштена ухапшеном о праву да се одрекне права на браниоца и/или на лекарски преглед,¹⁵ констатацију о пружању обавештења о праву на браниоца и обавештавању чланова породице или других лица о хапшењу, регистрацију видљивих и других повреда и да ли је ухапшеном пружена медицинска помоћ, затим опис одузетих ствари од лица током хапшења, време и датум када је лице ослобођено, приведено судији или пребачено у притворски центар. Полиција такође о сваком саслушању води записник у коме евидентира време почетка и завршетка саслушања, идентитет полицајца који је вршио саслушање и другог лица које је било присутно, као и да ли је бранилац присуствовао саслушању ухапшеног и разлог евентуалног његовог одсуства. Записник о саслушању потписују полицајац који је реализовао саслушање и ухапшени. Ако ухапшени одбије да потпише записник, полицајац ће то регистровати у записнику и објаснити разлоге одбијања, као и усмене коментаре које је том приликом ухапшени саопштио. Уколико ухапшени и његов бранилац захтевају, биће им стављен на располагање записник о саслушању. Када је то могуће саслушање се снима применом техничких средстава за пренос слике и звука.¹⁶

У року од тридесет и шест (36) часова од хапшења, јавни тужилац је дужан да поднесе судији за претходни поступак предлог (захтев) за одређивање притвора. Не касније од четрдесет и осам (48) часова судија за претходни поступак одржаће рочиште на коме се одлучује да ли ће ухапшени бити притворен или не. До доношења судске одлуке ухапшени се може задржати у полицијском притвору. Уколико се ухапшени не изведе пред суд у року од четрдесет и осам (48) часова пушта се на слободу. Судија за претходни поступак у року од четрдесет и осам (48) часова након одржаног рочишта на коме се одлучивало о притвору доноси одлуку да ли ће ухапшеном одредити притвор или неку другу блажу меру којом се обезбеђује присуство ухапшеног у кривичном поступку.¹⁷

Током предузимања радње хапшења полиција може да примени силу и друга средства принуде (нпр. физичку силу, гумене палице, лисице, спреј, ватрено оружје и др.) како би остварила легитимно постављени циљ (нпр. ради заштите живота лица, спречавања напада, спречавања извршавања кривичног дела, спречавања бекства учиниоца кривичног дела), када се циљ полицијске радње не може постићи другим полицијским мерама. Ипак, током примене силе, полиција треба да настоји да минимално задире у права и слободе лица које је

---

¹⁵ Чл. 164. ст. 4. и чл. 167. тзв. ЗКП*.

¹⁶ Чл. 170. тзв. ЗКП*. Исто, чл. 22-29. тзв. *Правилника за оперативу полиције Косова**, 2017.

¹⁷ Чл. 162. тзв. ЗКП*.

ухапшено. Ватрено оружје полиција може да употреби само онда када је апсолутно неопходно и само до оног нивоа који је неопходан да би се остварио законом постављени циљ. Употреба ватреног оружја оправдана је када је у сразмери са степеном опасности и тежином кривичног дела у конкретној ситуацији.¹⁸

4. ПРЕКОРАЧЕЊЕ И ЗЛОУПОТРЕБА ПОЛИЦИЈСКИХ ОВЛАШЋЕЊА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Када ће бити реч о прекорачењу, а када о злоупотреби полицијских овлашћења зависиће од више елемената. Наиме о прекорачењу полицијских овлашћења биће речи када полицајац у складу са правилима којима је регулисана примена конкретне службене мере или радње, примени своје овлашћење, али на погрешан начин и углавном из нехата. О прекорачењу у примени овлашћења биће речи када нпр. полицајац поступа на штрб законског основа, или без довољно јасног разлога за примену конкретног овлашћења (З. Кесић, 2011, 66.). О злоупотреби полицијског овлашћења биће речи када полицијски службеник користи полицијска овлашћења у недозвољене сврхе, сврхе које нису у интересу полиције и полицијског посла (нпр. мучи неко лице),¹⁹ ради остваривања пре свега неког свог личног интереса, и то чини умишљајно (З. Кесић, 2011, 66.). Ова прекорачења и злоупотребе највише могу да буду присутне приликом хапшења осумњиченог или окривљеног лица. Наиме, ове недозвољене радње се током фазе хапшења и фаза које накнадно следе у кривичном поступку тешко доказују. Пре свега зато што се између полицајаца који дуже времена заједно раде на истим пословима развија однос солидарности, креирају се специфична правила понашања групе која не дозвољавају полицајцу појединцу да у складу са својим личним моралним погледима пријави колегу полицајца који не поступа у складу са легитимним циљем радње коју предузима (постојање тзв. *полицијског кодекса ћутања*), страх од етикетирања као „динкароша“ уколико пријави унутрашњој

---

¹⁸ Чл. 26-27. тзв. *Закон о полицији Косова**, бр. 04/L-076, 2012. https://www.kosovopolice.com/wp-content/uploads/2021/03/ZAKON-Br.-04L-076-O-POLICIJI_2.-marta-2012.god.pdf, 24.12.2024.

¹⁹ Појам *тортура* означава сваки акт којим се некој особи намерно наноси бол, или тешка телесна или душевна патња, да би се од ње или неке треће особе добиле информације или признање, или да би се та особа казнила за дело које је она или нека трећа особа учинила, или за чије је извршење осумњичена, да би се особа застрашила или да би се на њу извршио притисак, или због било којег другог разлога заснованог на било ком облику дискриминације, ако тај бол или те патње наноси службена особа, или било која особа у службеном својству, или на њен наговор, или с њеним изричитим или прећутним пристанком. *Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka*. <https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/05bosniak/BConAgainstTorture.pdf>, 24.01.2025.

контроли непримерено поступање колеге,²⁰ страх од освете и других непријатних последица.²¹

Један од еклатантних примера прекорачења и злоупотребе полицијских овлашћења је недавни случај хапшења Милоша Суботића, грађанина и правника који живи и ради у Косовској Митровици.²² Према изјави Милоша Суботића, објављеној у средствима јавног информисања, хапшење се догодило дана 26. октобра 2024. године, пола сата после поноћи.²³ Полицијско хапшење је извршено испред продавнице под називом „Механа“, у близини Градског моста, док се враћао из града са супругом и ишао у правцу стана у коме живи. Испред продавнице „Механа“ је била постављена зелена мрежа коју је руком покушао да склони како би даље прошао тротоаром. Недалеко од продавнице била је паркирана патрола полиције. Када су видели да Милош склања руком мрежу, пришло му је троје полицајаца који су од њега тражили личну карту на увид. Милош изјављује да том приликом није пружио отпор, али су га и поред тога везали, тако да су му руке биле везане на леђима. Одмах је спроведен у полицијску станицу. Милош напомиње да су га у полицијској станици тукли и малтретирани, тако што су га шамарали и шутирали по телу. Избројао је да су му ударили осам шамара у пределу лица, врата и увета, а да га је један од полицајаца ударио ногом у пределу груди. Све време Милошу су руке биле везане и он није пружио отпор. Сви полицајци имали су прекривена имена и бројеве на службеним ознакама униформе, не саопштавајући свој идентитет. На постављено питање Милоша Суботића како се зову – није добио одговор. Такође, на молбу да му дају воде да попије нису му дали одмах, већ тек касније један од старијих полицајаца доноси и даје му воду за пиће. На питање који је члан закона прекршио, полицајци му нису дали одговор, као што му нису дозволили да позове и ангажује браниоца. Милош Суботић је и даље био везан када су полицајци покушали да утврде да ли је у алкохолисаном стању, те му са том сврхом у уста на силу стављају апарат за мерење алкохола у даху, тзв. дрегер. Милош Суботић је исти тест одбио, наводећи да није возио аутомобил, да је пешак, те да то у његовом случају није меродавно. Тражили су од њега да потпише један папир са текстом на

---

²⁰ *Reportline Frequently asked questions*, 1-3. <https://www.policeconduct.gov.uk>, 23.01.2025.

²¹ *Priručnik za obuku o policijskom integritetu*, Ženevski centar za upravljanje sektorom bezbednosti (DCAF), 98.

<https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents>, 23.01.2025.

²² *Полиција у северном делу Косовске Митровице ухапсила и претукла Милоша Суботића*.

<https://www.rts.rs/vesti/politika/5565244/policija-u-svernom-delu-kosovske-mitrovice-uhapsila-i-pretukla-milosa-subotica.html>, 26.10.2024.

²³ *Subotić tvrdi da je pretučen u stanici, kosovska policija negira*. <https://www.danas.rs/vesti/politika/subotic-kosovska-policija/>, 26.10.2024.

албанском језику, који Милош није хтео да потпише, наводећи да по уставу Косова* има право да говори српски.

Полицајци нису желели да узму изјаву од Милоша Суботића и око три и тридесет после поноћи пустили су га из полцијске станице. Након пуштања, Милош је отишао у болницу на преглед, како би му биле констатоване телесне повреде, те обавештава средства јавног информисања о ономе што му се десило. Полицијски инспекторат Косова* покренуо је истрагу случаја и у међувремену суспендовао двојицу полицајаца. Два месеца касније на посао су враћени суспендовани полицајци.²⁴ Наведени пример показује да је у конкретном случају дошло до више неправилности и противзаконитих поступања, односно да су приликом хапшења, задржавања и саслушавања Милоша Суботића у полицијској станици у Косовској Митровици прекорачена и злоупотребљена овлашћења од стране одређених полицајаца. Том приликом дошло је до следећих неправилности:

- Повређено је право ухапшеног лица да на језику који разуме буде обавештен о разлозима хапшења и о свакој другој оптужби против њега, чиме је повређена одредба члана 5. став 2. ЕКЈП и одредба члана 9.2. и 14.3.а. МПГПП. То значи да је полицајац у моменту хапшења био дужан да ухапшеног обавести о разлозима хапшења како би ухапшеном обезбедио довољно времена за припрему одбране и комуникацију са браниоцем. Међутим, чак и да јесте ухапшеном саопштен правни основ лишења слободе, њихово пуко навођење само по себи није довољно за остваривање сврхе члана 5. став 2. ЕКЈП.²⁵

- Ухапшеном у моменту лишења слободе, а и касније током боравка у полицијској станици, није саопштено право да се може бранити ћутањем, чиме је прекршен члан 6. став 1. ЕКЈП.

- Ухапшеном није дозвољено да ангажује браниоца, услед чега је повређено његово право на одбрану гарантовано одредбом члана 14.3.б МПГПП и одредбом члана 6. став 3 (ц) ЕКЈП. Наведени члан ЕКЈП гласи: „Свако ко је оптужен за кривично дело има право... да се брани лично или путем браниоца кога сам изабере, или ако нема довољно средства да плати за правну помоћ, да ову помоћ добије бесплатно када интереси правде то захтевају.“ Сврха цитираног члана је пре свега да обезбеди услове за правично суђење пред судом, међутим када је реч о кривичноправним стварима, не постоје разлози да се овај члан не примени и на претходни поступак, поступак који претходи суђењу.²⁶

---

²⁴ *Враћени на посао полицајци повезани са пребијањем Милоша Суботића у Косовској Митровици*, <https://www.rts.rs/vesti/politika/5604123/kosovska-mitrovica-milos-subotic-kosovo-metohija.html>, 16.12.2024.

²⁵ *Murray v. United Kingdom*, 14310/88, 28. октобар 1994. године. У: Дž. Мекбрајд, *Људска права и кривичном поступку Пракса Европског суда за људска права*, Београд, 2009, 49.

²⁶ *Имбриосца против Швајцарске*, Пресуда од 24. новембра 1993, став 36. У: *Полцијско хапшење и помоћ браниоца*, *Тематски преглед*, Савет Европе, 2021, Оделjenje за штампу,

- Ухапшеном није дозвољено да користи помоћ преводиоца са албанског језика на српски, чиме је повређена одредба члана 14.3. МПГПП у коме се наводи да обавештења о разлозима хапшења морају бити саопштена на језику који ухапшени разуме. Прекршена је и одредба члана 6. став 3.(е) ЕКЉП, јер ухапшени није могао у потпуности да разуме које околности му се стављају на терет и који документ и са којим текстом се од њега тражи да потпише.

- Према ухапшеном је примењена неоправдана физичка сила која је забрањена одредбом чл. 7. и 10.1. МПГПП. Полицајци скривају свој идентитет, у одређеном периоду не дозвољавају ухапшеном да пије воду чиме га додатно застрашују. Према члану 7. забрањено је мучење или свирепо, нехумано или понижавајуће поступање како би се добило признање ухапшеног. Такође, са сваким лицем које је лишено слободе поступа се хумано и са поштовањем достојанства његове личности (чл. 10.1. МПГПП). Мучење је забрањено и ЕКЉП (чл. 5), Универзалном декларацијом о људским правима (чл. 5),²⁷ Конвенцијом против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака (чл. 1). Реч је најиме о апсолутној забрани код које не постоји ниједан разлог или ситуација у којој би мучење било дозвољено (нпр. ратно стање или опасност од рата, унутрашња политичка нестабилност или било које друго ванредно стање, чл. 2.2.), због чега свако мучење мора бити законом санкционисано (чл. 4). Могуће оправдање полицијских службеника у вези са телесним повредама, могло би бити да је Милош Суботић приликом хапшења пружао отпор, те да је због тога било нужно применити силу према њему. Међутим, такав аргумент се не може сматрати оправданим уколико није поткрепљен медицинским налазима, а које је полиција морала одмах да прибави након спорног лишења слободе, уколико је заиста извршено на начин како га полицајци желе представити (Dž. Mekbrajd, 2009, 45.).

- Ухапшеног саслушавају у посебној просторији, без видео надзора, чиме доказују да су свесни забрањености свог поступања.

- Полицајци који су били присутни током задржавања и саслушавања ухапшеног, нису пријавили тортуру над ухапшеним лицем својим надређенима, или тамо где је то било неопходно, чиме су повредили један од основних етичких принципа Кодекса УН о понашању полицајаца (чл. 8), којим се од њих захтева да у складу са својим могућностима спрече и ригорозно се супроставе свим облицима кршења закона.²⁸

Septembar 2019, 1. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/FS_Police_arrest_SRP , 15.01.2025.

²⁷ *Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima*. <https://minjmpdd.gov.rs/wp-content/uploads/2024/07/univerzalnadeklaracijalat.pdf>, 25.01.2025.

²⁸ *Code of Conduct for Law Enforcement Officials*.

- Ухапшеном Суботићу није одобрен захтев да буде прегледан од стране лекара, како би се утврдило порекло задобијених телесних повреда, о чему смо претходно писали.

- Чињенице да ухапшени: не пружа отпор, не покушава да побегне, нанесе штету или повреду полицајцима или трећим лицима, уништи доказе – доводе у питање поступак везивања ухапшеног од стране полиције, у смислу члана 3 ЕКЉП.

Да случај Милоша Суботића није усамљен случај када је реч о прекорачењу и злоупотреби овлашћења од стране полицијских службеника на Косову и Метохији, показују и недавни случајеви хапшења Јахировић Гзима,²⁹ Владимира Ђорђевића³⁰ и малолетног Х.Д.³¹ бошњачке националности. Том приликом, ухапшени су се жалили на повреду права која су им загарантована међународним правом, нарочито на физичко и психичко злостављање, а Јахировић и на дискриминацију³² и сексистичке изјаве и претње упућене његовој супрузи од стране полицајаца који су вршили претрес у његовој кући.³³ Сви оштећени пријавили су кршење права ухапшених Полицијском инспекторату Косова* и чека се коначан епилог истраге.³⁴

5. ЗАКЉУЧАК

Полицијско хапшење представља само један од облика лишавања слободе. То је радња која претходи другим доказним и оперативним радњама које

---

²⁹*Racija u Mikronaselju: Jahirović optužuje policiju za prekomernu upotrebu sile, diskriminaciju i seksističko zlostavljanje supruge.* <https://kossev.info/racija-u-mikronaselju-jahirovic-optuzuje-policiju-za-prekomernu-upotrebu-sile-diskriminaciju-i-seksisticko-zlostavljanje-supruge/>, 15.02.2025.

³⁰*U Sočanici pretučen pa uhapšen Vladimir Đorđević, tvrde očevici.* <https://www.rts.rs/lat/vesti/politika/5624902/u-socanici-pretucen-pa-uhapsen-vladimir-djordjevic-tvrde-ocevici.html>, 15.02.2025.

³¹*PIK: Slučaj maloletnog H.D. prijavljen, preduzećemo sve zakonske radnje.* <https://kossev.info/pik-slucaj-maloletnog-h-d-prijavljen-preduzecemo-sve-zakonske-radnje-kosovo-online-najnovije-vesti/>, 15.03.2025.

³² В. више: чл. 14. ЕКЉП којим се забрањује дискриминација по било ком основу: полу, раси, боји коже, језику, вероисповести, политичком или другом мишљењу, националном или социјалном пореклу, повезаности са неком националном мањином, имовином, рођењем или другим статусом.

³³ Према одредби члана 5. став 5. ЕКЉП „Свако ко је био ухапшен или лишен слободе у супротности с одредбама овог члана има утуживо право на накнаду“. Исто и члан 9. став 5. МПГПП.

³⁴ У члану 17. ЕКЉП који се тиче забране злоупотребе права, наводи се следеће: „Ништа у овој Конвенцији не може се тумачити тако да подразумева право било које групе или лица да се упусте у неку делатност или изврше неки чин усмерен на поништавање било ког од наведених права и слобода или на њихово ограничавање у већој мери од оне која је предвиђена Конвенцијом.“

предузима полиција. Полиција током реализације радње хапшења може да примени силу која мора да буде сразмерна и примерена тежини кривичног дела и опасности учиниоца кривичног дела.

Бројним међународним документима, од којих посебно издвајамо Међународни пакт о грађанским и политичким правима и Европску конвенцију о људским правима, штите се права ухапшених лица. Полиција када предузима хапшење мора да поступа тако да минимално задире у права и слободе ухапшених лица. Прекорачење и злоупотреба полицијских овлашћења управо су најчешћи током реализације радње хапшења, с том разликом што се прекорачење углавном врши из нехата, а злоупотреба намерно и умишљајно. Случај Милоша Суботића ухапшеног грађанина из Косовске Митровице показао је конкретно на који начин могу бити нарушена права ухапшених лица услед незаконитог поступања појединих полицајаца. Злоупотребом и прекорачењем полицијских овлашћења крше се међународне одредбе, као и закони којима је регулисан поступак хапшења и задржавања лица лишених слободе на Косову и Метохији, што као последицу нужно треба да доведе до дисциплинске и/или кривичноправне одговорности виновника незаконитог поступања.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ž. Aleksić, Z. Milovanović, *Leksikon kriminalistike*, Vrelo, Beograd, 1993.
2. D. Dimitrijević, *Krivično procesno pravo*, Savremena administracija, Beograd, 1981.
3. *Тзв. Законик о кривичном поступку Косова**, бр. 08/L-032, 2022.
4. *Тзв. Закон о полицији Косова**, бр. 04/L-076, 2012. https://www.kosovopolicie.com/wp-content/uploads/2021/03/ZAKON-Br.-04L-076-O-POLICIJI_2.-marta-2012.god.pdf
5. N. Jovančević, *Novo krivično procesno pravo (shodno Zakoniku o krivičnom postupku od 2011)*, Dosije, Beograd, 2015.
6. З. Кесић, Прекорачење и злоупотреба полицијских овлашћења у сенци дискреционе моћи полиције, *Безбедност*, број 2, Београд, 2011.
7. *Code of Conduct for Law Enforcement Officials*, Adopted by General Assembly resolution 34/169 of 17 December 1979. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/code-conduct-law-enforcement-officials>, dec.2024
8. *Конвенција о људским правима са изменама предвиђеним Протоколима 11, 14 и 15 с Протоколима 1, 4, 6, 7, 12, 13 и 16*. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_srp
9. *Конвенција против torture i drugih surovih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka*.

<https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/05bosniak/BConAgainstTorture.pdf>

10. Dž. Mekbrajd, *Ljudska prava u krivičnom postupku Praksa Evropskog suda za ljudska prava*, Beograd, 2009.

11. *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima*, Usvojen i otvoren za potpis, ratifikaciju i pristupanje Rezolucijom Generalne skupštine 2200 A (XXI) od 16. decembra 1966.

<https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/05bosniak/BIntCovCivilPoliticalRights.pdf>

12. Ж. Никач, Б. Лештанин, *Нови закон о полицији и примена средстава принуде*, Војно дело, 1, Београд, 2017.

13. *Тзв. Правилник за оперативу полиције Косова**, 2017.
<https://www.kosovopoliice.com/wp-content/uploads/2020/07/Pravilnik-za-Operativu-Policije-Kosova.pdf>

15. PIK: Slučaj maloletnog H.D. prijavljen, preduzećemo sve zakonske radnje.
<https://kossev.info/pik-slucaj-maloletnog-h-d-prijavljen-preduzecemo-sve-zakonske-radnje-kosovo-online-najnovije-vesti/>

14. *Policijsko hapšenje i pomoć branioca, Tematski pregled*, Savet Evrope, 2021, Odeljenje za štampu, Septembar 2019. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/FS_Police_arrest_SRP

15. *Priručnik za obuku o policijskom integritetu*, Ženevski centar za upravljanje sektorom bezbednosti (DCAF).

https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/DCAF_PIBP_Training%20Manual_SRB_2019_web_0.pdf

16. *Racija u Mikronaselju: Jahirović optužuje policiju za prekomernu upotrebu sile, diskriminaciju i seksističko zlostavljanje supruge*. <https://kossev.info/racija-u-mikronaselju-jahirovic-optuzuje-policiju-za-prekomernu-upotrebu-sile-diskriminaciju-i-seksisticko-zlostavljanje-supruge/>

17. *Reportline Frequently asked questions*, www.poliiceconduct.gov.uk/sites/default/files/documents/Report_Line_FAQs.pdf, jan. 2025

18. C. de Rover, *Služiti i štiti*, Međunarodni komitet Crvenog krsta, Ženeva, 1998.

19. *Универзалном декларацијом о људским правима*, <https://minljmpdd.gov.rs/wp-content/uploads/2024/07/univerzalnadeklaracijalat.pdf>

20. *U Soćanici pretučen pa uhapšen Vladimir Đorđević, tvrde očevici*. <https://www.rts.rs/lat/vesti/politika/5624902/u-socanici-pretucen-pa-uhapsen-vladimir-djordjevic-tvrde-ocevici.html>

21. *Human Rights Committee*, General comment N°35, Article 9. paragraph 12 (Liberty and security of person), 3-4.

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g14/244/51/pdf/g1424451.pdf?> OpenElement, dec. 2024

22. *Полиција у северном делу Косовске Митровице ухапсила и претукла Милоша Суботића,*

<https://www.rts.rs/vesti/politika/5565244/policija-u-svernom-delu-kosovske-mitrovice-uhapsila-i-pretukla-milosa-subotica.html>

23. *Subotić tvrdi da je pretučen u stanici, kosovska policija negira,*

<https://www.danas.rs/vesti/politika/subotic-kosovska-policija/>

24. *Враћени на посао полицајци повезани са пребијањем Милоша Суботића у Косовској Митровици,* <https://www.rts.rs/vesti/politika/5604123/kosovska-mitrovica-milos-subotic-kosovo-metohija.html>

Saša ATANASOV, PhD

Associate Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica

Faculty of Law

THE PROCEDURE OF ARRESTING PEOPLE IN KOSOVO AND METOHILJA

Summary

The right to liberty is a universal right that belongs to every human being and can only be limited under conditions prescribed by law. Although there are several ways to limit the human rights and freedom of a potentially suspected person, the subject of our research will be the act of arrest by the police in accordance with the provisions contained in international documents of universal and regional character, the case law of the European Court of Human Rights (ECHR) and the Criminal Procedure Code of Kosovo* (CPC). Arresting a person directly affects the rights and freedom of the arrested person, which is why the arrest must not be arbitrary, that is, it must be necessary, obligatory and in accordance with the law. In this paper, we place special emphasis on the provisions contained in international law that represent standards and guidelines for the lawful implementation of police arrest and, at the same time, emphasize guarantees for the protection of the human rights of arrested persons in Kosovo and Metohija.

Key words: police, arrest, rights of arrested persons, excess and abuse of police powers.

Др Драган БЛАГИЋ¹

UDK 341.231.14(497.115)

ПОВРЕДА И УСКРАЋИВАЊЕ ПРАВА НА СЛОБОДУ И БЕЗБЕДНОСТ СТАНОВНИШТВА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Апстракт:

У раду се обрађује и анализира кршење основних људских права: права на живот, права на правично суђење, права на слободу и безбедност становништва Косова и Метохије, посебно изражено у контексту некажњивости и недостатка адекватног судског одговора на многобројне нападе. Приказали смо само неколико случајева који се односе на ускраћивање и повређивање људских права српске заједнице на Косову и Метохији у периоду од 1999. године, па до данас.

Међународна заједница, укључујући УНМИК, ЕУЛЕКС и КФОР, има значајну одговорност за тренутно стање људских права на Косову и Метохији. Иако је њихова улога формално дефинисана као заштита свих заједница, у пракси су често деловали пасивно или недовољно ефикасно.

Кључне речи: Косово и Метохија, права на слободу и безбедност, српска заједница.

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Истраживање права на слободу и безбедност становништва на Косову и Метохији представља једно од најзначајнијих нормативних, геополитичких и хуманитарних питања. Овај регион, који је током историје био предмет сукоба и различитих политичких интереса, и данас је једно од најспорнијих подручја у Европи у контексту заштите људских права и основних слобода. Након сукоба 1999. године² и доласка међународне администрације,³ ситуација у области

---

¹ Ванредни професор, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, dragan.blagic@pr.ac.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8896-1620>.

² Резолуција СБ ОУН 1244(1999), усвојио Савет безбедности на свом 4011. састанку, 10. јуна 1999. године.

³ У периоду од јула 1999. до новембра 2008. године УНМИК је био задужен за заштиту људских права и одговоран за вођење истрага и кривично гоњење за тешке злочине. Мисија полиције и цивилне администрације Европске уније на Косову и Метохији (ЕУЛЕКС) преузела је у децембру 2008. године функције полиције, тужилаштва и

људских права, посебно када је реч о правима српске и других заједница, и даље је веома забрињавајућа.

Право на слободу и безбедност једно је од основних људских права загарантованих међународним правним актима, укључујући Универзалну декларацију о људским правима, Међународни пакт о грађанским и политичким правима и Европску конвенцију о људским правима. Међутим, бројни извештаји указују на то да су ове одредбе у великој мери злоупотребљене на Косову и Метохији, нарочито када је реч о српској заједници.

Према подацима међународних организација и институција за заштиту људских права, ситуација на терену не одражава принципе једнакости и правне сигурности који су формално прокламовани. Српско становништво суочава се са бројним проблемима, укључујући етнички мотивисане нападе, дискриминацију, ограничавање слободе кретања и ускраћивање основних правних и административних услуга. Поред физичких претњи и насиља, Срби на Косову и Метохији наилазе на системске препреке у остваривању права на запошљавање, образовање, здравствену заштиту и повратак расељених лица.

Питање права на слободу и безбедност становништва Косова и Метохије посебно је изражено у контексту некажњивости и недостатка адекватног судског одговора на нападе и кршења права. Према доступним подацима, велики број инцидената у којима су жртве припадници српске заједнице остаје нерешен, а многи случајеви насиља нису адекватно истражени нити процесуирани. Ова ситуација доприноси осећају несигурности и неповерења у правосудне институције.

У раду се критички указује на кршење права на слободу и безбедност становништва Косова и Метохије кроз анализу доступних података и извештаја релевантних међународних и домаћих организација. Посебан акценат биће стављен на стање људских права, најпре српске заједнице, анализу правног оквира и његове примене, као и на улогу међународне заједнице у заштити основних права на овом подручју.

У наредним поглављима биће обрађене кључне теме које се односе на повреду права, правне механизме заштите и препоруке за побољшање општег стања у погледу поштовања основних права и људских слобода. Такође ће бити анализирани историјски аспекти проблема, политички контекст и утицај међународних актера на стање људских права на Косову и Метохији. Разматраће се конкретни случајеви кршења права, попут физичких напада, ускраћивања основних права и слобода, ограничења кретања и системске дискриминације, као

судства, што је укључивало и истрагу и гоњење за тешка кривична дела. Од 1999. године, на Косову и Метохији се изграђује тзв. косовски правни систем који истовремено са мисијом УНМИК и ЕУЛЕКС спроводи незакоње над српском и другим неалбанским заједницама.

и утицајових проблема на свакодневни живот становништва. Посебна пажња биће посвећена улози међународних организација, као и улози међународних мисија УНМИК, ЕУЛЕКС, КФОР и друге актере, као и њиховој одговорности у сфери заштите људских права.

На основу анализе доступних података, рад ће пружити препоруке за унапређење заштите људских права и предложити конкретне мере које би могле допринети побољшању безбедносне ситуације и заштити основних слобода српског и другог неалбанског становништва на Косову и Метохији. Такође, на основу расположивих националних и међународних извештаја, обрађиваћемо поједине случајеве нестанака, убистава, и неоснованог притварања припадника српске и неалбанске заједнице на Косову и Метохији који су веома слични после доласка међународних снага безбедности.

2. ПОЈЕДИНИ СЛУЧАЈЕВИ У ПОГЛЕДУ ПРАВА НА СЛОБОДУ И БЕЗБЕДНОСТ СТАНОВНИШТВА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Анализа конкретних случајева повреде права на слободу и безбедност становништва на Косову и Метохији пружа дубљи увид у обим и озбиљност проблема са којима се суочавају Срби и други неалбанци. Ослањајући се на доступне изворе и извештаје, посебно оне међународних организација попут *Amnesty International*, Хелсиншког одбора за људска права и УНМИК-а, могуће је идентификовати кључне примере кршења основних људских права.⁴

2.1. Нестанак и убиство Борислава Павића

Борислав Павић је био један од многих Срба који су нестали или су били отети након повлачења југословенских снага са Косова и Метохије у јуну 1999. године. Он је отет 24. јула 1999. године на пијаци у Гњилану, у тада већином албанској средини, где су се у то време често дешавале отмице, претње и напади на српско становништво. Његова супруга, Јорданка Павић, одмах је пријавила његов нестанак различитим институцијама, укључујући Привремену управу мисије Уједињених нација на Косову (УНМИК), снаге КФОР-а, Међународни

---

⁴ Извештај цивилног друштва о људским правима на Косову представља преглед стања људских права на Косову током 2022. ОЕБС и Мрежа за људска права (МЉП) (2022). МЉП је мрежа од седам организација које заједно раде на даљем унапређењу људских права за све на Косову. Чланови МЉП-а су: Иницијатива младих за људска права – Косово (*YIHR KS*), Удружење параплегичара и парализоване деце Косова, ХАНДИКОС, Центар за равноправност и слободу (ЦЕЛ), Косовски правни институт (КЛИ), Косовски центар за родне студије (КГСЦ), Нова друштвена иницијатива (НСИ), Глас Рома, Ашкалија и Египћана (ВоРАЕ). *YIHR KS* је оснивач и Секретаријат МЉП-а.

комитет Црвеног крста, Црвени крст Југославије и Удружење породица киднапованих и несталих лица на Косову и Метохији. Упркос њеним упорним настојањима да сазна шта се догодило њеном супругу, информације су биле ограничене, а истрага спора и неефикасна.

Тек у октобру исте године, представници УНМИК-а су је позвали на разговор, али нису пружили никакве конкретне информације о томе да ли се истрага спроводи и какви су њени резултати. Осим формалних процедура, супруга Борислава Павића није добила никакву подршку ни од стране међународних институција ни од локалних власти⁵. Касније, 2000. године, особље Међународног кривичног суда за бившу Југославију (МКСЈ) је ексхумирало и поново сахранило Павићеве посмртне остатке на гробљу у Гњилану. Међутим, његова породица ни тада није обавештена о томе, већ је информацију сазнала тек накнадно. Године 2002. његови посмртни остаци су поново ексхумирани како би се обавила ДНК идентификација. Тада је потврђено да је Борислав Павић убијен хицем из ватреног оружја, при чему је обдукциони налаз показао да је узрок смрти „повреда мозга пројектилом“.⁶

У марту 2003. године, након вишегодишње борбе породице, посмртни остаци Борислава Павића су предати његовој супрузи, која је инсистирала на томе да се истраже околности његове смрти и пронађу одговорни. Међутим, УНМИК није предузео никакве конкретне мере како би разјаснио отмицу и убиство Борислава Павића, нити су спроведене истраге које би довеле до идентификације и процесуирања учинилаца. Упркос пријавама, породица никада није добила званичне информације о било каквој истрази или напретку у овом случају.⁷

Отмица и убиство Борислава Павића представљају један од многих случајева насиља и некажњивости који су обележили период након завршетка сукоба на Косову 1999. године. Велики број сличних случајева (Ђокић, 2015, 272-273) остао је нерешен, а породице жртава и даље остају без одговора и правде. Неадекватан одговор међународних институција, укључујући УНМИК и КФОР, као и непостојање воље за спровођењем озбиљних истрага, допринели су јачању културе некажњивости на Косову и Метохији.

2.2. Отмица и убиство Душана Богићевића

Душан Богићевић је нестао 17. јуна 1999. године, у периоду када су учестале отмице и напади на српско становништво након повлачења

---

⁵ Извештај „Наслеђе УНМИК-а на Косову: Неуспех у доношењу правде и обештећењу сродника несталих“, Amnesty International, International Secretariat, United Kingdom, 2013, 12.

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibid.*, 13

југословенских снага са Косова и Метохије. Према сведочењима, последњи пут је виђен испред зграде „Комбината коже и обуће“ у Пећи, одакле су га, према доступним информацијама, отели припадници тзв. Ослободилачке војске Косова.⁸

Његова сестра, Мирјана Богићевић, одмах је пријавила отмицу надлежним институцијама, укључујући Међународни комитет Црвеног крста и италијански контингент КФОР-а, а касније и Привремену управу мисије Уједињених нација на Косову (УНМИК). Упркос њеним упорним покушајима да сазна судбину брата, није добила никакве званичне информације. УНМИК је тек 2001. године отворио истражни досије о случају, који је садржао њену изјаву дату Фонду за хуманитарно право, као и листу отетих Срба на којој се налазило име њеног брата, уз име могућег осумњиченог. Ипак, истрага није донела никакве конкретне резултате, нити је ико процесуиран.⁹ Посмртни остаци Душана Богићевића пронађени су 22. јуна 2006. године на гробљу у Приштини. Обдукција, коју је спровела Канцеларија за нестала лица и судску медицину при УНМИК-у 27. октобра 2006. године, показала је да је велики део лобање нестао, што је онемогућило прецизно утврђивање узрока смрти. Овај податак указује на могућност да је Богићевић био изложен бруталном насиљу пре смрти.¹⁰

На основу ДНК анализе и поређења анте-мортем и пост-мортем података, Канцеларија за нестала лица при УНМИК-у издала је потврду идентитета Душана Богићевића 13. марта 2007. године. Његови посмртни остаци су предати породици 23. марта 2007. године, након чега је УНМИК формално затворио случај, без додатних напора да идентификује и процесуира одговорне за отмицу и убиство. Отмица и убиство Душана Богићевића представљају још један пример некажњивости злочина над српским цивилима на Косову и Метохији. УНМИК није предузео конкретне кораке ка процесуирању починилаца, нити је породици пружио кључне информације о току истраге. Овакви пропусти међународних институција додатно су допринели осећају несигурности српске заједнице и јачању културе некажњивости, док су породице жртава остале без правде и одговора о судбини својих најближих.¹¹

---

⁸ Комисија УН: Критике EULEX и UNMIK због људских права, Комисија УН Критике Еулексу и Унмику због људских права, Фонд за хуманитарно право: Истраживање, документација и памћење, Судбина Срба, Црногораца, Рома, Бошњака и Ашкалија несталих на Косову, новембар 2005, 2 4, ФХП 14277.

⁹ *Amnesty International*, Извештај „Наслеђе УНМИК-а на Косову“, 12.

¹⁰ Извештај „Наслеђе УНМИК-а на Косову: Неуспех у доношењу правде и обештећењу сродника несталих“, 2013, 13-14.

¹¹ *Amnesty International August 2006 Kosovo (Serbia and Montenegro) United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK): Conclusions of the Human Rights Committee 86th Session, July 2006.*

2.3. Отмица и убиство Димитрија и Александра Миленковића

Дана 16. јуна 1999. године, Димитрије Миленковић и његов син Александар Миленковић отети су заједно са још четворицом мушкараца на путу између Обилића и села Мазгит. Отмица се догодила у периоду када су српски цивили постали мета напада и прогона након повлачења југословенских снага са Косова и Метохије. Њихова тела су пронађена три дана касније, 19. јуна 1999. године, у јарку поред пута, што је изазвало страх и додатну несигурност међу преосталим српским становништвом¹². Међународне снаге КФОР-а су посмртне остатке шест особа, укључујући Димитрија и Александра Миленковића, превезле у мртвачницу у Приштини, након чега су тела сахрањена на гробљу Драгодан у Приштини. Њихова супруга и мајка, Снежана Миленковић, одмах је пријавила њихов нестанак УНМИК-у, КФОР-у и Међународном комитету Црвеног крста, али званичне институције нису пружиле никакве конкретне информације о току истраге.¹³

Према истражним списима које је УНМИК доставио Саветодавној комисији за људска права, истрагу је првобитно покренула Централна јединица за кривичне истраге (ЦЈКИ) у октобру 1999. године. Међутим, ЦЈКИ је препоручила да се „предмет прогласи неактивним док се не добију додатне информације“. Белешке у досијеу од 1. новембра 1999. године указују да је предмет затворен без даљег поступања. Године 2002. јединица за истраге ратних злочина (ЈЗРЗ) УНМИК-а поново је покренула истрагу, узимајући изјаву од Момчила Миленковића, другог сина Димитрија Миленковића. ЈЗРЗ је посетила место где су пронађена тела, обавила разговоре са могућим сведоцима и затражила видео снимке од КФОР-а. Међутим, нема доказа да су предузете било какве додатне мере како би се пронашли одговорни за овај злочин. Посмртни остаци Димитрија и Александра Миленковића су поново ексхумирани 17. маја 2004. године ради даљих форензичких анализа. Дана 26. јуна 2004. године, тела су коначно предата породици. Упркос свим доказима, УНМИК није спровео адекватну истрагу, нити су идентификовани и процесуирани починиоци злочина.¹⁴ Овај случај јасно указује на неуспех међународних институција у осигуравању правде за жртве и њихове породице. Недостатак истраге и одсуство одговорности за починиоце не само да је додатно отежао ситуацију српској заједници на Косову и Метохији, већ је и створио атмосферу некажњивости у

---

¹² Извештај „Наслеђе УНМИК-а на Косову: Неуспех у доношењу правде и обештећењу сродника несталих“, 2013, 19-20./

¹³ *Ibid*, 21.

¹⁴ Комисија УН: Критике EULEX и UNMIK због људских права, Комисија УН Критике Еулексу и Унмику због људских права, Фонд за хуманитарно право: Истраживање,

којој су овакви злочини могли да се наставе без последица. Судбина Димитрија и Александра Миленковића остаје један од многих трагичних примера насиља над српским цивилима након завршетка сукоба на Косову и Метохији.

2.4. Неосновано притварање и повреда права на безбедност притворених лица

Један од најпознатијих случајева произвољног хапшења и неоснованог притварања јесте притварање Синише Јовановића, Србина из села Угљаре, априла 2007. године. Током претреса његове куће, припадници КФОР-а и тзв. косовске полицијске службе (КПС) пронашли су две ручне гранате, једну полуаутоматску пушку, аутомат, лисице и војну униформу Војске Југославије. Ове предмете су користили као основ за његово хапшење, упркос томе што није постојало валидно образложење о употреби оружја у незаконите сврхе.¹⁵

Тужилаштво није пружио доказе који би оправдали његово задржавање, али је притвор настављен под претпоставком да ће се „истрага проширити“. Коначно, након више месеци проведених у затвору, Јовановић је ослобођен без оптужнице. Овај случај указује на праксу неоснованог хапшења и држања Срба у притвору без доказа, што представља озбиљно кршење правне сигурности.

Један од најпознатијих случајева неоснованог хапшења и притварања на Косову и Метохији односи се на Богдана Митровића, српског повратника који је ухапшен 28. августа 2017. године док је са групом расељених Срба посећивао своју имовину у Сувој Реци. Митровић је ухапшен под оптужбом да је починио ратне злочине током сукоба 1999. године, упркос томе што су бројна сведочанства тврдила да није учествовао у оружаним сукобима¹⁶. У притвору је провео више од пет месеци пре него што је пуштен на слободу због недостатка доказа. Његово хапшење изазвало је талас страха међу Србима који су планирали повратак на Косово и Метохију, јер је показало да и цивили могу бити мете политички мотивисаних оптужби. Овај случај илуструје не само неосновано хапшење, већ и начин на који се правосудни систем користи за застрашивање повратника и спречавање њиховог повратка.

Случај Драгише Мијатовића још један је пример злоупотребе судских институција, при чему су се оптужнице често заснивале на претпоставкама, уместо на конкретним доказима. Овај случај, као и многи слични примери,

---

документација и памћење, Судбина Срба, Црногораца, Рома, Бошњака и Ашкалија несталих на Косову, новембар 2005, 2 4, ФХП 14277.

¹⁵ Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Заборављени свет- енклаве на Косову и Метохији, Београд, септембар 2008. 27-28.

¹⁶ Извештаји о стању људских права у свету за 2022. годину Стејт департамент Сједињених Америчких Држава Биро за демократију, људска права и рад, 12-13.

указује на потребу за међународним надзором и реформом правосудног система, како би се осигурала непристрасност у процесуирању свих грађана, без обзира на њихову етничку припадност.¹⁷

Драгиша Мијатовић, Србин из села Угљаре је ухапшен априла 2007. године током рутинске контроле његовог аутомобила од стране КФОР-а и тзв. косовске полицијске службе (КПС). Током прегледа, код њега је пронађена већа количина оружја, укључујући аутоматске пушке, ручне бомбе и муницију. Без адекватне истраге или доказа о томе да је оружје било намењено за илегалне активности, Мијатовић је притворен и оптужен за „поседовање оружја у циљу угрожавања безбедности“¹⁸. Након хапшења, истражни поступак трајао је више од шест месеци, при чему су тзв. косовски правосудни органи стално продужавали његов притвор без конкретних доказа о умешаности у било какве незаконите радње. Адвокати одбране захтевали су његово пуштање на слободу под кауцијом, али су судске власти одбиле тај захтев уз образложење да „постоје оперативне индиције о могућим безбедносним претњама“. Иако није постојала ниједна конкретна оптужница за организовани криминал или терористичке активности, Мијатовић је задржан у притвору у изолационим условима¹⁹. Његов случај изазвао је забринутост међу представницима међународних организација, који су истакли да овакви поступци указују на праксу злоупотребе притвора у политичке сврхе. Убрзо након његовог хапшења, неколико српских политичких представника са Косова и Метохије јавно је критиковало правосудне институције због селективног приступа у процесуирању случајева. Док су појединци са албанске стране оптужени за сличне прекршаје ослобађани у знатно краћем временском року, Мијатовић је остао у притвору све до краја 2007. године, када је његов предмет формално затворен због недостатка доказа²⁰.

Његово хапшење и вишемесечно задржавање у притвору без валидних доказа илуструју озбиљне проблеме у функционисању правосудног система на Косову и Метохије, укључујући: а) Продужени притвор без јасних доказа или ваљане оптужнице, б) селективну примену закона зависно од етничке припадности оптужених, ц) одбијање судских органа да размотре кауцију или алтернативне мере притвора, д) политички притисак на правосудни систем који доводи до непоштовања основних правних норми.

Овај случај показује како су механизми кривичног гоњења коришћени као алат за стварање несигурности међу српским становништвом на Косову и

---

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ Извештај Савета Европе под називом „Нечовечно поступање према људима илегална трговин људским органима на Косову“, 2011.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ Извештаји о стању људских права у свету за 2022. годину Стејт департмент Сједињених Америчких Држава, Биро за демократију, људска права и рад, 13-14.

Метохији. Дуготрајни притвори (Ђокић, 2015, 281) без конкретних оптужби не само да крше људска права притворених, већ и подривају поверење у правосудне институције, што може имати дугорочне последице по стабилност и међуетничке односе у региону.

Милан Ђорђевић, Србин са Косова и Метохије, ухапшен је од стране тзв. косовске полицијске службе (КПС) у априлу 2021. године под оптужбом за наводна кривична дела против националне безбедности. Његово хапшење изазвало је бурне реакције у српској заједници, будући да је оптужница заснована на непотпуним доказима, а судски поступак вођен под сумњивим околностим. Тзв. косовска полиција је тврдила да је Ђорђевић имао контакте са особама за које се сумњало да су учествовале у активностима које угрожавају безбедност тзв. Косова. Међутим, докази који су поднети суду нису били довољно уверљиви, а одбрана је истакла низ процедуралних неправилности током његовог хапшења и притвора.²¹ Ђорђевић је провео више од 12 месеци у притвору, док му је непрекидно продужаван истражни затвор без валидног правног образложења. Током његовог притвора, породици је ускраћен редован приступ, а адвокати су се суочавали са бирократским препрекама у покушају да се бранећи Ђорђевића суоче са доказима тужилаштва.

Судски поступак је био обележен нејасноћама и политичким притисцима, при чему су одлуке о продужењу притвора биле доношене без јасног образложења и супротно стандардима правичног суђења. Поједини правни експерти и организације за људска права истакли су да су правосудни органи користили мере притвора као средство политичког притиска, а не као легитиман начин обезбеђења присуства оптуженог на суђењу—Међународне организације за људска права, укључујући ОЕБС и *Amnesty International*²² изразиле су забринутост због његовог продуженог притвора и указале на чињеницу да је поступак против њега вођен у условима који не испуњавају међународне стандарде правичног суђења.

У јуну 2022. године, након више од годину дана у истражном затвору, суд је одлучио да нема довољно доказа да би Ђорђевић био осуђен, па је пуштен на слободу. Међутим, последице његовог притвора биле су значајне – како на личном, тако и на ширем друштвеном нивоу. Његов случај додатно је продубио осећај несигурности међу српским становништвом на Косову и Метохији и показао колико је правна сигурност нарушена у оваквим случајевима.

---

²¹ ОЕБС Мисија на Косову, Сектор за надгледање правног система, Косово, Преглед система кривичног правосуђа “Спровођење правде у општинским судовима” март 2004., стр. 10 и ОЕБС Мисија на Косову, Сектор за надгледање правног система, Извештај 9 – о спровођењу правде, март 2021, 13.

3. КРШЕЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА И ОСНОВНИХ СЛОБОДА СТАНОВНИШТВА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Концепт људских права и основних слобода представља кључни аспект правног и политичког система сваке државе која тежи владавини права. На Косову и Метохији, ситуација у вези са поштовањем људских права и основних слобода варира у зависности од етничке припадности²³, политичке ситуације и

---

²² Amnesty International August 2006 Kosovo (Serbia and Montenegro) United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK): Conclusions of the Human Rights Committee 86th Session, 2022.

²³ *Списак Срба ухапшених за ратне злочине само на основу исказа сведока и то десет и више година после наводних дела, иако су и раније били доступни органима гоњења:*

Александар Булатовић, расељено лице из Косова Поља ухапшен је 13. августа 2012. године на ЗТП Мердаре, под оптужбом за убиство комшије Албанца априла 1999. године. Булатовићу се суди за то дело пред Окружним судом у Приштини иако нема никаквих материјалних доказа који га повезују за злочин осим изјаве другог комшије Албанца. **Јовица Дејановић** из Прилужја и Ђорђе Бојковић из Бабиног Моста ухапшени су 27.09.2012. године под оптужбом за силовање Албанке априла 1999. године. Обојица ухапшених живели су све време на територији КиМ, а Дејановић је чак био запослен и као припадник тзв. косовске полицијске службе. Дејановићу и Бојковићу суди се пред Окружним судом у Косовској Митровици иако нема никаквих материјалних доказа који их повезују са наводно извршеним кривичним делом. **Зоран Колић** из Добротина ухапшен је априла 2011. године а Окружни суд у Приштини осудио га је 12. маја 2012. године на 14 година затвора за наводна убиства албанских затвореника у Липљану 1999. године. Он је до хапшења све време боравио у Добротину, и чак био члан општинског већа Општине Грачаница формиране по плану Мартија Ахтисарија. **Слађан Трајковић** ухапшен је 16. децембра 2022. године у Северној Митровици због наводно извршеног ратног злочина и поред чињенице да је био припадник тзв. КПС и пре тога прошао све обавезне провере. **Златко Арсић** ухапшен је 7. марта 2023. године на административном прелазу Кончуљ од стране КПС из села Ајновце, општина Косовска Каменица. Тзв. министар унутрашњих послова Џевад Свећла је одмах након хапшења у албанским медијима издао саопштење којим је Златка Арсића прогласио кривим за „ратне злочине“ током оружаних сукоба марта 1999. године и то пре него је судски поступак и започет. Златко Арсић од 1999. године живи на КиМ и као дугогодишњи припадник КПС а децембра 2012. године награђен је медаљом тзв. КПС за исказани допринос и показане високо професионалне стандарде током обављања службе. Фебруара 2024. године, трочлано судско веће у основном суду у Приштини донело је одлуку о ослобађању од оптужбе **Златка Арсића**. Ово је први случај последњих година да суд ослободи неког Србина оптуженог да је починио ратни злочин. У притвору је провео 11. месеци. **Драгиша Миленковић** из Кишнице код Грачанице ухапшен је 21. јуна 2023. године у својој кући због наведеног ратног злочина док је радио као затворски чувар у Липљану. У Миленковићевој, али и у кући његових родитеља, специјалци су направили преметачину у потрази за оружјем. **Жарко Зарић** ухапшен је 5. августа 2023. године у месту Љубожда, општина Исток, од стране припадника тзв. косовске полиције. Именовани је ухапшен у својој кући, где се вратио да живи 2017. године. Разлог хапшења је наводно због учињених ратних злочина. Иначе Жарко Зарић је пензионисани радник МУП-а Р.

Србије, полицијски службеник који је био запослен у ПС Исток у тадашњем СУП-у Пећ. 20. септембра 2023. године, у једном дану ухапшени су **Илија Елезовић** из Косовске Митровице, **Драган Миловић** из Звечана и **Зоран Костић** из Прилужја за наводне ратне злочине против цивилног становништва. Најпре је ухапшен Илија Елезовић у северном делу Косовске Митровице код Техничке школе, који је по хапшењу, због погоршаног здравственог стања, смештен у болницу у Приштини. **Живорад Нешић** из Врнице код Вучитрна, приведен је 4. март 2024. године у Косовској Митровици због оптужби за ратне злочине у Вучитрну 1999. године. Решењем Основног суда ПИС у Приштини од 6. априла 2024. године продужен му је судски притвор на 60 дана и од тада је у притвору у Подујеву. **Срећко Софронијевић** из Косовске Митровице, ухапшен је 13. априла 2024. године на прелазу Мердаре због наводних ратних злочина 1999. године, а решењем Основног суда ПИС у Приштини од 14. априла 2024. године одређен му је судски притвор од 30 дана и од тада је у притвору у Подујеву. Кршења људских права на Косову и Метохији са освртом на дешавања у 2024. и 2025. години - Извештај Канцеларије за Косово и Метохију Владе Републике Србије, 28.

Списак Срба ухапшених за наводне ратне злочине који су касније проглашени невинима:

Момчило Трајковић, Косовска Каменица, бивши начелник полицијске станице Косовска Каменица. Ухапшен 9. јула 1999. године. Осуђен 6. марта 2001. године пресудом Окружног суда Ђњилане од 6. марта 2001. године у Ђњилану на 20 година затвора. Ослобођен оптужбе у поновљеном поступку пресудом међународног већа Окружног суда од 30. маја 2003. године. **Александар Младеновић**, Липљан. Ухапшен 17. новембра 2000, године. Ослобођен пресудом Окружног суда у Приштини од 23. новембра 2001. године, провео 12 месеци и 8 дана у притвору. **Драган Николић** Ђњилане, пресудом једнонационалног албанског већа Окружног суда у Ђњилану осуђен на 12,5 година. У поновљеном поступку пресудом међународног већа Окружног суда у Ђњилану од 17. децембра 2003. године ослобођен оптужбе. Провео је 28 месеци у притвору. **Радован Апостоловић**, Косовска Митровица. Ослобођен пресудом међународног већа Окружног суда у Косовској Митровици од 28. јануара 2002. године. Провео 19 месеци у притвору. **Мирослав Вучковић**, Косовска Митровица. Ухапшен 23. августа 1999. године. У притвору до 15. јула 2004. године. Ослобођен оптужбе пресудом Еулексовог већа Врховног суда Косова од 7. октобра 2009. године. **Сава Матић**, Ораховац. Ухапшен 27. децембра 1999. године. У притвору до марта 2002. године, укупно 28 месеци. Ослобођен оптужбе пресудом међународног већа Окружног суда у Призрену од 27. марта 2002. године. **Стојан Јовановић**, Ораховац. Ухапшен 31. јануара 2000. године. Ослобођен новембра 2001. године пресудом међународног већа Окружног суда у Призрену. У притвору провео укупно 20 месеци. **Богољуб Мишић**, **Ораховац**. Ухапшен 31. јануара 2000. године са Стојаном Јовановићем. Ослобођен новембра 2001. године пресудом међународног већа Окружног суда у Призрену. У притвору провео укупно 20 месеци. **Игор Симић**, **Косовска Митовица** Ухапшен августа 1999. године. Ослобођен оптужбе за геноцид пресудом међународног већа Окружног суда у Косовској Митровици 10. априла 2001. године. **Милош Јокић**, **Витина**. Ухапшен 1. септембра 1999. године. Ослобођен 6. маја 2002. године пресудом међународног већа Окружног суда у Ђњилану. У притвору провео 32 месеца и 9 дана. **Сретен Судимац**, Подујево. Ухапшен 11. септембра 2001. године. Ослобођен пресудом међународног већа Окружног суда у Приштини 18. септембра 2002. године. У притвору 12 месеци и 8 дана. **Милорад Благојевић**, **Подујево**. Ухапшен 11. септембра 2001. године са Сретенем Судимцом. Ослобођен пресудом међународног већа Окружног суда у Приштини 18. септембра 2002. године. У притвору 12 месеци и 8 дана **Саша Грковић**, **Ораховац**. Ухапшен 2. јуна 2001.

институционалне подршке међународних организација. Док се на формалном нивоу често истиче посвећеност заштити људских права, у пракси постоји низ проблема који отежавају остваривање основних слобода и једнакост пред законом. Овај текст анализира кључне изазове у области људских права на Косову и Метохији, са посебним освртом на права неврећинских заједница, правну сигурност, приступ правосуђу и социо-економске слободе.

Један од највећих изазова у области људских права на Косову и Метохији се односи на статус и права неврећинских заједница, првенствено Срба, Рома, Ашкалија и Египћана, и др. Према извештајима ОЕБС-а и мисије УН-а, иако правни оквир на Косову и Метохији формално пружа заштиту овим групама, његова примена у пракси често није доследна²⁴. Посебан проблем представља остваривање права на језик и образовање. Српска заједница се суочава са озбиљним препрекама у коришћењу српског језика у администрацији, док је ромској, ашкалијској и египћанској заједници отежан приступ образовању и запошљавању. У многим институцијама не постоји могућност комуникације на српском језику, што доводи до ограниченог приступа правди и јавним услугама²⁵. Такође локалне власти често не имплементирају законе који штите права неврећинских заједница, а постоји и селективна примена правних норми. На пример, забележени су случајеви где су припадници српске заједнице суочени са административним препрекама приликом регистрације имовине или добијања личних докумената, што додатно отежава њихов свакодневни живот.

године. Ослобођен оптужбе пресудом међународног већа Окружног суда у Призрену од 4. септембра 2002. године. **Веселин Бешовић, Гораждевац**. Ухапшен 6. октобра 2000. године. Ослобођен из притвора 13. децембра 2002. године. **Аиђелко Колашинац, Ораховац**. Ухапшен 20. августа 1999. године. У притвору до 9. јануара 2004. године. Ослобођен оптужбе пресудом Окружног суда у Призрену од 4. новембра 2009. године. **Стево Жигић**, Косовска Митровица. Ухапшен 22. фебруара 2002. године. Ослобођен оптужбе пресудом Окружног суда у Косовској Митровици од 4. септембра 2002. године. **Божидар Стојановић, Витина**. Ухапшен 1. септембра 1999. године. Ослобођен оптужбе пресудом међународног већа Окружног суда у Гњилану од 29. октобра 2002. године. Провео у притвору 38 месеци. **Светлана Стојановић, Слободан Мартиновић и Срећко Мартиновић**, из Новог Брда. 23. септембра 2009. године брутално ухапшени у својим кућама у јутарњим сатима од стране више стотина Еулекс и КПС полицајаца под оптужбом за ратне злочине током априла 1999. године, односно нарушавања телесног интегритета двојице Албанаца Селјатина Бећирија и Хакија Демолјија. Пресудом мешовитог Еулекс већа Окружног суда у Приштини од 21. јула 2011. године ослобођени су кривице. Кршења људских права на Косову и Метохији са освртом на дешавања у 2024. и 2025. години– Извештај Канцеларије за Косово и Метохију Владе Републике Србије, 27.

²⁴ Мисија ОЕБС на Косову, Преглед положаја ромске, ашкалијске и египатске заједнице на Косову, јануар 2020, доступно на: <https://www.osce.org/sr/mission-in-kosovo/443593>

²⁵ Мисија ОЕБС сарадњу Извештај о процени права заједниц Четврто издање, новембар, 2015.23-24.

Један од најкритичнијих проблема људских права на Косову и Метохији односи се на приступ правосуђу и правну несигурност (Недељковић, 2016, 132-133). Према бројним извештајима, судски систем карактерише спорост, корупција и политички утицаји, што посебно погађа невећинске заједнице²⁶. Судови често неадекватно реагују на злочине почињене против Срба и других невећинских заједница²⁷. Припадници ових заједница суочавају се с проблемима у подношењу тужби и праћењу судских поступака. Често су мета застрашивања, док су сведоци насиља изложени притисцима и претњама .

Бројни инциденти насиља над Србима, Ромима и осталом неалбанском становништву остали су без одговарајуће судске реакције. На пример, према извештају ОЕБС-а, неколико случајева физичких напада на Србе у Косовској

---

²⁶ Више о томе: Према подацима тзв. Косовске агенције за имовину (КАИ) у случајевима кад се косовски Албанци, претходно принудно исељени из станова и кућа у власништву Срба, поново бесправно уселе, од укупно 336 захтева које је КАИ предала тужилаштву, коначне пресуде су донете у свега 42% предмета (137) и то у 80% случајева ослобађајуће пресуде. Казне су углавном условне, а ниједном починиоцу није наређено да се исели, нити је наређен било какав вид реституције за оштећена лица непокретне имовине. У истим случајевима, тужиоци не подижу одговарајуће оптужнице због кривичних дела уклањања или оштећења службеног печата и поновног заузимања имовине. Због тога и због генерално пасивног става тужилаца, казне за та кривично дело су неадекватне, најчешће условне и новчане, иако је за исте предвиђена затворска казна до три године. Кршења људских права на Косову и Метохији са освртом на дешавања у 2024. и 2025. години – Извештај Канцеларије за Косово и Метохију Владе Републике Србије, 25. основана **Уредбом о Канцеларији за Косово и Метохију ("Сл. гласник РС бр. 75/12, 123/12 и 100/13)**. Влада је на основу члана 31. став 1. Закона о Влади ("Службени гласник РС", бр. 55/05, 71/05 - исправка, 101/07, 65/08, 16/11 и 68/12 - УС) и члана 37. Закона о министарствима ("Службени гласник РС", број 72/12).

²⁷ **Срби ухапшени за наводне ратне злочине на основу исказа сведока који су имали имовинско-материјалне мотиве да исти буду лишени слободе:** на пример, **Светомир Бачевић** из Белог Поља код Пећи, сада расељен у Горњем Милановцу, који је ухапшен 22. децембра 2020. године, кад је пошао да у Пећи прибави докуменате за породичне непокретности. Ухапшен је под сумњом за кривично дело ратног злочина против цивилног становништва, односно да је 1998. године учествовао у отмици и малтретирању Хатице Кадријај. Пријавио га је Сами Чеку (рођак Агима Чекуа), косовски Албанац који држи монопол у трговини некретнинама за Бело Поље. Затим случај **Богдана Митровића** из Муштутишта, Сува Река, **Милорада Зајића** из КLINE, **Ненада Арсића** из Чаглавице, **Миланке Терзић** из Истока и многих других Срба са КиМ, при чему су сви осумњичени за кривична дела ратног злочина тек у тренутку кад су хтели да продају своју имовину коју су, без изузетка, узурпирани и бесправно користили косовски Албанци. Можда **најекстремнији пример пријаве** са имовинскоправним мотивом је хапшење **Марка Симоновића** из Приштине, наводно да је 15. јуна 1999. године у Приштини учествовао у групи која је убила четворицу Албанаца, иако је у то време имао 16 година. Пресудом окружног суда у Приштини Симоновић је 2009. године осуђен на казну затвора од 10 година иако није било ниједног материјалног доказа његове кривице осим изјава чланова породица убијених Албанаца. Кршења људских права на Косову и Метохији са освртом на дешавања у 2024. и 2025. години – Извештај Канцеларије за Косово и Метохију Владе Републике Србије, 29.

Митровици и Грачаници није добило судски епилог, а починиоци су остали некажњени.²⁸ У последњих неколико година забележени су случајеви хапшења српских повратника и политичких лидера под оптужбама за ратне злочине, иако су судски процеси показали озбиљне процедуралне недостатке. Многобројни случајеви често трају годинама, при чему су оптужени држани у истражном затвору без конкретних доказа.

Иако тзв. „правни поредак“ на Косову и Метохији формално гарантује заштиту људских права и основних слобода, у пракси постоји велики број конкретних случајева који отежавају њихову имплементацију. Невећинске заједнице и даље се суочавају са дискриминацијом у правосудном систему, административним препрекама и ограниченим могућностима деловања државних органа Републике Србије на овом делу њене територије.

Напоследку, како би се побољшала ситуација, неопходно је јачање правосудног система и независности судства кроз смањење политичких притисака и унапређење заштите притворених лица, остваривање њихових права на превод судских налога, оптужница, решења и пресуда, јер досадашње искуство нас уверава на врло лоше и непрецизне преводе. Затим, законска регулатива у тзв. правосудном систему Косова и Метохије указује на озбиљне материјалне грешке у преводу са албанског на српски језик (на пример: Кривични законик, Законик о кривичном поступку), што озбиљно отежава и угрожава право на правично суђење.

Уколико се не спроведе озбиљна реформа тзв. косовског законодавства под надзором многобројних међународних организација, које већ много година прате стање поштовања људских права, уз пружање сваког вида подршке и спречавање дискриминације у циљу заштите основних слобода и права на безбедност становништва, стање људских права на Косову и Метохији остаће и даље једно од кључних нерешених питања у процесу нормализације односа.

4. ЗАКЉУЧАК

Истраживање у смислу кршења људских права на Косову и Метохији показало је да се српска и друге неалбанске заједнице и даље суочавају са бројним изазовима у остваривању својих основних права. Иако постојећи правни оквир формално гарантује заштиту људских права, реалност на терену указује на недостатак његове доследне примене. Некажњивост злочина, дискриминација у институцијама, ограничен приступ правди и социо-економски проблеми довели

---

²⁸ Спровођење Стратегије за укључивање заједница Рома Ашкалија у косовско друштво 2017, - Извештај о процени, доступно на https://www.keen-ks.net/site/assets/files/1405/raporti_i_monitorimit_per_komunitete_srb.pdaa_maja2020), 46.

су до стања правне несигурности и угрожености основних слобода српског становништва.

Један од кључних проблема јесте недостатак ефикасне правне заштите. Судови на Косову и Метохији, под јаким политичким утицајем, неретко селективно примењују законе, што доводи до тога да бројни случајеви напада на Србе остају нерешени. Чак и када постоје докази о злочинима против српског становништва, ретко долази до процесуирања починилаца. Ово доприноси осећају несигурности и неповерења у институције које би требало да штите све грађане без обзира на етничку припадност. Ограничење слободе кретања и административне баријере додатно компликују свакодневни живот српске заједнице. Многи Срби на Косову и Метохији имају проблеме са добијањем личних докумената, регистрацијом имовине и приступом јавним услугама. Повратак расељених лица отежан је не само због недостатка институционалне подршке, већ и због физичких претњи и напада, који су чести, али ретко санкционисани.

Дуготрајно и селективно држање у притвору такође представљају значајне потешкоће у области људских права. Како је у раду анализирано кроз конкретне случајеве, више Срба је годинама било држано у притвору без довољно доказа, док су појединци из других заједница, чак и када су били осумњичени за озбиљне злочине, пуштани на слободу. Ова пракса је допринела осећају правне и личне несигурности у уверењу да правосудни систем није непристрасан. Социо-економски аспекти људских права такође су угрожени. Срби, као и Роми, Ашкалије и Египћани, често се суочавају са проблемима у запошљавању, што их економски маргинализује и присиљава на емиграцију. У јавним институцијама готово да нема запослених Срба, а приватни сектор такође није доступан због дискриминације и недостатка економских могућности. Образовни систем не омогућава једнаке услове за све етничке групе, а здравствена заштита често зависи од међународне помоћи.

Међународна заједница, укључујући УНМИК, ЕУЛЕКС и КФОР, има значајну одговорност за тренутно стање људских права на Косову и Метохији. Иако је њихова улога формално дефинисана као заштита свих заједница, у пракси су често деловали пасивно или недовољно ефикасно. Недостатак конкретних мера у случајевима насиља, селективно процесуирање и недостатак адекватног правосудног система довели су до тога да Срби и друго неалбанско становништво на Косову и Метохији и даље живе у условима несигурности и озбиљне дискриминације.

Ради побољшања стања људских права на Косову и Метохији, неопходно је предузети **Јачање владавине права** – Потребно је обезбедити непристрасност судова, независност истражних органа и доследну примену закона без етничке дискриминације. **Спречавање некажњивости** – Судови морају бити обавезани да процесуирају сваки случај насиља, посебно када су

жртве припадници мањинских заједница. **Гарантовање слободе кретања и приступа институцијама** – Српској заједници мора бити омогућено коришћење српског језика у институцијама, као и несметан приступ документима и правним процедурама. **Подршка повратницима и заштита њихове имовине** – Морају се предузети мере које ће спречити узурпацију имовине Срба и обезбедити сигуран повратак расељених лица. **Активније учешће међународне заједнице** – Уместо пасивног посматрања, потребно је да УНМИК, ЕУЛЕКС и КФОР активније делују у заштити људских права, нарочито кроз правосудне реформе и санкционисање насилних инцидената.

Уколико се не предузму конкретне мере, кршење људских права ће се наставити, што ће додатно продубити етничке тензије и угрозити стабилност у региону. Потребно је усмерити напоре ка изградњи друштва у ком ће сваки грађанин, без обзира на етничку припадност, моћи да ужива основна људска права и слободе, што би допринело дугорочном миру и стабилности на Косову и Метохији.

ЛИТЕРАТУРА

Бокић, Бојан, Кршење људских права на Косову и Метохији (1999 2014): један случај, Анали Правног факултета Универзитета у Београду, 2015/1

Недељковић, М. Стефан, Успостављање политичких односа између власти у Београду и Приштини у оквиру процеса глобализације, докторска дисертација, 2016, Факултет политичких наука Универзитета у Београду

Резолуција СБ ОУН 1244(1999), усвојио Савет безбедности на свом 4011. састанку, 10. јуна 1999. године

Извештај цивилног друштва о људским правима на Косову представља преглед стања људских права на Косову током 2022. ОЕБС и Мрежа за људска права (ХРН) (2022). МЉП је мрежа од седам организација које заједно раде на даљем унапређењу људских права све на Косову и Метохији

Центар за равноправност и слободу (ЦЕЛ), Косовски правни институт (КЛИ), Косовски центар за родне студије (КГСЦ), Нова друштвена иницијатива (НСИ), Глас Рома, Ашкалија и Египћана (ВоРАЕ). УИHR КС је оснивач и Секретаријат МЉП-а

Извештај „Наслеђе УНМИК-а на Косову: Неуспех у доношењу правде и обештећењу сродника несталих“, Amnesty International, International Secretariat, United Kingdom, 2013

Комисија УН: Критике ЕУЛЕХи и УНМИК због људских права, Комисија УН Критике Еулексу и Унмику због људских права, Фонд за хуманитарно право: Истраживање, документација и памћење, Судбина Срба, Црногораца, Рома, Бошњака и Ашкалија несталих на Косову

Amnesty International August 2006 Kosovo (Serbia and Montenegro) United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK): Conclusions of the Human Rights Committee 86th Session, July 2006

Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Заборављени свет- енклаве на Косову и Метохији, Београд, септембар 2008

Извештаји о стању људских права у свету за 2022. годину Стејт департамент Сједињених Америчких Држава Биро за демократију, људска права и рад

Извештај Савета Европе под називом „Нечовечно поступање према људима илегална трговина људским органима на Косову“, 2011

ОЕБС Мисија на Косову, Сектор за надгледање правног система, Косово, Преглед система кривичног правосудја „Спровођење правде у општинским судовима“ март 2004

ОЕБС Мисија на Косову, Сектор за надгледање правног система, Извештај 9 – о спровођењу правде, март 2021

Amnesty International August 2006 Kosovo (Serbia and Montenegro) United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK): Conclusions of the Human Rights Committee 86th Session, 2022

Извештај Канцеларије за Косово и Метохију Владе Републике Србије, 25, основана Уредбом о Канцеларији за Косово и Метохију ("Сл. гласник РС бр. 75/12, 123/12 и 100/13) Влада је на основу члана 31. став 1. Закона о Влади ("Службени гласник РС", бр. 55/05, 71/05 - исправка, 101/07, 65/08, 16/11 и 68/12 - УС) и члана 37. Закона о министарствима ("Службени гласник РС", број 72/12)

Спровођење Стратегије за укључивање заједница Рома Ашкалија у косовско друштво 2017, Извештај о процени, доступно на https://www.keen-ks.net/site/assets/files/1405/raporti_i_monitorimit_per_komunitete_srb.pdaa маја 2020)

Dragan BLAGIĆ, Ph.D

Associate Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

INFRINGEMENT AND DENIAL OF THE RIGHT TO FREEDOM AND SECURITY OF THE POPULATION OF KOSOVO AND METOHİJA

Summary

The paper examines and analyzes violations of fundamental human rights: the right to life, the right to a fair trial, the right to freedom and security of the population of Kosovo and Metohija, where it is particularly expressed in the context of impunity and the lack of an adequate judicial response to numerous attacks. The cases we have presented are only a few in a series that speaks of the denial and violation of human rights of the Serbian community in Kosovo and Metohija from 1999 to the present day.

The international community, including UNMIK, EULEX and KFOR, has a significant responsibility for the current human rights situation in Kosovo and Metohija. Although their role is formally defined as the protection of all communities, in practice they have often acted passively or insufficiently effectively. Therefore, they need to be more active in the protection of human rights, especially through judicial reforms and the sanctioning of violent acts.

Key words: Kosovo and Metohija, rights to freedom and security, Serbian community.

Мирослав МАРКОВИЋ¹

UDK 341.231.14:352(497.115)

КРШЕЊЕ ЉУДСКИХ ПРАВА У КОНТЕКСТУ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Апстракт:

Локална самоуправа јесте право одлучивања грађана непосредно или посредно о питањима из локалне заједнице. Уколико воља грађана није испуњена, локална самоуправа, односно локална власт нема легитимитет и легалитет. Тренутна ситуација на Косову и Метохији јесте слика еклатантног кршења људских права Срба на овом простору. Како демократски принципи из Европске повеље о локалној самоуправи донете 1985. године у Стразбуру налажу, блискост грађана и локалне власти мора бити основ сваке власти. Уколико нема блискости, нема ни легалитета власти.

Насилно затварање општинских јединица и Косовско-митровачког управног округа, довело је грађане у знатно незавидну ситуацију. Основна људска права прокламована Европском конвенцијом о људским правима и основим слободама из 1950. године, Србима на Косову и Метохији су ускраћена, директним или индиректним кршењем споразума и међународних прописа.

Кључне речи: људска права, локална самоуправа, Европска Унија, Косово и Метохија

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Демократско друштво, као тековину 21. века, карактеришу како слободан ум, тако и слобода говора, слобода кретања, непристрасно одлучивање, али и слободни избори локалних представника. Последњих година, народ на Косову и Метохији изложен је константном угрожавању основних људских права и основних слобода. Локални проблеми јесу знатно осетнији за локално становништво. Поред свог напоштавања Споразума из Брисела из 2013. године, привремене институције директно угрожавају егзистенцију човека на КиМ (у последње време са акцентом на север КиМ).

---

¹ Студент мастер академских студија права на Правном факултету Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, miroslavmarkovic521@gmail.com.

Проблеми са којима се константно суочавају грађани на нивоу локалне самоуправе, тема су истраживања у раду. Једина легална и легитимна локална власт, јесте она која је блиска грађанима и која је изабрана на легитимни начин. Међународне мисије активне су на Космету од 1999. године, међутим, поставља се питање, да ли испуњавају свој задатак, или не? Најважнији циљ мисија огледа се у владавини права, која је врло дискутабилна поред свакодневног кршења људских права.

Издавање личних докумената, али и остале услуге које обављају органи локалне самоуправе, потпуно су онемогућене Србима, услед једностаних акција из Приштине. Кршење међународних прописа, аката ЕУ и УН, несумњиво представља велики проблем, али и темељ кршења људских права.

1. ЛОКАЛНА САМОУПРАВА У ДЕМОКРАТСКОМ ДРУШТВУ

Демократско друштво, подразумева друштво засновано на демократским принципима, а најпре на принципу владавине народа, затим на систему где сви грађани имају своје слободно изабране представнике, преко којих остварују власт. Представља систем институционализоване заштите основних људских права, где постоји владавина права и свим грађанима пружају једнака правна заштита и услуге (Кривокапић, 2016, 34). Према Сарторију (2001) демократија се може дефинисати на два начина. Први, где се полазећи од народа који је суверен, покушава дати фундаментална дефиниција и други, који настоји да објасни како демократија функционише, односно да да инструменталну дефиницију демократије. С друге стране, Тили (2007) дефинише демократију на четири начина, односно на уставну, суштинску, процесу орјентисану и процедуралну демократију. Органи локалне самоуправе, изабрани на легитиман и легалан начин, битна су карактеристика демократије и система владавине права.

Локална самоуправа представља право грађана да на непосредан или посредан начин учествују у одлучивању о најважнијим питањима локалне заједнице, у складу са законом. Грађани имају како потребу, тако и обавезу, да схвате која права поседују, али и које обавезе, као и шта то чини ту слободу коју имају, као и могућности, изборе и предности. Грађанска свест о изборном праву локалне власти представља неутуђиво право грађана да суверено одлучују. При том, грађани морају водити рачуна како о општем добру, тако и о законском оквиру. Све то представља чврст основ јачања локалне демократије (Ђорђевић, 2002). Власт и локална самоуправа су у међусобној корелацији. Демократска власт главни је чинилац рада демократске локалне самоуправе.

Како наводи Дал (Дал, 1999, 103), власт укида сваку аутономију појединца уколико је ослоњена искључиво на репресију, и као таква она је тоталитарна. Једини циљ такве власти јесте да се одржи, служи се разним средствима у ту сврху, и свако средство сматра оправданим. Логику такве

власти, најбоље је описао Хобс (Хобс, 1961, 307), који власт пореди са правилима игре, у којој играчи не могу бити против правила на која су пристали. То нам управо говори да тишина негује такво понашање и да се грађани морају изборити за своја права

Како смо раније у раду навели, управљање пословима локалне самоуправе, према учешћу грађана, може бити путем непосредног система учешћа грађана, представничког система и комбинованог система који чине оба претходна. Тај комбиновани, односно мешовити систем се најчешће примењује. Грађани одлучују само о најважнијим питањима непосредно, док о другим питањима одлучују посредно.

1.1. Локална самоуправа према Европској повељи о локалној самоуправи

Државе чланице Савета Европе су 15. октобра 1985. године на Конгресу локалних и регионалних власти Савета Европе (у даљем тексту КЈРВСЕ), у Стразбуру потписале Европску повељу о локалној самоуправи (у даљем тексту ЕПЈС). Република Србија је након ратификације овог међународног уговора, донела Закон којим потврђује ЕПЈС¹. Преамбула ЕПЈС, одредбе ст.4-5, посвећене су циљу Савета Европе, односно већем јединству у очувању и остваривању идеала и принципа који су заједничко наслеђе свих земаља потписница. Као основе сваког демократског система, односно основне демократске принципе, у Повељи се наводе: да локалне власти представљају једну од главних основа, да је право обављања јавних послова грађана такође важан демократски принцип, као и да администрација локалних власти мора бити како легитимна, тако ефикасна и блиска грађанима (КЈРВСЕ, 2017, 11)

Обавеза **постојања блискости локалних власти и грађана**, најважнији је основ увиђања угрожавања права Срба на Косову и Метохији, у систему локалне самоуправе, о чему ће више бити речи у наредним деловима рада.

Концепт локалне самоуправе огледа се у способности локалних власти да раде **у интересу грађана**, односно локалног становништва, како се наводи у делу 1, чл. 3, ст. 1 ЕПЈС, а под сопственом одговорношћу. Јавне послове, првостепено ће према чл. 4, ст. 3 обављати органи власти који су најближи грађанима (КЈРВСЕ, 2017,14).

1.2. Основни принципи Европске повеље о локалној самоуправи

ЕПЈС јесте документ који се темељи на одређеним принципима, који представљају основу сваког демократског друштва. Представља први

---

¹ „Службени гласник РС – Међународни уговори”, бр. 70/2007.

међународни законски инструмент који је окосница демократије и који гарантује принципе локалне власти.

Принципи на којима се темељи ЕПЈС су следећи:

1. Принцип локалне самоуправе

Чланом 2 ЕПЈС јасно је наглашено да ће земље потписнице, односно земље које су ратификовале овај међународни уговор у свом националном законодавству признати принципе, начела локалне самоуправе уставног или законског јемства.

2. Принцип транспарентности

Транспарентност посразумева да јавност, односно грађани имају приступ инфомацијама о томе која су њихова права и потраживању права која им припадају у раду органа локалне самоуправе (КЛРВСЕ, 2018, 37). Недостатак транспарентности у раду, може утицати на настанак дискриминације одређене групе људи, која је забрањена одредбама Европске конвенције о људским правима (у даљем тексту: ЕКЉП)².

1.3. Јаз између грађана и локалне власти- пример Косова и Метохије

На основу отворених избора, представничка демократија чини окосницу светске локалне демократије. Неговање традиције директних облика локалне демократије, у циљу допуне представничке, пракса је појединих земаља. Многе земље бележе знатан губитак заинтересованости грађана за изборе на локалном нивоу, па самим тим излазност показује тенденцију дугорочног пада. Легитимитет власти јесте у узрочно-последичној вези са грађанском излазношћу. Али, демократију не чини само гласање. Грађани су ти на које директно утиче како управа, тако и политика, тако да се грађанима мора омогућити да и на друге начине утичу на политику, користећи своје знање (Министарство правде РС, 2009, 14).

На Косову и Метохији постојање јаза између грађана и локалне власти има одређене специфичности у односу на објашњења из претходне анализе. Локална самоуправа на северу Косова и Метохије, односно локална власт, изгубила је легитимитет свог рада због неучествовања Срба, односно већинског становништва. Разлог неучествовања лежи у непоштовању постигнутих договора у дијалогу Београда и Приштине, односно у неиспуњењу обавеза из Бриселског споразума.

1.3.1. (Не)успех међународних мисија

Мисија Уједињених нација успостављена на простору Косова и Метохије није, без икакве дилеме не испунивши своју мисију, допринела потребној стабилности на овим просторима. Наиме, и поред присуства великог броја међународних снага КФОР-а, стање људских права на КиМ је у знатно незавидној ситуацији. Право на живот, слободу, несметано, слободно кретање, личну безбедност, физички и психички интегритет, и остала основна људска права Срба на Косову и Метохији сваким даном бивају све угроженија (Бојанић, 2015, 466). Такав живот, уколико се тако може назвати, резултира све већим одласком људи.

Према Резолуцији 1244 Савета безбедности Уједињених нација³, именован је Специјални представник, од стране Генералног секретара УН, чији је мандат да „контролише остваривање присуства међународних цивилних снага“ (тачка 6.). Специјални представник је доносио уредбе (Уредба 1999/1, Уредба 1999/24) које *de facto* успостављају, супротно Резолуцији, нови правни поредак (Бојанић 2015, 467).

Први јаз између грађана и локалних власти настао је 2007. године када је УНМИК организовао изборе заједно са администрацијом привремених приштинских институција (у даљем тексту ППИ). Бојкот локалних избора од стране Срба, резултирао је именовањем пет скупштина општина, као и пет градоначелника, од стране УН администрације (Петров, 2013, 10). Амбасадори земаља чланица ЕУ усвајају документ о „заједничкој акцији“, чиме стварају правни основ успостављања цивилне мисије ЕУ на Косову. Министарски савет доноси одлуку о покретању Мисије ЕУ владавине права на Косову (ЕУЛЕКС). Влада Србије прихватила је принципе из извештаја Генералног секретара УН, где се закључује поштовање Резолуције 1244, као и поштовање територијалног интегритета и суверенитета Србије, од стране ЕУЛЕКС-а и доноси закључак о распоређивању мисије ЕУЛЕКС на простору Космета (Бојанић, 2015, 470).

Након неучествовања Срба на локалним изборима 2022. године, долази до настанка нове кризе. Наиме, након констаног дискриминационог понашања челника ППИ према Србима на КиМ, Срби одлучују да не учествују у раду ППИ, у знак протеста. Администрација ППИ маја 2023. године, спроводи нелегалне локалне изборе на северу Космета, на којима већинско српско становништво не учествује. На основу минималног броја гласова, нелегално и нелегитимно,

---

²„Сл. лист СЦГ – Међународни уговори“, бр. 9/2003, 5/2005 и 7/2005 - испр. и „Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 12/2010 и 10/2015).

³ <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/19944>

формирају се албанске скупштине општина и албански градоначелници у општинама са већинским српским становништвом.

Супротно принципима ЕПЛС, локалне самоуправе на северу Космета почињу да функционишу не у корист већинског становништва.

1.4. Европски кодекс доброг административног понашања – да ли је у пракси заиста тако?

Пре више од две деценије, Конгрес локалних и регионалних власти почео је да се бави питањем етичког управљања. Тако, 1999. године усвајен је Европски кодекс понашања, који представља основ политичког интегритета локалних представника (*Congress of local and regional authorities*, у даљем тексту CLRA, 2018, 7). Етички кодекси и кодекси понашања имају циљ да подстакну адекватно понашање локалних представника, али и запослених. „Седам принципа јавног живота“ објављени су 31. маја 1995. године у Нолановом извештају (по коме се и називају Ноланови принципи), а то су: несебичност, интегритет, објективност, одговорност, отвореност, искреност и лидерство. Циљ Европског кодекса јесте да се за понашање лица, односно учесника у локалној самоуправи, утврде етички стандарди на европском нивоу. Функције кодекса су: да даје упутства о понашању свим актерима у локалној самоуправи, да обавештава јавност о очекиваном понашању учесника у локалним самоуправама, да подстакне успостављење атмосфере поверења међу учесницима локалне самоуправе, да саветује лица задужена за поштовање тих принципа, као и да ради на унапређивању етичких стандарда.

Очекивања грађана подложна су променама, али, неповерење опште јавности према локалним представницима власти, изазива велику забринутост. Грађани су у својој заједници веома осетљиви на етичку климу. Код унапређења интегритета у управи, кључну важност има поверење у легитимне норме и процесе. Важно је нагласити да људи о квалитету рада управе суде и према озбиљности уложених напора у борби против очигледних проблема, како се управа опходи према грађанима који уочавају неправилности, као и како поступа са жалбама.

Ситуација на северу Косова и Метохије је очигледан пример непоштовања очекивања грађана, Срба, као евидентно већинске заједнице. Раније наведени принципи су у потпуној сенци рада тренутне општинске администрације. Ниво дискриминације и осталих видова угрожавања људских права је на знатно високом нивоу, што само продубљује проблематику неповерења у односу грађани-локална власт.

1.5. Бриселски договор – споразум или неспоразум?

Процес дијалога између Београда и Приштине уз посредство ЕУ, почео је 2010. године и траје и дан данас. Први споразум о принципима који регулишу нормализацију односа потписан је 2013. у Бриселу⁴, док је Споразум о Заједници српских општина, потписан 2015. такође у Бриселу⁵. Наиме, како запажа Бојанић (Бпјанић, 2015, 473) Бриселски споразум (у даљем тексту: БС) настаје као резултат политичких преговора са посредовањем ЕУ.

Као главна обавеза предвиђена у чл. 1 БС, истиче се формирање Заједнице/Асоцијације српских општина (у даљем тексту: ЗСО). Обавеза успостављења Заједнице општина са већинским српским становништвом, јесте обавеза коју Приштина не испуњава већ 11 година, што представља **разлог неучествовања Срба** у раду ППИ и стварање јаза између грађана и локалне власти.

Бриселским споразумом, такође је регулисан и рад полиције, као управног органа на Космету. Регионални командант полиције у северним општинама, односно општине северна Митровица, Звечан, Лепосавић и Зубин Поток, према БС, требао би бити именован са списка који предлажу у име ЗСО, градоначелници и то лице мора бити Србин (Члан 7-9). Ту налазимо **још један разлог неучествовања Срба** у раду ППИ, а то је смена регионалног команданта, Србина, ван сваких прописа, од стране челника ППИ. Одржавање локалних избора на северу КиМ, такође је предвиђено БС, који налаже спровођење избора уз посредовање ОЕБС-а (Члан 11). Последње локалне изборе, ОЕБС није регулисао.

2. УГРОЖАВАЊЕ ОСНОВНИХ ЉУДСКИХ ПРАВА ПРИКАЗ СТАЊА У ОПШТИНИ КОСОВСКА МИТРОВИЦА

2.1. Општина Косовска Митровица од 2013. до данас

Јединице локалне самоуправе чине, према Закону о локалној самоуправи⁶ (у даљем тексту ЗЛС), општине (члан 20), градови (члан 23) и град Београд (члан 26). Послови које врше општине могу бити сопствени и поверени послови (према монотипском приступу⁷). Општина представља основну јединицу територије у

---

⁴ <https://www.srbija.gov.rs/cinjenice/283757>

⁵ <https://www.kim.gov.rs/p03.php>

⁶ Закон о локалној самоуправи, „Сл. гласник РС“, бр. 129/2007-41, 83/2014-22 др. закон, 101/2016-9 др. закон, 47/2018-3, 111/2021-3 др. закон.

⁷ Монотипски приступ значи да све општине имају исте надлежности и исте поверене послове.

којој се остварује локална самоуправа, према ЗЛС (члан 18 ст. 1). Статус општине као самоуправне јединице (Марковић, 2014, 417), састоји се у: 1) самосталном делокругу овлашћења и послова, 2) самосталном и слободном бирању органа општина, 3) сталним изворима прихода и 4) посебној заштити самоуправног статуса.

На основу одлуке Владе Републике Србије, општина Косовска Митровица од 2013. године функционише као привремени општински орган, након распуштања скупштине општине. Поред привременог органа општине Косовска Митровица, кога чине председник и четири члана већа, како је наведено на званичној интернет страници⁸, послује и општинска управа, на чијем челу је начелник општинске управе, у склопу које услуге пружају:

- 1) Одељење за друштвене делатности,
- 2) Одељење за инспекцијске послове,
- 3) Одељење за привреду и комуналне делатности,
- 4) Одељење за урбанизам, грађевинарство и стамбене послове,
- 5) Одељење за финансије,
- 6) Одељење за општу управу,
- 7) Одељење за имовинско-правне послове, и
- 8) Општински правобранилац.

Функцију председника општине, односно председника привременог органа општине, као инокосног извршног општинског органа, обавља лице које именује Влада РС.

Општинска управа јесте носилац општинске управне функције (Марковић, 2014, 424). Поред извршавања председникових одлука и аката, решава у управном поступку о управним стварима које спадају у општинску надлежност, обавља управни надзор и врши остале послове.

2.2. Принудна обустава рада општине

Сп⁹ецијалне јединице полиције ППИ (тзв. РОСУ), иако је споразумом у Бриселу договорено да не могу ући на север КиМ без дозволе КФОР-а и српске заједнице, 30. августа 2024. године, упале су у просторије привремених органа српских општина и насилно их затворили¹⁰. Од тада, до дан данас услуге које су пружане грађанима од стране општинских јединица, онемогућене су.

---

⁸ <https://kosmitrovica.rs/општинска-управа/>, 16.12.2024.

⁹ <https://www.kim.gov.rs/v3243.php>, 16.12.2024.

¹⁰ <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/kosovska-policija-upala-u-zgrade-privremenog-organa-opstine-kosovska-mitrovica-i>, 16.12.2024

Основна људска права Срба на КиМ која су прокламована ЕКЈП, Уставом Републике Србије¹¹ и другим законима су угрожена:

- Право на рад (члан 60 Устава РС) – поред пружања услуга грађанима, општина Косовска Митровица јесте и радно место мештана, којима је онемогућено право на рад,

- Право на склапање брака (члан 12 ЕКЈП) – матична служба општине Косовска Митровица, након насилног упада и затварања институција, није у могућности да пружа услуге грађанима, и тиме грађани остају ускраћени за венчавање „грађанским путем“,

- Издавање извода из матичних књига, које се по Закону о матичним књигама („Сл. гласник РС“, бр. 20/2009, 145/2014 и 47/2018, у даљем тексту ЗМК) морају чувати од оштећења или уништења (члан 39 ст. 2) такође је онемогућено,

- Право родитеља да пријаве рођено дете (ЗМК, члан 46), као и пријаве преминулог лица (члан 66 ст. 1)

- Уписивање података за које је надлежан Центар за социјални рад, односно материнства, очинства, хранитељства, лишења родитељског права (члан 45 ст. 3), и осталих,

- Право на, сходно Закону о финансијској подршци породици са децом („Сл. гласник РС“, бр. 113/2017, 50/2018, 46/2021 - одлука УС, 51/2021 - одлука УС, 53/2021 - одлука УС, 66/2021, 130/2021, 43/2023 - одлука УС, 62/2023, 11/2024 - одлука УС и 79/2024, у даљем тексту ЗФППД), дечији додатак (члан 7 ст. 1),

- Овера преписа, рукописа, фотокопија, сагласности, пуномоћја, која се обавља у општинској управи, према Закону о оверавању потписа, рукописа и преписа („Сл. гласник РС“ 93/2014, 22/2015 и 87/2018, у даљем тексту ЗОПРП). (члан 29 ст. 3), као општини која нема именованог јавног бележника,

- Право на издавање уверења о обављању посла за регулисање радног стажа

- Право на издавање грађевинске дозволе, које је према Закону о планирању и изградњи („Сл. гласник РС“, бр. 72/2009, 81/2009 - испр., 64/2010 - одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013 - одлука УС, 50/2013 - одлука УС, 98/2013 - одлука УС, 132/2014, 145/2014, 83/2018, 31/2019, 37/2019 - др. закон, 9/2020, 52/2021 и 62/2023, у даљем тексту ЗПИ) поверено локалној самоуправи (члан 134 ст. 2),

- Финансијска права запослених из других институција Републике Србије, за које је надлежно одељење за финансије општинске управе, и друга права.

---

¹¹ Устав Републике Србије, „Сл. гласник РС“, бр. 98/2006 и 115/2021.

Овакво еклатантно кршење људских права, непојмљиво је за 21. век. Поред кршења Устава и законских одредби, у великој мери се крши и ЕКЉП, која представља основ и окосницу људских права у целој Европи.

2.3. Принудна обустава рада Косовско-митровачког управног округа – онемогућене услуге

Косовско-митровачки управни округ, образован је за територије општина Косовска Митровица, Звечан, Зубин Поток, Лепосавић, Вучитрн, и Србица, чије је седиште у Косовској Митровици. Подручни је центар државне управе, који обухвата подручне јединице организоване за подручје округа. Закон о државној управи (*“Сл. гласник РС“* 79/2005-3, 101/2007-4, 95/2010-7, 99/2014-11, 30/2018-др. закон, 47/2018-7, у даљем тексту ЗДУ) прописује надлежност округа, организовање и вршење послова, у члановима 38-42, као и Уредбом о управним окрузима (*„Службени гласник РС“* бр.15/2006, у даљем тексту УУО). Управним округом руководи начелник округа, којег именује Влада Републике Србије на предлог министра надлежног за послове државне управе.¹²

Органи државне управе, на основу члана 38 ЗДУ и члана 3 УУО, могу обављати следеће послове у округу:

- вршење инспекцијског надзора,
- вршење надзора над радом ималаца јавних овлашћења,
- решавање о жалби против првостепених решења ималаца јавних овлашћења,
- решавање у управним стварима у првом степену.

Услуге сврсисходне нормалном животу грађана, грађанским делатностима регулисаним законским прописима, које су наведене на сајту округа, а које су онемогућене принудном обуставом рада су:

- тржишна инспекција, која врши: контролу производа који су доступни грађанима, заштиту потрошача, спречавање нелојалне конкуренције, спречавање прања новца и др.,

- санитарна инспекција, која контролише безбедност хране, здравствену исправност предмета у производњи, снабдева становништво хигијенски исправном водом и др.,

- здравствена инспекција, која врши надзор над радом здравствених установа, доноси решења о утврђивању испуњености услова у погледу простора, опреме, кадрова и лекова за обављање здравствене делатности у здравственим установама, али и у приватној пракси, доноси решења о уклањању

---

¹² <https://www.kosovskomitrovacki.okrug.gov.rs/onama/o-okrugu>, 21.12.2024.

неправилности и недостатака у раду здравствених установа, доноси решења о привременој забрани обављања здравствене делатности и др.,

- електроенергетска инспекција, која обавља инспекцијски надзор према Закону о енергетици („Сл. гласник РС“ бр. 25/2013 и 40/2021 др. закон, у даљем тексту ЗОЕ), Закону о ефикасном коришћењу енергије („Сл. гласник РС“, бр. 25/2013 и 40/2021 др. закон) и другим законима и прописима из области електроенергетике,

- ветеринарска инспекција, која штити и унапређује здравље и добробит животиња, утврђује заразне болести животиња и остале послове из области ветерине које су веома корисне грађанима, с обзиром на бројне руралне средине округа,

- пољопривредна инспекција, која утврђује безбедност хране биљног и мешовитог порекла и контролише обрађиваче дувана и прозвођаче дуванских производа,

- инспекција за рад, која надзорише радне односе и безбедност и здравље на раду, као и врши увиђаје смртних, тешких и колективних повреда на раду, као и контролу примене законских прописа,

- инспекција за заштиту животне средине, која спречава и контролише загађивања животне средине, заштиту ваздуха, воде, земљишта и заштиту од буке и вибрације одобјеката за које радну дозволу даје надлежно министарство,

- услуге Управе за заштиту биља, која обавља фитосанитарни надзор, и др.,

- спровођење програма збрињавања интерно расељених лица и социјално угрожених категорија становништва.

Претходно наведене услуге, које чине живот достојним грађана у 21. веку, недоступне су српском становништву услед присилне обуставе рада округа. Људска права, знатно су угрожена, а живот и опстанак у таквим условима, веома отежан. Услуге органа локалне самоуправе, општине Косовска Митровица и Косовско-митровачког управног округа, неизбежне су, како за нормално функционисање живота на овим просторима, тако и за постојање правног поретка. Онемогућавање рада претходно наведених инспекција, роба, услуга, цена, загађења, јавног здравља, и осталог, директно утиче на живот људи.

3. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

На основу свеобухватне анализе, како законских (међународних и домаћих) прописа, тако и фактичког стања, можемо закључити да су Срби на Космету веома угрожена нација. И поред јасног негодовања локалног становништва, локална власт константно ради на штету већинског српског становништва. Као темељ почетка угрожавања права, видимо Бриселски споразум, потписан под окриљем ЕУ, чије одредбе Приштина већ пуних 11

година игнорише. Као главну обавезу која није испоштована, морамо нагласити формирање Заједнице српских општина.

Општина Косовска Митровица, услед присилне обуставе рада, није у могућности да пружа услуге грађанима у складу са својом делатношћу. Просторије општинских јединице, чије су услуге потребне за свакодневно одвијање животних активности, насилно су узурпирање од стране специјалаца, па је право на рад општинских радника угрожено.

Косовско-митровачки управни округ, као јавна установа која пружа услуге грађанима, такође је у немогућности да врши своју делатност. Просторије су такође узурпирани, а радницима онемогућен рад. Као установа у склопу које раде инспекције, чин насилне обуставе рада, представља велики ризик за грађане, који сада живе у „неконтролисаним условима“. Прехрамбене производе нема ко да контролише, као ни снабдевеност лековима, стручност здравственог особља, као и многе друге сегменте који су неопходни за здрав, слободан живот достојан човека.

На основу анализе Европског кодекса доброг административног понашања, можемо закључити да садашња општинска администрација не испуњава грађанска очекивања, што је поред нелегитимности чини и нелегалном, јер није у складу са европским стандардима.

Тренутно стање људских права на КиМ, поред угрожавања опстанка становништва, знатно успорава и онемогућује процес повратка расељених лица на КиМ. На основу података Комесаријата за избеглице и миграције Републике Србије. и Високог комесаријата Уједињених нација за избеглице (УНХЦР), можемо увидети да је број расељених лица веома забрињавајућ.

Табела 1.¹³

2000. година	2000.-2005. година	ТРЕНУТНО
187.129 лица	220.000 лица	201.047 лица

¹³ <https://www.kim.gov.rs/>, 23.12.2024.

ЛИТЕРАТУРА

Бојанић Б., (2015), „Бриселски (не)споразум-оквир будуће аутономије српског народа у српској покрајини или сигуран пут ка уставноправном отуђењу Косова и Метохије?“, Научно истраживачки пројекат: „Законодавство Републике Србије – стање, циљеви и даљи развој“

Ђорђевић С., (2002), Локална самоуправа, Центар за слободне изборе и демократију, Београд

Михајловић В., (2009), Уставно право, Краљево

Милисављевић Б., (2001), The Ombudsman defender of civil rights center for Antivar Action, Београд

Кривокапић Н., (2016), Демократија – дефинисање и карактеристике, Филозофски факултет Никшић, Никшић

Tilly, C. (2007). Democracy, New York: Cambridge University Press

Sartori. G. (2001). How Far Can Free Government Travel?, u: Diamond L., Plattner M. F, (ed), The Global Divergence of Democracies, Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press

Dal R., (1999), Demokratija i njeni kritičari, Podgorica

Hobbes T., (1961), Levijatan, Beograd

Петров Д., (2013), Импликације локалних избора на Косову – да ли ће нормализација односа Београда и Приштине успети? Доступно на: http://www.kas.de/wf/doc/kas_35880-1522-2-30.pdf

ПРАВНИ ИЗВОРИ

Устав Републике Србије („Сл. гласник РС“ бр. 48/94 и 11/98)

Закон о локалној самоуправи: („Сл. гласник РС“, бр. 129/2007-41, 83/2014-22 др. закон, 101/2016-9 др. закон, 47/2018-3, 111/2021-3 др. закон)

Закон о матичним књигама („Сл. гласник РС“, бр. 20/2009, 145/2014 и 47/2018)

Закону о финансијској подршци породици са децом („Сл. гласник РС“, бр. 113/2017, 50/2018, 46/2021 - одлука УС, 51/2021 - одлука УС, 53/2021 - одлука УС, 66/2021, 130/2021, 43/2023 - одлука УС, 62/2023, 11/2024 - одлука УС и 79/2024)

Закон о оверавању потписа, рукописа и преписа („Сл. гласник РС“ 93/2014, 22/2015 и 87/2018)

Закон о планирању и изградњи („Сл. гласник РС“, бр. 72/2009, 81/2009 - испр., 64/2010 - одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013 - одлука УС, 50/2013 - одлука УС, 98/2013 - одлука УС, 132/2014, 145/2014, 83/2018, 31/2019, 37/2019 - др. закон, 9/2020, 52/2021 и 62/2023)

Закон о државној управи: („Сл.гласник РС“ 79/2005-3, 101/2007-4, 95/2010-7, 99/2014-11, 30/2018-3 (др. закон), 47/2018-7

Уредба о управним окрузима („Сл. гласник РС“,бр.15/2006)

Закон о енергетици („Сл. гласник РС“, бр. 145/2014, 95/2018 – др. закон, 40/2021, 35/2023 – др. закон, 62/2023 и 94/2024)

Закон о ефикасном коришћењу енергије („Сл. гласник РС“, бр. 25/2013 и 40/2021 др. закон)

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

Бриселски споразум о принципима који регулишу нормализацију односа доступно на : <https://www.srbija.gov.rs/cinjenice/283757>

Европска повеља локалне самоуправе, Стразбур, 1985,преузето са:Конгрес локалних и регионалних власти Савета Европе, 2017, доступно на:<https://rm.coe.int/the-congress-booklet-european-charter-of-local-self-government-montene/168098bc18>.

Европска конвенција о људским правима и основним слободама, Рим, 1950, доступно на: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_MNE,

Званични подаци о броју повратника, доступно на: <https://www.kim.gov.rs/>

Први споразум о принципима који регулишу нормализацију односа, доступно на: <https://www.srbija.gov.rs/cinjenice/283757>

Резолуција 1244 Савета безбедности Уједињених нација, доступно на: <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/19944>

Споразум о Заједници српских општина, доступно на:<https://www.kim.gov.rs/p03.php>

Споразум о Заједници српских општина, доступно на: <https://www.kim.gov.rs/p03.php>

Транспарентност и отворена управа, преузето са: Конгрес локалних и регионалних власти Савета Европе, 2018, доступно на: <https://rm.coe.int/cg35-2018-14-transparency-and-open-government-srp/1680a5a083>

Miroslav MARKOVIĆ

LL.M Candidate

University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

**VIOLATIONS OF HUMAN RIGHTS IN THE CONTEXT OF LOCAL SELF-
GOVERNMENT IN KOSOVO AND METOHİJA**

Summary

Local self-government is the right of citizens to directly decide on issues within the local community. If the will of the citizens is not fulfilled, local self-government, i.e., local authorities, lack legitimacy and legality. The current situation in Kosovo and Metohija is a striking example of the flagrant violation of the human rights of Kosovo Serbs. As the democratic principles from the European Charter of Local Self-Government ("Official Gazette of the Republic of Serbia - International Treaties," No. 70/2007, hereinafter ECLSG), adopted in Strasbourg in 1985, stipulate, the closeness between citizens and local authorities must be the foundation of every government. Without this closeness, there is no legitimacy of power.

The forcible closure of municipal units and the Kosovska Mitrovica Administrative District has placed citizens in a highly disadvantaged position. The fundamental human rights proclaimed by the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, Rome, 1950 ("Official Gazette of Serbia and Montenegro - International Treaties," No. 9/2003, 5/2005, and 7/2005 - amended, and "Official Gazette of the Republic of Serbia - International Treaties," No. 12/2010 and 10/2015, hereinafter ECHR) have been denied to Kosovo Serbs through direct or indirect violations of agreements and international regulations.

Key words: Human rights, local self-government, European Union, Kosovo and Metohija.

Др Јелена БЕЛОВИЋ¹

UDK 323.17(497.115)
352(497.115)

КОРЕНИ ИДЕЈЕ О ЗАЈЕДНИЦИ СРПСКИХ ОПШТИНА

Апстракт:

Замишљена и потврђена као *sui generis* организација Заједница српских општина је одговор међународне заједнице на догађаје од 17-19. марта 2004. године када је у присуству међународне војне и цивилне мисије извршен незапамћен прогон и исељавање преосталог српског становништва. Идеја о формирању Заједнице српских општина истовремено је пораз међународних снага и признање да је пројекат стварања тзв. мултикултуралног Косова пропао, али је уједно и излазна стратегија коју диктирају друштвене прилике на терену.

У раду ћемо настојати да укажемо да међународна заједница, конкретно Европска унија, нажалост, није показала ауторитет и кохерентност деловања у правцу реализације ни овог пројекта. Свакодневни ескалаторни потези, терор, институционално и физичко насиље над српским народом, нарочито у протеклом петогодишњем периоду, чини се да има за циљ обесмишљавање идеје о постојању посебног механизма заштите права српског народа на Косову и Метохији.

Кључне речи: Заједница српских општина, Бриселски споразум, Споразум о принципима, Статут.

1. УВОД

На европском континенту присутни су бројни примери амалгамације општина. Велика разноликост „модела” локалне самоуправе који данас постоје у Европи показује да децентрализација може да подразумева читав низ опција у погледу броја нивоа које обухвата, функционалног обима, величине (јединица локалне самоуправе), као и система финансирања (Baldersheim, 2009, 3). За потребе овог рада, појам децентрализације ће бити посматран „одоздо“ као појам који указује на умрежавање јединица локалне самоуправе, а не како се он

---

¹ Редовни професор, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, jelena.belovic@pr.ac.rs, ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9039-4178>.

класично схвата „одозго“ као делегација овлашћења од стране централних власти.

Разлози за спајање јединица локане самоуправе могу бити различити: економски, финансијски, политички, културни, социјални, историјски итд. Међутим, чини се јединственим да је идеја о формирању Заједнице српских општина (у даљем тексту: ЗСО) мотивисана разлозима другачије природе, различитим од оних који су били у позадини стварања постојећих модела амалгамације. Пројекат ЗСО одговор је на незапамћене догађаје који су се одиграли од 17-19. марта 2004. године, када је локално српско становништво на простору Косова и Метохије било жртва погрома од стране албанских националиста и то у присуству међународних војних и цивилних снага чији се мандат састојао управо у пружању заштите локално мањинском становништву.

Креирање ЗСО виђено је као један од модела за решавање проблема у постконфликтном друштву, јер је постало видљиво да сложеним проблемима не одговарају линеарна решења. Да принципи децентрализације могу служити постизању мира потврђено је у Преамбули Европске повеље о регионалној аутономији из 1997. године (у даљем тексту: ЕПРА), где се међу циљевима који су инспирисали Савет Европе за усвајање овог инструмента, између осталог, наводе се и: заштита и унапређење идеала и принципа поштовања права човека и демократије, који представљају заједничко наслеђе човечанства и који су услов демократске сигурности и фактор мира (Европска повеља о регионалној аутономији, 1997, Преамбула, тачка 1). За потребе оснивања ЗСО битна је и одредба ЕПРА којом су прописани основи регионалне аутономије. Прилично индикативно одредбом става 1, чл. 2 релативизована је обавеза признавања принципа регионалне аутономије путем устава. У ЕПРА је садржана формулација да: „*принцип регионалне аутономије треба, колико год је то могуће, да буде признат Уставом*“. *A contrario*, то би значило да овај принцип може да постоји и независно од уставних гаранција, а то нарочито уколико се у обзир узме и одредба става 2 истог члана којом се такстативно наводи да обим регионалне аутономије може да се одреди: 1) уставом, 2) статутом регија, 3) законом или 4) **међународним правом** (ЕПРА, Први део, А. Основе регионалне аутономије, члан 2, став 2). *Ratio* ове одредбе јесте да принцип регионалне аутономије треба да буде потврђен писаним правом (European Charter of Local Self-Government, Explanatory report, 33). Неспорно је с тога да основ за формирање ЗСО може бити Први споразум о принципима који уређују нормализацију односа Београда и Приштине од 19. априла 2013. године (у даљем тексту: Бриселски споразум) који је договорен у преговарачком процесу посредством Специјалног представника за Дијалог Београда и Приштине под покровитељством Европске уније (у дељем тексту ЕУ), али корени ове идеје сежу знатно раније.

Још један битан документ, такође усвојен под окриљем Савета Европе јесте и Европска повеља о локалној самоуправи из 1985. године (у даљем тексту: ЕПЛС). Полазећи од тога да су локалне власти један од основних темеља сваког демократског друштва, ЕПЛС потврђује принципе политичке децентрализације и супсидијарности, као и начела слободног уређења унутрашње управне структуре и опште клаузуле (дискреционо право да локалне власти спроводе своје иницијативе у вези са стварима које нису искључене из њихове надлежности). Основна вредност огледа се у захтеву да се јавни послови врше од стране оних власти које су *најближе грађанима*. Како изгледа локална самоуправа када она није блиска грађанима најбоље сведочи постојеће стање у четири општине на северу Косова и Метохије. Након политичке кризе настале напуштањем привремених приштинских институција од стране представника највеће политичке партије Срба-Српске листе у новембру месецу 2022. године, у априлу месецу 2023. године спроведени су локални избори на којима је према подацима Централне изборне комисије учествовало само око 3,5% бирача. То је довело до ситуације да је се на челу општина у којима Срби чине више од 96% локалног становништва налазе етнички Албанци. Колико локално становништво осећа одлуке ових нелегитимних власти као своје, најбоље сведочи догађај из августа месеца 2024. године када је локално становништво у Косовској Митровици акламацијом, на јавном скупу, гласало против општинске одлуке да се отвори мост на Ибру. У протекле две године локалне власти у четири општине на северу Косова и Метохије доносиле су бројне одлуке које нису биле у интересу већинског становништва, међу којима су и: забрана изградње зграде Универзитета, забрана изградње школе, забрана изградње зграде за социјалне случајеве, итд.

Као *sui generis* модел организације локалне самоуправе ЗСО не би представљала непознаницу у европској пракси. Специјални региони са посебним историјским коренима и одређеном традицијом „одвојености” постоје нпр. у Италији; те регије су Сицилија, Трентино – Алто Адиђе, Сардинија, Вале е’Аоста, и Фриулија – Венеција Ђулија. Свим регијама управља се директно преко изабраних савета који имају овлашћења у области пореза и законодавства. Од 1999. године регионални „градоначелници” се бирају директним изборима (Baldersheim, 2009,16).

2. КОРЕНИ ИДЕЈЕ О ФОРМИРАЊУ ЗАЈЕДНИЦЕ СРПСКИХ ОПШТИНА

Иако је уврежено схватање да је идеја о формирању ЗСО производ преговарачког процеса између Београда и Приштине који се одвија посредством ЕУ, корени идеје о амалгамацији српских општина сежу знатно раније. Секвенцирање покушаја решавања проблема Косова и Метохије које обухвата период након окончања бомбардовања СР Југославије од стране НАТО-а и

потписивања војно-техничког Кумановског споразума од 9. јуна 1999. године до потписивања Бриселског споразума од 19. априла 2013. године, може се извршити на следеће временске оквире:

1) период од усвајања резолуције Савета безбедности УН 1244 (1999) од 10. јуна 1999. године до Мартовског погрома 2004. године. Значај Резолуције 1244 је у томе што она потврђује територијални интегритет СР Југославије на простору Косова и Метохије. Након доласка Привремене администрације мисије Уједињених нација на Косову (у даљем тексту: УНМИК) формирана је Заједничка привремена административна структура (Joint Interim Administrative Structure-JIAS). УНМИК је већ 15. маја 2001. године успоставио тзв. Уставни оквир за прелазне власти на Косову, односно, својеврсни правни оквир у којем ће Косово функционисати, неvezано за правни систем Републике Србије и СР Југославије, а тек мају 2002. године, након тешких преговора, представници међународних мисија на Косову и албански политичари су се договорили о његовом усвајању (Недељковић, 2016, 138-139). Уставни оквир представљао је основ за трансформисање JIAS и формирање привремених институција самоуправе на Косову, а такође је у том правцу давао широка овлашћења Специјалном представнику Генералног секретара УН и УНМИК-у. За разлику од албанских политичара, српска страна је поздравила напоре УНМИК-а и у новембру месецу су Председник Координационог центра за Косово и Метохију Небојша Човић, као Специјални представник Председника Савезне Републике Југославије, Владе Савезне Републике Југославије и Владе Републике Србије и Специјални представник Генералног секретара Уједињених нација за Косово Ханс Хекеруп усвојили Заједнички документ УНМИК-а и Савезне Републике Југославије који, између осталог, промовише заштиту права и интереса Срба и других заједница на Косову и Метохији, на основу принципа наведених у Резолуцији 1244, укључујући суверенитет и територијални интегритет СРЈ, као и у Уставном оквиру за привремену самоуправу (Заједнички документ УНМИК-а и Савезне Републике Југославије, Општи део, тачка 4). За овај период, важно је истаћи да је у децембру месецу 2003. године УНМИК усвојио документ на десет страна којим је започета тзв. фаза политике „стандарди пре статуса“. Стандарди су се односили на 8 принципа/секција и требало је да служе као смернице за успостављање мултиетничког друштва на простору Косова и Метохије. Секције су се односиле на: функционалне демократске институције, владавину права, слободу кретања, одрживи повратак и права заједница и њених чланова, економију, имовинска права, дијалог и косовске заштитне снаге (UN, Kosovo: UN launches set of standards in preparation for final status, 10 December, 2003) .

2) период од Мартовског погрома 2004. године до самопроглашења независности тзв. Косова 17. фебруара 2008. године. Након Мартовског погрома 2004. године готово да је било јасно да Албанци не желе суживот са преосталим српским становништвом на простору Косова и Метохије. У вихору који је трајао

два дана од 17-19. марта, а у коме је мета напада било цивилно становништво, у присуству међународних снага, Мартовски погром однео је неколико десетина живота, рањено је више стотина особа, протерано више од четири хиљаде Срба и других неалбанаца, запаљено више од 800 њихових домова и разрушено или тешко оштећено 35 православних храмова и споменика културе (Влада Републике Србије, Мартовски погром 2004. године).

Након ових дешавања по први пут су се, у унутрашњим и међународним круговима, гласно чуле идеје о потреби да се српској заједници на Косову и Метохији обезбеде поуздане институционалне гаранције и самоуправа у облику аутономије. Мартовски погром истовремено је значио и раскид са политиком „стандарди пре статуса“. У том периоду УНМИК је трагао за новом излазном стратегијом. На позив Генералног секретара УН да се достави извештај о мартовским догађајима, норвешки амбасадор при НАТО Каи Еиде је то учинио настојећи да дијагностикује главне узроке Мартовског насиља. У извештају који је сачинио, он указује на потребу за „стварањем хоризонталних веза између општина где Срби чине већину“ (UN, SC, Letter dated 7 October 2005 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, 4). Овај Извештај из 2005. године послужио је као основа за нову политику која је формулисана у новом УНМИК-овом документу „Стандарди за Косово“, којим је отпочела нова политика „и статус и стандарди“.

Као одговор на Мартовски погром Скупштина Републике Србије је у априлу месецу 2004. године усвојила посебан План за политичко решење садашње ситуације на Косову и Метохији (у даљем тексту: План). План је први званични документ РС, којим се захтева примерена територијална организација Покрајине која ће омогућавати територијалну аутономију српске, али и других заједница које за то изразе жељу (Ромске, Горанске, Бошњачке – Муслиманске итд). Према Плану територијалну аутономију Срба на Косову и Метохији чинило би пет територијалних целина - Области, и то: Централно-косовска, Северно-косовска, Косовско-поморавска, Шарпланинска и Метохијска Област. Најзначајнији верски објекти и споменици, као и културно-историјски споменици српског народа који би просторно могли да се нађу или повежу са предложеним областима, представљали би њихов део. Они који то не би могли, захтевали би одговарајуће гаранције државе Србије, међународне гаранције и ефективну физичку заштиту. Поменуте Области би сачињавале Регион који би био политички и правни носилац територијалне аутономије у оквиру Косова и Метохије (Влада Републике Србије, План за политичко решење садашње ситуације на Косову и Метохији, 2004). Заштита српске заједнице би се према Плану одвијала не само путем територијалне аутономије-оснивањем Региона, већ и путем културне и персоналне аутономије, и она је као свеобихватна заштита Планом названа „Српска Аутономна заједница на Косову и Метохији“, што је заправо представљало и прву званичну идеју српских власти о оснивању ЗСО.

Полазећи од наведеног Плана, Народна Скупштина Републике Србије је 21. новембра 2005. године усвојила посебну Резолуцију о мандату за политичке разговоре о будућем статусу Косова и Метохије. На основу Резолуције 5. јануара 2006. године израђена је и Платформа државног преговарачког тима о будућем статусу Косова и Метохије.

У овом периоду, под окриљем УН започети су Преговори о статусу Косова и Метохије уз посредовање специјалног изасланика Генералног секретара УН Мартија Ахтисарија. Ахтисари је именован за изасланика 2005. године. Сам преговарачки процес се одвијао током 2006. године (преговори су трајали 6 месеци) тако што су посредници позивали делегације обе стране у Беч на неколико дана, нудећи агенду за преговоре о само једној области о којој ће се расправљати у том периоду, а сами посредници су често састављали упитнике за обе стране како би сазнали што више информација о њиховим позицијама. Директни преговори су одржавани након што су посредници припремили агенду, а Марти Ахтисари је имао улогу „охрабрења“ страна пред сваку рунду (Стефановић, 2016, 169). И на преговорима у Бечу била је присутна идеја о децентрализацији, с тим да су београдска и приштинска страна по овом питању имале различита виђења. 2. фебруара 2007. године Марти Ахтисари упутио свој предлог решења коначног статуса Косова обема странама у којем је као коначно решење предвидео “надгледану независност Косова”. Овај предлог Србија је скоро у потпуности одбацила. О завршетку рада тадашњи Генерални секретар УН Бан Ки Мун обавестио је Савет Безбедности (UN, Letter dated 26 March 2007 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council). На шездесетак страна Ахтисаријевог плана наводе се бројни чланови, мере и одредбе, али и 12 анекса који се, између осталог, односе на права заједница и њихових припадника, оснивање нових општина, правосудни систем, спољни дуг, безбедност, међународно војно и цивилно присуство (Kosovo i godišnjica proglašenja nezavisnosti: Šta je ostalo od Ahtisarijevog plana, 17.02.2022), а међу најзначајнијима су одредбе које су се тичале заштите и очувања културног и историјског наслеђа. Ахтисаријев план предвиђао је разрађен план о децентрализацији која је била усмерена на специфичне потребе српске заједнице. Елементи децентрализације укључивали су, између осталог: побољшане општинске надлежности за општине са српском већином (као што је у области средње здравствене заштите и високог образовања); широку општинску аутономију у финансијским питањима, укључујући могућност добијања транспарентног финансирања из Србије; одредбе о међуопштинском партнерству и сарадњи са српским институцијама; и оснивање шест нових или знатно проширених Општина са већински српским становништвом. Захваљујући руском гласу у Савету безбедности Ахтисаријев план је одбачен.

Међутим, Ахтисаријев план, као и идеју о децентрализацији општина са већински српским становништвом Резолуцијом је поздравио Европски парламент

(European Parliament Resolution of 29 March 2007 on the future of Kosovo and the role of the EU, European Parliament, 2007).

Након неуспеха преговора о статусу Косова и Метохије, Скупштина Косова је акламацијом прогласила независност тзв. Косова 17. фебруара 2008. године. Значајан део Ахтисаријевог плана постао је саставни део тзв. косовског устава, али су делови који су се тицали правосуђа, полиције и децентрализације морали да чекају неки други временски моменат.

3) период од 2008 до 2013. године. Након проглашења независности тзв. Косова све државе чланице ЕУ су на састанку Савета министара ЕУ 16. фебруара 2008. године подржале упућивање мисије Европске уније за владавину права на Косову (European Union Rule of Law Mission in Kosovo-EULEX). Република Србија је прихватила мисију 2009. године.

Резолуцијом Генералне скупштине УН од 9. септембра 2010. године (Adopting Consensus Resolution, General Assembly Acknowledges World Court Opinion on Kosovo, Welcomes European Union Readiness to Facilitate Process of Dialogue, GA/10980) отворена су врата почетку дијалога Београда и Приштине и дат је мандат ЕУ да посредује у статусно неутралним преговорима.

У овом периоду, уз посредовање ЕУ, започет је тзв. процес нормализације односа између представника власти у Београду и Приштини. Реч је заправо о Дијалогу између Београда и Приштине који се одвија уз посредство Високог представника ЕУ за спољну политику и безбедност, који је као институција ЕУ формирана Уговором из Лисабона 2009. године. Са становишта ЕУ процес Нормализације виђен је као моћно средство притиска у преговарачком процесу приступања Републике Србије ЕУ.

Дијалог је започет у марту 2011. године. Прва фаза дијалога 2011-2012 носи назив "Технички дијалог" и у оквиру ње је одржано 7 рунди разговора. Међутим, и овој фази расправљана су питања која имају значајне политичке реперкусије, попут питања представљања тзв. Косова на регионалним иницијативама, питање слободе кретања, итд.

Друга фаза дијалога започета је 2012. године и у оквиру ове фазе значај су добила политичка питања. Из тог разлога су као представници страна учествовали највиши политички актери. На предлог председника Србије, Влада Републике Србије је у јануару 2013. године усвојила Политичку платформу за разговоре са представницима привремених институција самоуправе у Приштини. Платформа је потврђена и Резолуцијом Народне скупштине Републике Србије о основним принципима за политичке разговоре са привременим институцијама самоуправе на Косову и Метохији ("Сл. гласник РС", бр. 4/2013).

Платформа такође говори и о неопходности успостављања тзв. Аутономне заједнице српских општина на Косову и Метохији, коју би чиниле општине са већинским српским становништвом. Предвиђено је да изворне надлежности и елементи унутрашњег уређења Аутономне заједнице српских

општина на Косову и Метохији буду усаглашени кроз политички дијалог. Поред тога, у Платформи су наведене области у којима Аутономна заједница врши изворне надлежности: просвета (основно, средње и високо школство), здравство (сви нивои здравствене заштите), спорт, култура, јавно информисање, заштита животне средине, просторно планирање, пољопривреда, шумарство, водопривреда, лов и риболов, рударство, енергетика, телекомуникације, трговине и економских политика, фискалне политике и финансија, али и у области правосуђа и унутрашњих послова.

Прекретницу политичког дијалога представљало је постизање договора о „Првом споразуму о главним принципима нормализације односа Београда и Приштине“ од 19. априла 2013. године, тзв. Бриселски споразум.

3. БРИСЕЛСКИ СПОРАЗУМ

Бриселски споразум саржи укупно 15 тачака, од којих се првих 6 односи на формирање ЗСО. Тачком 12 предвиђено је сачињавање Плана имплементације, са временским оквиром за спровођење Бриселског споразума. План имплементације је усвојен априла месеца 2013. године.

Након потписивања Бриселског споразума 28. маја 2013. године Влада тзв. Косова донела је Одлуку Бр. 01/132 којом је усвојила „Нацрт закона о ратификацији првог међународног споразума између Републике Косово и Републике Србије и План имплементације овог уговора“. У складу са наведеном Одлуком, генерални секретар тзв. Канцеларије премијера проследио је Нацрт закона тзв. Скупштини на разматрање и усвајање. Тзв. Скупштина Косова је 27. јуна 2013. године одржала пленарну седницу на којој је усвојен Закон о ратификацији бр.04/Л-199. Приликом ратификације Бриселског споразума посланици Српске листе нису учествовали у раду тзв. Скупштине. Истог дана председник тзв. Скупштине је упутио Закон председници тзв. Републике Косово на проглашење. Међутим, дана 04. јула 2013. године Висар Имери и 11 других посланика Самоопредељења поднело је захтев тзв. Уставном суду за оцену уставности наведеног Закона. Захтев је у тзв. Уставном суду регистрован под бројем КО 95-13. Тзв. Уставни суд је 02. септембра донео пресуду којом је одбацио Захтев за оцену уставности, уз оцену да је он *ratione materiae* ван надлежности суда. Истовремено, тзв. Уставни суд је једногласно одлучио да је поступак који је слеђен приликом усвајања закона о ратификацији компатибилан са уставом тзв. Републике Косово.

Најбитнија окосница Бриселског споразума везана за питање ЗСО јесте да је њиме недвосмислено потврђена њена посебност у смислу конституисања, надлежности и структуре.

3.1. Општи принципи/главни елементи Заједнице српских општина

С обзиром да Бриселски споразум није самоизвршив приступило се потписивању другог споразума-Асоцијација/Заједница општина са српском већином-општи принципи/главни елементи (у даљем тексту: Споразум о општим принципима). Договор је постигнут 26. августа 2015. године. Заједно са овим договором 2015. године постигнут је и договор о Управљачком тиму задуженом за израду Статута ЗСО-Делоокруг и мандат Управљачког тима за успостављање ЗСО.

На иницијативу Атифете Јахтјага тадашње председнице тзв. Косова 31. октобра 2015. године покренут је поступак за оцену уставности Споразума о општим принципима (Захтев бр. КО 130-15). Захтев за оцену уставности односио се на оцену сагласности Споразума о општим принципима са духом чл.3 (Једнакост пред законом), Поглављем II (Права и основне слободе) и Поглављем III (Права заједница и њихових припадника) устава тзв. Косова. Тзв. уставни суд је 21. децембра 2015. године прогласио захтев прихватљивим и одлучио да општи принципи нису у потпуности усклађени са члановима тзв. устава наведеним у захтеву.

Споразум о принципима садржи укупно 22 тачке разврстане у 7 подналова: Правни оквир, Циљеви, Организациона структура, Односи са централним властима, Правна способност, Буџет и подршка и Опште и завршне одредбе. Споразум о принципима у тачки 4 садржи листу главних циљева (а-м) постављајући темеље за изворне надлежности ЗСО (а. јачање демократије; б. вршење пуног надзора ради развоја локалне привреде; ц. вршење пуног надзора у области образовања; д. вршење пуног надзора ради унапређења примарне секундарне и здравствене заштите; е. вршење пуног надзора ради координисања урбаног и руралног планирања; г. усвајање мера ради побољшања локалних услова живота повратника на Косову; х. спровођење, координисање и омогућавање истраживачких и развојних активности; и. промовисање, ширење и заступање питања од заједничког интереса општина чланица, као и њиховог представљања, укључујући и пред централним властима; ј. пружање услуга њеним чланицама у складу са законима Косова; к. процене пружања јавних услуга њеним чланицама и њиховим становницима ради пружања подршке Заједници/Асоцијацији у формирању ставова од заједничког интереса за учешће у раду централних власти; л. вршење мониторинга, према потреби, ради спровођења њених циљева; м. успостављање односа и закључивање уговора о сарадњи са другим асоцијацијама општина, домаћим и међународним. Поред изворних надлежности Споразумом о принципима предвиђено је да ЗСО може обављати и друге надлежности које јој могу поверити централне власти.

Тачком 6 и 7 утврђена је Организациона структура ЗСО. Предвиђено је да ЗСО има следеће органе: а) скупштину, као највише тело сачињено од

представника које именује свака скупштина општина чланица из редова изабраних одборника; б) Председника, који представља ЗСО и коме у раду помаже потпредседник. Председника и потпредседника бира Скупштина из редова одборника општина чланица и њихових градоначелника; ц) Савет, као саветодавно тело које даје смернице за рад ЗСО, који је састављен од највише 30 чланова; д) Одбор, који се састоји од 7 чланова које бира Скупштина. Рад Одбора подржавају професионални колегијуми сачињени од стручњака из области које су обухваћене циљевима и обавезама ЗСО; е) Администрацију, на челу са шефом Администрације кога поставља Одбор, и ф) Канцеларију за жалбе, која ће имати мандат да преиспитује жалбе у вези са циљевима.

Споразумом о општим принципима недвосмислено је потврђено да је ЗСО организација *sui generis* правне природе (тач. 2,4,5,6,7,11 и 21).

Овим принципима дате су конкретније смернице за израду Статута ЗСО од стране Управљачког тима. На основу тачке 21 Управљачки тим је требало да изради Статут у року од 4 месеца од дана постизања Споразума о принципима. У складу са овом тачком даље су предвиђени следећи кораци: 1) нацрт Статута би требало да представља предмет споразума у оквиру Дијалога; 2) након усаглашавања Статут би требало да буде потврђен уредбом, и 3) евентуална оцена од стране тзв. уставног суда.

Међутим, подношење захтева за оцену уставности Споразума о принципима пролонгирало је формирање Управљачког тима и ово тело је конституисано у децембру 2015. године.

3.2. Статут Заједнице српских општина

ЕУ је званично обавестила стране да 04. априла 2018. године почиње рад Управљачког тима на изради Статута ЗСО, и да Нацрт статута треба да буде израђен до 04. августа 2018. године. У сврху израде Нацрта статута ЗСО, чланови Управљачког тима су одржали низ састанака са релевантним представницима административних структура са Косова и Метохије. и у предвиђеном року завршили израду Нацрта статута ЗСО, о чему су 9. августа 2018. и званично обавестили ЕУ посреднике (Канцеларија за Косово и Метохију и Канцеларија за координационе послове у преговарачком процесу са привременим институцијама самоуправе у Приштини, Извештај о напретку у дијалогу Београда и Приштине (за период од 1. маја 2018. године до 15. децембра 2018. године), 2018, 10) затраживши од њих да што скорије организују састанак на којем би овај документ био представљен. Иако је Управљачки тим у више наврата обавештавао ЕУ посредника о извршеној обавези израде Статута ЗСО састанак на високом нивоу на ком је организовано представљање Нацрта статута организован је у Бриселу тек 02. маја 2023. године. Чланови Управљачког тима

никада нису добили повратну информацију о судбини Нацрта, нити коментаре, питања и сугестије у даљем правцу.

Иако је у овину процеса нормализације мандат за израду Статута ЗСО поверен Управљачком тиму на основу посебног споразума о Делокругу и мандату Управљачког тима за успостављање ЗСО, у јавности се у протеклих неколико година појавило више текстова које су сачиниле организације и појединци које за то немају мандат. Немачка Фондација "Фридрих Еберт" потврдила је да је израдила нацрт статута Заједнице општина са српском већином (ЗСО) на Косову, чије је формирање договорено у оквиру дијалога Приштине и Београда (РСЕ: Немачка Фондација Фридрих Еберт потврдила да је израдила нацрт статута ЗСО, 18. јануар, 2023)

Београд је званично обавештен о постојању новог-европског Нацрта Статута ЗСО 21. октобра 2023. године. Европски Нацрт Статута ЗСО је заправо третиран као нон-пејпер и Београд је изразио спремност да ради на том документу, као доброј полазној основи, али је Приштина тај Нацрт јавно одбила (Петковић: Велика превара Куртија поводом Нацрта Статута ЗСО, Савет Европе не сме да наседне на фалсификат, 16. мај, 2024. године). Међутим, у интервјуу Политици од 31. 12. 2023. године Лајчак тврди да су се високи преговарачи у октобру месецу, у начелу сложили око прихватања европског нацрта статута.²

4. ЗАКЉУЧАК

“Што се грбо роди, време не исправи“ говорио је наш чувени правник Валтазар Богишић. Покушаји да се незаконито и на силу отме део територије једне суверене земље несумњиво су разлог за различитих „излазних стратегија“ које се „нуде“ након 1999. године. Но, свака платформа за разговоре која је у протеклих четврт века настојала да реши питање Косова и Метохије показала се неуспешном. Разлог томе је непостојање истинске воље да се питање реши, нарочито са приштинске стране којој ни једна осим опције независности не одговара. С тога је најновија излазна стратегија приштинске стране да се српско становништво на Косову и Метохији кроз институционално и физичко насиље тихо исељава, како би и нестала потреба за ЗСО. Активности које приштинске власти интензивно спроводе у протекле три године, а које су усмерене на затварање институција и установа чији је оснивач Република Србија несумњиво се предузимају у правцу обесмишљавања ЗСО и представљају не једино фrawdолозно поступање приштинске стране у процесу дијалога. Ако се једног дана и формира, од ЗСО ће остати само мрвице са бриселског стола, и она ће бити далеко од своје првобитне идеје.

Ако и само грубо погледамо и анализирамо секвенционирани временске фазе у решавању питања нормализације односа, можемо учити постојање „пројектних“ фаза у петогодишњем трајању које су резултирале испоручивањем одређених радних пакета.

ЛИТЕРАТУРА

Baldersheim Н. 2009. *Децентрализација у пракси-европски модели и пракса*. Београд: Министарство за државну управу и локалну самоуправу. стр.1-48. <http://www.arhiva.drzavnauprava.gov.rs/files/pub3.pdf>

Council of Europe. 2013. *European Charter of Local Self-Government Explanatory report*. pp. 1-56. <https://rm.coe.int/european-charter-for-local-self-government-english-version-pdf-a6-59-p/16807198a3>

Европска повеља о локалној самоуправи, "Службени гласник РС - Међународни уговори", бр. 70/2007.

European Parliament Resolution of 29 March 2007 on the future of Kosovo and the role of the EU, European Parliament, 2007, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0097+0+DOC+XML+V0//EN>

Недељковић С. 2016. Успостављање политичких односа између власти у Београду и Приштини у оквиру процеса глобализације. *Докторска дисертација*. Београд: Факултет политичких наука

Резолуција Савета безбедности УН 1244 (1999) од 10. јуна 1999. године, <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/19944>

Војно-технички споразум из Куманова од 9. јуна 1999. године, <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19947>

Влада Републике Србије, План за политичко решење садашње ситуације на Косову и Метохији, 2004, <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/index.php?id=19840>

Влада Републике Србије, Политичка платформа за разговоре са представницима привремених институција самоуправе у Приштини https://www.media.srbija.gov.rs/medsrp/dokumenti/politicka_platforma2013_srb.pdf

Резолуција Народне скупштине Републике Србије о основним принципима за политичке разговоре са привременим институцијама самоуправе на Косову и Метохији, "Сл. гласник РС", бр. 4/2013

Први споразум о принципима који регулишу нормализацију односа, <https://www.kim.gov.rs/p03.php>

---

²<https://www.politika.rs/scc/clanak/592094/ocekujemo-nove-lokalne-izbore-na-severu-kosova-bez-odlaganja>

План примене споразума о нормализацији односа Београда и Приштине, <https://www.kim.gov.rs/p02.php>

Делокруг рада и мандат Руководeћег тима за успостављање ЗСО, <https://www.kim.gov.rs/p01.php>

Асоцијација/Заједница општина са већинским српским становништвом на Косову – општи принципи/главни елементи, <https://www.kim.gov.rs/p17.php>

UNMIK, Uredba br. 2001/9, Ustavni okvir za privremenu samoupravu na Kosovu, http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/FrameworkPocket_SRB_Dec2002.pdf

Заједнички документ УНМИК-а и Савезне Републике Југославије, <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19942>

UN, Kosovo: UN launches set of standards in preparation for final status, 10 December, 2003, <https://news.un.org/en/story/2003/12/88372-kosovo-un-launches-set-standards-preparation-final-status>

Влада Републике Србије, Мартовски погром 2004. године, <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/19988>

UN, SC, Letter dated 7 October 2005 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kos%20S2005%20635.pdf>

UN, Letter dated 26 March 2007 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council, <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kosovo%20S2007%20168.pdf>

Kosovo i godišnjica proglašenja nezavisnosti: Šta je ostalo od Ahtisarijevog, 17.02.2022, <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-60348867>

Канцеларија за Косово и Метохију и Канцеларија за координационе послове у преговарачком процесу са привременим институцијама самоуправе у Приштини, Извештај о напретку у дијалогу Београда и Приштине (за период од 1. маја 2018. године до 15. децембра 2018. године), <https://www.kim.gov.rs/doc/pregovaracki-proces/Sestomesecni%20izvestaj%20o%20dijalogu%20dec%202018.pdf>

РСЕ: Немачка Фондација Фридрих Еберт потврдила да је израдила нацрт статута ЗСО, 18. јануар, 2023, <http://www.nspm.rs/hronika/rse-nemacka-fondacija-fridrih-ebert-potvrdila-da-je-izradila-nacrt-statuta-zso.html>

Петковић: Велика превара Куртија поводом Нацрта Статута ЗСО, Савет Европе не сме да наседне на фалсификат, 16. мај, 2024. године, <https://www.kim.gov.rs/v5562.php>

Jelena BELOVIĆ, Ph.D

Full Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

THE ROOTS OF THE IDEA OF ASSOCIATION OF SERBIAN MUNICIPALITIES

Summary

Conceived and confirmed as a sui generis organization, the Association of Serbian Municipalities is the response of the international community to the events of 17-19. March 2004, when an unprecedented persecution and emigration of the remaining Serbian population took place in the presence of the international army and civilian mission. The idea of forming the Association of Serbian Municipalities is at the same time a defeat of international community and an acknowledgment that the project of creating the so-called of multicultural Kosovo failed, but it is also an exit strategy dictated by social conditions on the ground.

Unfortunately, in this article we will try to point out that the international community, specifically the European Union, did not show authority and coherence of action in the direction of the realization of this project either. Daily escalating moves, terror, institutional and physical violence against the Serbian people, especially in the past five-year period, seems to be aimed at rendering meaningless the idea of the existence of a special mechanism for the protection of the rights of the Serbian people in Kosovo and Metohija.

Key words: Association of Serbian Municipalities, Brussels agreement, Agreement on general principles, Statute.

РЕЦЕНЗЕНТИ

Др Слободанка Перић, редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Др Владимир Боранијашевић, редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Др Олга Јовић Прлаиновић, редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Др Сава Аксић, редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Др Јелена Беловић, редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Др Дејан Мировић, редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Др Огњен Вујовић, редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Др Здравко Грујић, ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Др Драган Благоић, ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Др Саша Атанасов, ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Др Сузана Димић, ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Др Гордана Дамјановић, ванредни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Др Душко Челић, доцент, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

Др Невена Миленковић, доцент, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

342.7(497.115)(082)
342.7(=163.41)(497.115)(082)
34(497.115)(082)

НАУЧНИ пројекат "Праћење стања људских права на Косову и Метохији" за период март 2024 – март 2025. године : научни скуп одржан је 28. априла, 2025. године на Правном факултету Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици / [руководилац пројекта Јелена Беловић]. - Косовска Митровица : Универзитет у Приштини, Правни факултет, 2025 (Краљево : Кварк). - 300 стр. ; 24 cm

Тираж 100. - Стр. 7-8: Предговор / Јелена Беловић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-6083-100-4

а) Људска права -- Косово и Метохија -- Зборници б) Срби -- Правни положај -- Косово и Метохија -- Зборници в) Право -- Косово и Метохија -- Зборници

COBISS.SR-ID 166877961

www.pra.pr.ac.rs, e-mail: pra@pr.ac.rs
Ул. Лоле Рибара 29, 38220 Косовска Митровица
Тел/факс: 028/425-339, 028/425-338